

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ATATÜRK'ÜN
“DİL YAZILARI”
I
(Sözlük Çalışmaları)

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2011

GİRİŞ

ATATÜRK ve Türk Dili

“Türk ulusunun dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk ulusu için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk ulusunun geçirdiği bunca tehlikeli durumlarda ahlakının, geleneklerinin, anılarının, çıkarlarının, özetle bugün kendi ulusallığını yapan her şeyin dili aracılığıyla korunduğunu görüyor. Türk dili Türk ulusunun kalbidir, belleğidir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

En eski yazılı belgelere sahip dillerden biri ve dünyanın en çok konuşulan altıncı dili olan Türkçe, yayıldığı alanın genişliği bakımından da dünyanın üç büyük dili arasına girebilecek durumdadır.¹ Türkçenin sınırları Bosna'dan Çin Seddi'ne, Orta İran'dan Kuzey Buz Denizi'ne ulaşır. 35 ve 55'inci enlemler arasında bulunan uzun bir şerit, merkezi oluşturur. Üç ana bölüme ayrılan bu şerit, batıda -Anadolu, Kuzey İran ve Yukarı Kafkasya'yı içine alan- dar bir bölümü, Hazar Denizi'nin doğusunda yer alan geniş; fakat nüfus yoğunluğu az Batı Türkistan'ı ve nihayet Tanrı Dağları'nın ötesindeki Doğu Türkistan'ı kapsar.²

Hem nüfus bilimsel hem coğrafi açıdan yeryüzünün en önemli dillerinden biri olan Türkçe, bugün resmî dil, azınlık dili ve göçmen dili statüsüyle dünyanın beş kıtasına yayılmış olan değişik ülke ve bölgelerde konuşma-iletişim, yazı-edebiyat ve sözlü-görüntülü yayın dili olarak kullanılmaktadır. Bugün Türklerin, yani Türkçenin yayıldığı coğrafyanın 12 milyon km² genişliğinde olduğu belirlenmiştir. Bu geniş coğrafyada Türkçe, Türk, Saha (Yakut) ve Çuvaş ana köklerine giden bir ortaklık içinde birbiriyle bağlantılı ana kollar ve bu kollara bağlı dallar hâlinde kullanılmaktadır.³

Elliden fazla alt dile/lehçeye ayrılan Altay dillerinin en büyük kolu Türkçe, çok geniş bir alanda ve yapı bakımından kendisinden çok farklı dillerin üst dil olarak kullanıldığı bölgelerde dahi konuşulmaktadır.⁴

¹ Nevzat Özkan; Türk Dilinin Yurtları, 2.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

² Nurettin Demir-Emine Yılmaz; Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yayınları, 2006, s.233.

³ Özkan; s.286.

⁴ Demir-Yılmaz; s.49, 58.

[illegible]

Kaynak: Lars Johanson; Türk Dili Haritası Üzerinde Yeni Keşifler, Çev. Nurettin Demir-Emine Yılmaz, Ankara, 2002.

Diller de öteki kültürel öğeler gibi toplumun bedensel, düşünsel, ruhsal gereksinmelerine göre ve zamanın akışı içerisinde gelişir, zenginleşir, kısmen de değişir.⁵ XIII. yüzyıldan başlayarak Anadolu ve çevresinde, ayrı bir yazı dili olarak kurulup gelişmiş olan Türkiye Türkçesi de XV. yüzyıl ortalarından XX. yüzyıla kadar uzanan dönemde, siyasi, sosyal ve kültürel şartlara bağlı olarak hayli yıpranmıştır. Zamanla halkın dilinden de kopan Türkçe, yalnızca sınırlı bir aydınlar topluluğunun anlayabileceği, üç dilin karışmasından oluşmuş melez bir yapma dil durumuna gelmiş, insanın kendi dilinin yazılarını okuyup anlayabilmesi, yüksek düzeyde özel bir eğitimi gerekli kılmıştır. Üstelik dilin adı bile Türkçe değildir.⁶ Türkçenin bu görünümünü Roux şöyle ifade etmektedir: “Türk dilini çok sayıda Arapça ya da Farsça sözcük ve kural istila etmiştir. Bu durum ince ama karanlık ve yapay bir tümce yapısı ortaya çıkarmıştır. Bu dil, halkın konuştuğu ve Osmanlı İmparatorluğu yıkıldığı zaman yeniden yükselen ve Türkiye’nin bugünkü çağdaş dilinin temelinde yer alan dilden çok uzaktır...”⁷

Bir toplumun özellikleri, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır; o toplumun dilinden izlenebilir. Dil, bir ulusun kültürünün aynasıdır.⁸ “Bir ulusun dili, bütün bilim kavramlarını anlatacak biçimde gelişmemişse, o ulusun bilim ve kültür alanında bir varlık göstermesi beklenemez.” sözleriyle ATATÜRK’ün de işaret ettiği dil ile toplum, dil ile kültür arasındaki sıkı bağlantı ve dilin bir toplum varlığı içindeki anlamı, Türkçenin ulusal devlet anlayışına uygun ölçüler ile ele alınmasını ve bilimsel temelde bir programa bağlanarak yönlendirilmesini gerekli kılıyordu. Mustafa Kemal ATATÜRK bu gerekliliği, Türk Dil Kurumunun kuruluşundan önce, 1930 yılında, Sadri Maksudi Arsal’ın “Türk Dili İçin” adlı kitabının başında şu veciz anlatımla dile getirmiştir:

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin!”

Osmanlı Devleti’nin yıkılışının sosyal temellere dayanan çöküntülerden ileri geldiğini bilen Mustafa Kemal ATATÜRK, Cumhuriyet’in ilanından sonra, Türk milletinin bağımsızlığını bir bütün olarak ele almış ve sosyal yenileşme niteliğindeki devrimleri de bu bağımsızlık bütününe birbirine bağlı halkaları olarak kabul etmiştir. Bu çerçevede 1923-1932 yılları arasındaki Dil İnkılabına uzanan gelişmeler de şöyle sıralanabilir:

*Arapça, Farsça derslerinin öğretimden kaldırılarak yeni kelime gereksinimi için bu dillere başvurma yolunun kapatılması,

*Dil İnkılabını millî eğitim temeline oturtacak yazı devriminin yapılması,

⁵ Şerafettin Turan-Sevgi Özel; 75. Yılında Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü, Dil Derneği, Ankara, 2007, s.21.

⁶ Korkmaz; “Atatürk ve Türk Dili”.

⁷ J.P. Roux; Türklerin Tarihi Pasifik’ten Akdeniz’e 2000 Yıl, Kabalcı Yayınevi, 2007, s.37-38.

⁸ Doğan Aksan; Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.13.

*Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (bugünkü Türk Dil Kurumu) kurularak Türk dili çalışmalarına başlanması,

*Türk dili konusundaki çalışmaları bilim temeline oturtacak tedbirlerin alınması.

*3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu,

*26 Aralık 1925'te İslam takvimi yerine uluslararası takvim ve saat ölçülerinin getirilmesi,

*20 Mayıs 1928'de Arap harfli rakamlar yerine Latin esaslı uluslararası rakamların kabulü ve

*1927 yılında ATATÜRK tarafından Harf İnkılabı ile ilgili fikir çalışmalarının yapılması, Dil İnkılabına öncülük eden uygulamalardır.⁹

Harf İnkılabı: Harf İnkılabı, Arap alfabesi yerine Latin alfabesi temelindeki millî Türk alfabesini geçerli kılan bir değişimin ifadesidir.

ATATÜRK'ün Harf İnkılabı konusunda dayandığı gerekçe, Arap dilinin ihtiyaçlarından doğan Arap yazısının Türk dilinin ihtiyaçlarını karşılayamaması, bundan doğan okuyup yazma güçlüğü'nün sosyal ve kültürel gelişmelerin önünü tıkamış olmasıdır. Türk dili ses yapısı bakımından Arapçanın aksine, ünlülere ağırlık veren bir dildir. Bu nedenle, ünsüzlerin, çıkış noktalarına göre ayrı ayrı harfler ile gösterilmesine gerek yoktu. Türkçenin ünlü uyumu kuralı açıklık, aklanma, kalabalık, gözlük, görenek örneklerinde görüldüğü gibi, kalın ve ince sıradan ünsüzleri, ünlülerin kalınlık ve inceliği ile ayarlayan bir dildir. Bu bakımdan Arap yazısındaki birçok ünsüz Türkçe için gereksiz bir yük olmuştu.

1923 yılında başlayan ilk çalışmalar, 1928 yılının 8-9 Ağustos gecesi ATATÜRK'ün Sarayburnu Parkı'nda yaptığı konuşma ile halka duyurulmuştur.¹⁰

Kabulü ile Türk kültür ve eğitim tarihinde bir dönüm noktası oluşturan yeni Türk alfabesi, 1 Kasım 1928 tarihinde kanunlaşarak resmen yürürlüğe girmiştir.¹¹

Dil İnkılabı: Dil İnkılabını doğuran ana sebep, Osmanlı İmparatorluğu'nda millî bir dil anlayışının bulunmaması, Türk ulusu gibi Türk dilinin de yüzyıllar boyunca horlana horlana kendi benliğini yitirmiş olmasıdır. Çeşitli milletleri Osmanlılık bağı altında birleştirmeye çalışan karma bir devlet yapısına sahip olan Osmanlı Devleti gibi, dili de o devrin sosyal şartlarının ve

⁹ Korkmaz; "Atatürk ve Türk Dili".

¹⁰ agm. "Kolay, pratik ve yeterince sarıh olan yeni alfabe, 29 harften meydana gelmiştir. Rus ve Çek alfabeleri gibi fonetiktir. Prensipte olarak her harfe uygun bir ses vardır, buna göre bütün harfler telaffuz edilmektedir ve her sese uygun tek bir harf mevcuttur." J. Deny; Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi), Çev. Oytun Şahin, TDK Yayınları:620, Ankara, 2000, s.10.

¹¹ Korkmaz; "Atatürk ve Türk Dili".

kültür yapısının gereği olarak Osmanlıca dediğimiz Arapça, Farsça ve Türkçenin karışmasından oluşmuş karma bir yapıya sahipti.¹²

Dilin kendi benliğini bulabilmesi, kendi kendini geliştirerek çağdaş ihtiyaçlara cevap verebilecek bir işleklik ve zenginlik kazanabilmesi için, ona yönlendirici bir müdahalenin yapılması gerekiyordu.¹³ Bunun için de Türk diline kendi yapı ve işleyiş özelliklerine uygun millî bir gelişme yolu çizmek gerekmiştir.

ATATÜRK, tarihin dile, dilin tarihe yön vereceği, ışık tutacağı görüşünde idi. 1. Türk Tarih Kongresi'nin kapandığı akşam, Çankaya Köşkü'nde yapılan görüşmeler sırasında, yanında bulunanlara "Dil işlerini düşünecek zaman geldi, ne dersiniz?" sorusunu yönelterek "Türk Tarih Tetkik Cemiyetine kardeş bir de Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (daha sonraki Türk Dil Kurumu) kurulması" direktifini vermiştir. 12 Temmuz 1932 tarihinde, bütün resmi işlemleri tamamlanan bu Cemiyetin kuruluşu ile Dil İnkılabı da başlatılmış oldu.¹⁴

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin ilk taslağı da 11 Temmuz (1932) gecesi bizzat ATATÜRK tarafından çizilmiştir:

DİL CEMİYETİ¹⁵

Filoloji ve lengüistik		Türk Dili	
Filoloji	Lügat	Gramer	Etimoloji
ve	ve	ve	
Lengüistik	İstılah	Sentaks	

Bu taslağa göre Cemiyette "filoloji ve lengüistik", "lügat ve ıstılah", "gramer ve sentaks" ve "etimoloji" çalışmaları yapılacaktır. Hazırlanan tüzükte, Cemiyetin amacı, "Türk dilinin öz güzelliğini meydana çıkarmak, onu dünya dilleri arasındaki değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" diye gösterilmiştir. Dil konusunun işlenerek geliştirilmesi ve dil davasının halka benimsetilebilmesi için belirli aralıklarla dil kurultaylarının toplanması da kabul edilmiştir. 26 Eylül-6 Ekim 1932 tarihleri arasında toplanmış olan 1. Türk Dil Kurultayı'ndan sonra Türk dili alanındaki çalışmaları yönlendirecek bir ana program hazırlanmıştır. Yönetim Kurulu, 17 Ekim 1932 tarihli bildirisinde yapılacak işlerle ilgili ilkeleri ana program niteliğindeki şu iki maddede toplamıştır:

¹² Korkmaz; "Dil İnkılabı ve Atatürk'ün Türk Diline Bakış Açısı", Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, TDK Yayınları:629, Ankara, 1995, s.844-851.

¹³ Korkmaz; "Atatürkçü Düşüncede Türk Dilinin Yeri", Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, s.930.

¹⁴ Korkmaz, "Atatürk ve Türk Dili".

¹⁵ Süer Eker; Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, 5.Baskı, Ankara, 2009, s.510.

1. Türk dilini millî kültürümüzün eksiksiz ifade vasıtası hâline getirmek; Türkçeyi muasır (çağdaş) medeniyetin önümüze koyduğu bütün ihtiyaçları karşılayabilecek bir mükemmelliye erdirmek”,

2. Yazı dilinden Türkçeye yabancı kalmış unsurları atmak; halkçı bir idarenin istediği şekilde halk ile münevverler (aydınlar) arasında birbirinden mahiyetçe (nitelikçe) ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak ve temel unsurları öz Türkçe olan millî bir dil yaratmak.”¹⁶

“Türk dili zengin geniş bir dildir; her mefhumu ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır. Türk milletini ve Türk dilini medeniyet tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmeyen ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz.” diyen ATATÜRK’ün çeşitli vesileler ile dile getirdiği ve Dil İnkılabı ile ulaşmak istediği hedefler şu noktalarda toplanabilir:

1. Dilimizi, Osmanlıcanın Türkçeye zarar veren pürüzlerinden ayıklamak; yazı dilinden, Türkçeye yabancı kalmış olan unsurları atmak,

2. Aydınların dili ile halkın dili; konuşma dili ile yazı dili arasındaki Osmanlıca dolayısıyla ortaya çıkmış olan açıklığı kapatarak, dile millet varlığı içinde birleştirici ve bütünleştirici bir nitelik kazandırmak,

3. Türk diline kendi yapı ve işleyiş özelliklerine uygun millî bir gelişme yolu çizilebilir,

4. Türkiye Cumhuriyeti’nde öğretim birliğine paralel olarak eğitimi millîleştirmek ve öğretimi millî terbiyenin gerekli kıldığı bir millî eğitim diline kavuşturabilmek,

5. Türkçenin güzellik ve zenginliklerini ortaya koyabilmek, onu dünya dilleri arasındaki değerine yaraşır bir düzeye çıkarabilmek için, dilimizi bir bilim kolu olarak ele almak ve üzerinde kaynaklarına inen derinlemesine araştırma ve incelemeler yapmak,

6. Dile, kelime türetme olanakları bakımından işlerlik kazandırarak Türkçeyi millî kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı yapabilmek; uzun vadede çağdaş medeniyet düzeninin gerekli kıldığı kelime ve kavramları karşılayabilecek işlek ve zengin bir kültür dili durumuna getirebilmektir.¹⁷

1932-1934 yılları arasındaki dönem, dil devriminin uygulanması açısından bir ön hazırlık dönemi durumundadır. Tarama yolu ile elde edilen dil malzemesi, 1934 yılında Tarama Dergisi adıyla iki cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Bu dönemde, bir yandan derleme ve tarama çalışmaları yürütülürken bir yandan da dile hangi ölçülerle el atılacağı konusu tartışılıyordu. Bu tartışmalar sırasında, Türkçenin hiçbir yabancı söze ihtiyacı olmadığı görüşünde direnenler vardır. Yapılan çalışmalarda devrimin verdiği heyecanla, 1839-1908 yılları arasındaki “tasfiyecilik” görüşü ağır basmış ve ön plana geçmiştir.

¹⁶ Korkmaz; “Atatürk ve Türk Dili”.

¹⁷ agm.

Bu görüş denenmiş, ancak 1932-1936 yılları arasında derleme ve tarama faaliyetlerinden elde edilen öz dil malzemesi, beklenenden çok daha az olmuştur. Bu malzemeyle, hiçbir yabancı sözcük kullanmadan yapılan konuşmalar, yazılan yazılar karışıklığa ve anlaşmazlığa yol açmıştır. Hâlbuki Dil İnkılabı yabancı unsurlardan ayıklanmış zengin bir Türkçeyi hedefliyordu.¹⁸

“Yeni Türkçe kelimeler teklif edebiliriz. Bu yönde ısrarla çalışmalıyız. Fakat bunları Türk dilinin olgunlaşma seyrine bırakmalıyız. Birkaç gün önce Ahmet Cevat Bey’e söyledim: ‘ketebe’, ‘yektübü’ Arabındır; ‘kâtip’, ‘mektup’ Türk’ündür”. sözü, ATATÜRK’ün yabancı kökenli oldukları hâlde, artık Türkçeleşmiş olan sözlerin dilden atılamayacağı görüşünde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca dilimize girmiş olan, herkesin kullandığı pek çok yabancı kelimenin yabancılıkları unutulmuştur. Bu kelimelerden vazgeçmek ise mümkün değildir. Türkçeleşmiş sözler ile daha yabancılık damgasını üzerinden atmamış sözleri birbirine karıştırmamak gerekiyordu. Dilden atılacak olanlar, kendi kalıbı ve kuralları ile dile girmiş ve halkça benimsenmeyip dile yabancı kalmış olan sözlerdi.”¹⁹

Yabancı kökenli olduğu varsayılan kelimeleri Türkçeden atma şeklinde gelişen özleşme faaliyetlerinin 1932-1935 yılları arasında çıkmaza girdiği bir dönemde Güneş Dil Teorisi devreye girmiştir.²⁰

“Güneş-Dil Teorisi

Güneş Dil Teorisi, Türk dilinin bütün dillerden eski olduğu ve başka dillere kaynaklık ettiği tezinin dilbilim temellerine dayandırılabilceği varsayımından doğmuş bir iddiadır. Teoriyi ATATÜRK, Viyanalı dilci F. Kvergic’in kendisine göndermiş olduğu Moğol, Mançu-Tunguz dilleri ile Fin, Macar, Japon, Hitit dilleri arasında yakınlık olduğunu ortaya koymayı amaçlayan deliller arayan, basılmamış bir broşürden hareketle geliştirmiştir.

Bunun yanında tez, o zaman gündemde olan Akdeniz çevresindeki eski kültürlerin buralara Orta Asya’dan yayıldığı yönündeki kültür dillerine Türkçenin öncülük ettiği biçimindeki dil tezlerini doğuran görüşlerle beslenmiştir. Ayrıca ilk insanın Pasifik denizinde 70.000 yıl önce ortaya çıktığı; Uygur, Akad, Sümer Türklerinin Mu’daki büyük uygarlığı dünyaya yaydıklarına dair kimi raporlar Türk Dil Kurumuna ulaşmış ve bunlar Güneş Dil Teorisi açısından değerlendirilmiştir.

Viyana Üniversitesinde yetişmiş olan Kvergic, sosyolojik ve antropolojik yöntemler ile elde ettiği bilgileri, S. Freud’un psikanaliz görüşü ile birleştirerek dil akrabalıklarının araştırılmasında kullanmak istemiştir. ATATÜRK’e göndermiş olduğu broşürde, güneş adının geçmemesine rağmen Güneş Dil Teorisi’nin temel kavramlarına rastlanmaktadır.

Güneş Dil Teorisi, insana kendi benliğini güneşin tanıtmış olması temel düşüncesine dayanan bir köken teorisi olarak ortaya çıkar. Buna göre

¹⁸ Demir-Yılmaz; s.129

¹⁹ Korkmaz; “Atatürk ve Türk Dili”.

²⁰ Demir-Yılmaz; s.129.

insan dış alandan gelen etkiler altındadır ve ilk düşünme güneşle ilgilidir. Bu yüzden dillerin doğuşu da güneşe bağlanmalıdır. Çünkü insanoğlu içgüdüleri ile davranan bir yaratık olmaktan çıkıp da düşünebilen bir varlık hâline gelince, evrende her şeyin üstünde tuttuğu ilk nesne güneş olmuştur. Güneş, saçtığı ışık, verdiği aydınlık ve parlaklık, taşıdığı güç, kudret ve sayısız nitelikleri ile düşünen insanın kafasında çok yönlü bir kavram olarak belirmiştir. Bu yüzden ilk insanlar su, ateş, toprak, büyüklük vb. bütün maddi ve manevi kavramları birbirlerine, güneşe verdikleri tek ad ile anlatmışlardır. Bu kavramı anlatan ilk ses, birçok anlama gelebilen Türkçe bir “ağ” sesidir. Zamanla ses ile anlam arasındaki sembolizme dayanan ağ kavramı parçalanıp başka ses ve kelimelerle anlatılan yeni kavramların doğmasına yol açmıştır.

ATATÜRK'ün 1935 yılında ilgilenmeye başladığı, J. Peter Laut tarafından ayrıntılı bir çalışmada bütün yönleriyle incelenmiş olan Güneş Dil Teorisi 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında toplanan III. Türk Dil Kurultayı'nda tartışılmıştır. Ayrıca çoğu 1936 yılında olmak üzere 1935-1938 yıllarında Güneş Dil Teorisi'ni işleyen toplam 25 kitap yayımlanmıştır.²¹

Kvergic'in, “La Psychologie de quelques éléments des Langues Turques (Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi)” adlı incelemesinde ileri sürdüğü teorinin özü, Türkçenin eskiliği ve başka dillere kaynaklık ettiği görüşünün bazı ses değişme ve gelişmelerine bağlanmasıdır. ATATÜRK, bu temel görüşten yararlanarak Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımından Türk Dili adlı kitapçığı (Ulus Basımevi 1935, 68 s.) hazırlamıştır. Bu kitapçık, 14 Kasım 1935 tarihli Ulus gazetesinin eki olarak okuyuculara dağıtılmıştır.²² (EK-1)

²¹ age.; s.128-130.

²² Afetinan; s.32-33.

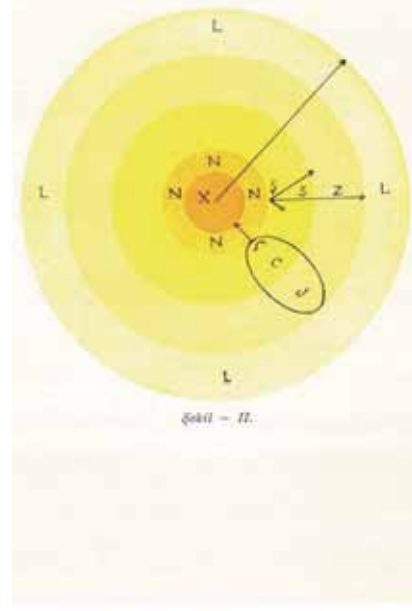

Şekil - I.

1 - X : İlk insanın bulunduğu maddiata ; buradan kendisini saran harici alemdeki (şey) leri temaya ve tetkik ediyor. (G) güneştir; ilk insanların bütün dikkat ve aldıklarını üzerine çeken güneş oluyor.

2 - Harici alemi teşkil eden (şey) ler, insanın bulunduğu yere göre büyüklük, küçüklük, parlaklık veya sönüklük, yakınlık veya uzaklık itibarıyla farklı bulunurlar. Başka başka dairelerdeki noktalar onları gösterir.

Atatürk'ün Kitabında Güneş-Dil Teorisi'ni açıklayan ikinci çizim

Şekil - II.

Atatürk'ün Kitabında Güneş-Dil Teorisi'ni açıklayan ikinci çizim

Kaynak: Nail Tan; ATATÜRK ve Türk Dil Kurumu, TDK Yayınları:863, Ankara, 2006, s.80-81.

1936-1938 yılları arasındaki dönemde, terimler ve özellikle okul terimleri üzerinde durulmuş; matematik, fizik, kimya, biyoloji, botanik, zooloji gibi müspet bilim dallarına başarılı terimler kazandırılmıştır.²³

Dil ile ilgili her türlü soruna ve bilgiye çok kısa sürede nüfuz edebilen olağanüstü bir yeteneği olan ATATÜRK, bu yöndeki çalışmalara bizzat öncülük etmiştir. Örneğin, Terim Komisyonlarının çalışmaları esnasında 'geometri' sözcüğündeki g'nin değiştirilmemesini uygun görmüştür.²⁴ Yine ATATÜRK müstakil, müselles, mütesaviyü'l-adla gibi öğrenilmesi güç Arapça terimler yerine; kare, dikdörtgen, eşkenar, üçgen, aç, teğet vb. Türkçe karşılıkları da kendisinin koymuş olduğu 48 sayfalık küçük bir geometri kitabı yazmıştır.²⁵

Dil İnkılabı, sayesinde, dilimiz, kendisine yabancı kalmış ve halkın diline mal edilememiş yüzlerce Doğulu ve bir kısım Batılı söz ve kurallardan arındırılarak, bunların yerine Türkçeleri getirilerek kendi yapı ve işleyiş ölçüleriyle yol alabilecek sağlıklı bir temele oturtulmuştur. Türkiye Türkçesi, bu yolla pek çok Türkçe söz kazandığı gibi, bilim, sanat ve teknik alanlarının pek çok terimi de Türkçeleştirilmiştir.²⁶ Türkçe eklerle türetilen yeni sözcüklerle dilimiz yeniden ulusal kimliğine kavuşmuştur.

²³ Korkmaz; "Atatürk ve Türk Dili", s.54-64.

²⁴ Eker; s.517.

²⁵ Korkmaz; "Atatürk ve Türk Dili", s.54-64. Eker; s.514.

²⁶ Korkmaz; "Atatürk ve Türk Dili", s.54-64.

ATATÜRK'ün Dil Yazıları

Yukarıda Türkçenin ulusal kimliğine yeniden kavuşturulma çabalarından ve ATATÜRK'ün bu konudaki resmî girişimlerinden bahsettik.*

Belgelerdeki notlardan 1934-1935-1936 tarihlerini takip edebildiğimiz ATATÜRK'ün dil yazıları, onun özel çabalarını, sözlük çalışmalarına bizzat yaptığı katkıyla ortaya koymaktadır. (s.70, 92, 93, 108, 296, 297)

“1932 yılında başlatılan dil inkılabı, programı bakımından ‘Türk dilini millî kültürümüzün eksiksiz bir ifade vasıtası hâline getirmek, Türkçeyi çağdaş medeniyetin öngördüğü ihtiyaçları karşılayabilecek bir mükemmeliyete erdirmek, bunu gerçekleştirebilmek için bugün yazı dilinde Türkçeye yabancı kalmış unsurları Türkçeden atmak, halk ile aydınlar arasındaki nitelikçe birbirinden farklı dil varlığını ortadan kaldırmak, derleme ve taramaya dayanan bir Türk dili sözlüğü ile bütün Türk lehçelerini içine alacak bir Türk lügati meydana getirmek, dilimizin yapısının tabi olduğu kanunları ortaya koymak, Batı dillerindeki yüksek kavramları anlatacak kesinlik ve açıklıkta ilim terimlerini bulmak ve bunları yaparken en güzel, en doğru ve en uyumlu Türkçeye bağlı kalmak düsturunu asla gözden uzak tutmamak’ gibi geniş bir hedefe yönelmişti. Dilin böyle bir hedefe doğru yol alabilmesi için öncelikle, halk dilindeki ve yazılı kaynaklardaki Türkçe malzemenin ortaya konması gerekiyordu. Bu maksatla ilk adım olarak 19 Şubat 1933’te başlatılan dil seferberliği ile bir derleme ve tarama faaliyetine girişilmiştir.”²⁷ ATATÜRK'ün bizzat iştirak ettiği bu faaliyetler belgelerden takip edilebilmektedir.

Örneğin; 23.1.1935 tarihli Akşam gazetesinde şu haber bulunmaktadır: “Dil Heyeti dün toplandı. Şimdiye kadar bin sözün karşılığı bulundu.” Buna göre belgedeki notlar (s.296) 22.1.1935’teki Dil Heyeti toplantısından bir gün önce alınmıştır.

Nöbet defterine göre de ATATÜRK 21.1.1935’te trenle Ankara’ya hareket etmiştir. Seyahate katılanlar arasındaki dilciler şöyledir: Saffet Arıkan, İ. Necmi, F.Rıfkı Atay, Muzaffer Bey, Fuat Köprülü, Fazıl Necmi, Besim Atalay, Cevat Bey, Yusuf Ziya, Saim Ali, Şükrü Bey, Abdülkadir Bey, C. Şükrü, Fazıl Ahmet, Naim Onat.²⁸

ATATÜRK'ün bir bilim insanı titizliğiyle Türkçeye verdiği emeği gösteren belgelerdeki kelime karşılıkları, Türk dilinin sözlüklerinin zaman ve imkânların elverdiği ölçüde önemli bir bölümünden (Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünden Divanü Lûgati’t Türk’e, Çuvaşça-Türkçe Sözlükten Yakutça-Türkçe Sözlüğe, Clauson’un etimolojik sözlüğünden Derleme Sözlüğü’ne...) yararlanılarak dipnotlarda verilmiştir. Dipnotlarda kullanılan kaynakların

* Kronolojik olarak kitabın sonunda “Atatürk ve Türk Dili Kronolojisi” adlı bölümde verilmektedir.

²⁷ Korkmaz; “Atatürk’ün Kelime Dünyasında Dil ve Üslup Özellikleri”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, s.83-87.

²⁸ Atatürk’ün Nöbet Defteri (1931-1938); Toplayan Özel Şahingiray, TİTE Yayınları:8, Ankara, 1955, s.349.

büyük bölümü ATATÜRK'ün ölümünden sonra basılmıştır. Kullanılmalarındaki amaç; ATATÜRK'ün Yakutça, Çuvaşça, Altayca... vb. Türk dilleri ile Türkçenin tarihî dönemlerinden Eski Türkçe (Orhon Türkçesi, Uygurca), Eski Anadolu Türkçesi, Karahanlı Türkçesi gibi çok geniş bir alandaki çalışmalarının kapsamı hakkında bir fikir oluşturmak ve ATATÜRK'ün vizyonunu bir parça olsun ortaya koyabilmektir.

Dönemin yazım özelliklerini (çoğu zaman kararsızlıklarını) yansıttığı düşüncesiyle belgelerdeki imla aynen korunmuş, son (2008) Yazım Kılavuzu'na göre hiçbir düzeltmeye gidilmemiştir. İki sayfa daktilo metin de (s.211, 213) belge bütünlüğü açısından kullanılmıştır.

ATATÜRK'ün el yazısıyla kaleme aldığı notlarda Yakut Dili Lügati'nin yazarı Pekarskiy, Türkolog Radloff referans aldığı isimler; Yunus Emre Divanı, İbni Mühenna Lügati, Uygurca Sekiz Yükmek, Divânü Lugâti't-Türk de referans aldığı eserlere örnek olarak verilebilir. (s.117, 169) Eski Türkçenin yanı sıra Türk dilleri (Yakutça, Altayca...) ve bir Türk dili olan Çuvaşçadan kelimeler (s.119-139) de ATATÜRK tarafından titiz bir çalışmayla incelenmiş, Derleme Sözlüğü'ne malzeme olan yerel kelimeler yine bu notlarda büyük bir dikkat ve uğraşla bir araya getirilmiştir. Bu çalışmalarda, Türkçenin genelden yerele söz varlığını görmek mümkündür.

Belgelerde görüleceği üzere ATATÜRK, Türkçe sözbaşı /y/ ses biriminin, Yakutça sözbaşı /s/ denkliğinden (s.38); Türkçedeki e ünlüsünün i, ü, ö şekillerine (s.240); ağızlardaki söz varlığından (s.322) Latinceden örneklerle (s.307, 330); Estoncadan (s.175) Fransızcaya (s.28, 144, 148, 167, 221, 302...) kadar çok geniş bir alanda ve uzmanlık isteyen konularda hassasiyetle çalışmıştır.

ATATÜRK, dil yazılarında sadece kelime karşılıklarıyla sınırlı kalmamıştır. Bazen ekleri incelemiş (s.294), çoğu zaman kelimelerin kökenini ortaya koyabilecek örnekleri bir araya getirmiş, bazen de bu köklerden; önder (s.31), yetkin (s.46), oturma (s.215, 225, 313), üye (s.215, 313), komutan (s.221), yanıt (s.236), bakan (s.247, 316), çağdaş (s.267), kazı (s.272), tüzük (s.274), sezi (s.279) sonuç (s.281), başbakan (s.316), köken (s.324), basın (s.349), onay (s.349), güven (s.319) vs." yeni ve çok kullandığımız kelimeleri türetmiştir. Onarmak (s.259), berkitmek (s.259) vb. fiillerle erk (s.247, 316), kip (s.117) gibi kelimelerin de yeniden işlek bir şekilde kullanılmasına önderlik etmiştir.

Türk Dili Tetkik Cemiyetince yayımlanan Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu, Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu adlı kitaplara bizzat katkıda bulunan ATATÜRK bu çerçevede üçgen, aç, artı, yatay, dikey, teğet, eğri vb. terimleri türetmiştir. "Geometri terimlerinin yanı sıra ferik, miralay vb. Arapça kökenli rütbe adlarını kaldırmış, yerine modern ordularda kullanılan general, amiral, mareşal terimlerini almıştır. Er ve erat sözcüklerini birer askerlik terimi olarak Türkçeye bizzat kazandırmıştır. Onbaşı, çavuş,

yüzbaşı, binbaşı gibi eski rütbe adlarını ve unvanları aynen kullanmış, teğmen, üsteğmen, yarbay, albay gibi rütbe adlarını türetmiştir.”²⁹

W. Radloff’un 4 ciltlik Türk Lehçeleri Sözlüğü (1888-1911) ile E. Pekarskiy’in 4 ciltlik Yakut Sözlüğü ATATÜRK’ün büyük önem verdiği sözlükler arasındadır; bu sözlükleri sık sık kullanmış ve kullandırmıştır. Bu lehçelerdeki sözcükleri eskiliklerinden dolayı esas saymıştır.

Çalışmada görüleceği üzere ATATÜRK’ün bizzat kullandığı sözlüklere H. Paasonen’in Çuvaş Sözlüğü (İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1950)’nü ve W.Radloff’un Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Zweiter Band, (St. Petersburg, 1899), Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Dritter Band, (St. Petersburg, 1905), Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Vierter Band (St. Petersburg, 1911) adlı eserini ekleyebiliriz. Paasonen ve Radloff ile birlikte W.Bang, A.von. Gabain ve R.R. Arat’ın Türkische Turfantexte VI (Berlin Bilimler Akademisi, Berlin, 1934) adlı eserlerini de okuduğu kitaplara ekleyebiliriz.

“Yabancı sözcüklerin etimolojisine merakından dolayı etimoloji sözlüklerinden çoğu, sofrasına ve çalışma masasına kadar götürülmüştür. Bu sözlüklerden başlıcaları şunlardır:

*Hint -Avrupa Dillerinin Etimoloji Sözlüğü, A.Walde-J. Pokomy (1930-1932)

*Yunan Dili Etimoloji Sözlüğü, E. Boisacq (1923)

*Latin Dili Etimoloji Sözlüğü, A. Ernout-A.Meület (1932)

*Fransız Dili Etimoloji Sözlüğü, O. Bloch (1932)

*Alman Dili Etimoloji Sözlüğü, F. Kluge (1934)

Dil ile ilgili şu yapıtları da incelemiştir:

*Kaldenin İlkel Dili ve Turanlı Lehçeler, F. Lenormant (1875)

*Ural-Altay Dilleri ve Gruplamalar, H. Winkler (1885)

*Türk Dillerinin Hint-Avrupa Dilleriyle Olan Eski Bağlantıları, A.V.Edlinger (1912)

*200 Sümer-Türk Kelimesinin Karşılaştırılması, F. Hommel (1915).”³⁰

Çalışmalarını, dil bilimsel bir yaklaşım olan dil ile millet varlığı arasındaki ilişki üzerine kuran ve sürdüren ATATÜRK’ün “*Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an’anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin; kısacası, bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili*

²⁹ Eker: s.517.

³⁰ age.; s.517.

sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” sözleri ile yine ATATÜRK’ün “*Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin.*” sözlerinde dil-millet ilişkisi en güzel ve sağlam ifadelerini bulmaktadır.

ATATÜRK’ün dile hâkimiyeti, üslubunun zenginliği ve akıcılığı da bilinen bir gerçektir ve bilgiye dayandığı ortadadır. Zeki, üstün, öngörülü, emsalsiz, deha şeklindeki sıfatlarla nitelendirilen asker ve devlet adamı vasıflarının yanında çok yönlü bir fikir adamı olan ATATÜRK, ana dilini kullanmaktaki üstün becerisi ile kitleleri ulusal hedeflere yönlendirmiştir. “Yazıları ve söylevleri yüksek bir sanat değeri taşımaktadır. Köktürk Yazıtları’ndaki “*üze tenri basmasar asra yir telinmeser türük bodun elinin törünün kem artan udaçı erti= Üstte gök çökmedikçe, altta yer delinmedikçe, Türk halkı devletini, yasalarını kim bozabilirdi?*” sözleri âdetâ, ATATÜRK’ün “*Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.*” vecizesinde tecelli etmiştir.”³¹

ATATÜRK’ün dile verdiği önem daha önce de belirtildiği gibi Türk Dil Kurumunu kurmuş olması ve çalışmalarına bizzat iştirak etmiş olmasıyla da sınırlı kalmamıştır. Türk Dil Kurumunun binasının tahsisinden amacının, görevlerinin, çalışma alanlarının belirlenmesine ve düzenleyeceği etkinliklere, yapacağı yayınlara kadar bütün işleriyle yakından ilgilenmiştir.³² Orhon Yazıtları, Kutadgu Bilig ve Divânü Lûgati’t-Türk ATATÜRK’ün işaretiyle Türk Dil Kurumunun çalışma programına alınmıştır. ATATÜRK, 1932 yılında toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı’nda Kutadgu Bilig’i biliyordu. 1934’teki İkinci Kurultayda da yapıtın Fergana nüshasını görmüştür. Kutadgu Bilig’in, Divanü Lûgati’t-Türk’ün ve Eski Türk Yazıtları’nın basılmasını istemiştir.³³ Sayfa 50’deki “*tünü giderip baz, gıceyi tekrar*”³⁴ şeklindeki notları, Atebetü’l Hakayık’ı da çalışmalarında kullandığını göstermektedir.

Kutadgu Bilig’deki;

*Bu yanlug bolur bu kişi edgüsi
Kişi edgüsü ol budun yüdgüsü*

“İnsanların iyisi halkın kaygısını taşır.”³⁵ ifadesi de Türk milleti için ATATÜRK’ün varlığının anlamı gibidir.

TÜRK MİLLETİ VE TÜRK DEVLETİ GİBİ TÜRKÇE DE ATATÜRK’LE “KUT”LANMIŞTIR.

³¹ Eker; s.516.

³² Nail Tan; Atatürk ve Dil Kurumu, TDK Yayınları:863, Ankara, 2006, s.5.

³³ Dilaçar; s.198.

³⁴ Edip Ahmet b. Yükneki; Atebetü’l Hakayık, Yay. R.R. Arat, İstanbul, Ateş, Basımevi, s.42.

³⁵ age.; s.97.

BELGELER

45

~~Günaydın~~

Ben bilindiği gibi anamdan doğduğum
günden beri askerim. askerliğin
yüksek faziletlerini anlamaya başladığım
çağda, anamdan, babamdan başlayarak
bu yüksekliği nereden geldiğini
anlamak merakına düştüm.

İlk bana cevap veren anam oldu:
[ayol!] dedi, ben bundan hiç bir
şey anlamadım. Fakat bugün
anama hörmet! Çünkü anamın
bana ilk hitabının ne olduğunu
şimdi anlıyorum. Büyük olduğuna
şüphe etmediğim anam, bana

Ben bilindiği gibi anamdan doğduğum günden beri askerim. Askerliğin yüksek faziletlerini anlamaya başladığım çağda, anamdan, babamdan başlayarak bu yüksekliğin nereden geldiğini anlamak merakına düştüm.

İlk bana cevap veren anam oldu: [ayol!] dedi, ben bundan hiç bir şey anlamadım. Fakat bugün anama hörmet! Çünkü anamın bana ilk hitabının ne olduğunu şimdi anlıyorum. Büyük olduğuna şüphe etmediğim anam, bana

dağ büyüklükte sıfatını ifade ediyor⁴⁶.

Bu manadaki buze ifade eden gınes⁴⁷ de
Teorisidir.

Ayol kelimesinin Türkçe etimoloji
şeklini yazalım:

¹ag + ²ag + ³ol t₃ :

1) ag = köktür, bütün mevcudatın
menşesidir, esastır.

2) ag = köktün manasının kenolışma
Tecessüm ettiren bir kaohkal köktür

3) ol = kökten anlaşılan esası
manaya şumullendiren ve her kere
mal eden bir isarettir.

Ayagol = ayol; bunn yaratan
Kaohm ifadesidir. o kaohm

daha büyüklük sıfatını izafe ediyor. Bu manayı izafe eden güneş dil teorisidir.

Ayol kelimesinin Türkçe etimoloji şeklini yazalım:

1 2 3

[ağ+ay+ol]

1) ağ¹= Köktür, bütün mevcudatın menşeidir, esasıdır.

2) Ay²= Kökün manasını kendisinde tecessüm ettiren bir radikal köktür.

3) ol= Kökten anlaşılan esasi manayı şumullendiren ve herkese mal eden bir işarettir.

Agayol= ayol; bunu yaratan kadının ifadesidir. O kadın

¹ “Güneş Dil Teorisine göre insan dış alandan gelen etkiler altındadır ve ilk düşünme güneşle ilgilidir. Bu yüzden dillerin doğuşu da güneşe bağlanmalıdır. Güneş, saçtığı ışık, verdiği aydınlık ve parlaklık, taşıdığı güç, kudret ve sayısız nitelikleri ile düşünen insanın kafasında çok yönlü bir kavram olarak belirmiştir. Bu yüzden ilk insanlar su, ateş, toprak, büyüklük vb. bütün maddi ve manevi kavramları birbirlerine, güneşe verdikleri tek ad ile anlatmışlardır. Bu kavramı anlatan ilk ses, birçok anlama gelebilen Türkçe bir “ağ” sesidir. Zamanla ses ile anlam arasındaki sembolizme dayanan ağ kavramı parçalanıp başka ses ve kelimelerle anlatılan yeni kavramların doğmasına yol açmıştır.” Demir-Yılmaz; s.128-130.

² ay-: Yaratmak (bir şey) hayat vermek, ruh vermek, vücuda getirmek, yaratmak (insanı); düzeltmek, tertib etmek, tesis etmek (yeri), (Ps.) rekzetmek, istihsal etmek... Pekarskiy; Yakut Dili Lügati, C 1, s.51.

Atatürk bu maddeyi sözlükte X ile işaretlemiştir.

Krş. Clauson; s.215: “ay”: ünlem sözü; “ay oğul”.

47
Türk Kadınıdır. Bu sözde
şunu ifade ediyor:
geniş sahalarda büyüklüğü
tanınmış olan babanın
çocuğu. ayol!

Türk kadınıdır. Bu sözde şunu ifade ediyor:

Geniş sahalarda büyüklüğü tanınmış olan babanın çocuğu. Ayol!

100

Namı = Name + o

İsim = Verehrung, Hörtet

o = den
yarlıkamış = maglut getmiş

Draus = Lehre; akide, ilim, fenn,
hüner, ders

Sand = Gemeinde = Commune =
Camaat

yükmet = Acht anhängen = yük

yarumış = Leuchtende = Nar lammış

yaltırmiş = Ittina etmek

İsluk = Kudsi, muazzez, mübarek

Darri = Sihir

wip =

Namo³= Nam+o
Nam= verehrung,⁴ hörmət
o= den⁵
yarlıkamış⁶= lutfetmiş
dram⁷= lehre,⁸ akide, ilim, fen, hüner, ders
sank⁹= gemeinde¹⁰=commune=cemaat
yükme¹¹= acht¹² anhäufungen¹³=yük
yarumış¹⁴= leuchtende¹⁵=nurlamış
yaltırmış¹⁶= iltima etmek
ıduk¹⁷= kutsi, muazzez, mübarek
darni¹⁸= sihir
wip¹⁹=

³ namo: Tazim, hürmet, saygı. Ötüken Türkçe Sözlük; Haz. Yaşar Çağbayır, C 4, s.3488. Nam-o için bk. Şinasi Tekin; Uyurca Metinler I Kuanşi İm Pısar (Ses İşiten İlah), TDK Yayınları, Ankara, 1993, s.18, 45. Ayrıca bk. A von Gabain; Eski Türkçenin Grameri, Çev. Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara, 1988, s.287. Ahmet Caferoğlu; Eski Uyur Türkçesi Sözlüğü, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1993, s.90.

⁴ verehrung: Saygı, hürmet, takdir. Karl Steuerwald; Almanca-Türkçe Sözlük, ABC Kitabevi A.Ş., İstanbul, 1990, s.586.

⁵ "Der" belirleyicisinin -i hâli. Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache, Dudenverlag, 1998, s.311.

⁶ yarlıkamak: Lutfetmek. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.5230. Ayrıca bk. Gabain; s.309. Ş. Tekin; s.52. Talat Tekin; Orhon Yazıtları, TDK Yayınları, Ankara, 1988, s.183. James Russell Hamilton; İyi ve Kötü Prens Öyküsü (İKPÖ), Çev. Vedat Köken, TDK Yayınları, Ankara, 1998, s.230. Caferoğlu; s.187. Aptullah Battal; İbn-i Mühenna Lûgati, TDK Yayınları, Ankara, 1997, s.86.

⁷ dram < Skr. dharma: Din, akide. Caferoğlu; s.45.

⁸ lehre: Öğreti, düstur, kaide, nazariye, doktrin, meslek, sistem, dizge. Steuerwald; s.357.

⁹ sang: Cemaat, topluluk, halk. Rahipler cemiyeti, rahip. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.4059. Ayrıca bk. Gabain; s.292. Ş. Tekin; s.47. Caferoğlu; s.129.

¹⁰ gemeinde: camia, cemaat. Steuerwald; s.247.

¹¹ yükme: 1. Toplamak; derlemek; üst üste yığmak; biriktirmek. 2. Yığın; dernek; topluluk; yığma, küme. Ötüken Türkçe Sözlük; c. s.5399. Ayrıca bk. Gabain; s.313. Caferoğlu; s.199.

¹² acht: sekiz. Steuerwald; s.17.

¹³ anhäufung: yığılış, birikinti, kümeleme, teraküm. Steuerwald; s.32.

¹⁴ yarımak: açılmak; parlamak. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.5227. Ayrıca bk. Gabain; s.309. Hüseyin Namık Orkun; Eski Türk Yazıtları, C IV, s.134. İKPÖ; s.230. Caferoğlu; s.187. Talat Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, TDK Yayınları, Ankara, 1989, s.261. Talat Tekin; İlk Bitig Eski Uyurca Fal Kitabı, Öncü Kitap, Ankara, 2004, s.63. Battal; s.87. Lûgat-it-Türk Dizini, TDK Yayınları, Ankara, 1986, s.753.

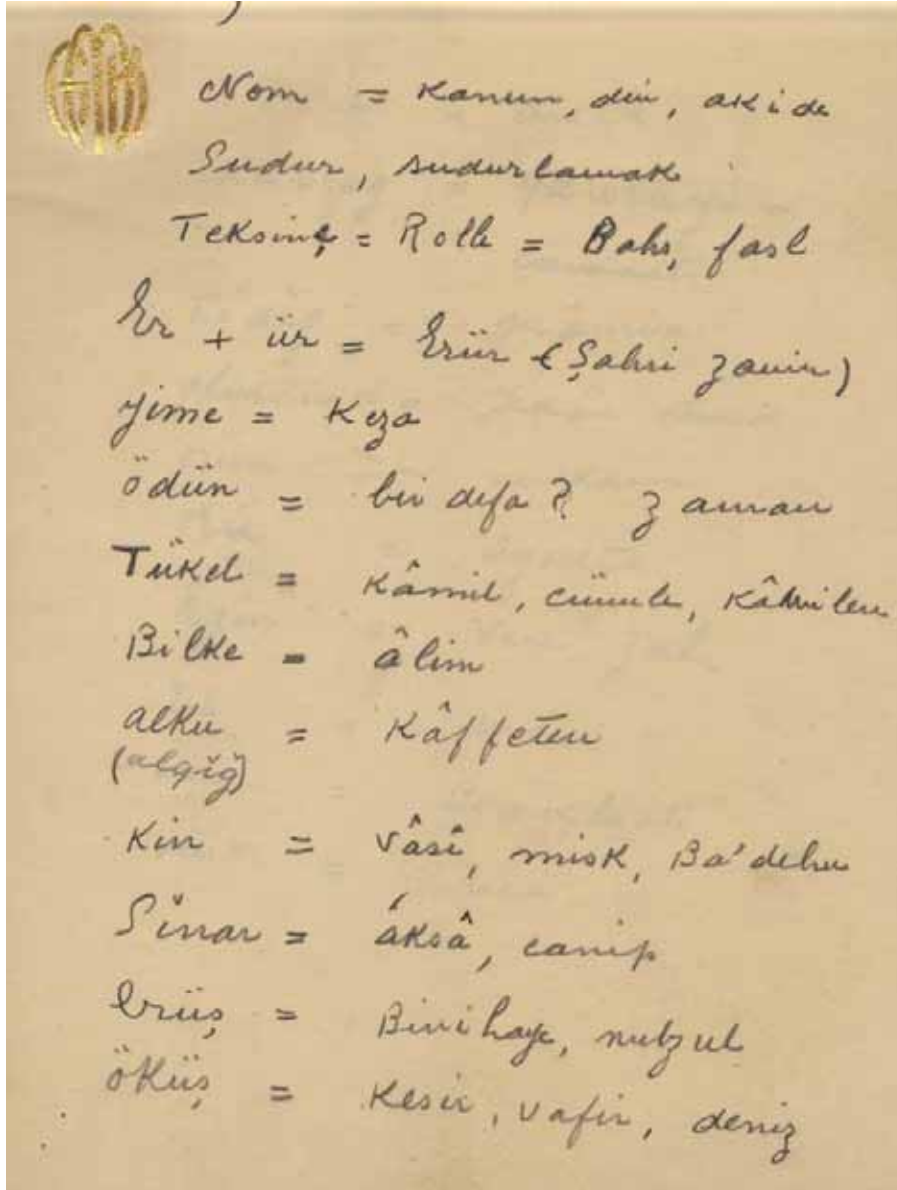
¹⁵ leuchtende: Parlak, aydınlık, ışıklı. Steuerwald; s.360.

¹⁶ yaltır: Parlamak, ışık saçmak. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.184. Ayrıca bk. Gabain; s.308. Caferoğlu; s.184. DLT; s.737.

¹⁷ ıduk: 1. Salıverilen; gönderilen; gönderilmiş. 2. Tanrı adına ayin yaparak salıverilen hayvan; tanrıya adanan; kutsanmış hayvan. Kutlu ve mübarek olan; mukaddes; kutsal; aziz. Ötüken Türkçe Sözlük; C 2, s.2029. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.56. Gabain; s.273. Orkun; s.56. T. Tekin; Orhon Yazıtları, s.136.

¹⁸ darni: Büyü sembolleri, büyü, sihir. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.1109. Ayrıca bk. Gabain; s.272. Ş. Tekin; s.39, 54. Caferoğlu; s.44.

¹⁹ W. Bang-A.von. Gabain-R.R. Arat; Türkische Turfantexte VI, Berlin Bilimler Akademisi, Berlin, 1934. Metnin çevirisinde (s.105) "tāk wip (?)" şeklinde soru işareti ile verilmiştir.

nom²⁰=kanun, din, akide

sudur²¹= sudurlamak

²⁰ nom: 1. Kanun; yasa. 2. Dinî kural; kutsal yasa; şariat. 3. Buda dini; dharma. 4. Öğreti; akide; kanun; din; telakki; inanç. 5. Dua. 6. Dinî eser. 7. Millet. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3563. Ayrıca bk. Gabain; s.288. Ş. Tekin; s.45. Orkun; s.68. İKPÖ; s.204. Caferoğlu; s.92. DLT; s.421.

²¹ sudur: 1. Vaaz kitabı. 2. Buda'nın vaazı. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.4346. Ayrıca bk. Gabain; s.295. Caferoğlu; s.138.

teksiñç²²= rolle=baha, fasl
er+ür²³= erür (şahsi zamir)
yime²⁴= keza
ödün²⁵= bu defa, zaman
tükel²⁶= kâmil, cümle, kâmilin
bilke²⁷=âlim
alku²⁸= kâffeten
(algıg)
kin²⁹= vâsî, misk, badehu
sınar³⁰=aksa, canip
erüş³¹=binihaye, mebzul
öküş³²= kesin, vafir, deniz

²² tegziñç: 1 Dönen. 2. Anafor; girdap. 3. Dalga; kıvrılma; 4. Merdane. 5. Tomar. 6. Başlık; bölüm; fasıl. 7. Muhit. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4684. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.152. Gabain; s.298. Orkun; s.108. İKPÖ; s.217.

²³ -ür: geniş zaman 3. tekil kişi eki. Gabain; s.80.

²⁴ yime: Yine, tekrar, yeniden. 2. Dahi, her ne kadar. 3. Hep. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.5334. Ayrıca bk. Gabain; s.312. Ş. Tekin; s.53. T. Tekin; Orhon Yazıtları, s.185. İKPÖ; s.232. Caferoğlu; s.193. T. Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, s.263.

²⁵ ödün:1. Bahsedilen zamanda. 2. Zaman, vakit. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3670. Ayrıca bk. Ş. Tekin; s.46. Caferoğlu; s.98.

²⁶ tükel: 1. Bütün, tam, tamam. 2. Tamamıyla, hep, tamamen, büsbütün. 3. İyi bir hâlde, sağlam. 4. Zarar görmemiş, dokunulmamış. 5. Mükemmel. 6. Sağ salım. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4934. Ayrıca bk. Gabain; s.303. Ş. Tekin; s.50. Orkun; s.120. İKPÖ; s.227. Caferoğlu; s.168. T. Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, s.255. T. Tekin; İrk Bitig, s.61. DLT; s.668.

²⁷ bilge: 1. Bilgi sahibi, iyi ahlaklı, örnek alınacak olgunluğa ulaşmış kişi; hâkim, akıllı, dirayetli, fetanetli, muktedir, mütebahhir. 2. Geniş ve derin bilgi sahibi, bilgin, âlim. 3. Bilge, bilgili kişi, hâkim. 4. Danışman 5. Bilgi. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.606. Ayrıca bk. Gabain; s.268. Ş. Tekin; s.38. Orkun; s.26. T. Tekin; Orhon Yazıtları, s.126. İKPÖ; s.170. Caferoğlu; s.28. T. Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, s.215. DLT; s.92.

²⁸ alku: 1. Tamamen, bitene kadar, hep, hepsi, tamamı, bütünüyle. 2. Her yerde, her yerinde. 3. Hep, bütün herkes, her nevi, çeşitli. 4. Herkes. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.212. Ayrıca bk. Gabain; s.260. Ş. Tekin; s.36. Orkun; s.7. İKPÖ; s.133. Caferoğlu; s.8. T. Tekin; İrk Bitig, s.49.

²⁹ kin: Sonra, son, istikbal; gelecek. Ötüken Türkçe Sözlük; C 3, s.2675. kin: misk, misk kokusu, iyi bir koku, güzel koku. C 3, s.2675. Ayrıca bk. Gabain; s.280. Caferoğlu; s.74. T. Tekin; İrk Bitig, s.55.

³⁰ sınar: 1. İstikamet, yön, taraf. 2. Bir şeyin tarafı, yanı. 3. Çift olan bir şeyin teki. 4. Yarı, yarım, bir nesnenin yarısı. 5. Burç bölgesi. 6. Akriba, yakın. 7. Eşdeğer; denk. 8. Sıra dizi. 9. ... tarafa, doğrultusunda. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.4203-4204. Ayrıca bk. Gabain; s.293. Ş. Tekin; s.48. Orkun; s.99. Caferoğlu; s.134. DLT; s.516.

³¹ erüş: Pek çok, sayısız, hesapsız. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.1477. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.50. Gabain; s.265.

³² öküş: çok, pek çok. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3685. Ayrıca bk. Battal; s.55. DLT; s.455.

Tirin	=	amix
Kuvrag	=	Qawrayi = Canaat
Tidig	=	mânia
olurmak	=	İrkân etmek
örün	=	makam
örü	=	ayakta
İgin	=	Vera, Jahr
İip	=	derhat
ıncı	=	Bowet, biati
ötük	=	rica

tirin³³= amik
kuvrag³⁴= qawragu= cemaat
tıdıg³⁵= mania
olurmak³⁶= iskân etmek
örün³⁷= makam
örü³⁸= ayakta
egin³⁹= vera, zahz
tip⁴⁰= derhal
inçe⁴¹= boweçhiati
ötük⁴²= rica

³³ tîrin: derin. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4754. Ayrıca bk. DLT; s.605.

³⁴ kuvrag: 1. Cemaat; meclis; kalabalık; toplantı. Topluluk; grup. 2. Rahipler meclisi, rahipler derneği. Ötüken Türkçe Sözlük; C 3, s.2871. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.125.

³⁵ tıdıg: Engel; engelleme; mania; set. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, 4798. Ayrıca bk. Gabain; s.299. T. Tekin; s.170. İKPÖ; s.221. Caferoğlu; s.154. DLT; s.612. A. Dilaçar; (900. Yıl Dönümü Dolayısıyla) Kutadgu Bilig İncelemesi, 4.Baskı, Ankara, 2003, s.106.

³⁶ olur-: 1. Oturmak, oturmuş olmak. 2. İkamet etmek. 3. Durmak. 4. Tahta oturmak, hüküm sürmek. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3613. Ayrıca bk. Gabain; s.288. Orkun; s.70. T. Tekin; Orhon Yazıtları, s.162. İKPÖ; s.153. Caferoğlu; s.94. T. Tekin; İrk Bitig, s.57. Sir Gerard Clauson; An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish, Oxford At The Clarendon Press, 1972, s.150. Martti Räsänen; Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen, Helsinki 1969, s.361.

³⁷ örgin: 1. Hakan otağı, saray, konak. 2. Taht. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3710. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.101. Gabain; s.290. Orkun; s.78. Clauson; s.225.

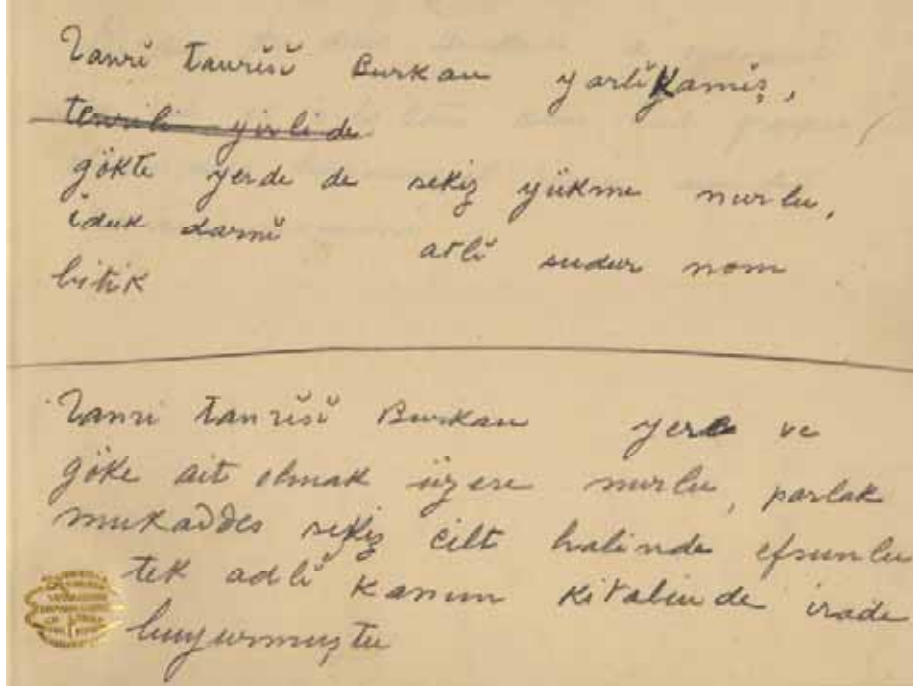
³⁸ öri: Yüksek, vakur. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3711. Ayrıca bk. Clauson; s.197. Gabain; s.299. Caferoğlu; s.101.

³⁹ egin: 1. Sırt, omuz, eğin, eyin, egin. 2. Çadır çatısı, dam. 3. Eni bir buçuk karış, uzunluğu dört arşın gelen bez. Ötüken Türkçe Sözlük; C 2, s.1373. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.46. Clauson; s.109. Gabain; s.263. M. Ergin; Dede Korkut Kitabı, C II, TDK Yayınları:219, 2.Baskı, Ankara, 1991, s.103.

⁴⁰ tip: Diye, için, ... amacıyla. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4831. Ayrıca bk. T. Tekin; İrk Bitig, s.60. Orkun; s.110. Gabain; s.174.

⁴¹ inçe: Şöyle; şu şekilde; öyle; böylece; bu suretle; buna göre. Ötüken Türkçe Sözlük; C 2, s.2173. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.63. Gabain; s.149. Ş. Tekin; KİP, s.41. Clauson; s.172.

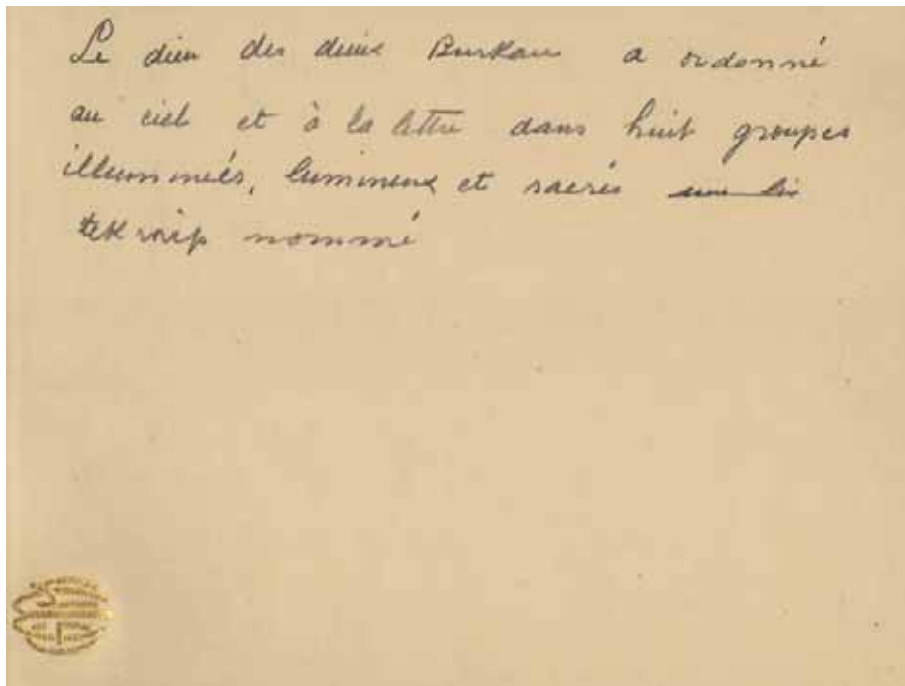
⁴² ötüg: Dilek, istida, istek; rica. 2. Dua, niyaz, ibadet. 3. Soru. 4. Ulaştırılan, gönderilen. 5. Dilek dileyen. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3724. Ayrıca bk. Gabain; s.291. Ş. Tekin; s.46. Orkun; s.78. T. Tekin; Orhon Yazıtları, s.164. T. Tekin; İrk Bitig, s.58. İKPÖ; s.158. Caferoğlu; s.103. DLT; s.469. Clauson; s.51.

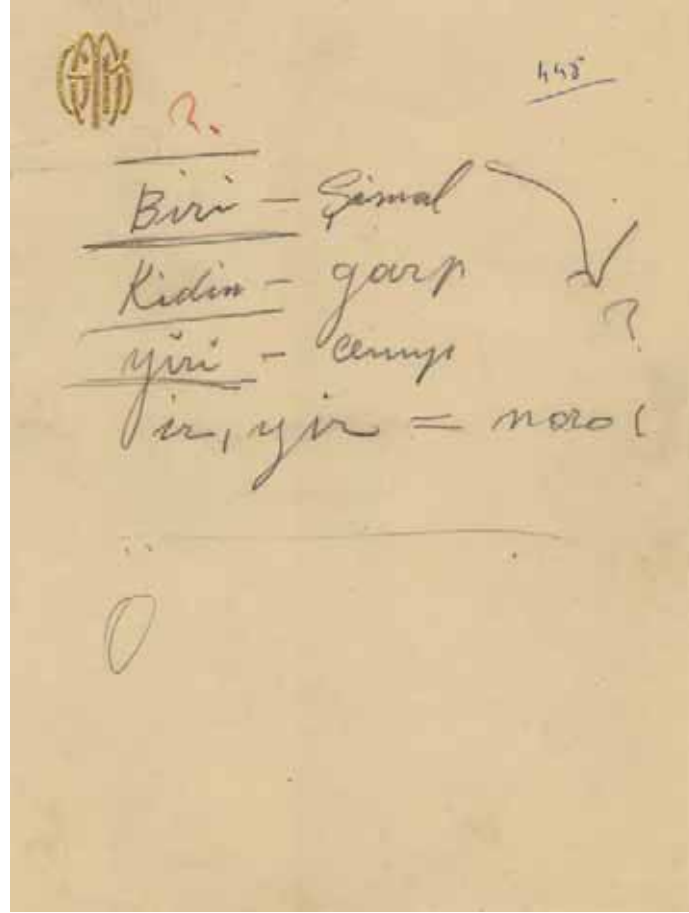
Tanrı Tanrısı Burkan yarlıkamış, gökte yerde de sekiz yükmek nurlu, iduk darnı adlı sudur nom bitik⁴³

Tanrı Tanrısı Burkan yere ve göke ait olmak üzere nurlu, parlak, mukaddes sekiz cilt halinde efsunlu tek adlı kanun kitabında irade buyurmuştu

⁴³ Eski Uyğur alfabesinde yazılmış Buda eserlerinden olan Sekiz Yükmek'ten bir parçadır (Bang-Gabain-Arat; s.104). Sekiz Yükmek (Sekiz Tomar) adlı sudur, Uyğurlar arasında çok yayılmış bir dinî eserdir. Çince'den çevrilmiş olan Sekiz Yükmek, Burkancılığa ait dinî-ahlaki inanışlarla bazı pratik bilgileri ihtiva eder. Kısa cümleleri, açık ve samimî ifadesi, zengin kelime hazinesi ile dikkate değer bir üslubu vardır. A. Bican Ercilasun; Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.248.

Le dieu des dieux Burkan a ordonné au ciel et à la terre dans huit groupes illumies [illuminés?] lumineux et sacrés tek wip nommé.

Biri⁴⁴ - şimal
Kidin⁴⁵ - garp
yiri⁴⁶ - cenup
ir⁴⁷, yir⁴⁸ = ...[?]

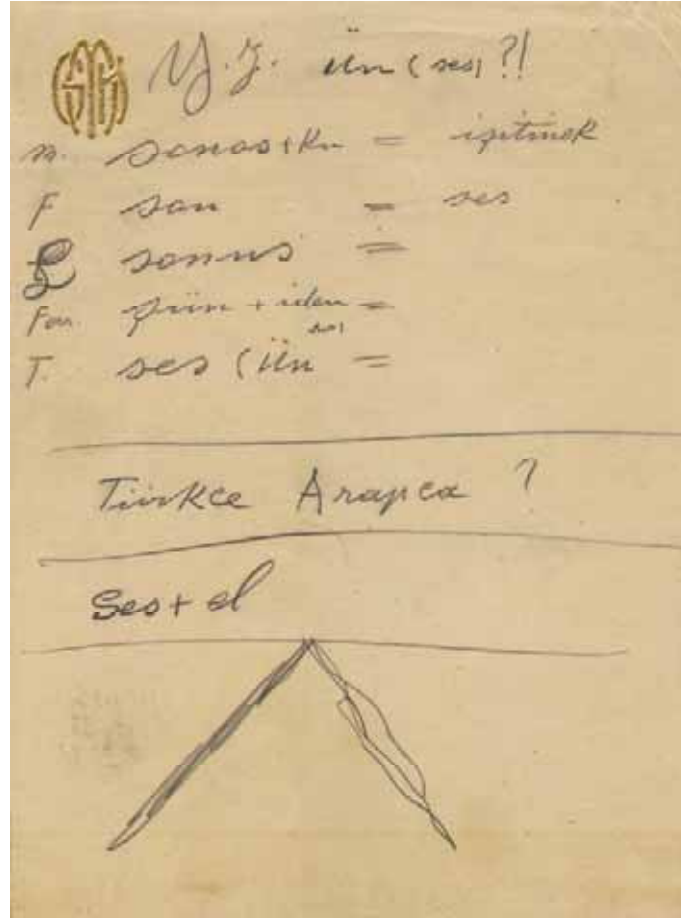
⁴⁴ biri: 1. Güney. 2. Sağ. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.622. Caferoğlu; s.29. Gabain; s.268. "biri" ve "yiri"nin anlamları karışmış görünüyor. Atatürk de "?" ile buna işaret etmiş olabilir.

⁴⁵ kidin: 1. Arkadan. 2. Karşı yaka. 3. Geri, arka, sonra. 4. Batı. 5. Arkada. 6. Batıda. 7. Kuzey, kuzeyde. 8. Öte tarafta. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2667. Caferoğlu; s.73. Orkun; s.812. Gabain; s.281.

⁴⁶ yiri: 1. Kuzey. 2. O yanda, orada. 3. Yukarı doğru. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5327. Orkun; s.894.

⁴⁷ ir (ir/yir/ır/yırı): 1. Kuzey. 2. Güney, yerin güney yanı. 3. Solda. 4. Orada. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2199. Caferoğlu; s.58. Gabain; s.311. S.G: Clauson; An Etymological of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford At The Clarendon Press, 1972, s.954. ir: Güney, güneşli yer. Dilaçar; s.128.

⁴⁸ yir: 1. Şimal, kuzey. 2.Orada. 3. Solda. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5337. Caferoğlu; s.194. Gabain; s.311.

M. K.

Ün⁴⁹ (ses)?!

M. sanas+ku= işitmek

F. san= ses

L. sanas=

Far. şün-idem=

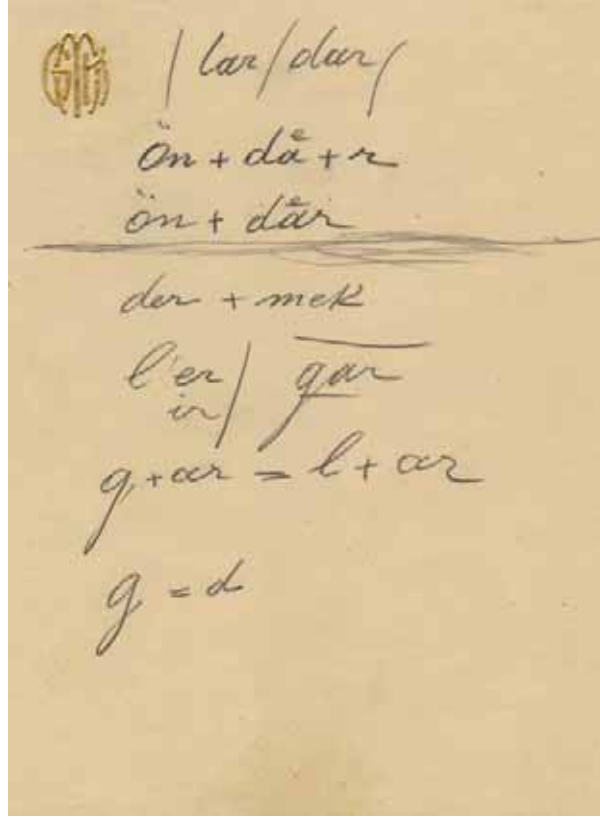
T. ses⁵⁰=ün

Türkce Arapca ?

Ses+el

⁴⁹ ün: Ses, seda. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5043. Caferoğlu; s.177. Clauson; s.167. Räsänen; s.521. Battal; s.82. Gabain; s.306. Dilaçar; s.79, 128.

⁵⁰ ses: Kulak tarafından algılanan titreşim. Ötüken Türkçe Sözlük C 4, s.4167.

/lar/dar/

e

ön⁵¹ + da + r

.....e

ön + dar⁵²

der + mek

ler/gar

ir

g + ar = l + ar

g = d

⁵¹ ön: 1. Doğu. 2. Bir şeyin esas tutulan yüzünün bulunduğu, baktığı, yöneldiği, gittiği taraf. 3. Bu yöne gelen yakın çevre, karşı taraf; binaların karşısına gelen açıklık alan. 4. Bir şeyin ileride bulunan bölümü; baş taraf; en ileri kısım... Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3696. ön: Bir şeyin esas kısmı. Räsänen; s.372.

⁵² önder: 1. Yaptırım ve ikna etme gücü, ünü ve toplumsal yeri bakımından içinde bulunduğu toplumun tutum, davranış, etkinlik ve alışkanlıklarını değiştirerek yön verebilen, topluluğa başkanlık edebilen kimse; şef; lider (1935). 2. Siyasi bir akıma önyak olan kimse. Ötüken Türkçe Sözlük; C 4, s.3699.

Cum + ur = Cümhür

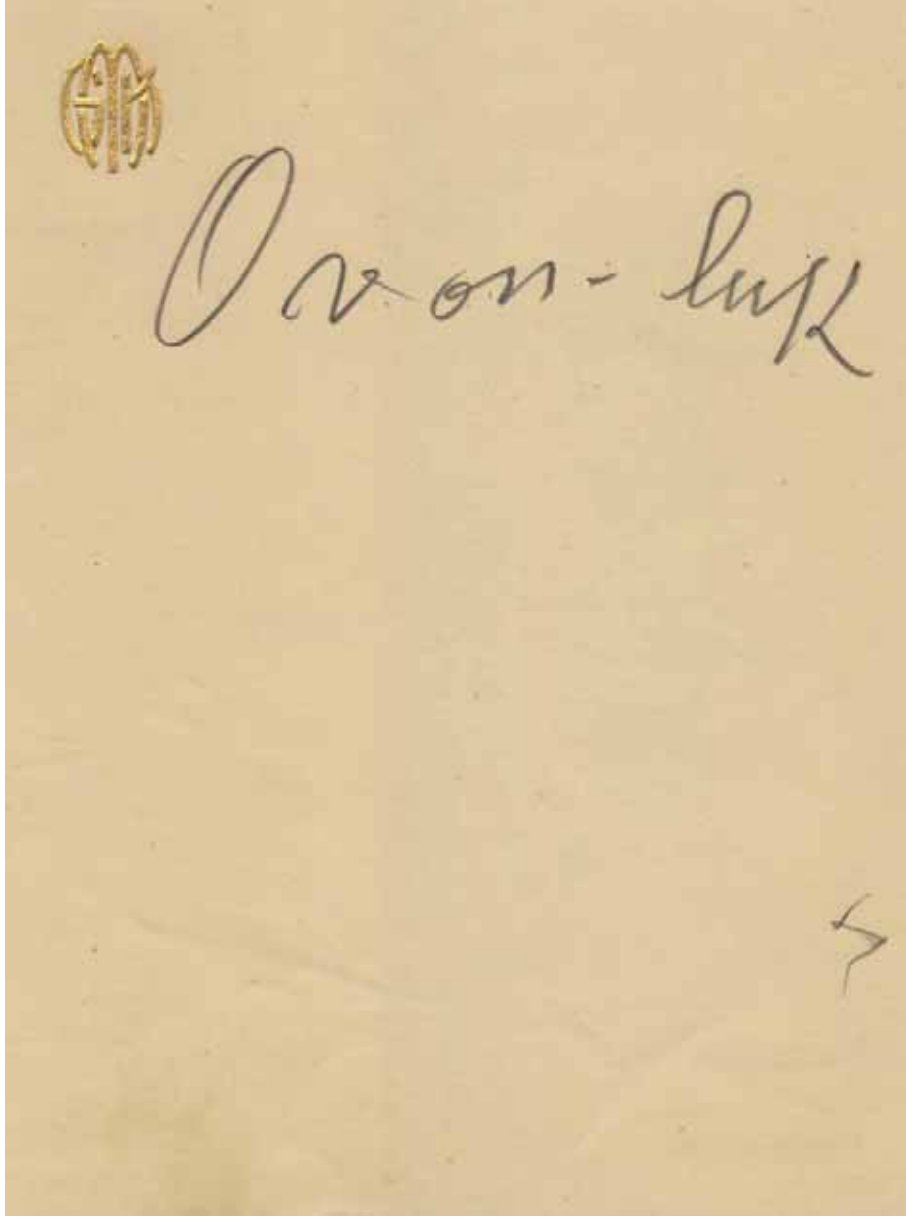
/// + Başgan

Reisi Cümhür

Cum+ur =cümhur

" +Başgan

Reisi Cümhur

oron⁵³-luk

⁵³ oron: Yer, mevki, makam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3633. Caferoğlu; s.96. Clauson; s.233. Räsänen; s.365. Gabain; s.289. Dilaçar; s.86, 106.

ay - mak

ay - it = Akabe

an - lamar

an - akal

ank(q) = zoka

eo = akal

is = . | us - li

Kap - mak

Kap + ar = akal

ak

ak = akal

ag = akal

akli = li

aga, aga = li

an = akal

on

ay

on + at = akal

ay = mana

ay + ik

ay + la = "

ay + Kuru

sag

sagip

sime

sime

riqur

indj

us

us

yeray

aş-mak

aş-ıt=Akabe

an-la-mak

an⁵⁴= akıl

ank(g)⁵⁷= zeka

es⁵⁸= akıl

is= " | [?]

us⁵⁹

uz⁶⁰

kar-mak⁶¹

karar= akıl

ok⁶³= "

ök=akıl

öklü=li

(k)

ög⁶⁴=akıllı

öge, öge=li

an=akıl an+at=akıllı

ön

ay

ay= mana

ay-ık⁵⁵

ay-la= "

ay-kırı⁵⁶

sag

sagış

sine

süne

uguk⁶²

üg

~~us~~

~~uz~~

zerey (?)

⁵⁴ an (<ang): 1. Bilincin irade ve heyecan karışmamış düşünce ve anlama gücü, zihin. 2. Akılda tutabilme yeteneği, hafıza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.238. Clauson; s.165.

⁵⁵ anuk: anık, uyanık. Dilaçar; s.97.

⁵⁶ Bk. Clauson; s.271, 219.

⁵⁷ Clauson; s.165.

⁵⁸ Räsänen; s.49.

⁵⁹ us: Akıl, zekâ, anlayış. Clauson; s. 240. Räsänen; s.516. Dilaçar; s.81.

⁶⁰ uz: Mahir,usta. Clauson; s. 277. Räsänen; s.517.

⁶¹ karmak: Bir şeyi bir şeyle karıştırmak, birbiri içine katarak karıştırmak, karılmış hâle getirmek, katmak, bir araya koymak, ekletmek, bitıştırtmek, üst üste yığdırmak. Clauson; s.642.

⁶² ukug: Anlayış, kavrayış, zekâ. Clauson; s.83. uk-: Anlamak, kavramak. Räsänen; s.511.

⁶³ okmak/ukmak: Anlamak. Dilaçar; s.105.

⁶⁴ ög: akıl. Dilaçar; s.36, 85. Räsänen; s.368.

Eski + A + May + m + iz

Çarşamba

1 - Perşembe Eskiş.

2 - Cuma - mag + m.

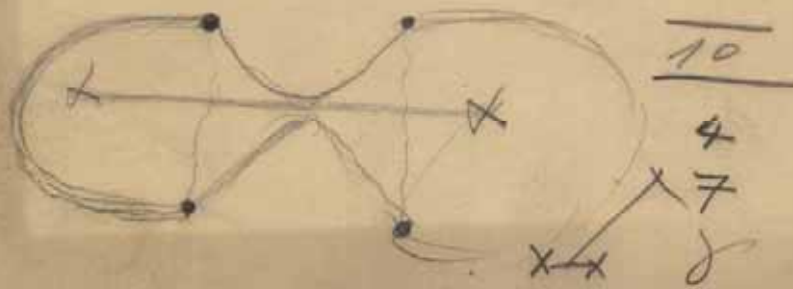
3 - " E. - iz

4 - Pazartesi -

5 - " E. - Ç

6 - Salı - is

X 7 - Çarşamba X

Eski + A+may+m+iz

Çarşamba

1- Perşembe - Eskisi

2- Cuma –mag+m+ız

3- “ E. – iz

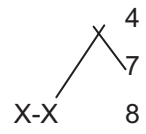
4- Pazar –

5- “ E. – Ç.

6- Salı –is

X 7- Çarşamba X

10

not (8)

1) sana = fikir (yak,

[sanağ / sanmak.
saniğ /

saniğ /

2) sete = ayıp, rezale

+r =

(maga.) +e = kapımak.

3) Setinyi, settinyi, yeting,
yedinci.

S = y

Not (8)

1) sana⁶⁵ = fikir (yak.)
sanag⁶⁶

sanıg sanmak

sanıh

2) sete⁶⁷ = ayıp, rezalet

+r:

(Moğol) +e⁶⁸ = kapmak

3) setinyi, settinyi,⁶⁹ yetinç,⁷⁰ yedinci

s=y⁷¹

⁶⁵ sanaa: 1. Fikir, düşünce, tefekkür, emel, idrak, maksat, arzu, sâik, ruh, vicdan, his. Pekarskiy; C 7, s.397. Caferoğlu; s.129. İKPÖ; s.206. DLT; s.487. Gabain; s.292. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4053.

⁶⁶ sanaa- :Tefekkür etmek, zannetmek, düşünmek, etraflı düşünmek, münakaşa etmek, hükmetmek... Pekarskiy; C 7, s.399.

⁶⁷ sete: bedbahtlık, rezalet, ayıp; hiddet, yeniden ağrımak. Pekarskiy; C 7, s.247.

⁶⁸ seter- (sete+r'den; krş. Moğ. "setere" sökülme, kapmak, kırılmak, çökmek.) Pekarskiy; C 7, s. 248.

⁶⁹ setinyi, settinyi: krş. ET "yetinç", Osm. "yedinci". Pekarskiy; C 7, s.252.

⁷⁰ yetinç: Yedinci. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5307. Caferoğlu; s.194. Orkun; s.892.

⁷¹ Yakutçada sözcüğü /y/ fonemi /s/ye değişmiştir. Talat Tekin-Mehmet Ölmez; Türk Dilleri Giriş, Simurg, İstanbul, 1999, s.69. J.R. Krueger, Yakut Manual, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Studies, 21, The Hauge: Mouton, 1962, s.40. The Turkic Languages, Edited By Lars Johanson and Éva Á. Csató, Routledge: London and New York, 1998, s.417.

reunion

Kamun
Kamusal
Kamius

Cum = Cemi, Kamilen,
meemu, mişterek
umümü, tek mil

" + suluk = umümü manfa
at.

Cum + ak = Cennet

revnion

kamun

kamusal⁷²

kamus

cum⁷³= cemi, kâmilin, mecmu, müşterek, umumi, tekmil

“+suluk= umumi menfaat

cum+ak= cennet

⁷² kamusal: Kamuya ait, kamuyla ilgili. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2373. Kelimenin kökü için bk. Clauson; s.627. Dilaçar; s.81, 85, 95. Caferoğlu; s.109.

⁷³ Krş. cumû' (cem'in çoğulu): Toplamalar, yığmalar. Devellioğlu; s.145. cemi: Cümle, hep, bütün. age.; s.132.

af + Kampun

I

1. kifāt: Ethicus = moral

~~monetas~~

~~monetas~~

~~males~~ = habitudes d'un peuple
ou d'un individu -

mos, moris, mores, Cultures, natura.

II, ~~maim~~: morales: l'ensemble de Facultés
morales

manq, shankof
mabiq, revio
mahiq, kiran
mat = qurust.

~~etik~~

~~etik~~

- yet = Kudret, ~~Kemast~~

yetek = Emel, Gaye

yeten = Kâfi

yeter = Kifayethi, Vaxis

yetik = Kâmil, Kemale erinis
Tam, vakîf.

yet⁷⁴= kudret

yetek⁷⁵= emel, gaye

yeten= kâfi

yeter⁷⁶= kifayetli, varis

yetik⁷⁷= kâmil, kemale ermiş, tam, vakıf

⁷⁴ Krş. yet-i: 1. İnsan ve hayvanlara özgü doğal yetenek, kuvve (1942). 2. İnsanda bulunan bir işi yapabilme gücü, meleke, kuvve. 3. psikol. İnsanın bellek, akıl yürütme, algılama veya hayal gücü gibi doğuştan gelen zihni güçlerinden herhangi biri, meleke. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5307. yet-: "yakalamak, erişmek, ulaşmak"; geçişsiz fiil olarak kullanıldığı durumda "yetkin olmak". Clauson; s.884.

⁷⁵ yetek: Amaç. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.5306. Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (DS); TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993, C XI, s.4256.

⁷⁶ yeter: (yet-mek<yet-er): Bir gereksinmeyi karşılayacak nitelikte olan, kâfi. Ötüken Türkçe Sözlük C 5, s.5306.

⁷⁷ yetik 1: 1. İşlerinde becerikli. 2. Güç işleri başaran. 3. Bilgili , olgun, ağırbaşlı. 4. Bir işten, durumdan haberdar olan. 5. Sorumlu. Ötüken Türkçe Sözlük C 5, s.5307. DLT; s.777. Caferoğlu; s. 195. DS; C XI, s.4257.

yetik 2: Ermiş, erişmiş, olgunlaşmış, yetişmiş, irileşmiş, olmuş. DS; C XI, s.4257.

yetim = istitaat

yetimsiz = istitaatsız

yetirmek = ikmal etmek,
tamamen ifa etmek

yetme = ihlâğ

yetirmek = ihlâğ etmek
ikmal, isal,
ittinam etmek.

yetismek

yetismis

yetistiren = mürebbi

yetistirmek = Talim etmek.
terbiye etmek

yetiz = Tam, amade

yetizlemek

yetkil = Kâfi

yetkilik = salâhiyet,
Kifayet

yetim⁷⁸= istitaat
yetimsiz= istitaatsiz
yetirmek⁷⁹= ikmal etmek, tamamen ifa etmek
yetirme⁸⁰= iblağ
yetirmek⁸¹= iblağ etmek, ikmal, isal, itmam etmek
yetişmek⁸²
yetişmiş⁸³
yetiştiren⁸⁴= mürebbi
yetiştirmek⁸⁵= talim etmek, terbiye etmek
yetiz⁸⁶= tam, amade
yetizlemek
yetkil= kâfi
yetkilik= salahiyet, kifayet

⁷⁸ yetim: Yetecek kadar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5307. DS; C XI, s.4258.

⁷⁹ yetirmek: Bitirmek. Ötüken Türkçe Sözlük C 5, s.5307. DS; C XI, s.4258.

⁸⁰ yetirme: 1. Yetirmek eylemi. 2. Denk getirme, ayarlama. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁸¹ yetirmek: 1. Tamam etmek, bitirmek, tamamlamak. 2. Ulaştırmak, götürmek, iletmek, iblağ etmek, vasıl etmek. 3. Besleyip büyütmek, yetiştirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁸² yetişmek: ...13. (çocuklar için) gelişimini tamamlayıp iş görebilecek duruma ve yaşa gelmek, büyümek. 14. (Uzmanlık gerektiren işte çalışanlar için) iyi bir öğrenim görmüş, uzmanlaşmış olmak, öğrenmek, gelişmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁸³ yetişmiş: 1.Gereken nitelikleri kazanmış, gerekli olgunluğu kazanmış olan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁸⁴ yetiştiren: Yetiştirme işini üstlenen, yetiştirici, eğitici. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁸⁵ yetiştirmek: 1. Yetiştirme eylemini sağlamak. 7. mcz. (Kişi için) gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, eğitmek. 8.mcz (Çocuk için) gelişip büyümesini sağlamak, iş tutacak duruma getirmek, büyütmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5309.

⁸⁶ yetiz: 1. Mükemmel. 2. Enli, enine geniş. 3. Tamam. 4. Henüz, yeteri kadar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5309. DLT; s.777. DS; C XI, s.4258.

yetkin = kâmil

Étudier = çalışmak

Étudiant = ?

Étude = ?

yetismek .

yetişen

yetistirmek

yetistiren

yetişim

yetistirim

yetistirmen .

yetismen

yetis kin

yetisik

yetismemiş

III

yetkin⁸⁷ = kâmil

etudier⁸⁸ = çalışmak

etudiant⁸⁹ = ?

etudie⁹⁰ = ?

yetişmek

yetişen

yetiştirmek

yetiştiren

yetişim⁹¹

yetiştirim⁹²

yetiştirmen

yetişmen

yetişkin⁹³

yetişik⁹⁴

yetişmemiş

⁸⁷ yetkin: 1. Kendisinden beklenen gerekli olgunluğa erişmiş, eksiksiz, ergin, olgun, kemale ermiş, kâmil, mükemmel (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5310.

⁸⁸ etudier: Çalışmak. Tahsin Saraç, Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İkinci Basım, 1989, s.556.

⁸⁹ etudiant: Öğrenci. age.; s.556.

⁹⁰ etudie: Etüt eden, araştıran. age.; s.556.

⁹¹ yetişim: Yetişmek eylemi sonucu, formasyon. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5310.

⁹² yetiştirim: 1. Yetişmek eylemi ve tekniği. 2. Bir hayvana herhangi bir amaçla bazı alışkanlık ve beceri kazandırma işi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5309.

⁹³ yetişkin: Yetişmiş olan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308.

⁹⁴ yetişik: Yetişme durumu, eğitim, formasyon. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5308. yetişik: Delikanlı. DS; C XI, s.4258.

(1)

+ Onamak = Tercih; istaat etmek.

Onar = Tercih; istaat et.

Onar-ca = Tercihen, tavacan.

+ Tanimok = şahit olmak

Tanik = şahit

" -lik = şahitlik

+ ırçmak = Tayz etmek

ırçkan = Tayzane

+ Birinç ikinc = birin defa...

+ yel(yıl)-mek = yel gili kitmek,

yel(yıl)-ik, } = sırala kazmak
yellen li } = pınyan olan

+ Ötmek = keemek, mucazen

ötümek = afe etmek.

ötün = ilet keemek, sakınma

(1)
+ onamak⁹⁵ = tercih, itaat etmek
onar⁹⁶ = tercih, itaat et.
onar-ca = tercihen, tavan [?]
+ tanımak⁹⁷ = şahit olmak
tanık⁹⁸ = şahit
“+lık⁹⁹ = şahitlik
+ uçmak¹⁰⁰ = tayr etmek
uçkan: tayyare
+ birinç ikinç¹⁰¹ = bir[?] defa...
+ yel (yil)mek¹⁰² = yel gibi kitmek,
sūra(t)le koşmak
yel (yil)-ik¹⁰³
li } = puyan olan
yelen
+ ötmek¹⁰⁴ = geçmek, mecazen [?]mek
ötünmek¹⁰⁵ = ileri geçmek, sakınmak
ötün¹⁰⁶ = istiğfar

⁹⁵ onamak: Verilmiş bir kararı veya yapılmış bir eylemi doğru, uygun ve yerinde bulmak, tasvip etmek, beğenmek, kabul etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3617.

⁹⁶ onar-: Düzeltmek, daha iyi hâle getirmek. Clauson; s.189.

⁹⁷ tanımak: 5. (Kişi için) kimliğini belirleyebilmek, bilip ayırt edebilmek, teşhis etmek, seçmek, ayırt etmek. 6. Hakkında doğru ve tam bilgi sahibi olmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4581. Clauson; s.514.

⁹⁸ tanık: Bir olayı gören ve bilen kimse, şahit. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4580. Clauson; s.518. Dilaçar; s.81.

⁹⁹ tanıklık: Tanık olma, durumu, şahitlik, şahadet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4580. Clauson; s.519.

¹⁰⁰ uçmak: Havalanıp gitmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4962. Clauson; s.19.

¹⁰¹ Orhon Türkçesinde -(X)nç addan ad yapım eki, sıra sayı ekidir. T. Tekin; Orhon Türkçesinin Grameri, s.84, 131.

¹⁰² yelmek: 1. (Kişi için) koşmak, acele ile yürümek, telaşla koşturmak, hızla gitmek, tez koşmak. 2. Acele etmek. yilmek: 1.Koşmak. 2. Hücum etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5282, 5334. Clauson; s.918.

¹⁰³ yelik, yilik: Çok koşan, yelici. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5279, 5334.

¹⁰⁴ ötmek:1. Geçmek, arasından geçmek, bir şeyden geçerek ulaşmak, aşmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3723. DLT; s.467. Caferoğlu; s.103. İKPÖ; s.158. Clauson; s.39.

¹⁰⁵ ötünmek: 1. Söylemek, saymak. 2. Saygılı biçimde anlatmak, arz etmek, büyüklerden bir dilek dilemek, bir dilek sunmak, dilemek, yalvarmak, rica etmek, arz etmek, malumat vermek. 3. Dua etmek. 4. Küçüğün büyüğe hitabı, sunmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3725. DLT; s.469. Caferoğlu; s.103. Orkun; s.830. İKPÖ; s.158. DS; C IX, s.3359. Dilaçar; s. 80.

¹⁰⁶ Clauson; s.62. ötünç: Rica, maruzat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3725. T. Tekin; Orhon Türkçesinin Grameri, s.92.

öte - öte⁽²⁾ taraf.
+ at - ates

28

at - ak

at - a_(a)

at - cök (o.cök)

} = içinde ates
yorkilom yer

at - in = ..
(d)

at - in | = ..
(ii) (ii)

+ Tım = gice (olun gün-
(d) gice gündüz.)

Tınır, Tınırsek
Tım bu'cigü = misfillegil

+ Agam = allah, halik

aglam, ağıl = mahluk

+ lağ = tekrar; ^{locut} Tınır gideni
lağ - giceyi
tekrar gi

(2)

öte¹⁰⁷ = öte taraf

+ ot¹⁰⁸ = ateş

ot+ak¹⁰⁹

ot+a

(d)

ot+cak (o+cak)¹¹⁰

ot-un= ..

(d)

ot-u = ..

(ü ü)

+tün:¹¹¹ gice (tün gün-gice gündüz)

(d)

tünek,¹¹² tünemek¹¹³

tün bucuğu¹¹⁴: nisfülleyil

+ogan:¹¹⁵ allah, halık

oglan, ogul:¹¹⁶ mahluk, çocuk

+baz:¹¹⁷ tekrar; tünü giderip baz, giceyi tekrar gi..¹¹⁸

¹⁰⁷ öte: 1. Geçerek. 2. Sonra, bundan sonra, sonunda, bundan sonra. 3. Fazla, aşırı. 4. Öbür taraf, ileri. 5. (Bulunulan ya da temel alınan şeye göre) daha ileride, daha uzakta olan yer, uzak, ayrı, mavera. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3720. Clauson; s.38.

¹⁰⁸ od: Ot, ateş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3583. Caferoğlu; s.96. Clauson; s.34. Battal; s.54. Dilaçar; s.133.

¹⁰⁹ otag (ot-â-mak): Büyük geçici konut, büyük çadır, otağ. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3643. otağ: Ot (ateş) yeri, çadır. Battal; s.54.

¹¹⁰ ocak: 1. Ateş yakılan yer. 2. Eski evlerde duvar içine yapılmış, dumanı çekmesi için bir bacası bulunan, ısınma, yemek yapma vb. amaçlarla kullanılan özel yer, şömine. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3581. Caferoğlu; s.92. oçak: Ocak. Grönbech; s.142. Räsänen; s.356.

¹¹¹ tün: Gece, geceleyin, karanlık. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4940. Battal; s.78.

¹¹² tünek (tün-e-k): 1. Tünek, in. 2. Hapishane, zindan. 3. Geceyi geçirecek, yatılacak yer, ev. 4. Tavukların geceleme için yüksekçe yere konmuş ızgara vb. şeyler... Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4940. Battal; s.78. Clauson; s.519.

¹¹³ tünemek: 1. Geceleme. 2. (Kuş, tavuk vb. için) uyumak için bir dal ya da sırık üzerine konmak. 3.(Kişi için) yüksekçe bir tabure vb. şeye iğreti oturmak. 4. ağız. mcz. Ölmek. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4941. Ekrem Arıkoğlu; Örneklî Hakasça-Türkçe Sözlük, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s.533.

¹¹⁴ tün bucuğu: Gece yarısı. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4941. Battal; s.78. DLT; s.670.

¹¹⁵ ogan: Tanrı, Allah. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3588. Caferoğlu; s.93. oğan: 1. Kudretli. 2. (Tanrı adlarından) Kuvvetli. Battal; s.52.

¹¹⁶ oglan: Çocuk, oğlan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3588. DLT; s.423. Caferoğlu; s.93. Orkun; s.820. T. Tekin; İrk Bitig, s.57. Grönbech; s.142.

¹¹⁷ baz. (ar.) 1. Gerisin geriye, geri. 2. Yeni baştan, yeniden, geriye, geri, tekrar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.514.

¹¹⁸ *tünetür tününgni kününg kiterip*

tününg kiterip baz yaratır tanga

"Gününü giderip geceni getirir; geceni giderip tekrar tanı aydınlatır." Edip Ahmet b. Yükeki'nin Atebetü'l Hakayık adlı eserinden bir beyittir. R.R. Arat, Atebetü'l Hakayık, İstanbul Ateş Basımevi, 1951, s.42.

+ $olm(k) = itidal, tenayim$
mimsareot.

+ $an - mak = yat, tohattin$
fehüm, idrak
et.

$olm(k) = fehüm, idrak$

($an(k)$ siz, $olm(k)$ sizin)

$olm = yat et, fehüm, idrak et!$

$olm k \bar{a} = \bar{a}$ Tenbüh ne tehiş
alametidir.
(anla ha!)

+ $issi = sahip, efendi$

$issi - y =$ sahipsiy ye, löl

+ Bayot = Kadir

(bayot etmek)

+ $oliriltmek = ihya et.$

- + denk¹¹⁹= itidal, tevazım, müsareat
 + an-mak¹²⁰= yat, tahatür, fehım, idrak et.
 an(k)¹²¹= fehım, idrak
 (an(k)sız, an(k)sızın)
 an¹²²= yat et, fehım, idrak et! anla
 anka= a Tembih ve Tekit alametidir. (anla ha!)
 + ıssı¹²³= sahip, efendi
 ıssı-z¹²⁴= sahıpsız yer, çöl
 + Bayat¹²⁵= Kadim
 (bayat ekmek)
 + diriltmek¹²⁶= ihya etmek

¹¹⁹ deng: (ten/deñ) 1. Eşit, denk. 2. Aynı ağırlıkta olan Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1149. denk: (Çin. deng (merdiven basamağı, derece, sıra, çeşit, denk, benzer) 1. Yük hayvanlarının iki tarafına yükletilen yükün her biri, içi dolu çuval. 2. Birbirine eşit iki şeyden biri, eş, nazir, benzer, muadil... Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1163. Caferoğlu; s.152. Dilaçar; s.114.

¹²⁰ anmak: 1. Geçmişte olan bir olayı veya tanıdığı birini aklına getirmek, hatırlamak. 2. Aklına getirdiği bir şeyi, bir kimseyi veya olayı diliyle söylemek, bahsetmek, zikretmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.260. angama: Anlamak. Caferoğlu; s.11. Clauson; s.168.

¹²¹ an: (ang>an) psikol. 1. Bilincin irade ve heyecan karışmamış düşünme ve anlama gücü. 2. Akılda tutabilme yeteneği, hafıza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.239. an: Anlayış, kavrayış, zekâ. Clauson; s.165.

¹²² an: Hatırlamak. Clauson; s.168.

¹²³ ısı: Sahip. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2051. ıssı: Sahip. Ergin; s.153.

¹²⁴ ıssız: 1.(yer için) kimse bulunmayan ya da az insan bulunan, تنها, boş, oturulmayan. 2. mcz. (İnsan için) kimsesi olmayan, yalnız. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2058.

¹²⁵ bayat (bayā> bayā-t): 1. Sonsuz geçmişten beri var olan, kadim. 2. (Tanrı'nın "ezeli" sıfatı için) Kadim. 3. Ulu Tanrı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.509. Caferoğlu; s.24. Dilaçar; s.95, 107, 115. Clauson; s.385.

¹²⁶ diriltmek: 1. Dirilmesini sağlamak, yeniden hayata döndürmek. 2. mcz. Canlılık kazandırmak. 3. Unutulmuş görünen bir şeyi yeniden gündeme getirmek, geçerliliğini sağlamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1239.

~~sat~~

1) ar : alâ
manera
meşak'kat

2) ör : Bire
merküm (o, d)

3) ur : akur (ak = atas)
" (ur + bağ) = maya;
urale : mence, + . g = asla
"ist bir şey"
uruk = tohum (ur + . k)

4) ir : " (ir + k) = esrari derin.
(ir + m) = efsun.

5) er : saba, resit. Kahra-
man, yeşil, meş.

6) ör : (câhil = yokül = ay + ok + il =
ay ok + sil (sey) =
yok sil - yok sey.
ay = ziya, hayat, areket,
ilim v.s. / câhil - / bin
yokül / sifati
linden
mahrum

- 1) ar¹²⁷: alâ
mavera
meşakkat
- 2) or¹²⁸: burç
merkum
- 3) ur: akur (ak=atış)
“(ur-bağ)= maya;
urab: menşe+g= asla ait bir şey”
uruk¹²⁹= tohum (ur- k)
- 4) ır: (ır+k¹³⁰)= esrarı derin
(ır+ım)¹³¹= efsun
- 5) er:¹³² saba, neşit, kahraman, zevç, mert
- 6) ör: (cahil= yokul= ay-ok-ul=ayak-sul(suz)=yoksul- yoksuz
şay= ziya, (hayat, h)areket, ilim vs. cahil-yokul bu sıfatlardan mahrum

¹²⁷ ar: Yorgun, argın, bitkin. Räsänen; s.22. Krş. ar-: Yorulmak, kuvvetten düşmek. Clauson; s.193.

¹²⁸ or: 1. Taht. 2. Kale, kale burcu. 3. Hendek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3626.

¹²⁹ urug: 1. Nesil, kuşak, soy, torunlar, döl, 2. Tane, tohum, evin. 3. Ekin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4994. DLT; s.697. Orkun; s.876. Caferoğlu; s.174. Gabain; s.305. DS; C XI, s.4041. Clauson; s.215. Dilaçar; s.114, 139. “Aslen ‘tohum, çekirdek, tane’ anlamında somut bir ad olan bu sözcük, ‘zürriyet, soy, nesil, torunlar, döl; klan’ gibi mecazi anlamlara sahiptir.” Yong-Söng Li; Türk Dillerinde Akrabalık Adları, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:15, Simurg, İstanbul, 1999, s.55.

¹³⁰ ırk: 1. Kâhinlik, gönüldekini dışarı çıkarma. 2. Fal işareti. 3. İşaret, rumuz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2049. Clauson s.213. Caferoğlu; s.58. Talat Tekin; Irk Bitig, s.53.

¹³¹ ırım: Sır, giz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2048. DS; C VII, s.2486.

¹³² er: 1. Erkek, bey, adam, erkek kişi. 2. Koca, eş, zevç. 3. Asker, nefer. 9. Kahraman, yiğit, bahadır, cesur. 11. Sözünde duran, sözünün eri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1459. Clauson; s.193.

$\text{«(ör + d + e) = alev. ör + ge =}$
 $\text{ör + ge = süroyya, sahika;}$
 $\text{ör + gin = tahit. ör + i = kaim}$
 $\text{ör + ki = ali, bala, celil.}$
 $\text{ör + nek = Misal, mezk}$
 (asla benzetmek.
 $\text{ör + t = alev, Harik.}$
 ör + ü = bälâ
 $\text{ör + üç = Mertebe. »}$

~~ör + üç~~

-2-

“(ör+d+e)¹³³=alev. ör+ge=

ör+gen¹³⁴= süreyya, şahika

ör+gin.¹³⁵ taht. ör+i¹³⁶= kaim

ör+ki¹³⁷= ali, bala, celil.

ör+nek¹³⁸= misal, meşk (asla benzetmek.

ör+t¹³⁹= alev, harik.

ör+ü¹⁴⁰= bâlâ

ör+üç= mertebe.”

¹³³ ört: Alev. Clauson; s.201. Caferoğlu; s. 102.

¹³⁴ ör: Yükseklik, tepe, zirve. örge: yukarı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3707, 3709. Clauson; s.193. DS; C IX, s.3346.

¹³⁵ örgin: 1. Hakan otağı, saray, konak. 2. taht. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3710. Caferoğlu; s.101. Orkun; s.830. Gabain; s.290.

¹³⁶ öri: Yüksek, vakur. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3711. Caferoğlu; s.101. A. Dilaçar; Kutadgu Bilig İncelemesi, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.136.

¹³⁷ örki: Yüce, yüksek, âli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3711. Caferoğlu; s.101. Clauson; s.223.

¹³⁸ örnek: 1. Hisse, ibret. 2. Bir şeye özgü nitelikleri taşıyan ve model olarak kullanılacak parça, taklit edilen şey, göstermelik, numune. 3. Bir şeyin aynısını yaptırmak için verilen veya seçilen şey. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3712.

¹³⁹ ört: 1. Ateş, yangın, yanan nesne. 2. Alev. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3714. DLT; s.465. Caferoğlu; s.102. Clauson; s.201. Orkun; s.830. Gabain; s.290. Arıkoğlu; s.339. Ryumina L. T. Sırkaşeva, N.A. Kuçığaşeva; Teleüt Ağzı Sözlüğü, Çev. Şükrü Halûk Akalın-Caştegin Turgunbayev, TDK Yayınları: 741, Ankara, 2000, s.81.

¹⁴⁰ örü: 1. Yukarı doğru, dikine. 2. Dik, düşey. 3. Yüksek, kalkık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3716. Caferoğlu; s.102. DS; C IX, s.3351. Dilaçar; s.136.

7) ür : zaman;

" ür + e = manevi kuvet.

ür + ek = can.

ür + gen = serare.

ür + güc = emniyet
eser.

ür + k = dehset (ür'ün
verdigi)

ür + p + er = rage.

ür + ik = daimî,
manevi
kuvet.

8) ir : seher. Haceret (ateşle,
hararetle olan...)

" ir + gi = idrak.

ir + i = muazzam.

ir + im = zihni sinet (Hayal)

ir + k = izzet, irade,

ir + ki = kudret,
atık, kadim.

ir + te = Fecir, zühre

7) ür¹⁴¹: zaman;

“ür+e= manevi kuvvet

ür+ek¹⁴²= can

ür+gen= şerare

ür+güt¹⁴³= enmuzeç, eser

ür+k¹⁴⁴= dehşet (ür'ün verdiği)

ür+p+er¹⁴⁵= raşe

ür+ük¹⁴⁶= daimi, manevi kuvvet.”

8) ir¹⁴⁷= seher, hacalet (ateşle, hararetle olan...)

“ir+gi= idrak

ir+i¹⁴⁸= muazzam

ir+im¹⁴⁹= zihni suret (hayal)

ir+k¹⁵⁰= izzet, irade, kudret

ir+ki¹⁵¹= atık, kadim

ir+te¹⁵²= Fecir, zühre

¹⁴¹ ür: 1. Uzun zaman, uzun müddet, her zaman, uzun süre. 2. Müddet, süre. 3. Ekin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5047. Caferoğlu; s.178. İKPÖ; s.163. Clauson; s.193. Gabain; s.306. Arıkoğlu; s.549.

¹⁴² ürek: Yürek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5048. DS; C XI, s.4068.

¹⁴³ ürgüt: 1. Yoğurt mayası. 2. Bir şeyden kalan son parça. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050. örnek anlamı için bk. DS; C XI, s.4069.

¹⁴⁴ ürkemek: 1. (Kişi için) bir şeyden korkup ansızın sıçramak, korkmak, korkup kaçmak, tevahhuş etmek. 2. (Hayvan için) bir şeyden korkarak sıçrayıp kaçmak. 3. mcz. (Kişi için) şaşkınlıkla karışık bir korku ve kaygı içine düşmek... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050. Orkun; s.880. DLT; s.714. Caferoğlu; s.178. Clauson; s.221. DS; C XI, s.4069.

¹⁴⁵ ürpermek: 1. (Tüyler için) kabarmak, dikleşmek. 2. Bir korku ya da tiksinti duyan kimsenin tüyleri diken diken olmak. 3. Soğuk yüzünden üşür gibi olmak, hafifçe titremek. 4. mcz. Ürküntü duymak, korkmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5052. DLT; s.715. DS; C XI, s.4070.

¹⁴⁶ üruk: Uzun müddet, devamlı, sürekli, uzun vadeli. Caferoğlu; s.178.

¹⁴⁷ ir: er. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2199. ir: yerin güney, güneşli yanı. DLT; s.234. DS; C VII, s.2546.

¹⁴⁸ iri: Olağan ölçülerden daha büyük ve daha hacimli olan, kocaman. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2203.

¹⁴⁹ erim: İyi bir şeye işaret olan durum, sonu iyi olacak gibi görünen işler veya durumlar, beşaret. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1467. ırım: işaret. DS; C VII, s.2487.

¹⁵⁰ erk: 1. İş yapabilme gücü, iktidar, kudret, güç, kuvvet, irade, cüzi irade. 2. Sözü geçerli olma durumu, sözü ve buyruğu geçerlik, sözünü dinletebilme, gücü yeterlik, nüfuz, iktidar. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1469. Caferoğlu; s.49. İKPÖ; s.142. DLT; s.190. Clauson; s.220.

¹⁵¹ irki: erki. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2206. Erki: 1. Erkenki. 2. Evvelki. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1471.

¹⁵² ırte: 1. Erte, yarın, gelecek. 2. Sabah erken, erken. 3. Şafak sökme zamanı. 4. Gündüz. 5. Karanlık, gece. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2209. erte: 1. Erken, sabah, erken vakit. 2. Şafak sökme zamanı, sabah. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1475. Caferoğlu; s.65. Battal; s.34. Gabain; s.275. DS; C VII, s.2553.

Tabirga (Tap + irga) :

Mütemadi bir ses
cikarma.

Tabirin, Tabirig; bilmece, falci-
lik; bilmececinin hali.

Tabirinna: bilmeceleri bilmek,
(söylemek), fal bakmak.

Tayin: Kendisine ait olmak
işlere bir şeyi seçmek.
farkında varmak.

Harsiy (Haris + iy) =

muhafaza et. Korumak,
acımak (insan, Hayvan).

Tecsiif et. Haline acımak,
Kayır mak, birisini
müdafa et. eylemek.

Haris - Halis :

(Ha) Hecesiyle başli-
yan sıfatların
maddelerini tak-
vige için.

(r-b-

l) Tebadülü

"Haris Hara - Kap
Kara" (Halis)

tabırğa¹⁵³ (tap+ırğa): mütemadi bir ses çıkarma

tabırın, tabırınğ¹⁵⁴: bilmece, falcılık, bilmecenin hâli

tabırınna¹⁵⁵: bilmeceleri bilmek (söylemek), fal bakmak

tayın¹⁵⁶: kendisine ait olmak üzere bir şeyi sezmek, farkına varmak

harsıy (haris-ıy)= muhafaza et. Korumak, acımak (insan, hayvan), Teessüf etmek, Hâline acımak, Kayırmak, birisini müdafaa eylemek

haris - habis: “ha” hecesi ile başlayan kelimelerin manalarını takviye için...¹⁵⁷

r-b-l tebadülü “haris hara- kap kara” (halis)

¹⁵³ Pekarskiy; C 9, s.8'den aynen.

¹⁵⁴ Pekarskiy; C 9, s.8'de aynen.

Krş. tabızmak (tap- 'bul-'>tap-ız-mak/tap-uz-mak): Bilmece söylemek, bilmece sormak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4520. tap- “bulmak” için bk. Clauson; s.435.

¹⁵⁵ Pekarskiy; C 9, s.9'dan aynen.

¹⁵⁶ Pekarskiy, C 9, s.25'ten aynen.

tayın: 1. Bir şeyi belirleme, ne olduğunu gösterme, kararlaştırma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4652.

¹⁵⁷ Pekarskiy, C 11, s.230'da “...kullanılan kelimedir.” diye tamamlandıktan sonra “haris hara” örneği verilmektedir.

“Saha Türkçesinde pekiştirme değişik şekillerde yapılabilir: a) Sıfatın tekrarıyla..., b) Çıkma hâli ekli sıfatların tekrarıyla...c) Sıfatın ilk sesinin veya ilk hecesinin ekli tekrarlanmasıyla: hap hara “kapkara”, habis harağa “kapkara”. Fatih Kirişçiöğlu; Saha Türkçesinin Grameri, 2. Baskı, TDK Yayınları:594, Ankara, 1999, s.84.

Hasaa - Kaaa :

evin yanindaki
ara-balik, dolu.

Kaa: Ahir.

Kaa: Dolu

Haşa: Çit, Hayvan
sınılarını
sınıp Kayırtı
mak için dolu
yaylık ahir.

Çift sınılacak yerin
ismi.

Hasta : yikmak; almak,
yirtmak, soyamak,

Hasıtaa : imolada çagırmak,
ilmek,

Haş : Kat (ufki surette
konmuş). Şizi,
Sıra.

"Haş tut - yeniden
sıraya koy-
mak"

Hasaa-Kazaa¹⁵⁸: evin yanındaki arabalık, avlu

Kaza¹⁵⁹: ahır

Kaja¹⁶⁰: avlu

Haşa¹⁶¹: Çit, Hayvan sürülerini sürüp kapatmak için avlu, yazlık ahır

Çift sürülecek yerin ismi.

Hasta¹⁶²: yıkmak, olmak, yırtmak, soymak

hasıtaa¹⁶³: imdada çağırarak, inlemek

Hat¹⁶⁴: kat (ufki surette konulmuş) dizi, sıra

“hattut¹⁶⁵ - yeniden sıraya koymak”

¹⁵⁸ Pekarskiy; C 11, s.240'tan aynen.

¹⁵⁹ Pekarskiy; C 11, s.240'tan aynen.

¹⁶⁰ Pekarskiy; C 11, s.240'tan aynen.

¹⁶¹ Pekarskiy; C 11, s.240'tan aynen.

¹⁶² Pekarskiy; C 11, s.246'tan aynen.

¹⁶³ hasıtaa-: Bağırarak, şiddetlice bağırarak (imdada çağırarak), fasıla ile bağırarak, haykırmak, seslenmek, ses çıkarmak, inlemek, boğazı patlayıncaya kadar bağırarak, gümbürdemek. Pekarskiy; C 11, s.256.

¹⁶⁴ hat: Kat, tabaka, dizi, sıra. Pekarskiy; C 11, s.258. Caferoğlu; s.54. hat: (kat/hat) Kat, tabaka, kalınlık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1895.

¹⁶⁵ Pekarskiy; C 11, s.258'den aynen.

Hat = başlamak; süknet (süknet)
 , Ting Hatta , tan doğdu.

Hata = fakat, Hatta.

Hatar : Korku.
 "Hataraabit =
 Korkuluk."

Hataarın : Kindarlık göstermek.
 -- dermanlı diymek.

Hattii = (Hattaa + ii) :
 Tekrar eylemek.

Hatın (Hatın, Hatın) :
 Kız / Hatice !

eniz, e/	en = ep / - is
ünizünget	ün = üp / - is

Hat¹⁶⁶ = başlamak, sökmek (şafak)

“Ting hatta¹⁶⁷ Tan doğdu

Hata¹⁶⁸ = fakat, Hatta

Hatar¹⁶⁹ : korku

“hatarabit¹⁷⁰ = korkuluk”

Hatarıy¹⁷¹ : Kindarlık göstermek

...dermansız düşmek.

Hattıl¹⁷² = (hattaa-ıı): Tekrar eylemek

Hatıy¹⁷³ (Hatın¹⁷⁴, Hotuy¹⁷⁵):

Kız/Hatice!

enis-e /	en=eş	=is
ün ü şüyet	ün=üş	=üs

¹⁶⁶ hat: Başlamak, hulûl etmek (sabah tanrı hakkında). Pekarskiy; C 11, s.260.

¹⁶⁷ Pekarskiy; C 11, s.260'tan aynen.

¹⁶⁸ hata: Fakat, ancak ve, fakat, hatta, amma, ise, tersine olarak... Pekarskiy; C 11, s.260.

¹⁶⁹ Pekarskiy; C 11, s.268.

¹⁷⁰ Pekarskiy; C 11, s.268.

¹⁷¹ Pekarskiy; C 11, s.270.

¹⁷² Pekarskiy; C 11, s.274'en aynen.

¹⁷³ hatıy: Kız, ergin kız. Pekarskiy; C 11, s.277.

¹⁷⁴ hatın: Kocalı kadın, zevce, asil kadın. Pekarskiy; C 11, s.280.

¹⁷⁵ hotuy: Ergen kız. Pekarskiy; C 11, s.464.

Holo : ingg. Koli : Baş, Kof, işsiz,
 faydasız, Kinca Kola = mağara,
Kinca

Holu, Holu = iftira, fitne
 ferdâ karıştırma,
 dedi-Kolu.
 قبیح = قبیح — Kolun

Hodrat (Horsin) : Comli, oynak,
 müteşebbis, cesur,
 cesur, işkürar,
 sarımsı.
 (Haydut)

Holon : Kendisini birisinin
 yerinde göstermek;
 bir şeye isnat
 edilmek;

Kolon II
 denk, benzer

Hobo¹⁷⁶: Uyg. Kobi: Boş, kof, ıssız, faydasız

Kırımca koba¹⁷⁷: mağara

Kuva

Hobu, hobuu:¹⁷⁸ iftira, fitne, fesat karıştırma, dedikodu

çirkinlik=kobu kobuu

Hoduot¹⁷⁹ (Horsun)¹⁸⁰= canlı, oynak, müteşebbis, cesur, çevik, işgüzar, savaşçı. (Haydut)

Holon¹⁸¹ = Kendisini birisinin yerinde göstermek, bir şeye isnat edilmek;

Kolon

denk, benzer

¹⁷⁶ hobo: krş. Uygurca kobi: boş, kof, ıssız, faydasız; Kırımca koba: mağara; Moğ. hobolo, Halhaca howolo: boş, kof.

İçinde ufacık taşlar bulunan ve hayvanın boynuna çingirak yerine takılan kof, madeni yuvarlak... Pekarskiy; C.11, s.310.

kobi: çukur, çukurluk. Altayca-Türkçe Sözlük; Haz. Emine-Gürsoy Naskali-Muvaffak Duranlı, TDK Yayınları:725, Ankara, 1999, s.114. Ryumina-Sırkaşeva, Kuçigaşeva; s.58.

kobi: boş Caferoğlu; s.118. kovı: kof, boş, oyuk. Caferoğlu; s.121.

¹⁷⁷ koba: Oyuk, kovuk, hendek. Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, Haz. Recep Toparlı-Hanifi Vural, Recep Karaatlı, TDK Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2007.

¹⁷⁸ hobu, hobuu: İftira, fitne, fesat karıştırma, dedikodu. Pekarskiy; C 11, s.313. kov: Gıybet, arkadan çekiştirme, dedikodu. Ergin; s.191.

Krş. kovlama (kov *dedikodu*). Ötüken Türkçe Sözlük; C 3, s.2764. DS; CVIII, s.2901.

¹⁷⁹ Pekarskiy; C 11, s.324'ten aynen.

¹⁸⁰ horsun: Cesur, yiğit, mert, diri, yiğitvari, güçlü-kuvvetli, enerjik, müteşebbis. Pekarskiy; C 11, s.433. ("hoduot" maddesinde karşılaştırılması için verilmiştir.)

¹⁸¹ holon: Birisiyle bir nesneyi denkleştirmek, kendisini birisinin yerinde göstermek, bir şeyle isnad edilmek, addedilmek... Pekarskiy; C 11, s.358.

- 1) manî = soklama, koruma,
güdüme.
- 2) manîtik = divüst, kibara-
ne.
- 3) mâni = mih'tem, terbiyeli.
- 4) manay = ağarmak,
beyazlanmak
manam = beyaz,

- 5) iyz - iyzatmak - iyzanmak
iyzakmak = iya, akla sok-
mak için iyzün
iyzadiya anlat-
mak; iyzak etmek.
(iyzak - iyzak)
iyzik - : iyzuk - iyzuk -
iyzik.

-1-

- 1) manı¹⁸² = saklama, koruma, güdme
- 2) manıtık¹⁸³ = dürüst, kibarane
- 3) manı¹⁸⁴ = muhterem, terbiyeli
- 4) manay¹⁸⁵ = ağarmak, beyazlanmak
- manan¹⁸⁶ = beyaz,

5) uz¹⁸⁷ -uzatmak-uzanmak-uzakmak= uza, akla sokmak için uzun uzadıya anlatmak, izah etmek.

(uzah izah)

uzuk -: uzuh-, v+

vuzuh

¹⁸² Pekarskiy; C 5, s.290'dan aynen.

¹⁸³ manıtık: İhtiramda, hürmette dürüst, kibarane. Pekarskiy; C 5, s.294.

¹⁸⁴ manı: Şerefli, muhterem, terbiyeli. Pekarskiy; C 5, s.290.

¹⁸⁵ Pekarskiy; C 5, s.294'te daktilo metin üstü çizilerek bu mana ilave edilmiştir. .

¹⁸⁶ manan: Beyaz, beyazca. Pekarskiy; C 5, s.295.

¹⁸⁷ usâ-: (krş. Türk. uza- uzamak, uzamak, uzun kalmak, yavaş davranmak) Uzatılmak, uzamak, uzun sürmek, devam etmek.) Pekarskiy; C 10, s.117.

(Hadi) menfi manadadır

Kad + a + j = Daire, gam, Qüese

Kad + a + den = Dure Kad; Kaserat

Kadınak = memni
= 40'ab cokmek, Arzı

Kad + a + n = süratle

(Kadis = birdenbirde den say)

Kad + ga = ıhtıat, emat

Kat + ga = Kemat

Katgüti = mühtakib

Katgüti = ihtıat

Katga = gam

Katgüti =

Kadik = hüsnat

(Hadise) menfi manadadır.

Kad+a+g¹⁸⁸= gaile, gam, güsse

Kad+a+gan¹⁸⁹= emri kat'i, [?] memnu

Kadamak= azab çekmek, [?] etmek

Kad+a+n= süratle

(Kadi[s?]= birdenbire olan şey)

kad+ga= istical, cüret

kat+gu¹⁹⁰= kasvet

katgulu= muztarib

katgulug¹⁹¹= ıztırab

katgu= gam

katgulug=

katık¹⁹²= huşunet

20.8.35*

¹⁸⁸ kadak: 1. Kusur, kabahat, suç, günah. 2. Haksızlık. 3. Ceht. 4. Karışık, katışık, karma. 5. katı, sağlam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2317. Caferoğlu; s.107. Gabain; s.276. Clauson; s.597.

¹⁸⁹ kadaga: yasak olma durumu, yasak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2317. DS; C VIII, s.2588.

¹⁹⁰ kadgu (kad-mak 'bunalmak'>kad-gu>kaygu/kaygı): Kaygı, dert, keder, dert, üzüntü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2320. Caferoğlu; s.107. Gabain; s.276. DLT, s.246. İKPÖ; s.178. Clauson; s.598. Dilaçar; s.105.

¹⁹¹ kadgulug: Acılı, dertli, kaygılı, tasalı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2320. Caferoğlu; s.107. Dilaçar; s.105.

¹⁹² kadıg: 1. Katı, sağlam. 2. Pislik(?). 3. Karışık, katışık, karma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2320. Caferoğlu; s.107. DLT; s.279.

* Atatürk'ün nöbet defterine göre bu tarihten bir gün önce 19.8.1935'te kabul edilen kişiler arasında F. Rıfki Atay, İbrahim Necmi ve Ahmet Cevat bulunmaktadır. Atatürk'ün Nöbet Defteri (1931-1938); Toplayan Özel Şahingiray, TİTE Yayınları:8, Ankara, TTK Basımevi, 1955, s.415.

- 91
- 1- San - mak
 | savk - seak
 | savak
 | sayk - saik - saika
- 2- Tapta - Hümet d. sevmek
 Tapta bil - sevgi, aşk
 Tapta b - " "
 Taptas = sevişmek
- 3- Tart - çekmek, vergi toplamak.
- 4- malik = Kaldırılma işi
 sey (mülk)
- 5- manâ = Dinarla çevirmek.
 + ha-mukha faza ed,
 gece beklemek.
 Korumak..
- manî = " "
- 6- Dirbien = Kapuya ırmak
 tan hasil olan
 su.

-1- sav-mak¹⁹³

savk – sevk¹⁹⁴

savak

sayık – saik – saika¹⁹⁵

-2- Tapta-¹⁹⁶ hürmet et. sevmek

Taptabil¹⁹⁷ = sevgi, aşk

Taptal¹⁹⁸ = “

Taptas¹⁹⁹ = sevişmek

-3- Tart-²⁰⁰ = çekmek, vergi toplamak

-4- malık²⁰¹ = Kaldırılması güç şey, mülk

-5- mana²⁰² = duvarla çevirmek

+ha²⁰³ = muhafaza e., gece beklemek

korumak..

manı²⁰⁴ = ” “

-6-dirbien²⁰⁵ = kapıya vurmaktan hasil olan sada.

¹⁹³ savmak: 1. Püskürtmek, bertaraf etmek. 2. Bırakmak. 3. (Hastalık için) geçirmek, iyileşmek, atlatmak. 4. Geçıştirmek. 5. (İstenmeyen, sıkıcı bir kimse için) uzaklaştırmak, def etmek, kovmak. 6. (Zorluk, sıkıntı vb. için) atlatmak, geçirmek, ger,de bırakmak. 7. (Zaman için) bir yerde geçirmek. 8. (Durgun su için) yol vermek. 9. Göndermek, salmak... Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4093.

¹⁹⁴ sevk: 1.Önüne katıp ileri götürmek, sürmek. 2. Birini veya bir şeyi bir yere gönderme işi, yollama, gönderme. 3. Yöneltilici sebep, dürtü, sürükleme, itme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4177.

¹⁹⁵ saik: 1. Sevk eden. 2. Götüren. 3. Sebep... saika: 1. Yöneten, sevk eden. 2. Neden. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4024.

¹⁹⁶ tapta-: saymak, saygı göstermek, sevmek. Pekarskiy; C 9, s.63. tap-:hizmet etmek, hizmetini görmek, yardım etmek, kulluk etmek. Clauson; s.434.

¹⁹⁷ Pekarskiy; C 9, s.64'ten aynen.

¹⁹⁸ Pekarskiy; C 9, s.64'ten aynen.

¹⁹⁹ taptas: Kökü olan tapta- kelimesi manasile; sevişmek, âşık olmak, muhabbet etmek. Pekarskiy; C 9, s.65.

²⁰⁰ tart-: Sürüklemek, çekmek, tütün içmek, yaymak, bir kimsenin üzerinde toplanmak, toplamak. Pekarskiy; C 9, s.82. tartmak: 1. Çekmek, asılmak, uzatmak, germek, çekip almak. 2. Kendine doğru çekmek, cezp etmek. 3. Getirmek, çıkarmak. 4. Geri almak... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4617.

²⁰¹ Pekarskiy; C 5, s.290'dan aynen.

²⁰² Pekarskiy; C 5, s.283'ten aynen. "gütmek" anlamı ile krş. manakadı: Çoban köpeği. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.3045. DS; C IX, s.3116.

²⁰³ "mana- (krş. Türk. mana- duvarla çevirmek, Bur. manaha-muhafaza etmek, gece beklemek): Nöbet beklemek, muhafaza etmek, korumak, bir şeye nezaret etmek. Pekarskiy; C 5, s.283.

²⁰⁴ manı: Saklama, koruma, gütmek, nöbet. Pekarskiy; C 5, s.290.

²⁰⁵ Pekarskiy; C 3, s.52'den aynen.

92

- II -

19 - Carik - ^{da} ⁿⁱ ^{alan} ^{ak}
 bir seyle mezgul
 olmak (Carig)
 Ahb.
 Cariktan = Kendini bir işe
 vermek.

20 - Cäsın (yäsın) =
 norda Cäsın =
 ates ruhunun m-
 varı.
 aroy - büray Cäsın
 yıldırım dahi.
 Ön - Cäsın =
 semada yorsa-
 yanık aolu.
 Ön Cäsın Kötüm =
 Cäsın olanların
 Kötüsü.

21 - Cahıtan = Seytan (eskiden
 şaman idi)

22 - ^{senin} ^{den} ^{anım} ^{kariliğa} ^{aldığı}
 ağızını ilaı cahıtarı diele

Tehtere "Anı senin gelinin öldüğünü
 kırs sana söyle me diyor mısın"

-II-

19- carık²⁰⁶ = daimi olarak bir şeyle meşgul olmak (carig) ceht

carıktan²⁰⁷ = kendini bir işe vermek

20- casin (yasın)²⁰⁸ =

uorda casin = ateş ruhunun ünvanı

oray-buray/or casin = yıldırım ilahı

ân-casin = semada yaşayanın adı

ân casin hotun = Arsin-Duolay'ın karısı.

21- cahtan²⁰⁹ = şeytan (eskiden şaman idi)

22- eyigin ılar cahtara diebe Tehtere bu²¹⁰

Senin için demediler mi onun karılığa aldığı kız

“Bu, senin gelinin olduğunu sana söylemediler mi”

²⁰⁶ carık: Meraklı, daimi olarak bir şeyle meşgul olmak, endişe, ceht, gayret, eğlence. Pekarskiy; C 3, s.168.

²⁰⁷ carıktan: Kendine bir şey intihab etmek, kendini bir işe vermek, bir şey hakkında gayret göstermek. Pekarskiy; C 3, s.169.

²⁰⁸ casin: (krş. Çağ. yaşın “yıldırım”) notu düşüldükten sonra aşağıdaki örnekler verilmektedir. Bk. Pekarskiy; C 3, s.174.

²⁰⁹ cahtan: Şeytan, iblis -eskiden şaman idi-. Pekarskiy; C 3, s.176.

²¹⁰ Pekarskiy; C 3, s.176'dan aynen. İtalik kısım Atatürk'ün kelime kelime çeviri ilavesidir: eyigin: senin (C 1, II. Kısım, s.327); ılar: alma, kabul etme (C 12, s.846); cahtar: kadın, gelin (C 3, s.176); die: söylemek, cevap vermek (C 3, s.45); tehte-re: onun için almak (C 9, s.157); bu: bu (C 2, s.297).

23- Cahardan + an Kellim

(Kadın ^{mal-}
ik almak)

Kadın

↓
getirdim

Ö Kısım Kelle
iste Kıs geldi

~~Kelle~~

~~gitti~~

Cah + tar = ev sahibesi

23-cahtardan+ an kellim²¹¹

(Kadına malik olmak)

Kadın getirdim.

Çe kısın kelle.²¹²

İşte kış geldi.

Cah+tar= ev sahibesi²¹³

²¹¹ Pekarskiy; C 3, s.177'den aynen.

²¹² Pekarskiy; C 3, s.177'den aynen.

²¹³ Pekarskiy; C 3, s.176'dan aynen.

- 3 - 93

- in + ye dien (oliam) Kitari
 Bu söylerin arkasın
 dan

- Kiri + ir = iri yarı

- cebil - çabat ceker =
 Ker cebil = fena
 Hayat

- Ceker = güçlü, kuvvetli, mütte
 ham mil (ot, öküç)

~~- ceyir = kaçmak, fışır et.~~

~~- ceyiren = kaçan~~

- cekk + ng / = say dınlıyır
 + m / = ağık kaptı

- cekt - dyet - yiyit = yetizmiş
 almak.

- ciering - cirey = yüksek
 sesle ötmek.

-in+ye dien (dirin) kıtarı²¹⁴

Bu sözlerin arkasından

-Küt+ür²¹⁵= iri yarı

-cebel-çabar-ceber=

ker cebel= fena hayat²¹⁶

-cebir= güçlü, kuvvetli, mütehammil (at, öküz)²¹⁷

-celle+ng²¹⁸ | = söz dinleyen, açık kalpli

celle+m²¹⁹ |

-cet -dyet- yigit²²⁰= yetişmiş olmak

-cieriy- cierey²²¹= yüksek sesle ötmek

²¹⁴ Pekarskiy; C 3, s.178'den aynen.

²¹⁵ Pekarskiy; C 5, s.103.

²¹⁶ Pekarskiy; C 3, s.179'dan aynen

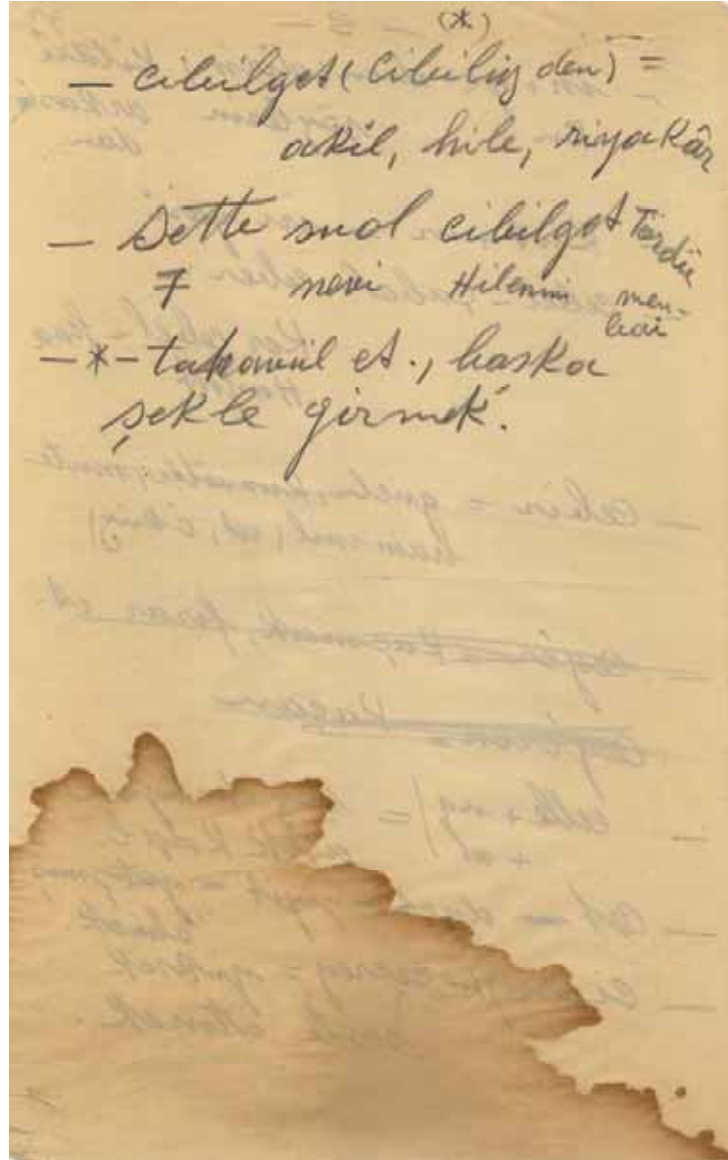
²¹⁷ Pekarskiy; C 3, s.181'den aynen

²¹⁸ Pekarskiy; C 3, s.184'ten aynen

²¹⁹ Pekarskiy; C 3, s.184.

²²⁰ Pekarskiy; C 3, s.194'ten aynen

²²¹ Pekarskiy; C 3, s.200.

(X)

-cibilget (cibiliy*den)²²²= akıl, hile, riyakar

-Sette suol cibilget tördü²²³

7 nevi hilenin menbaı

-*- tehavvül et., başka şekle girmek²²⁴

²²² Pekarskiy; C 3, s.203'ten aynen.

²²³ Pekarskiy; C 3, s.203'ten aynen

²²⁴ cibiliy'in açıklaması. Pekarskiy; C 3, s.204.

i - nır - lık

nır - lık

i - nır - ı = gürüş

ii - nır = mağara

nn - (mak = renk atmak

nnır = renk

nır = parlak (renk

inn - kur = mağara

kur = nır

in / nefi edati.

o - nır = Haysinet, itti kur.

i-nir-lik

nir-lik

i-nir- “ = guzey

ü-nür²²⁵= magara

un-mak²²⁶= renk atmak

unur= renk

nur²²⁷= parlak renk

un-kur= magara

kur= nur

in

ün

un

nefi edatı.

o-nur²²⁸= haysiyet, itibar.

²²⁵ üngür/ünkür: Mağara. Caferoğlu; s.178. Clauson; s.188. Ekrem Arıkoğlu-Klara Kuular; Tuva Türkçesi Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.114. Dilaçar; s.35.

²²⁶ onmak: Solmak. Dilaçar; s.128. ong-: solmak, sararmak. Gyula Nemeth; Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları/1229, Ankara, 1990, s.40. Grönbech; s.146. ong-: tamamen solmak, rengini atmak. Wilhelm Pröhle, Karaçay Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları/1304, Ankara, 1991, s.67. Clauson s.169. oñar-: matlaşmak, renksizleşmek. Arıkoğlu-Kuular; s.83.

²²⁷ nur: Aydınlık, ışık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3569.

²²⁸ onur: Bir kişinin kendi benliğine karşı duyduğu saygı, öz saygısı, izzetinefis, haysiyet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3623.

- 33 - Ciley - ciley tas: işlenmiş, diğ. tas.
 ağaç sakızı
 " suyu.
 (Cila)
- 34 - Col = ayılık, saadet.
 Col + lō = selamete, saadete
 Kaınıstınmak
 (Celle)
- 35 - Connos = akrabalasınmak,
 yakınlaşınmak,
 dostlaş — .
 (Cins)
- 36 - ~~Cosim~~ vakar, sevgi;
 Cusir = enok, ~~sevgi~~ ~~sevgi~~ ~~sevgi~~
 serseri, ~~tereddüdsiz~~
 (Cosim)
- 37 - Coh = bir şey bilmeyen, cahil,
 hiç. (Coh + il - cahil)
- 38 - Cüke = zayıflamış, kuru-
 mış (Coke)

33- Ciley - ciley Tas:²²⁹ işlenmiş düz taş

ağaç sakızı,

“ suyu

(cila)

34- Col:²³⁰ eyilik, saadet

Col+lo²³¹= selamete, saadete kavuşturmak (celle)

35- connos²³²= akrabalaştırmak, yakınlaştırmak, dostlar, ____.

(cins)

36- cusur²³³= serseri, tereddütsüz

37-coh²³⁴= bir şey bilmeyen, cahil, hiç (coh+ıl, cahil)

38-cüke²³⁵= zayıflamış, kurumuş (coke)

²²⁹ Pekarskiy; C 3, s.208'den aynen.

²³⁰ Pekarskiy; C 3, s.219'dan aynen.

²³¹ Pekarskiy; C 3, s.219'dan aynen.

²³² Pekarskiy; C 3, s.223'ten aynen.

²³³ Pekarskiy; C 3, s.253'ten aynen.

²³⁴ Pekarskiy; C 3, s.230'dan aynen.

²³⁵ Pekarskiy; C 3, s.256'dan aynen.

- Kasal = ~~kasal~~, izyete nefis. mane-
Kasasat vî kuvvet.

Kasalek = mağrur
kasim tili = muhtakallir
*) Kasalmaq = gürür lanmaq,
Kasile

*) Kasamak = Hakim olmak; idare
et.

(xxx) Kasmaq = idaresi altında tutmaq.

- Kayak = serbest, serseri

Kayakci = haydut.

*) Kayalmaq = gürür lanmaq.

(*) (Kayar - gazar) - gazar

(*) (Kasip - garsip)

(xxx) { (Kayamet
(Kayim

↓ - Kiz (mak)

-kasal= izzeti nefis, manevi kuvvet

~~kasal~~²³⁶

Kasalak²³⁷ = mağrur

kasıntılı= mütekebbir

*Kasalmak= gururlanmak

kasıl²³⁸

**Kasamak= Hakim olmak, idare et.

-Kazak²³⁹= serbest, serseri

Kazakçı= haydut

*Kazalmak²⁴⁰= gururlanmak

*(kazap-gazap)-gazıp

** (kasıp-gasıp)

*** {kazamet

{kazım

↓
-kız (mak)

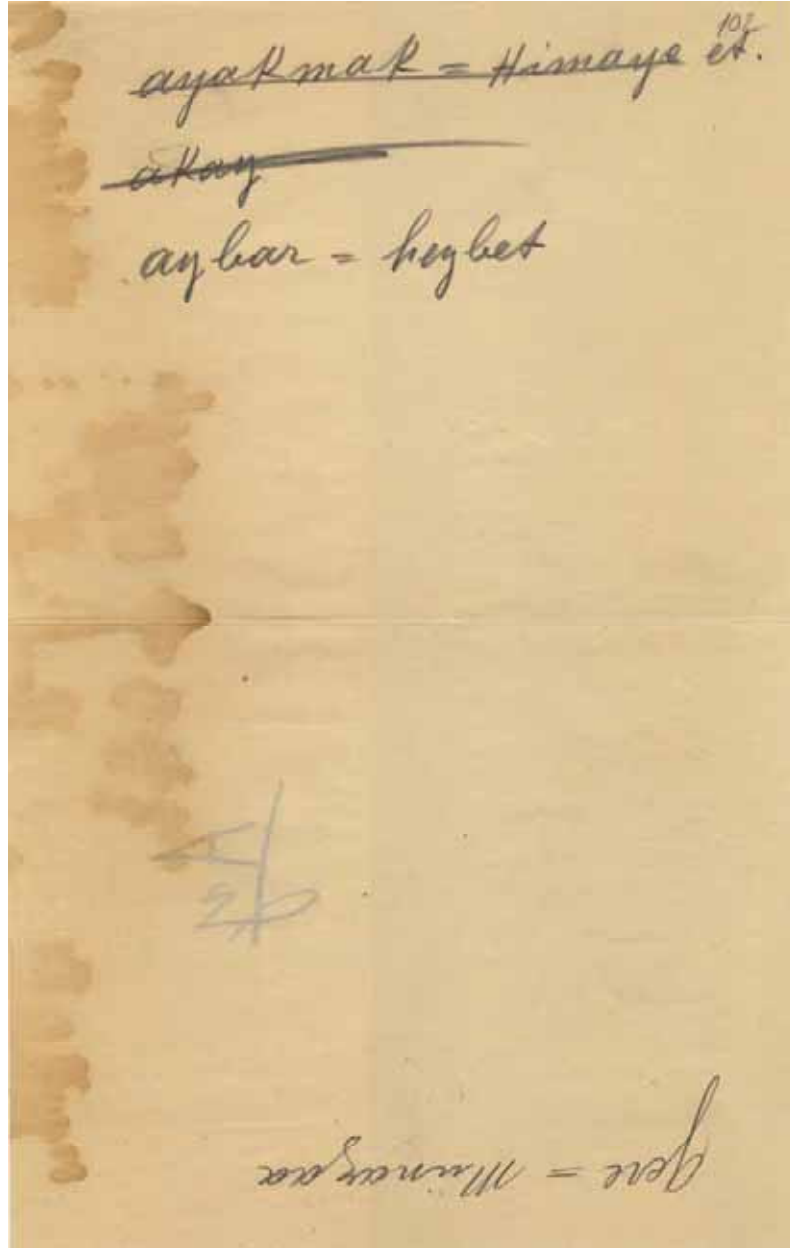
²³⁶ kasar: İri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2454. DS; C VII, s.2673.

²³⁷ kasalak: (kas-mak>kas-al-mak>kasalak) Kendini beğenmiş, kibirli, gururlu, övünge. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2453. DS; C VII, s.2672.

²³⁸ kasılmak: 1. Kasmak işi yapılmak, daraltılmak. 2. mcz. Kendini olduğundan büyük göstermeye çalışmak, büyülenmek, kurumlanmak, gururlanmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2544.

²³⁹ kazak: 1. Göçebe, akıncı. 2. Başıboş, özgür. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2505.

²⁴⁰ kazalmak: 1. Dik durmak, başı arkaya atıp göğsünü germek. Gururlanmak, büyülenmek, kibirlenmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2505.

aybar²⁴¹:heybet

gere: münazaa

²⁴¹ aybar: Kaba yürüyüşlü kadına verilen lakap. Pekarskiy; C I, I. Kısım, s.76. [?]

103

~~du laro~~
~~Larousse~~

al = sada
agar = sada veren bir şey
algarus = sada verir
larus = bir sada verisi
(yani sözleri)
tesbit eden bir
şey.

al: sada

agar: sada veren bir şey

algarus: sada verir

larus: bir sada verisi (yeni sözleri)

tesbit eden bir şey.

105

AK = ilah
Akağ = ilahi
Akagan = uluhiyete mensup
Akaganun = üluhiyete
mensup olan şey

Ak= ilah

Akağ= ilahi

Akagan= uluhiyete mensup

Akaganun= üluhiyete mensup olan şey

1 - Picama • • • • • came - gime
 • • • • • Tay —

2 - Ardten • ardim = من الخلف بن القلب

ön • din ardim = أولئدة وآدنة

ata dededen boru = أباه جـ

yayag yigaci = Ceviz ağacı

yugac = yarmac

yetiz yir = geniş yer

yetiz = Her şeyin genişine

(yatik) yatık = eğik

gürek

القلب = يوركله

تفسير، بغير ابد = (خود برگ) (تو برگ) (yürük) (برگ)

(yemik) yemik = صفت ضعیف (نیست)

1- picama came – gime
2- [?] ardim= mine'l halef, mine'l-akab
ön-dim ardim= önünden ve ardından
ata dededen berü= ebeen an ced
yapag yığacı²⁴²= ceviz ağacı
yagaç= yamaç
yetiz yer= geniş yer
yetiz²⁴³= her şeyin genişine
(yatıg) yatık= menam [?]
yürek= el-kalb
yüreklilik(?)= el-batalu zül kalbi sabit
tefsir, tabir-i eabil= (söz yürüğü) (kuş yürüğü) yürük (yürük)
her şey[den?] hafif= yenik (yenik)

²⁴² yığaç: Ağaç. Dilaçar; s.81.

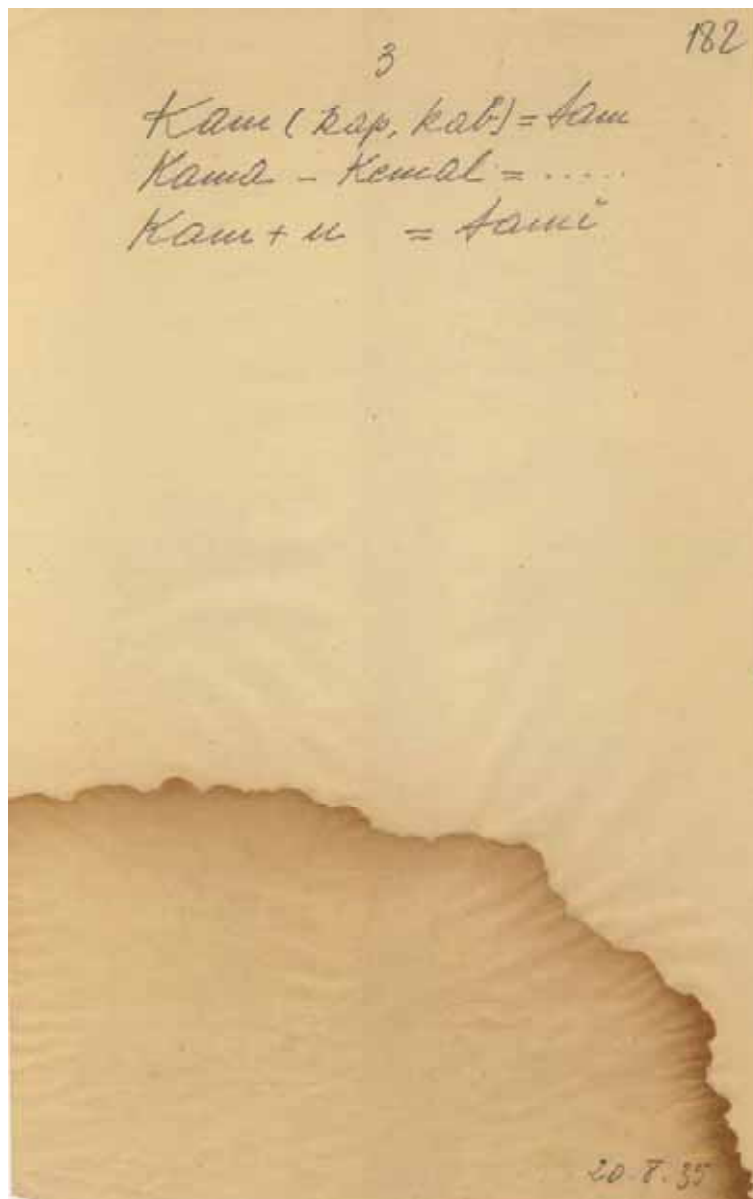
²⁴³ yetiz: 1. Mükemmel. 2. Enli, enine geniş. 3. Tamam. 4. Henüz, yeteri kadar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5309. DS; C XI, s.4259.

[?] = uzamak gerilmek

[?] = gürültü, şamata

[?] = [?]

Kam (kap, kab)= tam

Kama- Kemal=

Kam+u= tamı

or + or + if + ing

(6) (1)

1- Ana köktür. Güneş, esas, varlık
ibtida, menş'e, en
eski, kadim

gibi anlamları izah ediyor.

2- or : bütün bu anlamların bir
sıya ve ya obje üzerinde durar.
rur ettiğini bildirir

3- iste Ana kök anlamlarım
kemerkiş ettişi sıya ve
obje bildirir. ing Ana
kök mefhumunun mütecella-
sinin misemmasıdır, bu
izahı göze :

oğ + or + if + ing = orijin.

or+or+ ij+ing

1- Ana köktür. Güneş, esas, varlık ibtida, menşe', en eski kadim gibi anlamları işaret ediyor.

2- or: bütün bu anlamların bir suje ve ya obje üzerinde takarrür ettiğini bildirir.

3- işte ana kök anlamlarının temerküz ettiği süje ve ya obje budur. ing ana kök mefhumunu mütecellasının müsemmasıdır. Bu izaha göre:

oğ+or+ij+ing= orijin.

- 2 - iriki esas
- 3 - iriki alamet, kabile
- 4 - irki esrariderim. (bir
merendiyeğin için
anlatılmayınca)
isaret, kehanet.
nasil sülale
- 5 - irklamak göstermek;
tefekkül etmek. (yani
bir varlığın idim yokluğuna
cek kadar, eskiliğinin
Kidenin bitmeye
Çalışman)
- 6 - ir = Seher (eg = güneş, onun
parlaklığı + S = onun
parlaklığı ^{güneş bir parlaklık} se =
seccamı ettirir sufi ve
obje = ya ; er

(erken
er den

2- ırıklı esas

3- ırık.²⁴⁴ alamet, kabile

4. ırk.²⁴⁵ esrarıderin. (Bir mevcudiyetin içini anlaşılmaz/amaz.) işaret, kehanet. nesil, sülale.

5- ırklamak. Göstermek, tefasil [?] etmek. (Yani bu varlığın ilim yetişmeyecek kadar eskiliğini, kıdemini bulmaya çalışmak)

6- ir= Seher (eg: güneş, onun parlaklığı +s= onun parlaklığının geniş bir sahada tecelli ve tecessüm ettiği süje ve ya obje= yer; er

(erken
er den

²⁴⁴ Krş. dipnot 129.

²⁴⁵ Bk. dipnot 130.

2
Şan: her hangi bir Varlığın.
Konusu. abstr. varlığını
çiktiği yer; başlangıcı; esası.
Röku demekti

İşte bu Analizle derhal
intikal ediyoruz ki bu
Kelime türktür. Zannolun.
mesin ki

temam dünü göstermek işte
yenilerden. Şimdi biz
yazılarımızı ve f. d. t.
sını Ratıyetini göstermek
icrini

Ancak büyük bir del
lin sahasında bu türden
gammelmele beraber ^{naaz}
C. Alanlara bizi izaretler ve bizi

yan: herhangi bir varlığın [?] [?]varlığın çıktığı yer, başlangıcı, esası, kökü demektir.

İşte bu analizle derhal intikal ediyoruz ki bu kelime türkçedir. Zannolunmasın ki

tamam olmuş göstermek isteyenlerdeniz. Şimdi bizim yazılarımızı ve G. D. T.* sine rabiyyetini göstermek için

ancak büyük bir dil ilim sahasında bulunduğunu zannetmekle beraber o alanlara has[?] işaretlerle bulunacağı

* Güneş Dil Teorisi [?].

(3)
Not - Burdenbu orpın
kelmesinin turkce oldu-
ğum idrā etmizce
ona anlamaya büyük
turk dili orpın hakika-
tın anlamaya anlai-
yusunkı anlayışlarınca
ay çok elstikyet vermek
icin onları da mün-
âlacıyı ları ihtiyar etyo-
ruy - baki münâkabe
se münâkabe üzümek
1- 1200 : turk dilinde faraka
hassa , seciyye vâsifesi
kelimelerde anlaşılmıy-
calığıla bu esariy an-
lam ifade eder .

Not- Birdenbire origin kelimesinin Türkçe olduğunu iddia etmeyeceğiz onu anlamayla büyük türk dili origini hakikatini anlamaya onların uyuşuk anlayışlarına az çok elastikiyet vermek için onların da [?] olacağı doğru ihtiyar ediyoruz. Basitçe [?] ve muadehaya erişmek.

7- ıra=türk dilinde farika, hassa, seciyye vasıf gibi kelimelerle anlatılmağa çalışılan bir esasiye anlam ifade eder.

$$\ddot{o}\ddot{g} + or + u\check{s} + im\check{g} = o\check{g} + or + u\check{g} + im$$

Simdi yeni yazdige tabaklilari
 buym gormedigim bir con
 Turk Kelimeler Turk
 esatini isbata calidigim
 s - - -
 sıralamakla ifade edeceğim
 Arpa

$$\ddot{o}\ddot{g} + or + ig + \ddot{o}\ddot{g}$$

$$\ddot{o}\ddot{g} + or + ig + im$$

$$\ddot{u}\ddot{g} + \ddot{u}\ddot{s} + \ddot{u}\ddot{g} + \ddot{u}\ddot{s}$$

ort.

ik = uruk soylari

$$\overset{(1)}{o}\ddot{g} + \overset{(2)}{or} + ok(\ddot{u}\ddot{s}) = \ddot{u}\ddot{g}$$

$$\ddot{a}\ddot{g} + \ddot{a}\ddot{d} + \ddot{a}\ddot{m}$$

1- ag-guz Allah - kuvvet kudret yaratıcı
 tasvir

2- Kudret burlari yapra yaplana
 ve kulun elougen bildiren

oğ+or+uç+ing=og+or+ug+un

Şimdi aynı [?] tahlillerini bugün görmediğimiz bu çok türk kelimelerin türk esaletini isbata çalışacağız.

8. ---

sıralamakla iktifa edeceğiz.

[?]

oğ+or+ig+oğ

oğ+or+ig+in

üg+üs+üg+üt

ort.

ırk=uruk sözleri

(1) (2)

oğ+or+ok (uk)-ug

ağ+ad+am

1- ag²⁴⁶= güneş, Allah, kuvvet, kudret, yaratıcı, esas, menşe.

2- Bütün bunları yapan, yaptıran, yapılan olduğunu bildiren.

²⁴⁶ ağ-: yükselmek, doğmak, değişmek. Clauson; s.77.

ağ: Türk dilinin en verimli birkaç kökünden biridir. g/k dönüşmesine uğrayarak değişik anlamlar içeren sözcüklerin oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu kök yansıma sesten türemiş izlenimi vermektedir. Ağ kökü yükselme, genişleme, yayılma, devinme, yürüme, ilerleme, üzülme, sevinme, sapma, ayrılma, dağılma, fışkıрма, dökünme, çağlama, değişme (boyalarda), gelişme, büyüme, kalınlaşma, kabarma, şişme vb. içeren sözcüklerin kaynağıdır. İsmet Zeki Eyuboğlu; Türkçe Kökler Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989, s.39.

“Güneş Dil Teorisi, insana kendi benliğini güneşin tanıtmış olması temel düşüncesine dayanan bir köken teorisi olarak ortaya çıkar. Buna göre insan dış alandan gelen etkiler altındadır ve ilk düşünme güneşle ilgilidir. Bu yüzden dillerin doğuşu da güneşe bağlanmalıdır. Çünkü insanoğlu içgüdüleri ile davranan bir yaratık olmaktan çıkıp da düşünebilen bir varlık hâline gelince, evrende her şeyin üstünde tuttuğu ilk nesne güneş olmuştur. Güneş, saçtığı ışık, verdiği aydınlık ve parlaklık, taşıdığı güç, kudret ve sayısız nitelikleri ile düşünen insanın kafasında çok yönlü bir kavram olarak belirmiştir. Bu yüzden ilk insanlar su, ateş, toprak, büyüklük vb. bütün maddi ve manevi kavramları birbirlerine, güneşe verdikleri tek ad ile anlatmışlardır. Bu kavramı anlatan ilk ses, birçok anlama gelebilen Türkçe bir ‘ağ’ sesidir. Zamanla ses ile anlam arasındaki sembolizme dayanan ağ kavramı parçalanıp başka ses ve kelimelerle anlatılan yeni kavramların doğmasına yol açmıştır.” Demir-Yılmaz; s.128-130.

Birde bu maddeler oluşturan
bunlar kural ile kurulur

3- Am

Teğve = harflerin meydana getirdiği
maddelerdir, bu harflerin
fakat inkan kabil olduğu
bu meydana getirdiği de ne
olduğunu ancak fakat bu
ortaya koyabilir

$ag + ah + av + ag$

$eg + \dots + ev + g$

Bu kelimelerin tahkiki maddesi seklin
den başlanarak

Bütün bu manalar olmuşken bunu temsil eden kendisi.

3- av

reğva[?]= havvanın mevcudiyetini inkar etmiş bulunuyoruz. Fakat inkar kabul etmeyen bu mevcudiyetin de ne olduğunu türk dili ortaya koyabilir.

ag+ah+av+ah

eg+ “+ev+eg

Bu kelimelerin tahliline ikinci şeklinden başlamak.

4

Saha		ziŋg = car
Sahra		ruk
Sahil		(ziŋg)
Sahan (arta yer)		

yarka = sahil	/	nyang = yaryang
---------------	---	-----------------

naga = laut, eruk, faya
 ngok =
 ngaji = mutak
 ngamok = mutak
 Fama

X ~~Cafga~~ = yaka (kam):
 mulha kant
 yaka - yaka (sahil)
 mulha kant, Keraer

Saha		zırığ=can, ruh
Sahra		ziruh
Sahil		
Sahan (orta yer)		
yaka ²⁴⁷ (sahil)	/	yay ²⁴⁸ =yaymak

uza²⁴⁹ = bait, evvel, feza

uzak= “

uzagı= [?]

~~uzamak= imtidad, temadi~~

~~XCaga²⁵⁰=zaha (bur.)-mülhakat~~

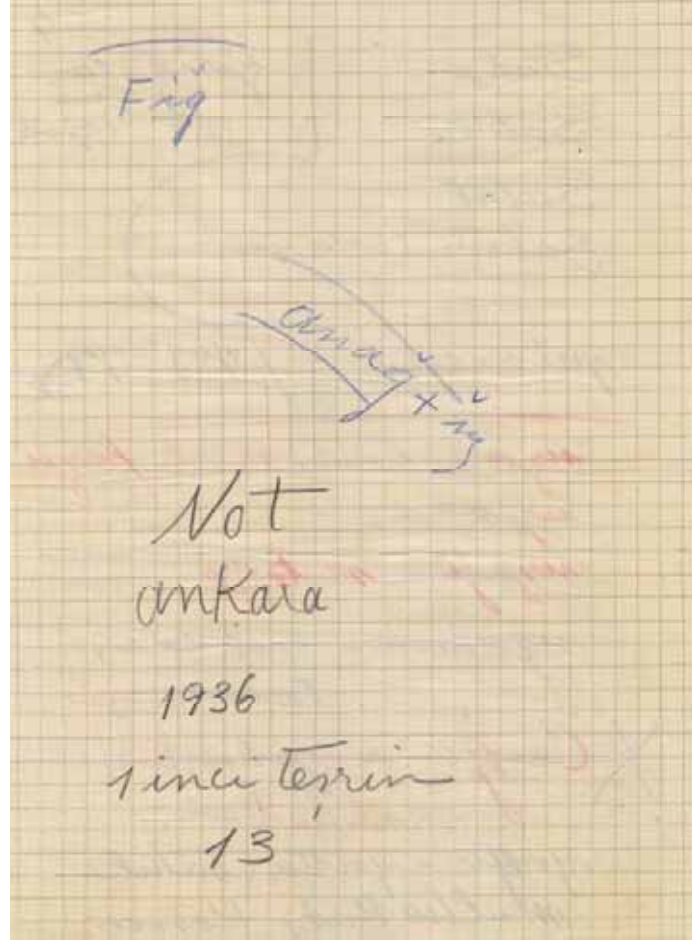
yaga-yaka (sahil, mülhakat, kenar)

²⁴⁷ Caferoğlu; s.182. Clauson; s.808.

²⁴⁸ Caferoğlu; s.190. Clauson; s.883.

²⁴⁹ uza: olmak. Az olarak da boşluk, uzay anlamında kullanılmıştır. Clauson; s.281.

²⁵⁰ Türk dillerinde y- sesinin durumu (y>c, y>ş, y>s...) için bk. Martti Räsänen; Materialien Zur Lautgeschichte der Türkischen Sprachen (Türk Dillerinin Ses Bilgisi Üzerine Malzemeler), Studia Orientalia XV, Helsinki, 1949, s.185-188.

Fig

amag+ız

Not

Ankara

1936

1inci Teşrin [13 Ekim 1936]*

13

* Atatürk'ün nöbet defterine göre 12 Ekim 1936'da kabul edilenler arasında İ.N. Dilmen ve Ahmet Cevat bulunmaktadır. Atatürk'ün Nöbet Defteri (1931-1938); s.545.

20 Ekim 1936 tarihli Ulus gazetesinin haberine göre Atatürk "19 Ekim 1936'da Dil Cemiyetinin toplantısına katılmıştır. "Büyük Önder dün Türk Dil Kurumuna gelerek İbrahim Necmi Dilmen, üyelere sayılab Hasana Reşit Tankut, Avusturyalı Kıvergiç, Kurum Başuzmanı Abdülkadir İnan Türk Dil Kurumunda bir saatlik bir toplantı yaptılar."

- 1 - Ten = geymek,
- 2 - Tenigir = Teniz + gir = Büyük, geniş,
Hicri, salur.
- 3 - Teniz = setirdirmek, uzamak, yajılmak
- 4 - Ten = deniz = Bir şeyin aynı, sifit,
yiterlik, musavvut
- ~~5 - Tenke tit~~
- 5 - Tenke tit = yikant ve yapraklı ağaç
- 6 - Tenne = tegne = Parlatmak
- 7 - Tennes = bir kimse ile kenelini deniz
saymak, arkaından yetirmek
(Koparak)
- 8 - Tegiliy = gezerik etrafını serirmek,
gezerik yuvartlaklık yapmak
- 9 - Tegeliy = gezerik yuvartlaklık yapmak,
yuvartlak bir hat yaparakt
uyun bir mesafeyi geçmek,
uzaklaşmak (Teregen iy
siyerer magom Hollansaa tege-
lige ayon tabisan - dolun ay,
aşık glak (gri) renkleri)
- 10 - taygen = (1) Büyük, geniş (2) gıranerinin
(yukarı oluyunun, gükim saki-
nlerinden biri)

- 1- Ten²⁵¹= gezmek
- 2- Tenigir²⁵²=teniy+gir= Büyük, geniş, hür, sabır
- 3- Teniy²⁵³= çekilmek, uzamak, yayılmak
- 4- Ten²⁵⁴=denk= Bir şeyin aynı, çifti, yeterlik, müsavat
- 5- Tenketit²⁵⁵= yüksek ve yapraklı ağaç
- 6- Tenme²⁵⁶= tegme= Parlatmak
- 7- Tenmes²⁵⁷= bir kimse ile kendini denk saymak, arkasından yetişmek (koşarak)
- 8- Tegiliy²⁵⁸= gezerek etrafını çevirmek, gezerek yuvarlaklık yapmak
- 9- Tegeliy= gezerek yuvarlaklık yapmak, yuvarlak bir hat yaparak uzun bir mesafeyi geçmek, uzaklaşmak (Teregen iy siyerey magan hallanna tegeliye oyon tahsar-dolu ay, açık gök (gri) renkteki)²⁵⁹
- 10- teygen²⁶⁰= 1. Büyük, geniş 2. Efsanevi isim (yukarı dünyanın, gökün sakinlerinden biri)

²⁵¹ Pekarskiy; C 9, s.140'tan aynen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4733.

²⁵² Pekarskiy; C 9, s.140'tan aynen.

²⁵³ Çekilmek, uzamak, çekilerek hatta, yola komak, yayılmak, sertleşmek, sağlamlaşmak (adaleler). Pekarskiy; C 9, s.140.

²⁵⁴ Bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4731. DLT; s.598. Caferoğlu; s.152. DS; C X, s.3877. Pekarskiy; C 9, s.141.

²⁵⁵ Pekarskiy'in beşinci cildinde s.142, 143, 144 eksik olduğu için bakılamamıştır.

²⁵⁶ Pekarskiy'in beşinci cildinde s.142, 143, 144 eksik olduğu için bakılamamıştır.

²⁵⁷ Koşmak anlamı için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4733. DS, C X, s.3880.

²⁵⁸ Pekarskiy; C 9, s.121'den aynen. tegirmek: 1. Çevirmek, kuşatmak. 2. Yaklaştırmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4683. Orkun; s.860. DLT; s.594.

²⁵⁹ Pekarskiy; C 9, s.121'den aynen.

²⁶⁰ Pekarskiy; C 9, s.123'ten aynen.

11 - ~~Tegirig~~ Tegirig - tegere = yuvar-
lanmak, dönmek (kendi etrafında)

«Tegirige tırıteye arar kınneki - yüksekte
yuvarlanırsa (yuvarlak şeker tozları gibi)
Çikem güneşle

12 - Tanara = Tanrı, tanrı, tengeri,

13 -

«Biri» Tanere, taneri, = (1) görünüm

gök, gök (ululuk)

(2) iyi varlık olarak

adı Tanrı = alih

karıyom eden kurt (kurt)

Hayvanlar ve kuşlar, ya-

kut kurt kollarının kama-

gucunu sayılıyorlar ve

kollarının ~~tan~~ bazı (min-

esini olarak Tanıyorlar.

«mastanra = ağaç tanrı»

«Tas tanara = taş tanrı,

idol»

tuas tanara = eski çürü-

miş ağaçtan yapılmış

~~idol~~ idol . Güneş, ay, yıldız

Tanrı, tanrının tasvir

11- Tegiriy-Tegere²⁶¹= yuvarlanmak, dönmek (kendi etrafında)

“Tegiriye temteye oyor küñneh- yüksekte yuvarlanmak (yuvarlak şekilde yükselerek) çıkan güneşle²⁶²

12- Tanara: Tanrı, tenri, tengeri²⁶³

13- “Bur” Tenere, teneri= (1) görünen gök, gök (uluhiyet olarak)

(2) iyi varlıkların genel adı Tanrı=alihe. Koruyan ruh (bazı hayvanlar ve kuşlar, Yakut kabilelerinin koruyucusu sayılabiliyorlar ve kabilenin başı (müessisi) olarak tanıyorlar. “mastamara: ağaç tanrı”, “Tastamara= Taş tanrı, idol”, Tuas tamara= eski, çürümüş ağaçtan yapılmış idol.

3’üncü mana: Tanrı, Tanrı’nın tasviri.²⁶⁴

²⁶¹ Pekarskiy; C 9, s.122’den aynen. tegirmek: 1. Çevirmek, kuşatmak. 2. Yaklaştırmak. tegirmilemek: Yuvarlaklaştırmak, etrafını çevrelemek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4683. Orkun; s.860. DLT; s.594. Caferoğlu; s.151. Gabain; s.298.

²⁶² Pekarskiy; C 9, s.122’den aynen.

²⁶³ Pekarskiy; C 9, s.52.

²⁶⁴ Pekarskiy; C 9, s.52’den aynen.

Kubarık²⁶⁵ = kibirli, mağrur.

Kubarmak²⁶⁶ = “ “ olmak

Kübe²⁶⁷ = zırh

Küy²⁶⁸ = konfor

Küyür = tazyik

Uğ-ük: kuvvet

XII X | Ükseğ²⁶⁹ = kuvvetlenmek (Yakut)

XI Kopkı [?] (Rad.II, “Uyg.”)

X kunt²⁷⁰ (dede)

IX öktelik²⁷¹ B.T.L “Çağ.”)

VIII karuk= (Rad. II “Şor”, (Uyg.”)

VII köç²⁷² = (“ Kaz.”)

²⁶⁵ kubarık: Çalılımlı, gururlu, onurlu. Ötüken Türkçe Sözlük, c.3, s.2817. DS, c. VIII, s. 2987.

²⁶⁶ kubarmak: 1. (Hindi, horoz vb. için) tüylerini kabartmak. 2. mcz. Büyüklenmek, kibirlenmek, çalılımlanmak, çalılımlı bir tavır takınmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2817. DS, C VIII, s.2987.

²⁶⁷ kübe: Madeni halkalardan oluşan zırh. Robert Dankoff; Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü, Katkılarla İngilizceden Çeviren Semih Tezcan, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:37, İstanbul, 2004, s.197.

²⁶⁸ küy: Rahat ve huzur, refah. Nemeth; s.36.

²⁶⁹ Pekarskiy; C 10, s.156.

²⁷⁰ kunt: Sağlam, kuvvetli. Ergin; s.194. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2839.

²⁷¹ ökte: Öfke, öpke, hiddet, gönül kırıcı sözler. Hüseyin Kâzım Kadri; Türk Lûgati (Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lûgatleri), C 1, s.412. “ökte: Tünd olub gazab etmeğe derler ve köngül perişan edecek söze dirler.” Abuşka Lûgati; s.132.

²⁷² köç: Güç, zor. Tatarca-Türkçe Sözlük, Kazan, 1997, s.195.

kuvvet- kuva²⁷³-kavi- güven
kuvag -kavıg | güç
y- y | gücey(mek) kuvvetlen[?]

Beken²⁷⁴ (R. IV, "Kır.)

Berk²⁷⁵ T.D.; P.d.e.; ç.l.; l.ş. [?] Ata, Kara, muht.

Böke²⁷⁶ (Rad. IV. "Özbek")

Köçöymek:²⁷⁷ kuvvetlenmek (Rad.II "Kaz.")

Karan²⁷⁸= [?] (Rad. II. "Kır.")

Kakı²⁷⁹= haşin

Kakım²⁸⁰= hiddet

X Kek²⁸¹= irade

Kevel= mağrur

Koç= kahraman

Kofalamak²⁸²= azamet satmak

Kofalak²⁸³= mağrur

Kovalak²⁸⁴= azametfürüş

Koyu²⁸⁵= kesif

Koyuk²⁸⁶= müessir

²⁷³ kuva: (Ar.) kuvvetler, güçler. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2870.

²⁷⁴ bek: Sağlam, pek. K.K. Yudahin; Kırgız Sözlüğü, C I-II, TDK Yayınları:121, Ankara, 1994, s.104.

²⁷⁵ berk, bek: Berk, kuvvetli.Grönbech; s.29. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.557.

²⁷⁶ bökö (Moğ.):Pehlivan, güçlü. Altayca-Türkçe Sözlük; s.44. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.673.

²⁷⁷ köçemek: Zorlanmak, kuvvetlenmek. Caferoğlu; s.80. köçey-: Gücü artmak, güçlenmek. Tatarca-Türkçe Sözlük, s.196. DLT; s.393. İKPÖ; s.199. köçö-: kuvvetlenmek, şiddetlenmek, kuvvet almak. Yudahin; s.534. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2679.

²⁷⁸ karaan: Karaltı. Yudahin; s.405. karan: karaltı, karartı. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.438.

²⁷⁹ kakı-: Kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, gazaba gelmek. Ergin; s.161. kakığan: Öfkeli, hiddetli. kakımaklı: öfkeli, hiddetli, gazaplı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2342.

²⁸⁰ kakım: Kakmak işi, kakma. kakımak: 1. Birine yaptığı işin doğru olmadığını, beğenilmediğini sert sözlerle bildirmek, azarlamak, paylamak. 2. Birine kızmak, darılmak, sinirlenmek, öfkelenmek, gazaba gelmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2342.

²⁸¹ kek: 1. İntikam hissi, nefret, kin. 2. Sıkıntı, zahmet, mihnet. Ötüken Türkçe Sözlük, C.3, s.2525. Caferoğlu; s.69. DLT; s.294. Yudahin; s.430.

²⁸² kofalamak: 1. İçi boşalmak. 2. Gururlanmak, övünmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2706. DS, C VIII, s. 2899.

²⁸³ kofalak: 1. İçi boş kof. 2. (Kişi için) gururlu, kibirli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2706. DS, C VIII, s.2899.

²⁸⁴ kovalak: 1. (Kişi için) gururlu, çalımli. 2. Sersem, avanak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2763.

²⁸⁵ koyu: 1. Kalın, sık. 2. (Akışkanlar için) akışkanlığı az olan, yoğunluğu fazla olan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2767. DS, C VIII, s.2943.

²⁸⁶ koyuk: Dokunaklı, etkili, içli, hazin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2768. DS, C VIII, s.2943.

I ~~tek~~ = (Yusuf unruhnamı, Kısası enbiya, Tercüman-ül-^{gö}
Abdülhalîk Kilitli Pıfot Bayın Fışları)

II Kip (Müteferrik - Valid celilün Fışları)

III Kiplenk (Radlof II Karayim mutâleri: Kırım Karayimlen
lehcesi).

IV Kiplik (Radlof II. Karayim mutâleri)

V Koca. (Kamusun Türkî)

VI ^{King}
~~guc~~ (Arhan Kitaheleri, Kamusun Türkî, Kısası
Radlofuzi)

VII Güçeymek (Radlof. II. Karayim lehcesi)

VIII ~~Hümeslik~~ (Radlof. II. ~~aygün~~ lehcesi)

- I Kek²⁸⁷ = (Yunus Emre divanı, Kısası Enbiya, Tercüman-ül-lügat, Muhtelif Kilisli Rifat Bey'in fişleri)
- II Kip²⁸⁸ (Müteferrik: Velid Çelebi'nin fişleri)
- III Kiplamak²⁸⁹ (Radloff II Karayim metinleri; Kırım Karayim lehçesi)
- II Kiplik²⁹⁰ (Radloff II. Karayim metinleri)
- IV Kaca²⁹¹ (Kamusu Türki)
- V | Küç²⁹² (Orhon Kitabeleri, Kamusu Türki, Kısası Rabguzi)
| Güç²⁹³
- VII Güçeymek²⁹⁴ (Radloff II. Kazan lehçesi)

²⁸⁷ Bk. dipnot 300.

²⁸⁸ kip: 1. Kalıp, benzer, öğür, örnek. (1935'te yeniden). 2. Şekil, metot. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2678. DLT; s.330. DS, C VIII, s.2874. Yudahin; s.430.

²⁸⁹ kiplemek: Korumak, saklamak: Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2678. DS; C VIII, s.2874. kipla-: güçlendirmek. Tadeusz Kowalski; Karayim Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Ankara, 1996, s.83.

²⁹⁰ kiplik: Güç(lük), kuvvet(lilik). Kowalski; s.83.

kiplik: Şıklık, zerafet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2678. DS; C VIII, s.2875.

²⁹¹ kaca: Aşındırmak. Yudahin; s.380.

²⁹² küç: 1. Güç, kuvvet. 2. Zor, zulüm. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2876. DLT; s.392. Caferoğlu; s.80. T.Tekin; Orhon Türkçesinin Grameri, s. 248. Yudahin; s.534.

²⁹³ güç: Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye dayanabilme yeteneği, kuvvet, erk, hayat enerjisi, kudret. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1789.

²⁹⁴ küçemek: 1. Zorlamak, baskı yapmak, zulmetmek, zorla fenalık etmek. 2. Yağma etmek, eşkiyalık etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2679. DLT; s.393. Caferoğlu; s.80. İKPÖ; s.199. küçö-: Kuvvetlenmek, şiddetlenmek, kuvvet almak. Yudahin; s.534. köçey-: Gücü artmak, güçlenmek. Tatarca-Türkçe Sözlük, s.196.

aval = evvelden, eskiden
 azir = son (ahir zaman)
 azap = ızdırıp (azâb)
 ayıp = Kabalet, Kusur (ayp)
 Hayvan = Hayvan
 alif - salâm = selâma cenap
 (aley kiimesseblan)

amal = gâre, iş
 an = nehi edati, an-din dokuma,
 erak, arak = rakî, paray.
 aruka, araki, arige, araga, ereke
 arap, arak)
 esret = ayrail = ölüm ruhu
 ye = # itap edati (arap, pers: ya)
 Hal (yok) = Kalmak
 Kol (king, altay) = "
 mîvir = amir arap-imir
 imit = imet (Pers. imid)
 Vade = eski (yok eskimisi)
 Valya = Kısım, Hiss (karly)
 Vâta = Hava (Lotie)
 Vâgîr = Vâkîr
 per = bir
 aron = yer (padisabîk)
 ok + ar + on = Kron
 Kaban = ot yigini
 Kala = Karmakmak, söylemek,
 Kalam = "
 Kalam = "

aval²⁹⁵= evelden, eskiden
 ağır²⁹⁶= son (ahir zaman)
 azap²⁹⁷= ızdırap (azap)
 ayıp²⁹⁸= kabahat, kusur (ayp)
 ayvan²⁹⁹= hayvan
 alik-salam³⁰⁰= selama cevap (aleyküm esselam)
 amal= çevre, iş
 an³⁰¹=nafi edatı, “an-div:dokunma”
 erek,³⁰² arak= rakı, şarap
 araka, arakı,³⁰³ arığı, araga, ereke (arap. arak)
 esrel³⁰⁴=azrail=ölüm ruhu
 ye³⁰⁵= hitap edatı (arap, fars:ya)
 hal (Yak.)= kalmak
 kal³⁰⁶ (Kırg., Altay) “
 ümür³⁰⁷= ömür (arap-ümr)
 ümüt³⁰⁸= ümit (Pars. Ümid)
 vada³⁰⁹= eski (pek eskimiş)
 valya³¹⁰= kısım, hisse (balya)
 vitre³¹¹= kova (litre)

²⁹⁵ aval: Önce, evvel. H. Paasonen; Çuvaş Sözlüğü, İstanbul, 1950, s.8. Bülent Bayram; Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük, Tablet Yayınları, Konya, 2007, s.29.

²⁹⁶ ahir saman: Ahir zaman. Bayram; s.41.

²⁹⁷ asap: Azap, ızdırap. Paasonen; s.10. Bayram; s.38.

²⁹⁸ ayıp: Kusur, suç. Paasonen; s.9. *ayıp* < Tatarca *ayıp* < Ar. 'ayb. Emine Ceylan; Çuvaş Atasözleri ve Deyimleri, Çuvaşça-Türkçe / Türkçe-Çuvaşça Sözlük, Simurg, Ankara, 1996, s.119.

²⁹⁹ ayvan: Aptal. < Arapça *hayvân* (yaşamak, canlı mahluk). Paasonen; s.9. Bayram; s.31.

³⁰⁰ alikkîm: Aleyküm. Paasonen; s.3. salamalik: Selamlaşma formülü. Paasonen; s.117.

³⁰¹ an: -ma/-me. Paasonen; s.4. Ceylan; s.118. Bayram; s.31. “an olumsuzluk ilgeci Mahmud Kaşgarlı'da bulunan eñ 'yok' ile karşılaştırılabilir.” Emine Yılmaz; Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji, Grafiker Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2002, s.76.

³⁰² erek, ereke: Rakı. (arak< Arapça). Paasonen; s.24.

³⁰³ arakı, ereki şekilleri Anadolu ağızlarında da mevcuttur: Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.276. arağ, arahı şekli için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.275. ereki: rakı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1462. DS; C I, s.295.

³⁰⁴ esrel: Ölüm (timsal olarak). Paasonen; s.24.

³⁰⁵ ye: Ey. age.; s.207.

³⁰⁶ kal-: Kalmak. Altayca-Türkçe Sözlük; s.94. Yudahin; C II, s. 386.

³⁰⁷ imir: Ömür, hayat, ömür. age.; s.28. Ceylan; s.129.

³⁰⁸ imit: Ümit. Paasonen; s. 28. Ceylan; 130.

³⁰⁹ vatî: Yaşlı, ihtiyar. Paasonen; s.196. Ceylan; s.165.

³¹⁰ valî: Hisse, pay. Paasonen; s.197.

³¹¹ vitre: Kova. Paasonen; s.203.

vıgıt³¹²= vakit

per³¹³= bir

orom³¹⁴= yer (padişahlık)

uram=

ok+or+om= krom

kaban³¹⁵= ot yığını

kala³¹⁶= konuşmak, söylemek

kelem= “

kalam= “

³¹² vîhît: Vakıt, zaman. Ceylan; s.165. Bayram; s.54.

³¹³ pîr: Bir. Paasonen; s.104. Ceylan; s.141.

³¹⁴ uram: Sokak. Paasonen; s.26. Ceylan; 163. Bayram; s.250.

³¹⁵ kapan: Büyük ot yahut başak yığını. Paasonen; s.56. Ceylan; s.131.

³¹⁶ kala-: Demek, söylemek. Paasonen; s.57. Ceylan; s.130.

(2)

Kas = kesmek, kırmak

Kat = bir şeyden parça koparmak.

"Kat kala = infak dağıtmak."

Kile | ak + el + eğ (+d) = akilhat

Kiler = köprü - (Küver / çar / çüneste)
/ (h-m) / kemer /

Keremîr = Keramet (S. 76)

Klar = çıkarmak, ileri sürmek
depari çıkarmak.

Kala = yığın (Kule)

Mayar = pis, mayır, yaramaz.
ve meyar (S. 85)

mal = ön, malda (malta) =
önde, ileride

Miskin = miskin, dileci

mol =

mol (altın) |

Mahmur = mahmur, makamır,
mohmur, pakpur (ak),
(p-m)

makta | m + ağı + ed + ih | = {

(2)

kas³¹⁷ = kesmek, kızmak

kat³¹⁸ = bir şeyden parça koparmak. "kat kala= ufak doğramak"

kebe (ak+eb+eğ (+et)= akıbet

kiber³¹⁹ = köprü (küver çer, güverte)

b=m kemer

kiremit³²⁰ = keramet (s.70)

kılar³²¹ = çıkarmak, ileri sürmek, dışarı çıkarmak

kaba³²² yığın (Kube)

mazar³²³ = pis, muzır, yaramaz ve mezar (s.85)

mal³²⁴ = ön, malda (malta) önde, ileride

miskin³²⁵ = meskin, dile(n)ci

mol³²⁶ =

mal (Altay)

mahmur³²⁷ = mahmur, makmur, mohmur, pakpir (p=m)

makta³²⁸ / m+ağ+ed+ih/= [?]

³¹⁷ kas-: Kesmek, parçalamak. Paasonen; s.61. Ceylan; s.131.

³¹⁸ kat-: Bir parçasını koparmak, bir nesneyi kırarak ikiye ayırmak. Paasonen; s.62.

³¹⁹ kiber: Köprü. Paasonen; s.68.

³²⁰ kiremet: 1. Kötü ruh. 2. Kiremet, uğur, saadet getiren; Çuvaşların ve Hristiyan olmuş Tatarların saydıkları bir ruh. < Arapça. Paasonen; s.74.

³²¹ kılar-: Çıkarmak. Paasonen; s.65. Ceylan; s.132.

³²² kupa: Yığın, kuru ot yığını. Paasonen; s.75.

³²³ masar: Mezarlık. Paasonen; s.87. Bayram; s.133.

³²⁴ mal: Ön, ön taraf. Paasonen; s.86.

³²⁵ miskîn: Zavallı. age.; s.90.

³²⁶ mul: Mal, servet. age.; s.91. Ceylan; s.138. Bayram; s.139.

³²⁷ muhmîr: İçkiden yahut bol yemekten sonra gelen rahatsızlık. Paasonen; s.91. Bayram; s.140.

Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.3018.

³²⁸ muhta-: Övmek, methetmek. Paasonen; s.91.Ceylan; s.138. Bayram; s.140.

nagos - Tombel (frs. na - Kes - adam dig)

namis = ayip, namas, viddan (See namis)

nomosla = intention

naçar = fena, murdar, gajuf, miskin,
xavalli (frs. na - çar, King.
nasar, a. çer. nazar, d. çer.
niger

m. = red ⁸calukani, Hig: nigamda =
hig kinse (for. me, no)

normay, numay = $\zeta\alpha K$.

nasıyolun $\frac{1}{p}$ artmak, ilave edilmes

Paga = *paha*, *kyomat*, *fiat* (acc., fus., ligas,
(alt. pact):

pagala - fiath, pakale, miihin.
(alt. paalu)

Payar = payar, garsi. (fro, lat, Hugu.
bayar). Tuts, alt., Ger. paytur;
yatsut. pasar)

Pattā, Pader = Kinnetti, Kabraman,
babaśār (fater, Pader)

Patqa = çar, padisah, bin kinnuur.
(fr. s, kng. padsa, alb.
Paça)

Pakpa = babge, malikane, boston, bag.
(gag, lok, fang, bag / Pakpa, pefe,
pige)

Per, pure - bir, birisi, birinci

Perveygi - kurinci, ilk

$$\left| \begin{array}{ccccc} p & ex & ex & ey & ey \\ & & m & y & y \end{array} \right| D.$$

(3)

nagas³²⁹= tembel (Frs. na-kes= adam değil)

namis³³⁰= ayıp, namus, vicdan (Çer. namus)

namuslu³³¹= utanan

naçar³³²= fena, murdar, zayıf, miskin, zavallı (Frs. na-çar, Kırg. naşar, O. Çer, nazar, D.çer nezer)

ni³³³= red lahikası, hiç niganda= hiç kimse (Frs. me, ni)

nomay, numay³³⁴= çok

numaylan= artmak, ilave edilmek

P

Paga³³⁵= paha, kıymet, fiyat (arap, frs. bega) (Alt. Paa)

Pagala= fiatlı, pahalı, mühim (alt. Paalu)

Pazar³³⁶= Pazar, çarşı (Frs., [?] Kırgız, bazar) Türk, Alt., Çer. pazar, Yakut pasar)

Pattır, pader³³⁷= kuvvetli, kahraman, bahadır (fater, peder)

Patşa³³⁸= çar, padişah, hükümdar (Frs. Kırg. padsa, Alt. paça)

Pahça³³⁹= bahçe, malikane, bostan, bağ (Çağ. bak, Fars bağ) pakça, peçe, piçe

Per, pere³⁴⁰= bir, birisi, birinci

Pereygi= birinci, ilk

P+er+ev+ey+eg+iğ	D.
“ “ m+ ey+eg	

³²⁹ nakas: Tembel. Paasonen; s.92.

³³⁰ namis: Ayıp, utanılacak bir şey. age.; s.92. Ceylan; s.138. Bayram; s.141.

³³¹ namislî: Utandırıcı. namışlan-: utanmak. Paasonen; s.92.

³³² naçar: Kötü, zayıf. age.; s.92. Ceylan; s.138. Bayram; s.142.

³³³ ni: (Farsça) Olumsuzluk eki. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3541.

³³⁴ nummay: Çok. Paasonen; s.94. Ceylan; s.138. Bayram; s.143.

³³⁵ paha: Değerli, kıymetli. Ceylan; s.138.

³³⁶ pasar: Pazar. Paasonen; s.97. Ceylan; s.139.

³³⁷ pattır: Güçlü, kuvvetli, sağlam. Paasonen; s.97. Ceylan; s.139.

³³⁸ patşa: Kral, padişah. Paasonen; s.96. Bayram; s.150.

³³⁹ pahça: Bahçe, sebze bahçesi. Paasonen; s. 95. Bayram; s.150.

³⁴⁰ pîr, pîri: Bir. Paasonen; s.104. Ceylan; s.141. Bayram; s.157.

Pereget = bolluk, beretket, Kayang,
artem (arap. Tink - beretket;
Kurg. linetket, çer "perge)

Pigambler = ruh (peyambler,
peyambler ?!)

Pol = olmak, yapmak.

Hurs Polan sile = Karpilukle
Huddet. (Hurs = Huddet) -s. 100

Polz = yardım etmek. / (folis!)
kolus (Kurg) "
Poluz (alt.)

Pas = hasmak, etmek, eignecek
(Tad., Kurg. has; alta. Pas;)

ala pazas = et hasmak
parmak.

ingiz etmek.

pazir = bir şeyle etmek.

pos, pws = has, haslangic.

Pint, Pyd = bitmek, icra edilmek,
intaq edilmek.
(bit - mek)

Pyster = yararmak. meydana
götürmek.
pindur - alt.
beter - lat.

Pereget³⁴¹ = bolluk, bereket, kazanç, artım (arap, Türk= bereket, Kırg.
Bireket,

Pigamber³⁴² = ruh (pegamber, peygamber?!)

Pol³⁴³ = olmak, yapmak

hırs³⁴⁴ polar sile= karşılıklı

hiddet (hırs=hiddet) s.100

polş³⁴⁵ = yardım etmek

bolus (Kırg.) / (polis!)

Poluş (Alt.)

Pas³⁴⁶ = basmak, ezmek, çiğnemek

(Tat., Kırg., bas; Alta. pas)

ala³⁴⁷ pazas= el basmak

parmak "

imza etmek

pazır³⁴⁸ = bir şeyle ezmek

pas, pus³⁴⁹ = baş, başlangıç

Püt, Pyt³⁵⁰ = bitmek, icra edilmek, intaç edilmek

Puter³⁵¹ = yaratmak, meydana getirmek

püdür-³⁵² alt.

beter- lat.[?]

³⁴¹ pereket: Saklama, koruma, tutum. Ceylan; s.139. Bayram; s.155.

³⁴² pihampar: Kurtların, ayıların ve diğer vahşi hayvanların hâkimi. Paasonen; s.107.

³⁴³ pul-: Olmak. Paasonen; s.110. Ceylan; s.142.

³⁴⁴ hir püt ş: Karşı, inatçı; hiriş pul- karşılaşmak. Paasonen; s.43. Bayram; s.271.

³⁴⁵ puliş: Yardım etmek. Emine Yılmaz; Narspi, TDK Yayınları:876, Ankara, 2006, s.249.

³⁴⁶ pus-: Basmak, çiğnemek. Paasonen; s.112. Ceylan; s.143.

³⁴⁷ alî: El. Paasonen; s.3. Ceylan; s.117.

³⁴⁸ pusar-: Basmak. Paasonen; s.112.

³⁴⁹ puş. Baş, başlangıç. Paasonen; s.114. Ceylan; s.143.

³⁵⁰ püt-: Bitmek, kaybolmak. Paasonen; s.105. Ceylan; s.142.

³⁵¹ pütir-: Bitirmek, yok etmek. Paasonen; s.105. Ceylan; s.142.

³⁵² püdür-: Bitirmek, tamamlamak. Sırkaşeva-Kuçigaşeva; s.92.

Sagat, seget - ^(o)saat

Sirik - seyrak - feyrek (112)

Salam = selam, ihtiramot.

Salat = tahommin oturış
Hululiot tanezi
(Ger. salad)

Saldot = asker (113)

Saman = vakit, yamom (alt. saman)
(ağır yamom = aha —)

Sar = sermek, aşmak, yaymak.

Sardar = serilmesini luyur-
mak, ~~emretmek~~.

Sas = ses, ton (fr. say.)

Saya = zayı et., kaybetmek (arab. T.
Kırğa saya)

Saya yar = sarfetmek, kararmak.
" kay = sarfedilmek.

Smelle = takdis et

sagat, seget³⁵³ = saat
çirik-seyrek³⁵⁴ = çeyrek (s.112)
salam³⁵⁵ = selam, ihtiramat
salat³⁵⁶ = tahammur etmiş
hububat tanesi
(Çer. Salad)
saldak³⁵⁷ = asker (113)
saman³⁵⁸ = vakit, zaman (alt. saman)
agır zaman= ahır --)
sar³⁵⁹ = sermek, açmak, yaymak
sas³⁶⁰ = ses, ton (saz)
saya³⁶¹ = zayi et., kaybetmek (arap., [?], Kırg. zaya)
saya yar³⁶² = sarf etmek, harcamak
saya kay³⁶³ = sarf edilmek
smelle= takdis et.

³⁵³ sehet: Saat. Paasonen; s.120. Bayram; s.185.

³⁵⁴ şirik: "Funt" denilen eski Rus ağırlık ölçüsünün dörtte biri, çeyreği. Paasonen; s.19.

³⁵⁵ salam: Selam. age.; s.117.

³⁵⁶ salat: Malt. age.; s.117.

³⁵⁷ saldak: Asker. age.; s.118.

³⁵⁸ samana, saman: Zaman. age.; s.118.

³⁵⁹ sar-: Genişletmek, yaymak, sermek. age.; s.119.

³⁶⁰ sas, sası: Ses. age.; s.120.

³⁶¹ saya: Kayıp, ziyan. age.; s.120. Ceylan; s.145.

³⁶² saya yar-: Kaybetmek. Paasonen; s.120. Ceylan; s.145.

³⁶³ saya kay-: Kaybolmak. Paasonen; s.120.

Sınap = Sınap, Kurtuluş
(frs. sanap - taltif
tat. snab. o. Ger. snap)

Sultan = çekiç

Selim = merhamethi (arab. selim,

Syal = yıl (sal, yot. sil

Syül = akar süym, cayın başı

Syülük = sülik

Syüre = oturmak, bulunmak,
gezmek, yürümek,
seyahat ed. (Türk. yürür
yot. sür)

~~Singir~~

Tavr, Tavr = çevirmek, döndür-
mek. (Devir)

Tavrin = dönmek.

Tavra = daire

Tavrag = dairenî.

| T + ar + ar + aġ + aġ
| D + aġ + ir + eġ + iġ

(6)

Sıvap³⁶⁴= sevap, kurtuluş (Frs. savap: taltif, Tat. suab, O. Çer. suap)

Sultan= çekiç

Selim= merhametli

Syal³⁶⁵= yıl (ar. sal, yak. sıl)

Syül³⁶⁶= akar suyun, çayın başı

Syülüh= sülük

Syüre³⁶⁷= oturmak, bulunmak, gezmek, yürümek, seyahat etmek (Türk. yürü, Yak. sür)

Tavr, tavır³⁶⁸= çevirmek, döndürmek (devir)

Tavrın³⁶⁹= dönmek

Tavra³⁷⁰= daire

Tavragā³⁷¹= dairevi

| T+av+ar+ag+ağ

| D+ağ+ir+ev+iğ

³⁶⁴ sıvap: Sevap. age.; s.124.

³⁶⁵ şul: Yıl. age.; s.146. Ceylan; s.152.

³⁶⁶ sıl: Kaynak. Paasonen; s.137.

³⁶⁷ süre-: Yürümek, dolaşmak. age.; s.150. Ceylan; s.154.

³⁶⁸ tavır-: Yukarıya doğru kaldırmak, çevirmek. Paasonen; s.166. Ceylan; s.157.

³⁶⁹ tavrın-: Çevrilmek, dönmek. Paasonen; s.166. Ceylan; 157.

³⁷⁰ tavra: Etraf, çevre. Paasonen; s.166. Ceylan; s.157.

³⁷¹ tavra-ka: -ka addan ad yapım ekidir. E. Yılmaz; Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002, s.66.

7

Tarayâ - Teraxi (alt. terexa,
frs. Terexu)

Teley - Talig, Kader, deha,
muvaffakiyet

Ten, Tin = din, itikat (arab. din,
Tat. den), Tink. den(sig) =
Hayasig), (Tat. den(sey) =
mecnûi.

⑩

Tin = dekinmek, değmek,
ermek, luyuk almak

(Tey, Tin, Teg, dey, day)

Temasat

(an - din, an - di = değme)

şifâda Temest =

ist. *Temas etmeyişini*
[v = m = m]

Tivlet = zenginlik, merhasmet,
der let.

Time = arzu, temayül (alt. Tictim)
(didimmek) didim)

| T + im + ay + il |
| T + em + ay + il |

Taraza³⁷²= Terazi (alt. tereze, Frs. terezu)

Teley³⁷³= talig, kader, deha, muvaffakiyet

Ten, tin³⁷⁴= din, itikat (arab din, Tat. Den) ,Türk. den(siz): hayasız, tat.
den(sez): Mecusi

Tiv³⁷⁵= dokunmak, değmek, ermek, layık olmak

(tey, tiy, teg, dey, day)

temas ed.

Yıda temest= Temas etmez (ısınmaz)

(v=y=m)

Tivlet³⁷⁶= zenginlik, merhamet, devlet

tim³⁷⁷= arzu, temayül (alt. tidim³⁷⁸) (didinmek, didin)

(T+im+ay+ül)

T+em+ay+ül

³⁷² tarasa: (Kuyuda) çıkık kolu; terazi. Paasonen; s.165. Ceylan; s.156.

³⁷³ teley: Tali. Paasonen; s.168. teley: Talih, şans, kısmet. Ceylan; s.157.

³⁷⁴ tın: Din, iman. Paasonen; s.174.

³⁷⁵ tiv-: Değmek, dokunmak, isabet etmek. Paasonen; s.180. Ceylan; s.159.

³⁷⁶ tivlet: Devlet, zenginlik, refah. Paasonen; s.180.

³⁷⁷ tim: GÜDÜ, teşvik, eğilim, emel, özlem, heves, enerj, ...azim, kararlılık, cesaret... Bayram; s.235.

³⁷⁸ tidim: Cesaret. Altayca-Türkçe Sözlük, Hazırlayanlar: Emine Gürsoy Naskali-Muvaffak Duranlı, TDK Yayınları:725, Ankara, 1999, s.177.

§

Türbey = usul, intizam;

Temizlik (Tat. tairiyay).

Tirdile = intizamla
sof-mak, temizlemek.

T+ir+ile+ay
T+in+ile+ay+ay
T+er+ile+ig+eg
(Terliye)

Töra, Tar = tanrı, allah, mukad-
des tasvir.

Tar angele = tanrı
melâiki

Tas = arkadaş, akbab, dest

Tür, Tür = halk (yak. Turay.
arab. Tür)

Türman = dirman (167)

Tünge = Tünge = dünya (Ger. Tünge)

Habil = Kalil (175)

Havas = arzu, heves, zevk, ihtiras
(arar heves)

Tirbey³⁷⁹ = usul, intizami

Temizlik (Tat. tirleyay)

Tirbele³⁸⁰ = intizama sokmak, temizlemek

T+ir+ib+ey

T+ir+ib+iy+eğ

T+er+ib+iy+eğ

(Terbiye)

Tara, Tar³⁸¹ = Tanrı, Allah, mukaddes tasvir

Tar angele = Tanrı melaiki

Tas³⁸² = arkadaş, ahabab, dost

Tım, Tum³⁸³ = balçık (Yak. Tuay, arab. tın)

Tüşman³⁸⁴ = düşman (167)

Tünçe³⁸⁵ = tünze = dünya (Çer. Tunça)

ü

Hapıl³⁸⁶ = Kabul (175)

Havas³⁸⁷ = arzu, heves, zevk, ihtiras (arap heves)

³⁷⁹ tirpey: İntizam. Paasonen; s.179.

³⁸⁰ tirpeyle-: İntizama koymak. age.; s.179.

³⁸¹ turî: Tanrı, aziz resmi. age.; s.184. Ceylan; s.161.

³⁸² tus: Dost. Paasonen; s.185. Ceylan; s.161.

³⁸³ tım: Çamur, balçık. Paasonen; s.170. Ceylan; s.158.

³⁸⁴ tışman: Düşman, şerir, büyücü. Paasonen; s.172. Ceylan; s.158.

³⁸⁵ tünçe: Dünya. Paasonen; s.175. Ceylan; s.160.

³⁸⁶ hapıl: Almak, kabul etmek. Paasonen; s.29.

³⁸⁷ havas: Sevinç, neşe. age.; s.31. Ceylan; s.122.

(9)

Hader = lewayim; hazir-lama

Haderle = Hazir, tedarik et.

(arap. Hazir)

Hak = dogru, dogruluk, Hakikat;

Diyim, fiat, iicret (arap.

Hak. tot. Dak, hak. o. Ser. ak,
ak)

Hal = hal, vaziyet; sihor, guc,

Kuvet (Kuvv, el)

Haleh = simdi lik

Halal = Halal (176)

Haluk = Haluk, Halik

Har = her, er, ar (178)

Hvut = Kuvvet, mukavemet,

Kadirlik, nefesin kuvveti,

ruhun kaliliyeti.

(arap. Kuvvet. Tot. Kvut.

Ser Kvut.)

Hicri = Hisap (179)

Hat = lahit, yazı, name (arap. Havth. tot.

alt. Hat, Khat)

(9)

Hader³⁸⁸= levazım, hazırlama

haderle³⁸⁹= hazır, tedarik et. (Arap hazır)

Hak³⁹⁰=doğru, doğruluk, hakikat, kıymet, fiat, ücret (arap hak, Tat. kak, hak, O. Çer. Ak, ek)

Hal³⁹¹= hal, vaziyet, sıhat, güç, kuvvet (Kırg. el)

Haleh³⁹²= şimdilik

Halal= halal (176)

Halıh³⁹³= kalık, halık

Har³⁹⁴= her, er, ar (178)

Hvat³⁹⁵= kuvvet, mukavemet, kadirlik, nefesin kuvveti, ruhun kabiliyeti. (Arap kuvvet, Tat. kuat, Çer. kuat)

Hizep³⁹⁶= hisap (179)

Hat³⁹⁷= kağıt, yazı, name (Arap hatt. Tat. Alt. Hat, Kat)

³⁸⁸ hatir: Hazır. Paasonen; s.29.

³⁸⁹ hatirle-: Hazırlamak. age.; s.29.

³⁹⁰ hak: Fiyat, bedel. age.; s.29. Ceylan; s.122.

³⁹¹ hal: Kuvvet, imkân. Paasonen; s.30.

³⁹² halî, hal': Şimdi. Paasonen; s.30. Ceylan; s.122. -eh Çuvaşçada çok kullanılan bir pekiştirme ilgecidir. E. Yılmaz; Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji, s.75.

³⁹³ halîh: Halk. Paasonen; s.30. Ceylan; s.122.

³⁹⁴ har: Her, her bir. Paasonen; s.30.

³⁹⁵ hîvat: Kuvvet, güç. age.; s.37.

³⁹⁶ hîsap: Hesap, aritmetik. age.; s.41.

³⁹⁷ hut: Kâğıt. age.; s.50. *hut* < Tat. *hat* 'mektup' < Ar. *hatt* 'çizgi, satır, yazı'. Ceylan; s.127.

(10)

Hu = senin kenelin (ya hu)

Hibar = Haber Havadis (arap haber
alt. Kabir. Ceriver ...)

Hiyamat = Kiyamat (200)

Şar = Şer, bela, Musibet (215)

Şarla = gürültü yapmak, sesli
soylenmek (parlatan?)
(parlatan gibi)

Şerbet = hal, şerbet (arap şerab, şerbet,
işki)

Şaytan = Şeytan (210)

Şas = Kaymak (sas)

Şah = Şen, oynatmak, çemik (şirk)
divi laq

Şahlan - şuhlan = oynamak

(10)

Hu³⁹⁸= senin kendin (ya hu)

Hibar³⁹⁹= haber, havadis (Arap haba, Alt. kabar, Çer. uver)

Hıyamet⁴⁰⁰= kıyamet (202)

Şar⁴⁰¹= şer, bela, musibet (215)

Şarla⁴⁰²= gürültü yapmak, sesli söylemek (şarlatan?)

(parlatan gibi)

Şerbet⁴⁰³= bal şerbeti (arap şerab, şerbet, içki)

Şaytan⁴⁰⁴= Şeytan (210)

Şas= kaymak (sas)

diri baş

Şah⁴⁰⁵= şen, oynak, çevik (şuh)

Şahlan – şuhlan= oynamak

³⁹⁸ hu: Kendin. Paasonen; s.30. Ceylan; s.125.

³⁹⁹ hıpar: Haber. Ceylan; s.123.

⁴⁰⁰ hıyamet: Kıyamet, dünyanın sonu. Bayram; s.268. hıyamet: Cin, şeytan, cehennem, ışığın sonu. E. Yılmaz; Narspi, s.233.

⁴⁰¹ şar: Bela, deri, felaket. Bayram; s.295.

⁴⁰² şarla-: Konuşmak. Paasonen; s.153.

⁴⁰³ şerpet: Şerbet. age.; s.154. Ceylan; s.153.

⁴⁰⁴ şuyttan: Kötü ruh, şeytan. Paasonen; s.162.

⁴⁰⁵ şuhî: Yaramaz, çevik, canlı. Ceylan; s.155.

(1)

174

- (1) näret (nären, ..) - ägret (örget, öörät
ingret, ingset, iingret;
ägnretmek, nasihot ed.
iliret lendar mek.
näretit (32 - iliret) !
näret in lek = iliretti
näretit leetitik = iliretti alarak.
(2) Näreh sit (sit) = minallim, maarif
sit = ist
(3) nör = sevinç (heureux) (337)
(4) nör
(5) nom = afide, din, Kamin, Kitap,
periat, talimat (Dergi)
| namis |
| namay |

(1)

(1) $\ddot{u}\ddot{o}$ ret ($\ddot{u}\ddot{o}$ ren, ..) - $\ddot{o}$ gret, $\ddot{o}\ddot{o}$ r $\ddot{o}$ t, $\ddot{u}$ yret, $\ddot{u}\ddot{u}$ ret, $\ddot{o}\ddot{g}$ ret⁴⁰⁶: $\ddot{o}\ddot{g}$ retmek, nasihat et., ibretlendirmek

$\ddot{u}\ddot{o}$ rd+ii⁴⁰⁷ = (ibret - ibret)

$\ddot{u}\ddot{o}$ ret $\ddot{u}$ leeh⁴⁰⁸ = ibretli

$\ddot{u}\ddot{o}$ retiilehtik⁴⁰⁹ = ibretli olarak

(2) $\ddot{u}\ddot{o}$ rehsit ($\ddot{c}$ it)⁴¹⁰ = muallim, maarif
sit=ist

(3) $\ddot{u}\ddot{o}$ r⁴¹¹ = sevin $\ddot{c}$ (heureux) (337)

(4) $\ddot{u}\ddot{o}$ r⁴¹²

(5) nom⁴¹³ = akide, din, Kanun, Kitap, $\ddot{s}$ eriat, talimat (Dergi)

namus
namaz

⁴⁰⁶ $\ddot{u}\ddot{o}$ ret ($\ddot{u}\ddot{o}$ ren) - $\ddot{o}$ gret, $\ddot{o}\ddot{o}$ r $\ddot{o}$ t, $\ddot{u}$ yret, $\ddot{u}\ddot{u}$ ret, $\ddot{o}\ddot{g}$ ret: $\ddot{O}\ddot{g}$ retmek, tedris etmek, etraflıca $\ddot{o}\ddot{g}$ retmek, bir nesneye alıştırmak, tedris etmek, nasihat etmek, telkin etmek, anlatmak... Pekarskiy; C 10, s.199.

⁴⁰⁷ Pekarskiy; C 10, s.200'den aynen.

⁴⁰⁸ Pekarskiy; C.10, s.200'den aynen.

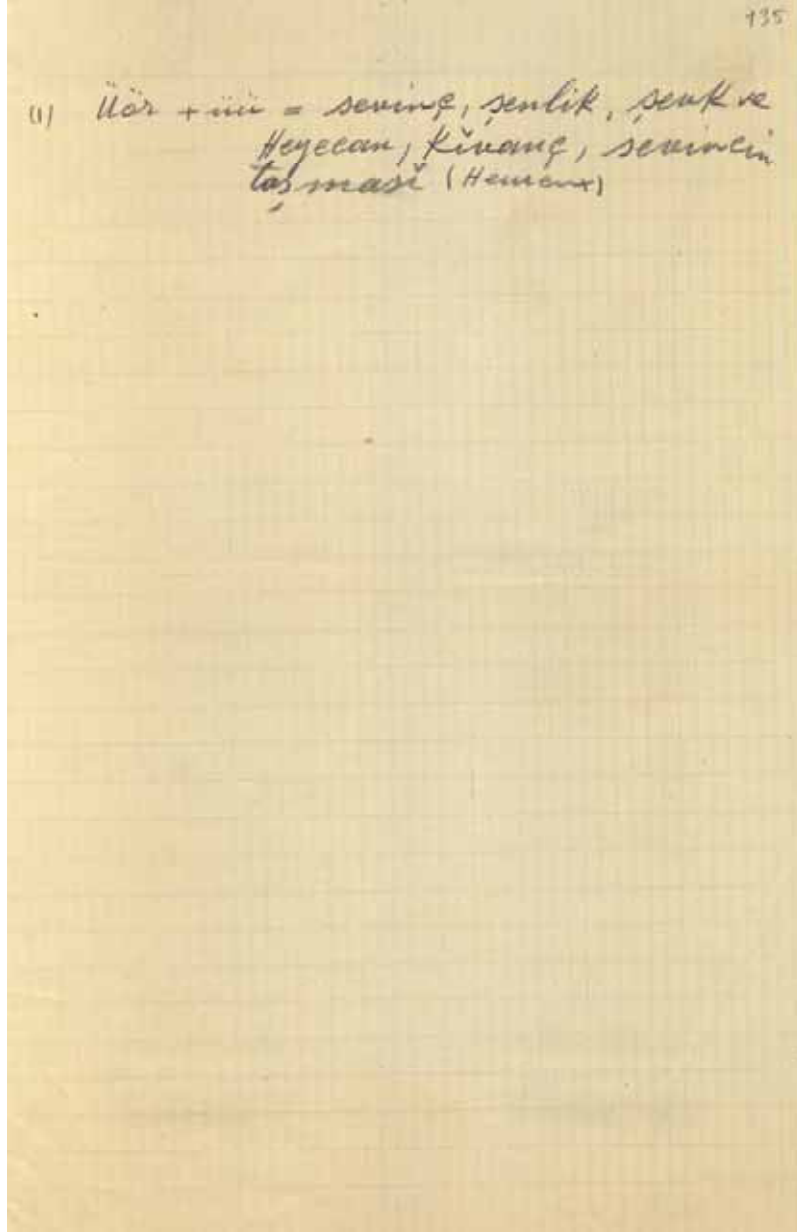
⁴⁰⁹ Pekarskiy; C 10, s.200'den aynen.

⁴¹⁰ Pekarskiy; C 10, s.201'den aynen.

⁴¹¹ $\ddot{u}\ddot{o}$ rer: Sevin $\ddot{c}$, $\ddot{s}$ enlik, kıvan $\ddot{c}$. Pekarskiy; C 10, s.197.

⁴¹² $\ddot{u}\ddot{o}$ r: E $\ddot{g}$ lenmek sevinmek. Pekarskiy; C 10, s.197.

⁴¹³ Bk. dipnot 20.

(1) $\ddot{u}ör + \ddot{u}\ddot{u}^{414}$ = seviye, şenlik, şevk ve heyecan, kıvanç, sevincin taşması (heureux)

⁴¹⁴ Pekarskiy, C 10, s.203'ten aynen.

ars + fagone d'arte
 artis | " d'agje

Aras tiriš, - Tahoni, teftis

Aras tirmak - ciustuen,
 istik nah

istik sa

Tafahus

st.

tahoni

tah kik

te tkik

Teteblin

arav - istik saf kitag si

arga - akil / ar + ag + as

aris - Mikyas, zirağ

ars		façone [façon?] d'etre[?]
artis		" d'agir[?]

araştırış= taharri, teftiş

araştırmak ⁴¹⁵ =	cüstücu	et.
	istiknah	
	istiksa	
	tafahus	
	taharri	
	tahkik	
	tetkik	
	tetebbü	

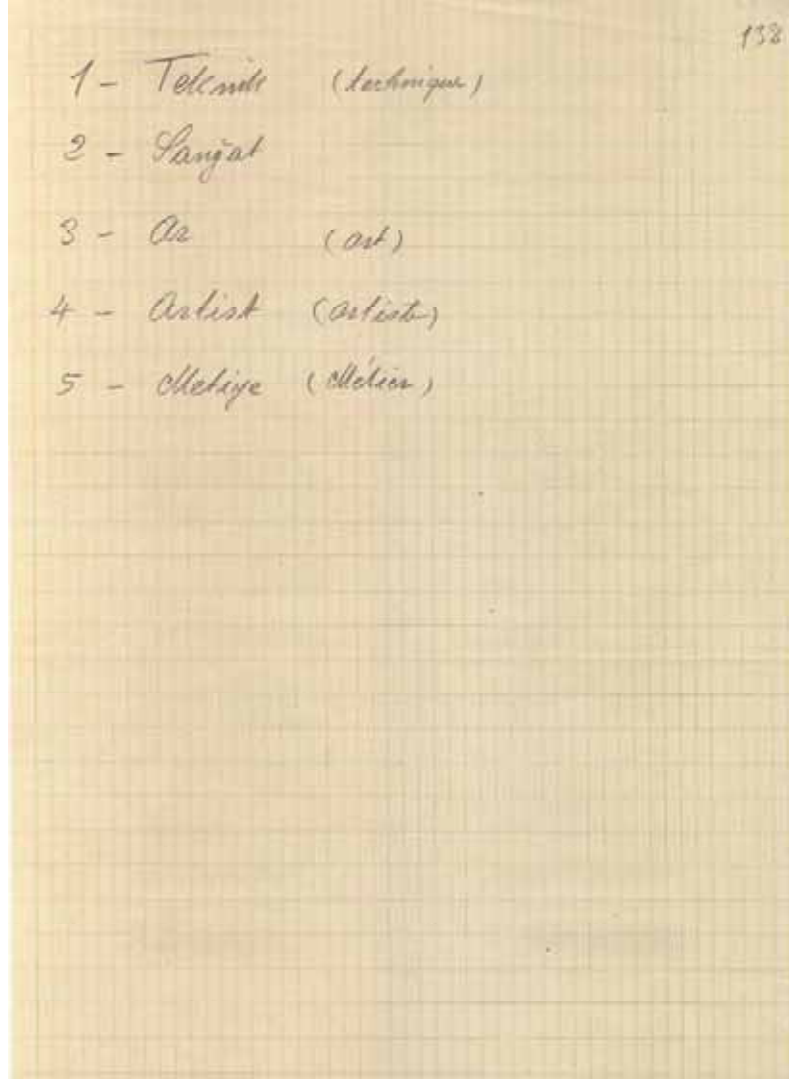
arav= istiksaf kıtagı

arga= akıl/ar+ag+as

arış.⁴¹⁶ mikyasa, zirag

⁴¹⁵ araştırmak: 1. Bir kimseyi veya bir nesneyi bulmak için çevreyi gözden geçirmek, incelemek, taharri etmek. 2. Sormak, soruşturmak. 3. İncelemek, tetkik etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.280.

⁴¹⁶ arış: Kolun dirsekten parmak ucuna kadar olan bölümü; arşın. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.288.

1- Teknik⁴¹⁷ (technique)

2- sangat

3- ar (art)

4- artist⁴¹⁸ (artist)

5- Metiye (Méliier)

⁴¹⁷ teknik: 1. Bir sanat, meslek ya da bilim dalında uygulamaya yönelik yöntem ve yordamların tümü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4701.

⁴¹⁸ artist: 1. Güzel sanatlardan birini meslek edinmiş kimse, sanatçı, sanatkâr. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.302.

Tenike = dölgeñ, fıkıñ
 Teñike =

itik = Alet, esya,
 fiğil.

itiklik = maharet

itmek = teşkil et.

ikitmek = ikmal, iğla,
 itmek, tohum,
 terliye

iktilegen = terliye edici.

iğ + it + ek + in + iğ

iğ + it + ek + iğ

(Teknik - ar)

#

itik⁴¹⁹= alet, eşya, fıgil

itiklik⁴²⁰= maharet

itmek⁴²¹= teşkil et.

İkit+mek⁴²²= ikmal, igla, imham, talim, terbiye

İktilegen⁴²³= terbiye edici

İg+it+ek+in+iğ

nğ eğ

ik

ig+it+eti+eg

tekline-art

h

temike= destgah, fabrika

tegmike= " "

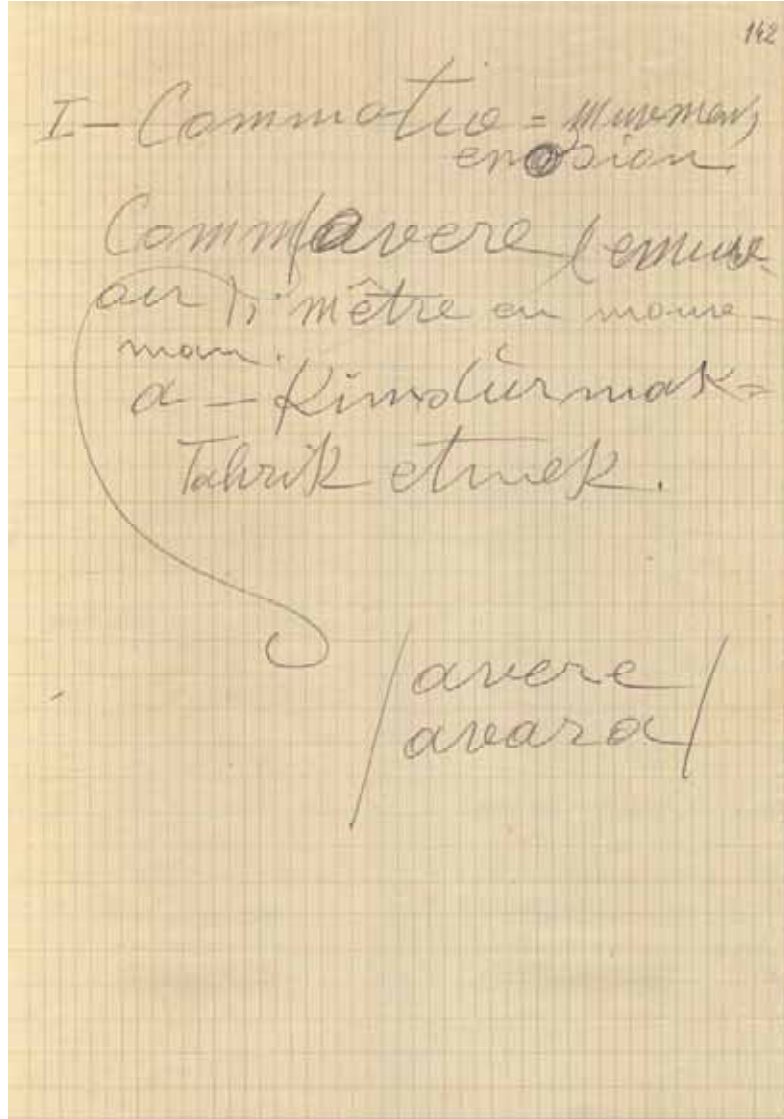
⁴¹⁹ itig: 1. Eylem, fiil, teşebbüs. 2. Yapma, kurma. 3. Tesis, kurum, yapı. 4. Süs, bezek, tezyinat. 5. Hazırlık. 6. Usul, düzen. 7. Müzik aleti. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2265. Caferoğlu; s.59.

⁴²⁰ itiglig: 1. (Durum için) şartlı, şarta bağlı. 2. Donatılmış, mücehhez, hareketli. 3. İş edinmiş kimse. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2265. Caferoğlu; s.68. F. Sema Barutçu Özönder; Üç İtigsizler, Giriş-Metin-Tercüme, Notlar-İndeks, Türk Dil Kurumu Yayınları:672, Ankara, 1998, s.150.

⁴²¹ itmek: 1 Düzene sokmak, düzenlemek, tanzim etmek. 2. Yapmak, etmek, eylemek, kılmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2270. Caferoğlu; s.68.

⁴²² igitmek:1. Beslemek, doyurmak, büyütmek, yetiştirmek, bakmak. 2. Özen göstermek, itina göstermek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2126, 2101. Caferoğlu; s.60.

⁴²³ igdülemek: Beslemek, Özen vermek, özenmek, itina ve dikkat etmek, ilgilenmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2101. Caferoğlu; s.60.

I- Commatie: [?] emosion

Comm/avere/ ([emuseon?]) mètre en mouneman[?].

a- kindürmak⁴²⁴=tahrik etmek.

/ avere /
/ avara /

⁴²⁴ kindürmak: Mihnnet çekmek, bir şeyden muzdarip olmak, iştiyak etmek. Caferoğlu; s.116.

(1) (2) (3) (4)

rabt: ağ+ar+ab+ıt

1) ağ= dam, şebeke, iplik

not: ağar⁴²⁵= sadık (bağlı)

argamcı= habl

araba

argıdal= kenin

argıt⁴²⁶= derbent

erce= ambalaj

irmek⁴²⁷= vasıl olmak

arabat

irümek= isal et., vasıl ol.

Or= tel

Oyamak⁴²⁸= nakşetmek

Oyrun⁴²⁹= beden, cirm

+Oyur= vücut

Öğür⁴³⁰= refik, dost, zümre

+Örk⁴³¹= kayıt

Örük= “

Örmek=⁴³² tesis et.

Ükrük= kement

Ur= tel

urmak⁴³³= rapt etmek

⁴²⁵ ağar: Davranışlarında açık ve samimi olan. Asil, şerefli, alicenap. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.134. agar: 1. Ağır, şerefli, oturaklı. 2. Derin, fevkalade, olağanüstü. Caferoğlu; s.4.

⁴²⁶ argıt: 1.İki dağ sırası arasında kalan boğaz, geçit, bel, derbent. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.285.

⁴²⁷ irmek :1. Ermek, erişmek, varmak, vasıl olmak, ulaşmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2207. Clauson; s.193.

⁴²⁸ oy-(a)-mak: Bakır, mermer vb. üzerine süs işlemek. Ötüken Türkçe Sözlük, c.4, s.3656.

⁴²⁹ oyru: Gövde. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3658. DS, C IX, s.3303.

⁴³⁰ öğür: 1. (Canlılar için) birbirine alışmış olan, eş. 2. Takım, fırka, zümre. 3. Birbirine yakın yaşta olan, akran, boydaş, taydaş.5. (ağız) Alışmış, arkadaş, eş dost olunmuş, arkadaş, menus. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3679. Caferoğlu; s.99.

⁴³¹ örk: Düzen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3711.

⁴³² örmek: Bir özelliği oluşturmak, ortaya koymak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3712. DS; C IX, s.3348. Clauson; s.195.

⁴³³ urmak: 1. Vurmak, saldırmak, dövmek, çarpmak. 2.Nişan alarak isabet ettirmek, vurmak. 3. Yerleştirmek, koymak, dikmek, doldurmak. 4. Bindirmek. 5. Tayin etmek. 6.Tahkim etmek. 7. Atmak. 8. Kurmak, yasa çıkarmak, koymak, tanzim etmek, düzenlemek, vazetmek. ...13. Baskın yapmak, yağmalamak, gasbetmek... Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4993. DS; C XI, s.4041. DLT; s.694. Örkun; s.876. İKPÖ; s.162. Battal; s 80. Caferoğlu; s.174.

uyrum⁴³⁴ = vücut

not artma⁴³⁵ = izdiyat

nema

tekessur

artım⁴³⁶ = fazlalık, zam

artuğ⁴³⁷ = ziyade

artuk⁴³⁸ = “

⁴³⁴ uyrum: Vücut. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5014. DS, C XI, s.4051.

⁴³⁵ artma: Artmak işi. Artmak: Ölçülebilir ve sayılabilir nitelikler bakımından eskisinden daha çok olmak, çoğalmak, ziyade olmak, bereketlenmek, bollaşmak, nemalanmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.303. Caferoğlu; s.14. DLT; s.36. Orkun; s.764.

⁴³⁶ artım: Artma, çoğalış, bereket, bollaşma, tezayüt, üreme. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.302.

⁴³⁷ artug: Artmak, çoğalmak. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.303.

⁴³⁸ artuk: 1. Çok, sayıca fazla, pek çok, kalabalık, artık, daha çok, fazlaca, aşırıca, ziyade, artık, küsur. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s.303. Caferoğlu; s.14. DLT; s.39. İKPÖ; s.136. Orkun; s.764.

152

Kalutmak = imha / ot.
 tahrip / ot.
 Kalğ etmek = "
 Kalclamak = tahkir / ot. ^{manen} (tahrip)
 Kaldirmek = feshetmek.
 galiğ : — minasibet var.

kalatmak⁴³⁹ = imha
tahrip | et.

Kalğ etmek= “

Kaldamak= tahkir | (manen tahrip)
tenzil | et.

Kaldırmak⁴⁴⁰ = feshetmek

Galiğ.⁴⁴¹ — Münasebeti var

⁴³⁹ Krş. kal': Kökünden söküp atma, koparma. Bk. Ötüken Türkçe Sözlük; C 3, s.2345. "kaladı: Biri biri üzerine yığıldı demektir." Abuşka Lûgati; s.313.

⁴⁴⁰ kaldırmak: ... 9. Yürürlükte olan bir şeyi, kararı, programı geçersiz kılmak; feshetmek; hükümsüz kılmak... Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2351.

⁴⁴¹ Krş. gali, galik: Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1635.

2

Tarham : asil, emir, Kumandan
 ağı + at + ar + ak

Tire : aile subesi.

Tirdi : Kütüphane

Tirig : meemnu, silah, zihniyet.

Tari : tamamilik

Terkak : silahlardan

Tarm : Faydalilik

Tör : adet, hâlâ

Töre : asil, prens

Türk : seri

Türin : Hökumet

Tura : Düşman

Turkan : Muhafız

Tür : Ali, hâlâ

Türe : niyem, prens

Türk : Bahadır, Keri, Kurvetli, Metin,
 zikredet.

Tarhan⁴⁴²: asil, emir, kumandan

ağ+at+ar+ah

Tire⁴⁴³: aile şubesi

Tiri: kütle

Tiriğ⁴⁴⁴: mecmu, silah, zihayat

Tari: tamamile

Tarkak: silahdar

Taru: fazlalık

Tör⁴⁴⁵: adet, bala

Töre⁴⁴⁶: asil, prens

Törk: seri

Törü⁴⁴⁷: hükümet

Turı: düşman

Turkan: muhafız

Tür⁴⁴⁸: ali, bala

Türe⁴⁴⁹: nizam, prens

Türk⁴⁵⁰: bahadır, kavi, kuvvetli, metin, zikudret

⁴⁴² tarhan: 1. Vekil, vezir, nazır. 2. Yüksek asalet derecesi. 3. Yüksek asalet derecesi, bey. 4. Eski Türklerde demirci ve diğer zanaatçı esnafın temsilcilerine verilen ad. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4609. Caferoğlu; s. 148. DLT; s. 577. Clauson; s.539.

⁴⁴³ tire: Hep birden, müştereken. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4832. Caferoğlu; s.156. Gabain; s.300.

⁴⁴⁴ Kırş. tirik: 1. Derme, deriş, dernek, derge. 2. Halktan toplanan vergi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4834. DLT; s. 625. Mühenna; s.73.

tiriğ: 1. Canlı, diri, yaşayan. 2. Hayat, canlılık. DLT; s.625. Caferoğlu; s.157. İKPÖ; s.221. Gabain; 300. T. Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, TDK, Ankara, 1989, s.252. Orkun; s.865.

⁴⁴⁵ tör: Baş köşe, şeref, ihtiram yeri. Radloff; Dritter Band, s.1249.

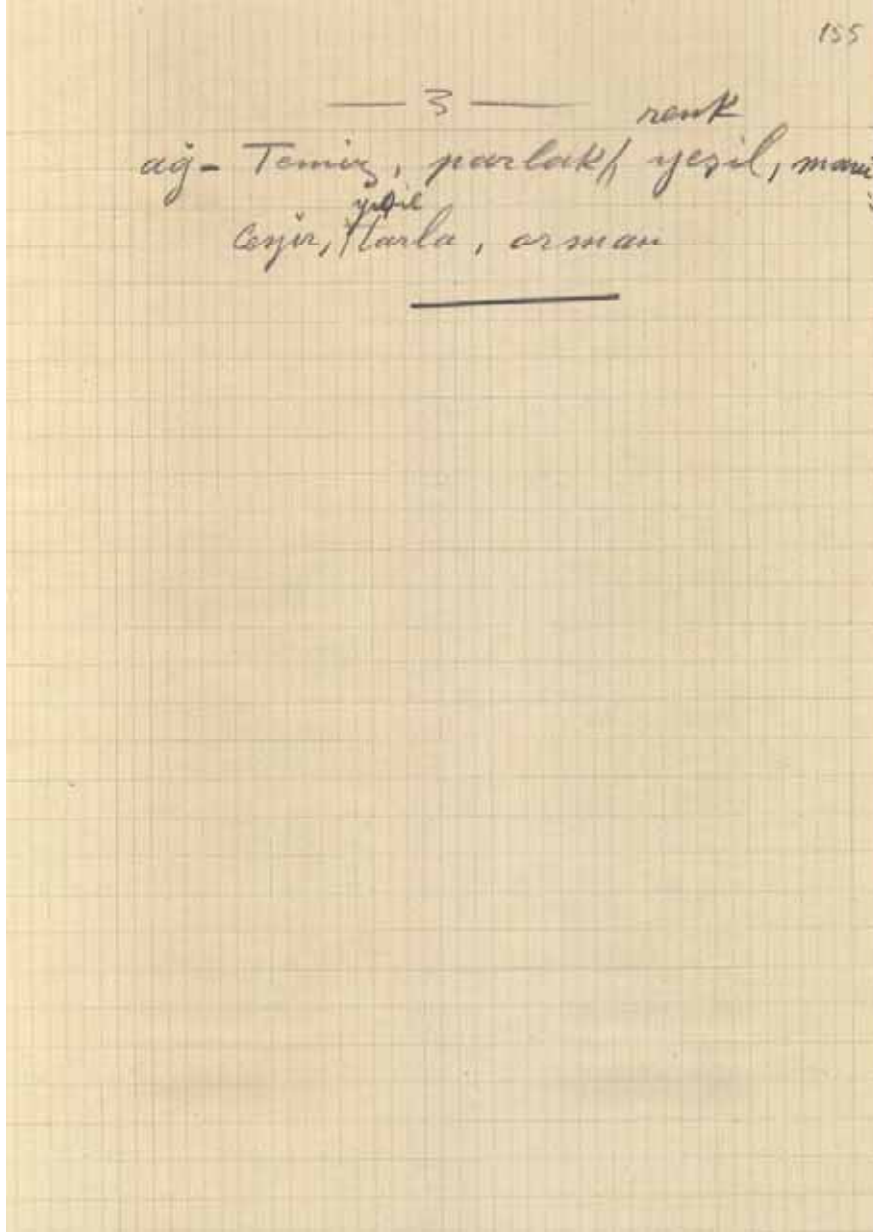
⁴⁴⁶ töre: Han oğullarının unvanı, prens. Radloff; Dritter Band, s. 1250. töreli: Soylu anlamı için bk. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4891. Clauson; s.530.

⁴⁴⁷ törü: Örf, kanun. Prensın, kararı, prensin hâkimiyeti, hükümet, hâkimiyet. Radloff; Dritter Band, s.1250. törö: Hükümet anlamı için bk. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4891. Caferoğlu; s.163. Clauson; s.531.

⁴⁴⁸ tür: ...3. Kalite. Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4943. Caferoğlu; s.169.

⁴⁴⁹ türe: 1. Hak ve hukuka uygunluk, adalet. 2. Âdet, usul. türe: Komutan, subay. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4944.

⁴⁵⁰ türk: 1. Güç, kuvvet. 2. Vakıt, çağ. 3. Genç ve güzel kimse. 4. Savaşçı, gözüpek kimse. 5. Kudretli. 6. Güzel, civan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4946. DLT; s.674. Caferoğlu; s.169. Gabain; s.303. Clauson; s.543.

-3-

ağ⁴⁵¹ - Temiz, parlak, yeşil, mavi, çayır, yeşil tarla, orman

⁴⁵¹ ağ: ak, beyaz. DS, C I, s.77.

Talas / Talaj + as / :

- 1) Kopardmak, biri birinden yaqma ederek almak, soymaq
- 2) alinmaq (bir seye), aymaq (ayrı ile) atilmak.

Talasa - dalasa :

- 1) yayaların geçmesi için örmək (veya ark) yerine konulan kütük, sidiq, ağac ; Gaylar yerine yapılan köprü, iskele . . .

Talasi - 1) Karsilikli soyğun, yaqma, Kopardma.
2) Kuvvetli arzun, ayma

Talasin - (Talaj) tırpanla kicik mekten cemen yerinde Hasil olan yol

Talah - söğüt, çubuk, dal ; söğüt çalığı, ormanlıq ; Melatart .

(2)

Talas⁴⁵² / talağ+as/:

- 1) Koparmak, biri birinden yağma ederek almak, saymak
- 2) alınmak (bir şeye), azimle (arzu ile) atılmak.

Talasa= dalasa⁴⁵³

- 1) Yayaların geçmesi için ırmak (veya ark) üzerine konulan kütük, sırık, ağaç; çaylar üzerine yapılan köprücük, iskele...

Talası⁴⁵⁴= 1) Karşılıklı soygun, yağma, koparma

- 2) Kuvvetli arzu, azim.

Talasin⁴⁵⁵= (Talay) Tırpanla biçilmekten çemen üzerinde hasıl olan yol.

Talah⁴⁵⁶= Söğüt, çubuk, dal, söğüt çalısı, ormanlığı; nebatat.

⁴⁵² Pekarskiy; C 9, s.32'den aynen. talak: Bağ çözme, bağlantıyı kaldırma, düzensiz, karışık anlamları için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4561.

⁴⁵³ Pekarskiy; C 9, s.33'ten aynen.

⁴⁵⁴ Pekarskiy; C 9, s.33'ten aynen.

⁴⁵⁵ Pekarskiy; C 9, s.33'ten aynen.

⁴⁵⁶ Pekarskiy; C 9, s.33'ten aynen.

(Müst.)
 Müstü = Bezaret, müjde,
 m + us + tü
 m + üj + de

(1) 157

Elen / Alan

ig + is + ap + ar + ad + aig
 büyük, küçük / ata / (dağ) da alar.
 Parlat
 zohret

Dalisanda / aig + ad + al + is + an +
 ad + aig

Pekarskiden:

Talağ = 1) Temiz sakra, boz pır, düz
 meydanlık, yayla, istirahat
 için elverişli yer; Hayvanların
 dinlenmesine müsait yer;
 dağ, meşurum, v. s.

2) nay, Kayif, inçan ma,
 gerilme.

Talay = 1) ^{yayılış} yeşil, koyu yeşil

Talay =

Talağan = Talig, mumaaffakiyet.

(1)

(Müt.)

Muştı:⁴⁵⁷ beşaret, müjde

M+us+tu

M+uj+de

Elen/alan

İğ+ıs+ap+ar+ağ

Büyük, yüksek

ata

Parlak

Şöhret

(dağ) da olur.

Dalisanda/ağ+ad+al+is+an+ad+ag

Pekarski'den:

Talağ⁴⁵⁸= 1) Temiz sahra, bozkır, düz meydanlık, yayla, istirahat için elverişli yer; Hayvanların dinlenmesine mahsus yer, dağ, uçurum vs.

2) naz, keyif, uzanma, gerilme, yayılış

Talay⁴⁵⁹= yeşil, koyu yeşil

Teley⁴⁶⁰=

Talağan⁴⁶¹= Taliğ, muvaffakiyet.

⁴⁵⁷ muştı: Sevindiren haber, sava, müjde. Ötüken Türkçe Sözlük; C 3, s.3320.

⁴⁵⁸ Pekarskiy; C 9, s.29'dan aynen.

⁴⁵⁹ talay: Deniz, büyük nehir. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s 4562. Caferoğlu; s.145.

⁴⁶⁰ teley; Açık durmak, açılmak, yayılmak. Pekarskiy; C 9, s.127.

⁴⁶¹ Pekarskiy; C 9, s.31'den aynen.

istilak

siğ = şeref; Hediye, ikram
(siğ + it)

siyat = Harici suret

(siliak)

siyle = muntahar

siylamak = Harimot ed.

ihida it

ikram :

ithaf :

siyaz

siyafet çokmek.

1. 7,500,000

7,500,000	26
15	37,500
10	

İtibar

Sıy⁴⁶²= şeref; hediye, ikram

(sın+ıt)

sıyak= harici suret

(sılak)⁴⁶³

sınlı⁴⁶⁴= muteber

sıylamak⁴⁶⁵= Hürmet et., ihda et., ikram et., ithaf et., izar et., ziyafet çekmek

I 7,500,0/00 20

75,0/000 37,500

15

10

⁴⁶² Armağan anlamı için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4222. sıylı: Saygıdeğer anlamı için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4224. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.282.

⁴⁶³ sılu: Güzel, endamı güzel. sıluluk: Güzel endamlılık. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.283.

⁴⁶⁴ sın: 1. Endam, boy pos. 2. Put, heykel. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.283.

⁴⁶⁵ sıyla-: Ağırlamak, ikramda bulunmak. Dankoff; s.243. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.282.

~~Ek san - meş / is kalma (R.F.)~~
~~ak san - meş / meşin~~
~~ak san - meş / (Rad. T. "sag" ;~~
~~ak san - meş / B.T.L. "sag, ingj. ;~~
~~ak san - meş / P.d. e.)~~
~~ak san - meş / meşin (R.F.)~~
~~ak san - meş / meşin (meşin)~~

Ayah = 1) ara, ağıklık, duhul,
 ayağ / geşit, ayık, delik.
 Kapı.
 "Altın ayağa =
 cennet Kapıları"
 Sier ayağa = cep
 deligi"

D/ Sier = cep!
 2) ağır, oluklar.

ayağa = Şehir olışı
 ay = uzaklaşmak, kutmak,
 nihaiete varmak.

he...si)

(ağr. Sam)

ayah⁴⁶⁶ = 1) ara, açıklık, duhul, geçit, oyuk, delik, kapı

ayag⁴⁶⁷ “altır ayaga: cennet kapıları”, siep ayaga: cep deliği”

D/ siep⁴⁶⁸ = cep!

2) ağız, dudaklar

ayaga = şehir dışı

ay⁴⁶⁹ = uzaklaşmak, bitmek, nihayete varmak

[(?)] (ağ+şam)

⁴⁶⁶ ayah: 1. Ayak. 2. Basamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.371.

⁴⁶⁷ Pekarskiy; C I, I. Kısım, s.76. ayag: 1. Ayak. 2. Basamak. ayak:...17. Havuz ve çeşme gibi toplanmış suların alttan akıp gittiği delik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.370-371.

⁴⁶⁸ Pekarskiy; C 7, s.117.

⁴⁶⁹ Pekarskiy, C 1, s.76.

Pekarski (1)

179

~~Tare~~ is, Kurum / Tar lilik =
Kara lülüt

~~Tas Kay~~

Taray = sakulu vaziyetten
linay iğrilmiş olan

Tarolgon = Her Hangi lin şeyin
yüksek olacağı

Taralay = linymek

Tarais - geyik yimi

Tariny = Her Hangi lin şeyin
anında durmakt,
kapatmakt, örtmekt,
sed etmekt

Dagar : arkadaş, sevik, dost

Dur : Haddinden aşkın ağırlık
yükcelik.

dura : çok linymiş

duray : " " şiddetli

Pekarski (1)

Tor⁴⁷⁰ = is, kurum / tor bilit: kara bulut

Toroy⁴⁷¹ = şakuli vaziyetten biraz iğrilmiş olan

Torolgon⁴⁷² = herhangi bir şeyin yüksek derecesi

Toroluy⁴⁷³ = büyümek

Toros⁴⁷⁴ = geyik yünü

Toruy⁴⁷⁵ = Her Hangi bir şeyin önünde durmak, kapatmak, örtmek, sed çekmek

Doğor⁴⁷⁶: arkadaş, şerik, dost

Dur⁴⁷⁷: haddinden aşkın ağırlık, yücelik.

dura⁴⁷⁸: çok büyük

duray⁴⁷⁹: “ , şiddetli

⁴⁷⁰ Pekarskiy; C 9, s.260'tan aynen.

⁴⁷¹ Pekarskiy; C 9, s.268'den aynen.

⁴⁷² Pekarskiy; C 9, s.269'dan aynen.

⁴⁷³ Pekarskiy; C 9, s.269.

⁴⁷⁴ Pekarskiy; C 9, s.271'den aynen.

⁴⁷⁵ Pekarskiy; C 9, s.273'ten aynen.

⁴⁷⁶ doğor: Teşyi eden yol arkadaş, arkadaş, şerik, rakib, dost, arkadaş, ahabab, refika.

Pekarskiy; C 3, s.86'dan aynen.

⁴⁷⁷ Pekarskiy; C 3, s.118'den aynen.

⁴⁷⁸ Pekarskiy; C 3, s.118'den aynen.

⁴⁷⁹ Pekarskiy; C 3, s.118.

métier = toute profession manuelle
ou, mécanique, profession
quelconque.
ministerium = ce que l'on fait habituellement

minez = kuy, mesrep, mizac, seciye,
tabiat

minicik = esgar
mini muni =

minisker = mahur, micerrep, tecrübeli

miniz = sekil

minaz = binyat

mat = diuist

matamak = bend etmek

mattamak = ciddi davranmak, hisni
ifa etmek

m + at + aij —

m + et + iy + er + eij

amati = iftihar

métier=		Coute profession manuelle ou mecanique profesion quolcongue.
Ministerium		Le que e'on fait habitnellement.

minez= huy, meşrep, mizaç, seciye, tabiat

minicik	=		organ
mini mini	=		

minisker= mahir, mücerrep, tecrübeli

miniz= şekil

minaz= bünyat

mat= dürüst

matamak= bend etmek

mattamak= ciddi davranmak, hüsnü ifa etmek

m+at+ağ

m+et+iy+er+eğ

amatı= iftihar

Mükim

$\frac{im}{em} =$

(x) imek = mesakpat, yahmet.
 (xxxx) emek = eriyet, shifmet, taan
 imenmek = Hicup dıymak.

imermek = enolise etmek

(xx) inget = taapı, yahmet

(xxx) imket = ayap, belä, cefä,
 yahmet

emen = Hafre

(xxxxx) emge = ayap

(xxxxx) erngek = istırap, yahmet.

- (~~xxxx~~) (T.D. Süheyl ve Nevbihar, Kamusu Türkî, arhan Kitabeleri)
- (~~xxxx~~) (Pavet de courtoille, çağatay lugati) (arhan Kitabeleri)
- (~~xxx~~) (Radlof I Kızan, barba lehzesi, Mukaddimat-ül-edaf)
- (xxxx) (Pavet de courtoille, Türk Türkcesi lugati)
- (xxxxxx) (ayuz distanı, arhan Kitabeleri)
- (xxxxx) (Radlof. I. uygur metinleri)

Mühim

im⁴⁸⁰ | =
em⁴⁸¹ | =

*imek: meşakkat ,zahmet

****emek:⁴⁸² eziyet, mihnet, taap

**imek: taap, zahmet

***imek: azap, bela, cefa, zahmet

*****emge:⁴⁸³ azap

*****emgek:⁴⁸⁴ ıstırap, zahmet

(I) (T.D. Süheyl ve Nevbahar, Kamusu Türki, Orhon Kitabeleri)

(IV) (Pavet de Courteille, Çağatay Lügati)

(II) (Radloff 1 Kazan, barba lehçesi, Mukaddimet-ül-edep)

(****) Pavet de Courteille, Şark Türkçesi Lügati)

(***** Oğuz destanı, Orhon kitabeleri)

(***** Radloff, I, Uygur Metinleri)

⁴⁸⁰ im: 1. Anlamlı işaret veya iz. 2. Bir anlamı olan davranış. 3. Belirti, alamet. 4. Orduda başbuğun askerler arasına silah veya kuş adlarından birini belge olarak koyduğu kelimeler, parola. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2156. DLT; s.231.

⁴⁸¹ em: ilaç. Ötüken Türkçe Sözlük, c.2, s.1437. Caferoğlu; s.47, 63.

⁴⁸² emek: 1. Zahmet. 2. uzun süren ağır iş, uzun ve zahmetli çalışma. 3. Bir işin yapılması için harcanan beden veya zihin gücü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1429.

⁴⁸³ emge: Zahmet, eza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1431.

⁴⁸⁴ emgek: 1. Acı, ıstırap, dert, sıkıntı, mihnet, eziyet. 2. Emek. 3. Mihnet, zahmet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1431. Caferoğlu; s.47. DLT; s.179. Gabain; s. 140. Abuşka Lügati; s.76.

سجی یارانی

(H/g, K) ve (S) yerine (S, g) de
kaim olabilir:

Sah	= Çakmak taşı ile ates çıkarınak. (« Sağda arı iminat nean ates) (x)
Sag	
Sak	
Çak	
Çak	

(x) Dekarski, yakut dili
lughatı.

say[?] yayrağı[?]

(h, g, k) ve (s) yerine (ş, ç) de kaim olabilir.

Sah	
Sag	
Sak	
Şak	= Çakmak taşı ile ateş çıkarmak.
Çak	(“sag+ar” ımınah: uçan ateş)* ⁴⁸⁵

(*) Pekarski, Yakut Dili Lügati.

⁴⁸⁵ uçan ateş (hastalık). Bu hastalığın tedavisi için çakmak taşı ile ateş çıkartılır... Pekarskiy; C 7, s.109'dan aynen.

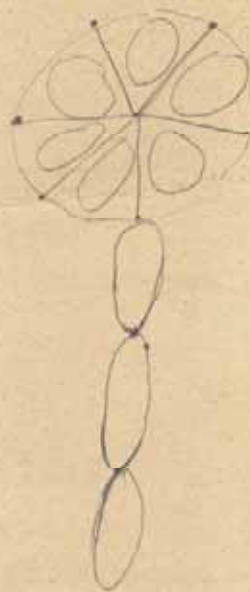
to the end of the

Belt }
Belta } = Resmoke
Belten }

Hamel = medlin sena st.
agmok

sahst =
selt =
nahst = $\frac{v+t}{}$

it + me

176

d, t, ž, ʈ

belt
belta
belten

} =kesmek

hamd⁴⁸⁶ = mehdi sena et., ögmek

saht⁴⁸⁷ =

selt =

naht = $\frac{v+t}{it+me}$

*Belgedeki şekil s.10'daki Güneş Dil Teorisi şekilleriyle karşılaştırılabilir.

⁴⁸⁶ hamd: Övgü ve teşekkür bildirme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1857.

⁴⁸⁷ saht: 1. Katı, sert, çetin. 2. Güç, zor. 3. Güçlü, sağlam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4023.

Isaansa hiilgava pinnala paistab
 Kodu mul kaunine, kalline.
 Isamaa ~~to~~ sinusa, rõlvita vaatvad
 Vilkuvad koidud meil orusse.
 Haila-la-li-la-la-lak-la 2}
 Oitu ja haljenda bestlastemaa

isamaa = vortem
 x hiilgava = parlak
 Pinnala = sathi
 Paistab = görinmeyer.

x iğ + ih + iğ + il + ağ + on + ağ
 iğ + ip + iğ + in + ağ + ağ
 ağ + ap + ağ + is + it
 ak

trimcen-joome[?]

Isamaa hiilgava pinnala paistab^{*}

Kodu mul kaunike, kallike

Isamaa sinuva võlvita vaatvad

Vilkuvad koidud meil orusse

Haila – la – li - la- la- lah- la } 2

Õitse ju haljenda Eestlastemaa

isama= vatan

hiilgava = parlak

pinnala= sathi

paistab= görünüyor

iğ+ih+iğ+il+ag+an+ağ

aiğ+ip+iğ+in+ağ+ağ

ağ+ap+ağ+is+it+ab

^{*} Estoncadır. Estonca, Ural dil ailesinin Fin-Ugor koluna bağlı bir dildir.

L. Koidula tarafından yazılmış, S. Ennola tarafından bestelenmiştir.

Tamamına <http://sakala.ee/lauluraamat/isamaa-hiilgava-pinnala-paistab> ya da <http://ingeb.org./songs/isamahi.html> adresinden ulaşılabilir. Marş olarak çevirisinin yapılmış olabileceği düşüncesiyle çeşitli marş kitapları (Etem Üngör; Türk Marşları, TKAE Yayınları, Ankara, 1966. Marşlar; Derleyen Feyzi Öz, MEB Yayınları, Ankara, 1964...) taranmış; ancak rastlanılamamıştır.

Birlak = çesme, menba
 P mlovk = " " " " " "
 Pelek = alamat, emare
 Palgi = " " " " " "
 falag = niman

 Olm = ag + asy + al + ar
 amlov = mayen
 em = leyt, Hame
 an = Hafiza

uğ+ub+uğ

bulak⁴⁸⁸=çeşme, menba

pulak= “

pelek= alamet, emare

pilgi= “

talay⁴⁸⁹=umman

am= ağ+am+ab+ar

ambar⁴⁹⁰=mahzen

em=beyt, hane

an⁴⁹¹=hafıza

⁴⁸⁸ bulak: Kaynak, pınar, çeşme, göze. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.690. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.34. DS; C III, s.785.

⁴⁸⁹ talay: Deniz, büyük nehir. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4563. Ayrıca bk. Caferoğlu; s.145. Orkun; s. 856. Gabain; s. 296.

⁴⁹⁰ ambar: İçine tahıl , kuru erzak veya saman , ot gibi maddelerin konulduğu üstü örtülü yapı, depo, antrepo, debboy. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.230.

⁴⁹¹ an: 1. Bilincin irade ve heyecan karışmamış düşünce ve anlama gücü, zihin. 2.Akılda tutabilme yeteneği, hafıza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.238.

(1) - cept = cete (Rad. IV. a Kiri.)

(1) $\overset{*}{e}g + ee + eh + et$

(2) $eg + ee + \overset{*}{e}g + et + \overset{*}{e}g$

Ağari = zahar

am = isaret, nişan

ampanle

ampanla (imaginable)

amphora

amforens

amfara

ampara

Petit vase
de terre, de
cuivre
ampanle
de verre

Parq = masraba

Pere-lemek = iska

Par = meş

Pörek = gümme

Pura = 4

Bar = meş, paraf

(1) (2)

-ceht=çete (Rad. IV, "Kır.")

(1) eġ+ec+eh+et

(2) eġ+ec+eġ+et+eġ

Aġam=şahap [?]

am=işaret, nişan

ampoule

ampulla (imaginable)

amphora

amforeus

amfora

ampora

Petit vose ole tere, ole mine

ampoule ole verre

parç= maşraba

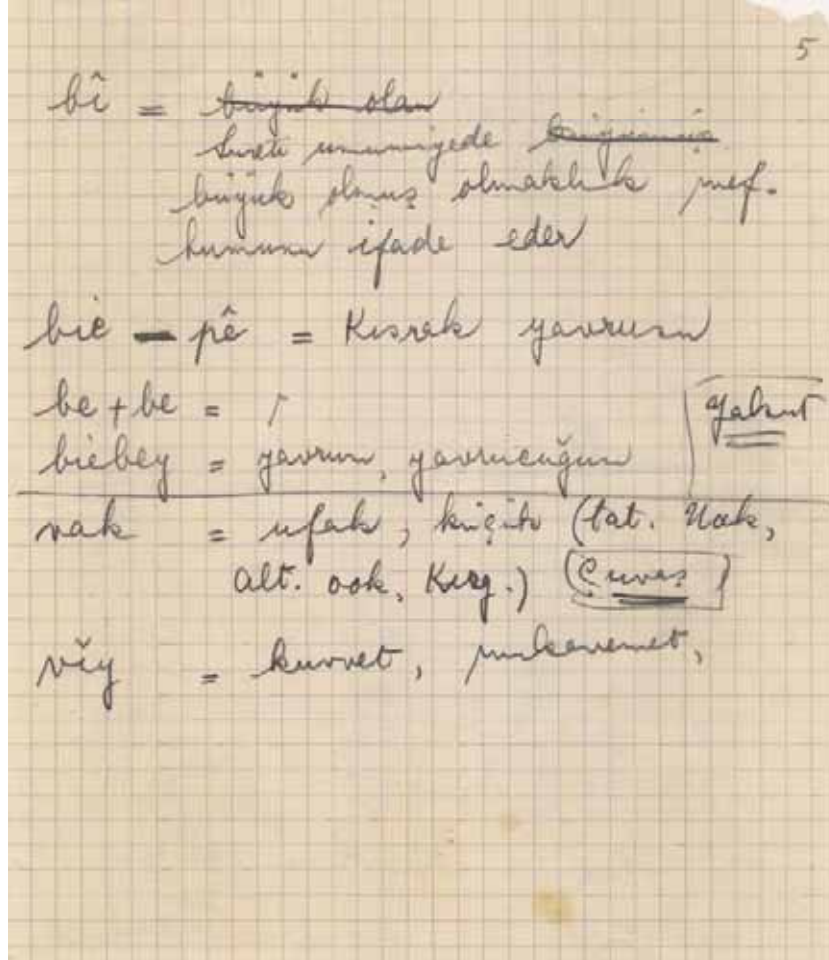
pere-lemek= iska etmek

por= mey

pörek= çeşme

pura= "

bor= mey, şarap

bî⁴⁹² = Sureti umumiyede büyük olmuş olmaklık mefhumunu ifade eder.

bie = pe⁴⁹³ = kısarak yavrusu

be+be=

biebey⁴⁹⁴ = yavrum, yavrucuğum

Yakut

vak⁴⁹⁵ = ufak, küçük (Tat. Yak, [?] Alt. Kırg.) (Çuvaş)

vîy⁴⁹⁶ = kuvvet, mukavemet

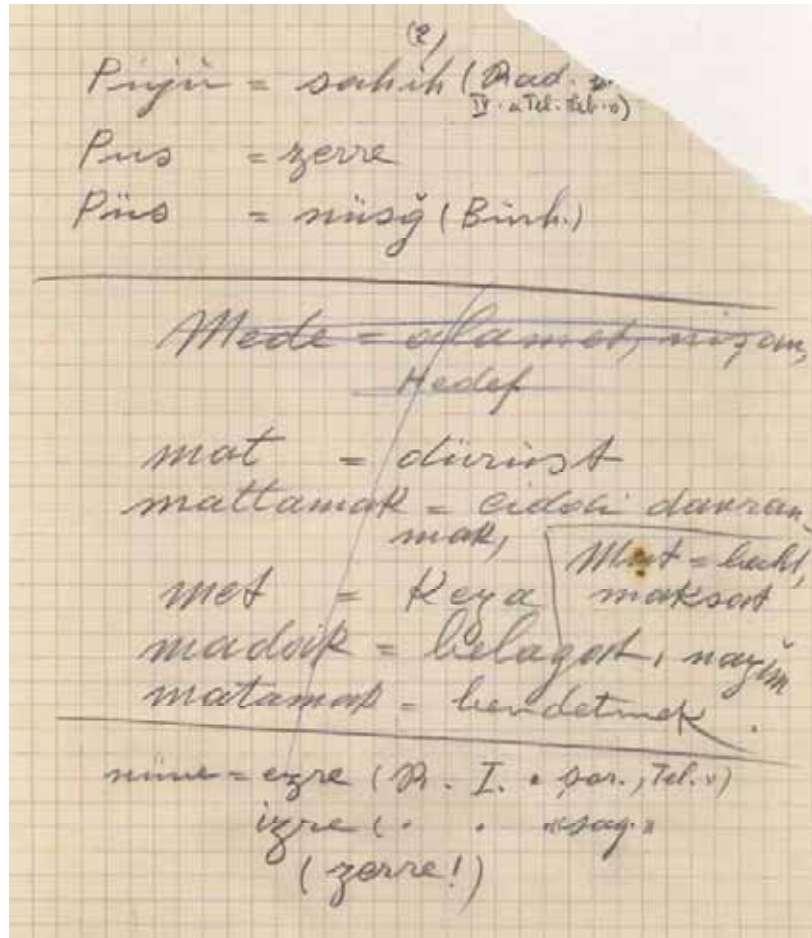
⁴⁹² Pekarskiy; C II, s.178'de bî'nin Türkçe pek, beg, bi ile karşılaştırılması öneriliyor.

⁴⁹³ bie: (krş. Alt. pe, Türk. bie) Kısarak, kısarak yavrusu. Pekarskiy; C II, s.179.

⁴⁹⁴ bie: (krş. Tat. bebi-bebe). Pekarskiy; C II, s.179'dan aynen.

⁴⁹⁵ vak: Küçük < Tat. vak. Ceylan; s.164.

⁴⁹⁶ vîy: Güç, kuvvet. Ceylan; s.166.

piyin= sahih (Rad.IV, "Tel." [?])

pus= zerre

püs= müsğ (Büh. [?])

~~mede= alamet, nişan, hedef~~

mat= dürüst

mattamak= ciddi davranmak

mat= baht

met= keza

maksat

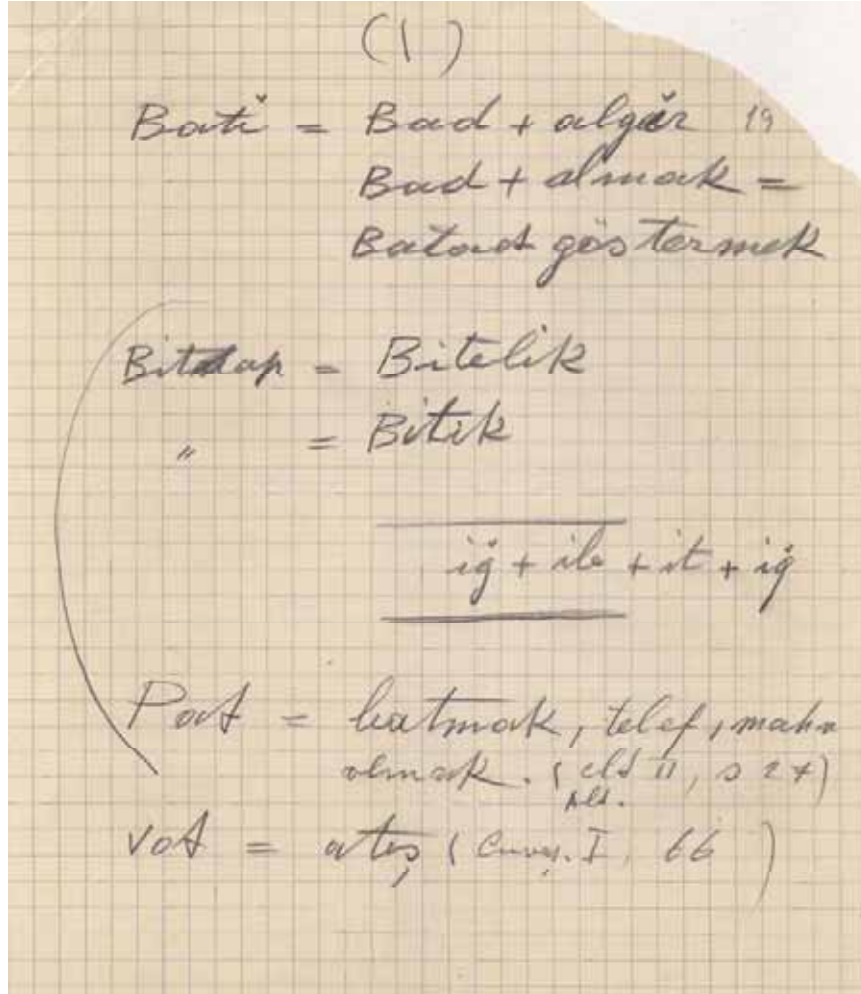
madak= belagat, nazım

matamak= bendetmek

nüve= ezre (Rad. I "Şor. Tel. ")

izre (Rad. I "Sag.")

(zerre!)

(1)

Batı= Bad+algır

Bad+almak=

Batat göstermek

[bitap?] = Bitelik

“ = Bitik

ig+ib+it+ig

Pat⁴⁹⁷= batmak, telef, mahv olmak (clt II, s.27)

vut⁴⁹⁸= ateş (Çuvaş I, 66)

⁴⁹⁷ put-: Batmak. Ceylan; s.144.

⁴⁹⁸ vut: Ateş. <*öt. Ceylan; s.167.

(1)

Tırıf = zayıf

Tırıklık = zayıflık

Tiril = fakir

Tirlemek = Heycanlandırmak

* Tirmek = mükemmelleştirmek

Tiren = ...

Tirgirmek = ibret etmek

Tiriğ = ziharı

Tiriğlik = Hayret

Tarak = matuf, zayıf

Törelük = illet, selah

Tura = mont

Türe = ..., terlünce

tırık⁴⁹⁹=zayıf

tırıklık=zayıflık

tırıl⁵⁰⁰=fakir

tirbenmek=heyecanlanmak

*tirmek=mukavemet etmek

tiran=_____“

tirgirmek⁵⁰¹=ihya etmek

tirig⁵⁰²=zi hayat

tiriglig⁵⁰³=hayat

torak=nahif, zayıf

törelilik=illet, sebep

tura=usul

türe⁵⁰⁴=“ , terbiye

⁴⁹⁹ tırık: 1. Zayıf, çelimsiz. 2. Hastalıklı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4812. DS; C X, s.3919.

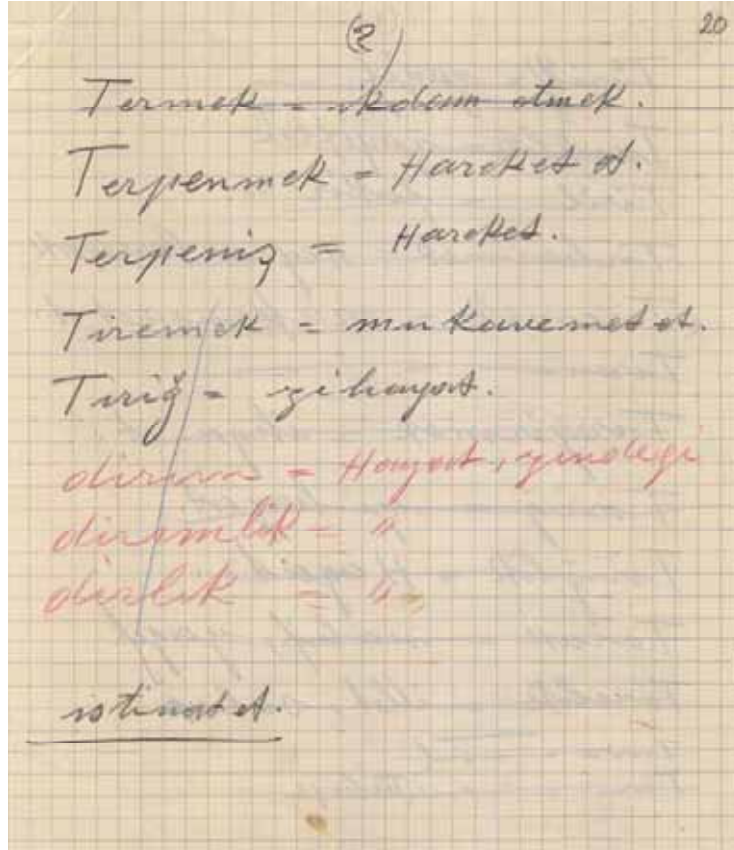
⁵⁰⁰ tırıl: 1. Çıplak. 2. Zayıf, kansız, cansız, sıska. 3. Parasız, züğürt. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4812. DS; C X, s.3919.

⁵⁰¹ tirgürmek: Canlandırmak, ihya etmek, diriltmek, hayatta tutmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4834. ayrıca bk. DLT; S.625. Caferoğlu; s.157. Gabain; s.300.

⁵⁰² Bk. dipnot 444.

⁵⁰³ tiriglig: 1. Dirilik, canlılık. Var olma, var oluş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4834. “Tiriklik” şeklinde Başkurtça ve Tatarcada “hayat” anlamında kullanılmaktadır. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; C I, s.324-325.

⁵⁰⁴ Bk. dipnot 457.

(2)

Termek=ikdam etmek

Terpenmek⁵⁰⁵ = Hareket et.

Terpeniş = Hareket

Tiremek⁵⁰⁶ = mukavemet et.

dirim⁵⁰⁷ = Hayat, zindegi

dirimlik⁵⁰⁸ = "

dirlik⁵⁰⁹ = "

istinat etmek

⁵⁰⁵ terpenmek: Kınıldamak, deprenmek. 2. Direnmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4758. tepre-: tepremek, titremek, harekete geçirmek. Tatarca-Türkçe Sözlük; s. 311.

⁵⁰⁶ tiremek: Bir şeyi düşmesin diye desteklemek, payanda vurmak, dayak dikmek, direk dikmek, diremek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4833. Caferoğlu; s.157. tire-: diremek, direnmek, ayakta durdurmak. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.309.

⁵⁰⁷ dirim:1. Yaşama, yaşayış, hayat. 2. Canlı olma durumu, canlılık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1238.

⁵⁰⁸ dirimlik: Dirilik, hayat, sağlık. age.; C 2, s.1239.

⁵⁰⁹ dirlik: Hayat, yaşayış. age.; C 2, s.1240.

(3)

21

~~Batı - Kavi~~

Batuk = , Ali

Batımak - irtikap et

Bedük - Ali

~~Bet = çehre, sima~~

~~Beti = Mektup~~

~~Betgi = "~~

~~Biti = yazı, Kitap~~

Patak - merak

Pedük = ali, ulü

Pedomuk - addetmek, tahmin

Pirtmek = Halkolunmak,
noşetmek, Hail olmak

Batu=kavi

Batuk = “, ali

Batumak = irtika etmek

Bedük⁵¹⁰ =ali

Bet⁵¹¹ = ~~çehre, sima~~

[?] —”

Beti⁵¹² = Mektup

Bitgi= “

Biti⁵¹³ = yazı, kitap

Patak= merak

Pedük, ali,ulvi

Padamak= addetmek, tahmin et.

Pütmek⁵¹⁴ = Halkolunmak, neşet etmek, kail olmak

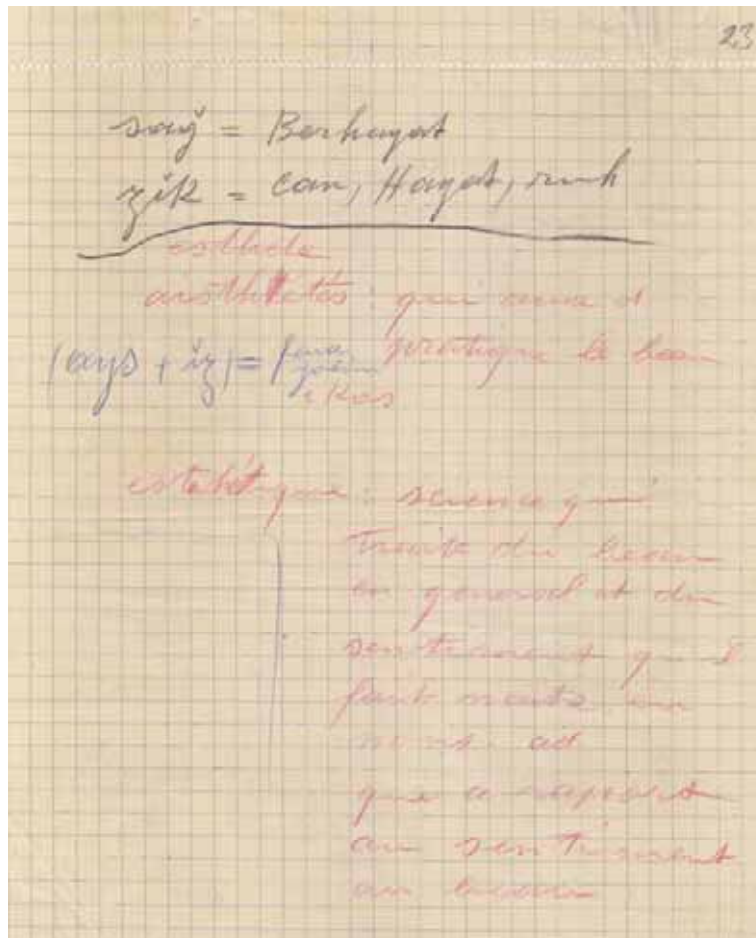
⁵¹⁰ bedük: 1. Büyük.2. Yüksek, ulu, azametli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.524. Orkun; s.774. DLT; s.77. Caferoğlu; s.25.

⁵¹¹ bet: Yüz, çehre. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.566. Caferoğlu; s.30. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; C I, s.64-65. pit: Yüz, çehre. Ceylan; s.141.

⁵¹² beti: Mektup, yazı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.567. DS; C III, s.646.

⁵¹³ biti: 1. Yazma, yazı, harf. 2. Hurufat, harfler. 3. Kitap. 4. Mektup. 5. Yazılı şey, yazılı kâğıt. 6. Yazış, tahrirat. 7. Muska, efsun, üfürük. 8. Vasiyetname. 9. Yazıt. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.630. DLT; s.95. Derleme Sözlüğü; C II, s.710. Clauson; s.299.

⁵¹⁴ pütmek: Tamamlanmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3921.

Sağ⁵¹⁵ = berhayat

[zık?] = can, hayat, ruh

esthete

aisthètes = qui aime et pratique le beau

(ays+ız) = fena

zalim

[?]

esthétique: science qui traite du beau en general et du sentiment qu'il fait naître en nous. ad.

qui a rap[p]ort au sentiment au beau.

⁵¹⁵ sağ: Yaşamakta olan, canlı, diri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4012. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; s.732-733.

$\overline{e\ddot{g}} + \overline{er} + \overline{el} + \overline{ali}$

" + " + $\overline{e\ddot{g}}$ + "

" + " + $\overline{el}$ + $\overline{el}$

" + $\overline{ek}$ + $\overline{ek}$

erem = irade, riya, caza

eren = kabadir, mulrik
mail, veli, ragik

erey = cesme

ergin = kamit

erip = muhalifat

ermek = idrakat - 2.

erbag = maye

Ar bag
ar bag
arbag

Arhamat =

afame say-
lemek, eprink
mak.

eğ+er+eb+ab

“ + ” +eğ+ “

“ + “ + eb+ek

“ +ek +ek

erem= irade, rıza, arzu

eren⁵¹⁶= bahadır, müdrik, veli, reşit

erez= cesur

ergin⁵¹⁷=kamil

X erip= muhalefet

ermek⁵¹⁸= idrak et.

urbağ=maya

arbag

arbağ

arpağ

arbamak⁵¹⁹= efsane söylemek, efsunlamak

⁵¹⁶ eren: Yiğit, kahraman, asil kimse, ermiş ,veli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1462- 1463.

⁵¹⁷ ergin:Olgun, yetkin, reşit. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1465.

⁵¹⁸ ermek: İleri bir dereceye varmak, yetişmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1473.

⁵¹⁹ arbalamak: Büyülemek, sihir yapmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.281. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü; s.202-203.

merita: eġ + em + ev + at + ag
ev

macat = sokket.

macit = feya

maġġa = dars.

mafrak = iktidarsig

mustafk = cummichje

maġġimark = yarar
għarriet, yipax
etmep.

maġġimark = infisak^{ex}

eġ + em + ev + ef + it
ev

26. mizzgimark = jena bulmak

mevta=eğ+em+ev+at+ağ

ez

macat⁵²⁰=sakat

macit=foza

maçça⁵²¹=dert

mafrak=iktidarsız

mustak=cümudiye [buzul]

maymak= zarar görmek, ziyan etmek

mayılmak= infisah et.

eğ+em+ey+ey+it
ey

Mızgımak= fena bulmak

⁵²⁰ macat: Bir organı eksik olan, sakat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2998.

⁵²¹ maçça: Dert, onulmaz hastalık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2999. DS; C IX, s.3099.

Türe = dağın, diğ, diğüş,
müntazam,

Türüs = Müntazam bir
surette,

Tür = nakış, nakış.

Türsün = zahiri görünüş.

Tür = katlamak;
Caymak (yumurt)

Teraz = sefil, semail

Teriz = "

Töre = taluğa

Tür = pîk (dergi)

Türsün = cehre (d.)

Türe⁵²²= doğru, düz, dürüst, muntazam

Türüs= muntazam bir surette

Tür⁵²³= nakış

Türsün= zahiri görünüş

Tür= katlamak, çözmek (yumağı)

Terez= şekil, şemal

Tırığ= “

Töre⁵²⁴= terbiye

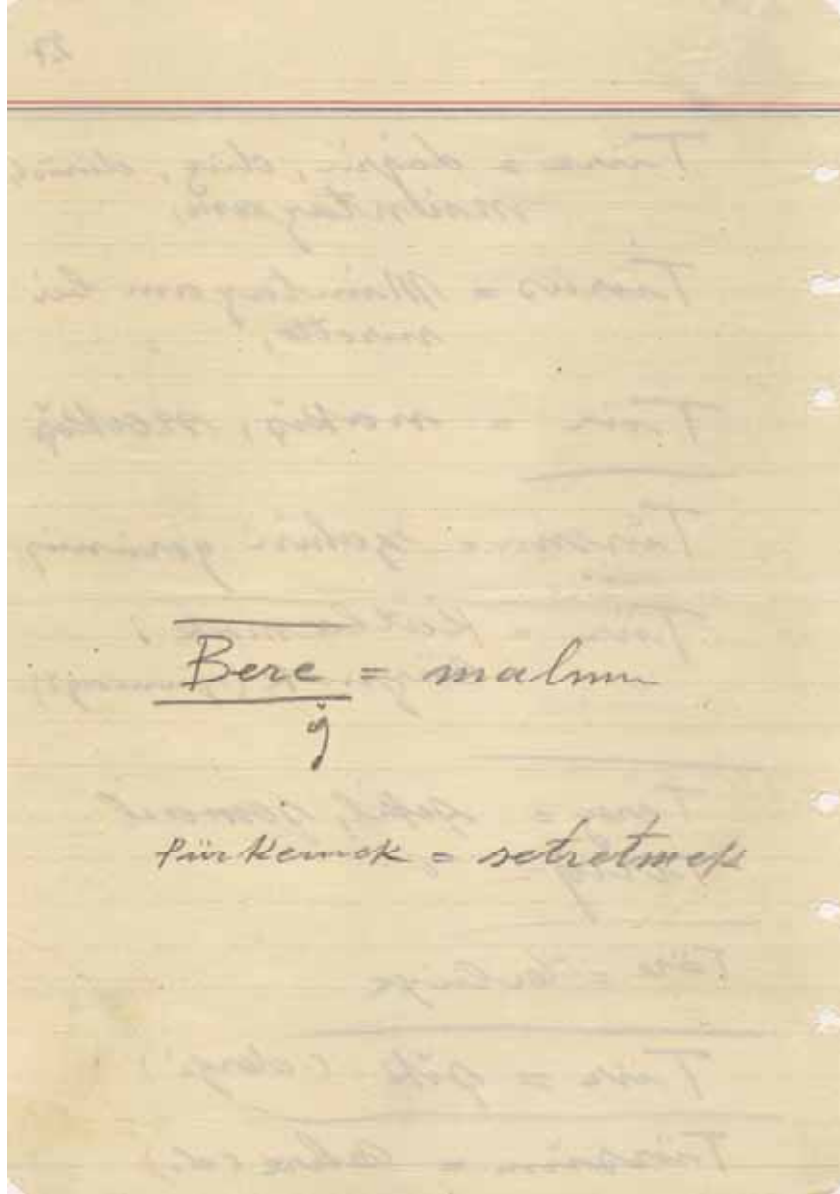
Tür=şık (dergi)

Türsün= çehre (or.)

⁵²² Bk. dipnot 449.

⁵²³ tür: Kalite. Sanatta özgün anlatım biçemi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4943.

⁵²⁴ töre: 1. Bir toplumda benimsenmiş ve yerleşmiş yaşama ve davranış biçimleriyle kuralların, ortak tutum, alışkanlık ve geleneklerin ve buna benzer uygulamaların bütünü; yerleşmiş davranışlar bütünü, âdet; toplum veya kültürün onayladığı davranış standardı.2. (Dar anlamda) bir toplumdaki ahlaki davranış biçimi. 3. (Ağız) Terbiye, görgü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4890.

bere = malum
g

pürkemek⁵²⁵ = setretmek

⁵²⁵ Krş. pürkü: perde pürkürmek: 1. Bulutlanmak. 2. Bürünmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3916. pürkür; DLT; s.476. pürken-: Örtünmek. Ceylan; s.142.

Tiiras : $iğ + iit + iir + as$

Berber = $eğ + ele + er + ele + er$

Perükar = $eğ + ep + er + iik + ar$

Bergilemek = rayı tutmak

Bavir / = tecemmülort,
Bavur / yinet

Par = alen

Pircek = Karkıl

Pörk = serpus

Pörük = serpus

pircek = Karkıl, percen

pirgü = ^{niye} perce, nirkap, puzi-
de

Türaş=üğ+üt+ür+aş

Berber=eğ+eb+er+eb+er

Perükar=eğ+eğ+er+ük+ar

Bergilemek=raptetmek

Barık⁵²⁶ = tecemmülat

Baruk | zinet

Par⁵²⁷=alev

Pirçek⁵²⁸=kakül

Pörk⁵²⁹=serpuş

Pörük⁵³⁰=serpuş

pürçek⁵³¹=kakül, perçem
ük

pürgü⁵³²=peçe, nikap, puşide

⁵²⁶ barık: Herhangi bir şeyin çok bulunduğu yer. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.468.

⁵²⁷ Krş. par: 1. Birden parlayıp yanmayı, ışıık saçmayı anlatan kök. 2. Alev. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3770.

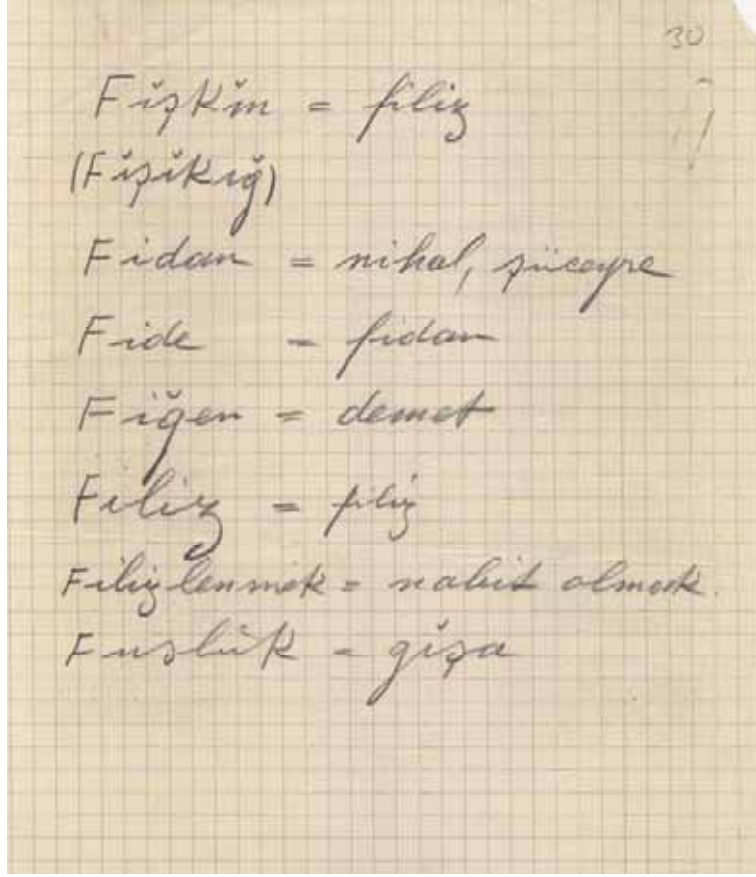
⁵²⁸ pirçek: Perçem; kakül. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3858. DS; s.3457.

⁵²⁹ pörk: 1. Erkeklerin giydiğı bir tür başlık;takke; külah. 2. Yünden örölmüş baş örtüsü. Ötüken Türkçe Sözlük, 4, s.3891. DS; C IX, s.3479.

⁵³⁰ pörük: Baca. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3892. DS; C IX, s.3480.

⁵³¹ pürçek: İnsanın kakülü, şakaklardan sarkan saç kıvrımı... Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3915. DLT; s.475. DS; C IX, s.3496.

⁵³² pürgü: Kadın baş örtüsü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3916. DS; C IX, s.3498.

Fışkın⁵³³ = filiz

(Fışıkıg)

Fidan⁵³⁴ = nihal, şüceyre

Fide⁵³⁵ = fidan

Fiğen⁵³⁶ = demet

Filiz⁵³⁷ = filiz

Filizlenmek⁵³⁸ = nabit olmak

Fusluk = gışa

⁵³³ fışkın: Ağaçların ana gövdeleri dibinden gelişip büyüyen sürgünler; filiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1584.

⁵³⁴ fidan: 1. Yeni yetişmekte olan ağaç. 2. Başka bir yere dikilmek üzere yetiştirildiği yerden sökülmiş genç ağaç. 3. Ağacın kökünden çıkan sürgün. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1587.

⁵³⁵ fide: Başka bir yere dikilmek üzere tohumdan özel yastıklarda çimlendirilmiş körpe çiçek ve sebze. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1587.

⁵³⁶ fiğen: Ekin destelerinden yapılan yığın. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1588.

⁵³⁷ filiz: Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe sürgün. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1592.

⁵³⁸ filizlenmek: (Tohum ve bitkiler için) filiz vererek yeşermek; çimlenmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.1592.

artar + / Orthopedie³¹ / u
lindig

Baderk = Kasir / Bm

Bidik = "

Bodur = "

Budak = Feriğ, Süle, ağaç d. d.

Bunt = velet,

Britak = dal (budak)

Buvın = nesil, nyna

Buvun = "

Büte = fidan

Bütmet = tevelli d. d.

Pardak = dal

Pindun = Halk (Pind + un)

Pindun = tam

Pindmek = nespet d.

Bartmak =

ir ti ka d. meşin
mend bulun

arta+ /
Budig /orthopedie

Badak⁵³⁹ = kasır

Bidik⁵⁴⁰ = “

Bodur⁵⁴¹ = “

Budak⁵⁴² = ferig, sübe, ağaç dalı

But=velet

Butak⁵⁴³ = dal (budak)

Batumak=irtika et., nescu [?] nema
bulmak

Burın= nesil, uzuv

Burun= “

Büte⁵⁴⁴=fıdan

Bütmek⁵⁴⁵ = tevellüt et.

Pudak⁵⁴⁶=dal

Pudun⁵⁴⁷ = halk (pud+un)

Püdün⁵⁴⁸=tam

Püdmek= neşget et.

⁵³⁹ badak: 1. Kısa boylu, tıknaz, bodur, cüce. 2. Paytak yürüyen, bacakları çarpık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.417. DS; C II, s.459.

⁵⁴⁰ bidik: Kısa boylu, ufak yapılı, bodur. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.599.

⁵⁴¹ bodur: Enine göre kısa olan, tıknaz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.640.

⁵⁴² budak: 1. Ağaç gövdesinde dal olacak yuvarlak boğum, tomurcuk. 2: Ağacın dal olacak sürgünü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.683.

⁵⁴³ butak: Budak, dal. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.710. DLT; s.120.

⁵⁴⁴ bute: 1. Topraktan çıkar çıkmaz yaprak ve dalları yere yayılan gövdesiz bitkiler, sürüngen dallı bitkiler. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.710.

⁵⁴⁵ bütme: 1. Bitmek, çıkmak, neşvünema bulmak. 2. Yaratılmak. 3. Doğmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.730. DLT; s.126.

⁵⁴⁶ Krş. dipnot 542 ve 543.

⁵⁴⁷ budun: 1. Aralarında soy birliği yanında töre, kültür ve dil bakımından ortaklık bulunan insan topluluğu, millet, ulus, kavim. 2. Halk, cemaat, ahali. 3. Reaya, tabaka. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.685. DLT; s.110. Caferoğlu; s.34.

⁵⁴⁸ bütün: 1. Eksiksiz, tam. 2. Parçalara ayrılmamış, tek parça hâlinde. 3. Çok sayıda varlık ve nesnenin tamamı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.731. Caferoğlu; s.38. DLT; s.127.

24

çavî, rîvayet
melî.

(440)

$$\begin{aligned} & + r + ax + iq \\ & + r + iv + ay + ex \\ & + m + r + v + iq \end{aligned}$$

ir = gina, lahn, ses

ingög = dir

irim = efsun, fal, istihare
izaret.

irk = esser derin,
fal, Kehant

~~iriz - sofu~~

mak = masal
+ ci = ————— + ci

$$\text{meraj} = \text{mergub, sayest}$$

ömek = tahayül, tasavvur,
tefekkir st.

$$u_m \leq \gamma_m A$$

~~ok/g~~ ~~o/g~~ ~~all~~ ~~sada~~ / + Homur-
dan mork,
ginneli
konuzmak

ravi, rivayet,

mervî

+r+av+ig

+r+iv+ay+et

+m+r+v+ig

ır⁵⁴⁹= gı[na?], lahv, ses

ırag= dūr

ırim= efsun, fal, istihare, işaret

ırk⁵⁵⁰= esrar, derun, fal, kehanet

~~ırız= sofu~~

ımak= masal

+cı= +cı

~~ırag= mergub, şayeste~~

ömek⁵⁵¹= tahayül, tasavur, tefekkür et.

ummak⁵⁵²= zan et.

ek / / +Homurdanmak, günneli konuşmak
eğ / sada /
eh

⁵⁴⁹ ır: 1. Irlama. 2. Şarkı, ezgi, nağme, türkü, müzik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2045. Caferoğlu; s.58. battal; s.35. Clauson; s.192.

⁵⁵⁰ ırk: Kâhinlik, gönüldekini dışarı çıkarma. 2. Fal işareti, fal. 3. İşaret, rumuz. 4. Falcı. 5. Şans, talih, uğur. Ötüken Türkçe Sözlük; C 2, s.2049. Tekin; ırk Bitig, s.52. Caferoğlu; s.58. DLT; s.218. Clauson; s.213.

⁵⁵¹ ömek: 1. Düşünmek, akıl etmek, bilmek. 2. Hatırlamak. 3. Düşündükten sonra anlamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3694. Caferoğlu; s.100. Clauson; s.2.

⁵⁵² ummak: 1. Olmasını istemek, beklemek, temenni etmek. 2. Olabileceğini sanmak ya da düşünmek... Ötüken Türkçe Sözlük; C 5, s.4984. Clauson; s.156.

~~Ham + ur~~

im = işaret, damga,
alamet

ak = sadık, akil.

uk = ———

uğırar = söyler

— ravig = söyleyen

uğırur / = sesli (damak)
uhamur /

~~mur + ———~~

uğu = ses, söz

gu + m = sesli, lü (sifat)

gi + m + ur = söylenilmiş
olan (isim)

murar = söylenil-
miş almak

lik
+ ig ———

~~Ham/ur~~

im⁵⁵³ = işaret, damga, alamet

uk⁵⁵⁴ = sada, akıl

ug= _____

uğırav= söylev

—ravıg= söyleyen

uğumur

uhamur / = sesli / danmak[?]

~~mur+~~

~~+vıg~~

uğu= ses, söz

gu+m= sesli, lü (sıfat)

gu+m+ur= söylenilmiş olan (isim)

murav= söylenilmiş olmaklık

+ıg _____

⁵⁵³ im: 1. Anlamlı işaret veya iz. 2. Bir anlamı olan davranış. 3. Belirti, alamet. 4. Orduda başbuğun askerler arasına silah veya kuş adlarından birini belge olarak koyduğu kelimeler, parola. 5. as. Eskiden savaşta askerlerin kullandığı parola. 6. dbl. Gösterge. Ötüken Türkçe Sözlük; C 2, s.2156. DLT; s.231. Clauson; s.154.

⁵⁵⁴ ukmak: Anlamak, öğrenmek, kavramak, bilmek, tasavvur etmek. Caferoğlu; s.173. DLT; s.687. Clauson; s.77.

~~iray~~

rayet

ir ~~et~~ / ariet, aile

iray = " mensup
+ et = " alamede

rayet = bir cemaata
mesuliyet
alameti,
bayrak.

~~iray~~

irgüt = enmugge

irirgüt

irirgüt

rayet

rayet

ür

ur aşiret, aile

üray= “ “ye mensup

+et= “ alameti

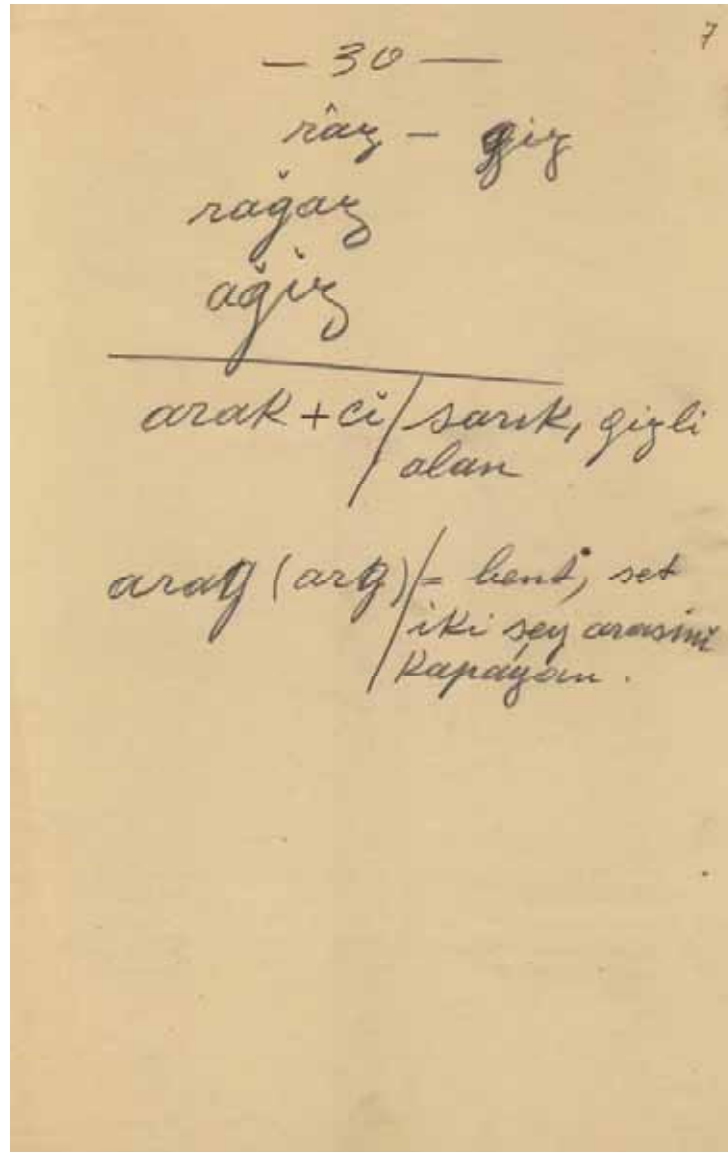
rayet= bir cemaate mensubiyet alameti, bayrak

ürgüt= enmuzec

ürügüt |

rüyüt |

rayet |

-30-

râz- giz

ragaz

agız

arak+cı/ sanık, gizli olan

arag (arg) /=bent, set, iki şey arasını kapayan

~~riza~~ - ~~razi~~ / ~~ve~~ ~~hosnıt~~
~~ridvan~~ ~~beğenmek.~~

ir + iz = ir + az

er + iz =

ar + az

oraz = saadet

ardak / _(v) = asude

~~ardavan~~ = maya

araz + i / = mesut,
 razi / = hasnıt

raya

rouzavan / mesuğut
 olalm.

riza - razi /ve hoşnut
 ridvan beğenmek

ir+iz=ir+az

er+iz=

ar+az

araz= saadet

ardak/= asude
 v

ardavan = maya

a/raz+ı

razi / =mesut, hoşnut

raza

razavan/ mesugut olalım

I.

-Y-

- 1) er : âlâ
mavera
meqakkat
- 2) er : burç
merkum (o, ol)
- 3) ur : skur (sk=ates)
"(ur + bağ) = maye;
urab: mençe + .ğ asla sit bir şey".
urak = tohum (ur + .k)
- 4) ir : "(ir + k) = sararı derun
(ir + im) = efsun
- 5) er : saba, reğit, kahraman, sevg, mert.
- 6) ur : (cahil = yoksul = ay + ok + ul = ayok + sul
(suz) = yoksul - yoksuz.

§ Ay ziya, hayst, areket, ilim v.s. /

cahil- / bu sıfatlardan mahrum
yokul /

*(Er + d + e) = alev. Er + ge Er + gev

elreyye, qahika;

Er + gin = taht. Er + i = kaim

Er + ki = âli, bâlâ, celil.

Er + nek = misal, meşk (asla benzemek)

Er + t = alev, harik

Er + il = bâlâ

Er + üg = mertebe."

- 1) ar⁵⁵⁵: alâ
mavera
meşakkat
- 2) or⁵⁵⁶: burç
merkum (o, ol)
- 3) ur: akur (ak= ateş)
“(ur+bağ)= maya
urab=menşe+ğ asla ait bir şey
uruk⁵⁵⁷= tohum (ur+k)
- 4) ır: “(ır+k) esrarı derun
(ır+ım)= efsun
- 5) er: saba, reşit.kahraman, zevç, mert.
- 6) ör: (cahil=yoksul=ay÷ok÷ul= ayok+sul
(suz) yoksul, yoksuz
Ay ziya, hayat, areket, ilim, vs.
cahil / bu sıfatlardan mahrum
yoksul /
- “(ör+d+e) = alev. ör+ge ör+gev
süreyya, şahika⁵⁵⁸
- ör+gin⁵⁵⁹=taht. ör+i⁵⁶⁰=kaim
- ör+ki⁵⁶¹=ali, bâlâ, celil
- ör+nek= misal, meşk (asla benzetmek)
- ör+t⁵⁶²= alev, harik
- ör+ü=bâlâ⁵⁶³
- ör+üç=mertebe.”

⁵⁵⁵ Krş. ar-: yorulmak, dermansız kalmak. DLT; s. 30. Clauson; s.192.

⁵⁵⁶ or: 1. Taht. 2. Kale, kale burcu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3626. Caferoğlu; s.95.

⁵⁵⁷ Bk. dipnot 141.

⁵⁵⁸ ör: Yükseklik, tepe, zirve. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3706.

⁵⁵⁹ Bk. dipnot 37.

⁵⁶⁰ Bk. dipnot 38.

⁵⁶¹ örki: Yüce, yüksek, ali. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3711. Caferoğlu; s.101. Gabain; s.290.

Clauson; s.223.

⁵⁶² ört: Alev, yangın. Clauson; s.201.

⁵⁶³ örü: Yukarı, dik. Caferoğlu; s.102. Clauson; s.197.

II.

7) Ur : zaman;

"Ur + e = manevî kuvvet

Ur + ek = can

Ur + gen = gerere

Ur + güt = emmuzeq, eser

Ur + k = dehşet (Ur'un verdiği)

Ur + n + er = rage

Ur + Uk = daimî, manevî kuvvet."

8) ir : seher, hacalet (ateşle, hararetle olan:..)

"ir + gi = idrak

ir + i = musazzam

ir + im = zihni suret (hayal)

ir + k = izzet, irade, kudret

ir + ki = atik, kadim.

ir + t = fecir, mühre"

II.

7) ür⁵⁶⁴: zaman

“ür+ç=manevi kuvvet

ür+ek⁵⁶⁵=can

ür+gen=şerare

ür+güt⁵⁶⁶= enmuzeç, eser

ür+k⁵⁶⁷= dehşet (ür'ün verdiği)

ür+p+er= raşe

ür+ük⁵⁶⁸=daimi, manevi kuvvet”

8) ir⁵⁶⁹: seher, hacalet (ateşle, hararetle olan...)

“ir+gi=idrak

ir+i⁵⁷⁰=muazzam

ir+im⁵⁷¹= zihni suret

ir+k⁵⁷²=izzet, irade, kudret

ir+ki=atik, kadim

ir+t=fecir, zühre”

⁵⁶⁴ ür: (yü-mek>ü-mek ‘uzamak’>ü-r/ö-r) 1. Uzun zaman, uzun müddet, her zaman, uzun süre. 2. Müddet, süre. 3. Ekin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5047. Caferoğlu; s.178. İKPÖ; s.163. Gabain; s.306. Clauson; s.193.

⁵⁶⁵ ürek: ağz. Yürek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s. 5048. yürek şekli için bk. Caferoğlu; s.199.

⁵⁶⁶ ürgüt: (ağız) 1. Yoğurt mayası. 2. Bir şeyden kalan son parça. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050.

⁵⁶⁷ ürkmek: (ET ü-mek ‘gerinmek’ > ür-k-mek/ürki-mek) 1. 1. (Kişi için) bir şeyden korkup ansızın sıçramak, korkmak, korkup kaçmak, tavahhuş etmek. 2. (Hayvan için) bir şeyden korkarak sıçrayıp kaçmak. 3. mcz. (Kişi için) şaşkınlıkla karışık bir korku ve kaygı içine düşmek. 4. Çekinmek. 5. (Ağaç için) meyve vermemek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050. Caferoğlu; s.178. Clauson; s. 221.

⁵⁶⁸ ürük:uzun müddet, devamlı, sürekli, uzun vadeli, daimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5052. Caferoğlu; s.179.

⁵⁶⁹ ir/er: 1. Erken. 2. Sabahın erken vakti. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1459, 2199. Orkun; s.806. DS; C VII, s.2546. Clauson; s.194.

⁵⁷⁰ iri: Olağan ölçülerden daha büyük ve daha hacimli olan. 2. Kaba, sert, kalın, katı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2203. Caferoğlu; s.64. Gabain; s.275.

⁵⁷¹ irim: 2205- 1467?

⁵⁷² erk: 1. İş yapabilme gücü, iktidar, kudret, güç, kuvvet, irade, cüzi irade (1935). 2. Sözü geçerli olma durumu, sözü ve buyruğu geçerlik, sözünü dinletebilme, gücü yeterlik, nüfuz, iktidar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1469. Caferoğlu; s.49. Clauson; s.220.

Toplak = ictimâ mahallî [meşma]

Toplamak = - - -

Toplanış = Tecemmün

Toplanış = in'ikat

Toplanma = cemiyet, ictimâ

Toplanmak = - - -

* Toplantı = ictimâ, meşlis

Topluluk = cemaat, Halk ictimâ

oturma = celse

üye = aza, himsiye, nesil, ünsür,
uzur.

san = aza

iige = ünsür (iig: akıl)

Toplak⁵⁷³= içtima mahalli (meçma)

Toplamak⁵⁷⁴= ...

Toplanç= Tecemmü

Toplanış⁵⁷⁵= inikat

Toplanma= cemiyet, içtima

Toplanmak= -----

X Toplantı⁵⁷⁶= İçtima, meçlis

Topluluk⁵⁷⁷= cemaat, halk, içtima

Oturum⁵⁷⁸= celse

üye⁵⁷⁹=aza, hemşire, nesil, unsur, uzuv

san⁵⁸⁰= aza

öge⁵⁸¹= unsur (üg: akıl)

⁵⁷³ toplak: ağz. Cami. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4867.

⁵⁷⁴ toplamak: 1. Buruşturarak top gibi yapmak. 2. Aynı ayrı yerlerde bulunan nesneleri bulundukları yerlerden tek tek alıp bir araya getirmek, öbek hâlinde birleştirmek. 3. Kişileri bulundukları değişik yerlerden alarak ya da çağırarak bir yerde, toplu hâlde bulunmalarını sağlamak, bir araya getirmek, derlemek, biriktirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4865. Clauson; s.440.

⁵⁷⁵ toplanış: Toplanma eylemi veya biçimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4868.

⁵⁷⁶ toplantı: 1. Birden çok kimsenin belirli amaçla bir araya gelmesi, içtima. 2. Kimi kararları almak üzere belirli bir gündem çerçevesinde ilgili kimselerin katılımıyla gerçekleşen birleşim, oturma. 3. Bir meclis ya da kurulun belirli bir dönem içindeki birleşimlerinin tümü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4868.

⁵⁷⁷ topluluk: 1. Toplu olma durumu. 2. bir iş, amaç için bir araya gelmiş insanların tümü. 3. Nitelikleri açısından bir bütün oluşturan cemiyet, camia, toplum. 4. Aynı yerde bulunan insan kalabalığı, kalabalık, cemiyet... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4869.

⁵⁷⁸ oturma: 1. Oturma eylemi. 2. Bir kurul veya meclisin bir konuyu görüşüp karara bağlamak üzere yaptığı toplantı. (1935) 3. huk. Yargılama için mahkemenin tarafların ve tanıkların hazır bulunmasını isteyerek önceden belirlemiş olduğu yargılama biçimi, celse. 4. Yasama meclisinin her birleşimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3651.

⁵⁷⁹ üye: 1. İnsan ya da hayvanların vücutlarında çift olarak bulunan hareket ve tutma işlevlerini yerine getiren uzantılardan her biri, aza. (1935) 2. Herhangi bir topluluğu oluşturan bireylerden her biri, aza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5068.

⁵⁸⁰ san: 1. Vücut. 2. Kaba baldır. 3. ağz. Vücudun bir parçası, organ. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4053. Caferoğlu; s.129.

⁵⁸¹ öge: 1. Birleşik bir bütünü oluşturan parça veya yalın şeylerden her biri, unsur, eleman. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3672. ög: Anlayış, vicdan, düşünce, bilinç, zeka, akıl. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3711. Caferoğlu; s.98. İKPÖ; s.154. Clauson; s.101.

II

Bureau: Bure (B-m) = grosse
etoffe de laine

Bürgü = car, carraf, mikap, Pçe, Pasich, Rida

Bürke = Pçe

Bürkemek = Setretmek

Bürkemsik = Nikap

Bürkü = Çarşaf

Bürküt = Pçe

Bürkünç = Paside

Bürlemek = Setretmek

Bürme = Çarşaf

Bürmek = Çarşaf

Divan = (ministre) 1329 P. du Kasa

Öge arın tap: melus

II

Buream: Bure (Bur) = grosse etoffe de laine

Bürgü⁵⁸²= car, çarşaf, nikap, Peçe, Puşide, rida

Bürke⁵⁸³= Peçe

Bürkemek⁵⁸⁴= Setretmek

Bürkömşük= Nikap

Bürke= Çarşaf

Bürküt= Peçe

Bürkünüç= Puşide

Bürlemek⁵⁸⁵= Setretmek

Bürme⁵⁸⁶= Çarşaf

Bürmük= Çarşaf

Divan= (ministre), (329 P. du Kur)⁵⁸⁷

öge-oruntak⁵⁸⁸: mebus

⁵⁸² bürgü: 1. Başörtüsü. 2. Başla birlikte vücudu bedene kadar saracak büyüklükte örtü, ihtiram, mahrama, car, çarşaf, üstlük, fita, ferace. 3. atkı. 4. İnce perde. 5. bot. Bitkilerde çiçek sapının dibinden çıkan, yapraklardan daha küçük yaprak topluluğu, çiçek yaprağı. 6. Boyun atkısı. 7. Yeldirme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.725. DS; C II, s.825.

⁵⁸³ Bürke: Yaşmak, tül. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.724. Ayrıca bk. bürk.

⁵⁸⁴ bürk: 1. Başörtüsü. 2. Külah, bürk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.725. bürk-e-mek. DS; C II, s.827.

⁵⁸⁵ bürlemek: Örtmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.726. DS; C II, s.827. Clauson; s.366.

⁵⁸⁶ bürme: 1. Kadınların sokağa çıkarken bürünüp örtündükleri kumaş, car. 2. Bürülerek sarılan bir tür sarık, burma sarık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.726. DS; C II, s.826.

⁵⁸⁷ Pavet de Courteille: (1821-1889): Fransız Türkoloğu ve doğu bilgini. Paris'te Doğu Dilleri Okulunda okumuştur. 1855 yılında Collège de France'ta Türk dili profesörlüğüne tayin edilmiştir. Türkçeden Fransızcaya birtakım tercümeler yapmıştır. P.de C. Osmanlı Türkçesi alanlarında kalmakla yetinmeyerek Çağatayca eserlerle de uğraşmıştır. Babür'ün hatıralarını İngilizceye çevirdiği gibi (1871) büyük bir Çağatayca sözlük de yazmıştır (Dictionnaire turk-orientale) (1870). Babür, Ebulgazi Bahadır Han ve Mir Ali Şir Nevai gibi yazar ve şairlerin eserlerine dayanan bu sözlük değerini bugüne kadar korumuştur. Çağatayca kelimeleri yalnız Arap harfleriyle veren yazar, topladığı Çağatayca örnekleri de sıralamıştır. Société Asiatique'nin üyesi olan P.de. C., 1873'te Yazıtlar Akademisi üyeliğine de seçilmişti. Fransa dışında da büyük ün alan bilgin, 1889'da Rus İlimler Akademisinin muhabir üyeliğini de kazanmıştır. Fransa'da Türkoloji çalışmalarının gelişmesinde özel bir yer tutmuştur. Onun yazmış olduğu Çağatayca sözlükler W. Radloff tarafından da kullanılmıştır. (Türk Ansiklopedisi, C 26, MEB Basımevi, Ankara 1977, s.443.)

⁵⁸⁸ oruntak: 1. Milletvekili. 2. Delege, elçi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3639. DS; C IX, s.3290.

^k
Bitgen = kätig

Bitgi = meretig

Biti = gazi, kitog

Bitik = evrak

Bitilgen = meretig, muntazir

Bitirmek = istisna etmek, tahmin etmek

k
Bitgen⁵⁸⁹ = Kâtip
Bitgi= mektup
Biti⁵⁹⁰ = yazı, kitap
Bitik⁵⁹¹ = Evrak
Bitilgen⁵⁹² = mektup, muharre
Bitimek⁵⁹³ = istimsa etmek, tahrir etmek

⁵⁸⁹ biti-gen: yazan. -gAn sıfat-fiil ekidir. Tekin; Orhon Türkçesinin Grameri, s.171.

⁵⁹⁰ Bk. dipnot 513.

⁵⁹¹ bitik: 1. Yazılmış şey. 2. Kitap. 3. Mektup. 4. Amel defteri. 5. Senet. 6. Muska, efsun, üfürük. 7. zarf. 8. Kitap, defter forması. 9. Vekâletname, senet, kimlik kartı, tezkere vb. belge. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.630. Caferoğlu; s.30. DLT; s.96. Gabain; s.269. Orkun; s.780. Derleme Sözlüğü; C II, s.710. Clauson; s.303.

⁵⁹² bitilgen: Daima yazılan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.630. DLT; s.96.

⁵⁹³ bitimek: 1. Yazmak, hakketmek (kazımak), kopya etmek. 2. Nasip etmek, mukadder kılmak. 3. Kismet olmak, mukadder olmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.631. Clauson; s.299.

~~Kommission~~

Commis :- « Bak, Commettre »

Commission :- « » = »

Commettre : Beraber koymak.

commettre :

Ca + mettre :

Komut = Vazetmek

Komutgan = müserrik

Komzu = Hamcimar

Komutmak = edatadar olmak

Komutmak = gayrete getirmek

Konzu = cimar

~~Komi~~

Commis= - “Bak. Commetre”

Commission= - “ “ ”

Commettre= Beraber koymak

Ca+ metre=

Komak⁵⁹⁴= vazetmek

Komutgan⁵⁹⁵=müşevvik

Komşu⁵⁹⁶= Hemcivar

Komumak= alakadar etmek

Komutmak⁵⁹⁷= gayrete getirmek

Komşu= civar

⁵⁹⁴ komak: 1. Koymak, bırakmak, terk etmek. 2. Bir şey oluşturmak, bir şey ortaya koymak, vazetmek. 3. Salıvermek, serbest bırakmak, izin vermek, müsaade etmek. 4. Alıkoymak, durdurmak, kaçırmak. 5 Etki etmek, tesir etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2724. Clauson; s.595.

⁵⁹⁵ komitgan: Her zaman özleten, her zaman coşturan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2724. DLT; s.342. Komutan. (ET komit-mak>komut-an 1935): Bir askerî birliği yönetmekle görevlendirilen, o birlikteki en üst rütbeli subay. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2728. Clauson; s.626.

⁵⁹⁶ komşu: 1. Bitişik konutlarda ya da birbirine yakın yerlerde oturan kimselerin birbirine göre aldıkları durum. 2. Bu türden kişilerin konutları. 3. Yakında olan, sınır ortaklığı olan, bitişik, mücavir... Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2727. DLT; s.344.

⁵⁹⁷ komitmak: Coşturmak, heyecana getirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, 2724. DLT; s.342.

Ti = daima (tuzin)

Toluk = küre

Toktamak = Payidar ol.

Toktamis = "

Toktas = aram, minelbet,
sükün

Toktarul = merkez kümünde
Polis!

Toktas = makar, mekân

Tokir = adet, usul

Tokulig = mütat

tolay = carnigat

(a) = ictinfa

Tari = toujans, Her vakit.

Ti⁵⁹⁸= daima (tiyin)

Toluk⁵⁹⁹= Küre

Toktamak⁶⁰⁰= Payidar ol.

Toktamış⁶⁰¹= “

Toktap⁶⁰²= aram, müebbet, sükün

Toktavil= Merkez kumandanı, Polis!

Toktaz= Makar, mekan

Toku⁶⁰³= adet, usul

Tokulıg⁶⁰⁴= mutat

Tolay⁶⁰⁵= cemiyet

(o) = ictima

Torı= Toujors [?], Her vakit

⁵⁹⁸ ti: 1. Sürekli olarak. 2. Uzun süre. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4820. Clauson; s.433.

⁵⁹⁹ tolu: 1. Dolmuş olan, dolu. 2. Bir şeyin etrafı, çevresi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4856.

⁶⁰⁰ toktamak: 1. Dinlenmek, rahatlamak. 2. Serinlemek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4852. DS; C II, s.3949.

⁶⁰¹ tohtamış: Durmuş. Dankoff; s.264.

⁶⁰² Bk. age.; s.264.

⁶⁰³ toku: 1. Hediye, dürü, bohça. 2. Merasim, tören. 3. Töre, düzen, örf, adet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4852. Caferoğlu; s.160. Clauson; s.466.

⁶⁰⁴ tokulıg: Kanuni, nizami, örfi uygun, yasal, faziletli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4852. Caferoğlu; s.160.

⁶⁰⁵ tolay: 1. Bölük, grup. 2. Halk, tebaa. Arıkoğlu; s.512.

Oruntok = mebu's, mürakhas²⁷
Orunluk = taht
Orunluğ = vakil
Orunçak = emanet
Orun = Vazife, mansip,
makam

Orut = Kararkâh

* Oturum = celse

Azil = esas, asil

Azık = salık

Azüt = ikametgâh

Oruntak⁶⁰⁶= mebus, mürahhas

Orunluk⁶⁰⁷= taht

Orunlug⁶⁰⁸= vekil

Orunçak⁶⁰⁹= emanet

Orun⁶¹⁰= vazife, mansip, makam

Orut= Kararkâh

X Oturum=celse

Ozıl= esas, asil

Ozü⁶¹¹= sabık

Ozü^t= ikametgâh

⁶⁰⁶ Bk. dipnot 588. Clauson; s.233.

⁶⁰⁷ orunluk: Taht, hâkimiyet, saltanat. Clauson; s.237.

⁶⁰⁸ Bk. age.; s.237.

⁶⁰⁹ orunçak: Emanet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3639. Caferoğlu; s.96. DLT; s.443. Clauson; s.236.

⁶¹⁰ orun: 1. Oturacak yer, sandalye, taht. 2. Yer, mahal, mekan, mevki. 3. Durum. 4. Konak. 5. Mesken. 6. Özel yer. 7. Hiyerarşik düzende önemli bir yer, bu görevdeki kimsenin görev yeri, mevki, makam, mansip, mesnet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3639. Caferoğlu; s.96. İKPÖ; s.442. Gabain; s.289. DS; C IX, s.3290. Clauson; s.233.

⁶¹¹ ozuk: (öz- 'geçmek') Yarışta öne geçen, hepsini geçen, dizinin başında yer alan, üstün. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3663.

narzap = maden
 necelik = kemijet, mecelik
 neçelik = keyfijet
 neçin = neçin = neçin = hasse
 negerek = malzeme
 neçin
 nelik = mahijet, midingi, nitelik
 neme = seş, nime
 nernerse = "
 neng = seş
 nerse = "
 nese = "
 nesne = "
 odak = Salan
 Or = markim, mümarileh
 Oram = metat

narşap= maden

necelik⁶¹²= Kemiye, nicelik
(ç)

neçiklik⁶¹³= keyfiyet

negü⁶¹⁴= “ negük= hassa

negerek⁶¹⁵= malzeme

nitik⁶¹⁶

nelik⁶¹⁷= mahiyet, nedügi, nitelik

neme⁶¹⁸= şey, nime

nemerse⁶¹⁹= “

neng⁶²⁰= şey

nerse⁶²¹= “

nese⁶²²= “

nesne⁶²³= “

odak⁶²⁴= Salon

or= merhum, mümaileh

oran⁶²⁵= metot

⁶¹² nece: 1. Ne kadar, nice, kaç? 2. Her ne kadar. 3. Nasıl? Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3509. Caferoğlu; s.91. İKPÖ; s.203. DLT; s.419. Battal; s.52.

⁶¹³ neçük: (nēçē+ök)1. Nasıl? 2. Nasıl olur da, neden, niçin? Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3510. Caferoğlu; s.91. DLT; s.419. Tekin; XI. Yy. Türk Şiiri, s.239. DS; C II, s.710. Clauson; s.775.

⁶¹⁴ negü: 1. Soru zamiri; ne? 2. Ne yani, ne ola ki? 3. Nasıl, niçin? Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3516. Caferoğlu; s.91. İKPÖ; s.204. DLT; s.419. Gabain; s.287. Clauson; s.776.

⁶¹⁵ negerek: 1. Çeyiz. 2. Ufak tefek eşya, öteberi. 3. Kuruyemiş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3516. DS; C IX, s.3244.

⁶¹⁶ neteg: Ne gibi? Clauson; s.776.

⁶¹⁷ nelik: (negü-lük> nelük) 1. Ne diye, niçin? Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3519. Caferoğlu; s.91. DLT; s.419. Tekin; İrk Bitig; s.57. Tekin; XI. Yy. Türk Şiiri, s.239. DS; C IX, s.3245. Clauson; s.777.

⁶¹⁸ neme: (nē+mē) zf. 1.Ne, hangi? 2. Ne kadar? Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3520. Caferoğlu; s.91. DLT; s.419. DS; C IX, s.3245. Clauson; s.777.

neme: (nē+mē) 1. nesne, şey. 2. ruh. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3520.

⁶¹⁹ nemerse: Nesne, şey. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3520. Clauson; s.778.

⁶²⁰ neng: 1. Belirsizlik zamiri, herhangi biri. 2. Nesne, şey, herhangi bir şey, mal. 3. Azıcık bir şey. 4. Belirsizlik sıfatı; herhangi bir, (olumsuz olarak) hiçbir, hiç. 5. Hiç, asla, kesinlikle, hiçbir surette. 6. Hiç de. 7. kadar. -e gelince. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3522. Caferoğlu; s.91. DLT; s.419. İKPÖ; s.204. Tekin; XI. Yy. Türk Şiiri, s.239. Gabain; s.287. Orkun; s.820. Clauson; s.778.

⁶²¹ nerse: Şey, nesne, her ne olsa?. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3524. Caferoğlu; s.91.

⁶²² nese: Şey. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3525.

⁶²³ nesne: 1. Duyu organları yardımıyla varlığı algılanabilen her türlü somut varlık. 2. Canlı varlıklara karşıt olarak her türlü varlık, cansız varlık, şey. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3526.

⁶²⁴ otak (öt>öt-ā-mak>otāg): Büyük geçici konut, büyük çadır, otağ. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3643. DLT; s.444. Clauson; s.46.

otak: 1. Oda. 2. Çadır. 3. ev, oda. 4. Konak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3643. DS; C IX, s.3293.

⁶²⁵ oran: ...yöntem. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3627. DS; C XII, s.4615.

Ter = ikeret, (ecir)

Ter ci = amele, ecir

Teruz = semail

Terge = Pazirtaht (Derge)
~~terge~~ = 5r

Terqi = masa (dergi)

~~terqi~~ = "

x Terilmek = igtisna etmek.

Terilme, Terilin
 derilme, derilin

Terkin = minnetni . . (ver)

Terleşmek = minnetkara et.

Tes = sükün, et

Testig = sakin

Teva = Talii

Terkiil = (Vekil) misanli
 ir = " namus et

Terlim = metat

Ter⁶²⁶= ücret, (ecir)

Terli= amele, ecir

Terez= şemail

Terge= payitaht (Derge)

Tirge= saray

Tergi⁶²⁷= masa (dergi)

Terki= “

X Terilmek⁶²⁸= İçtima etmek

Terimle, Terilim [?]

derilme, derilim

Terkin⁶²⁹=müçtemi mahbes

Terleşmek= münakaşa et.

Tes=sükün et.

Testig= sakın

Teva= Tabii

Tevkül= (Vekil) nizamlı

ür= namzet

“

Tevlim⁶³⁰= metot

⁶²⁶ ter: Çalışana verilen para, ücret. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4745. Caferoğlu; s.153. DLT; s.604. Battal; s.71. DS; C X, s.3889.

⁶²⁷ tergi: Sofra, sofranın üzerindeki çeşitli yemek, sıra, dizi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4752. DLT; s.604.

⁶²⁸ terilmek: Toplanmak, bir araya gelmek, toplanmış ya da birleşmiş olmak, derilmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4753. Caferoğlu; s.153. DLT; s.604. Orkun; s.864.

⁶²⁹ terkin: Toplu olan, toplanmış olan şey. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4755. DLT; s.606.

⁶³⁰ tevlim: Kural, yöntem. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4787.

Tat = seveli

Tatarlı = fitnesi

Tatlı = razı

Tatlılık = rıza

Tatlı = sülh

Tatılanmak = " etmek

Tava = teşekkür

Tayınk = Kibar, zarif

laşmak = şikâşlamak

~~Tek~~ Tegzine = tomar

Tek: Tekes = yegâne

Tekin = sülh, yekta

Tat⁶³¹= eğnebi

Tatavlu= fitneci

Tatı= razı

Tatılık= rıza

Tatu= sulh

Tatulanmak= sulh etmek

Tav= Teşekkür

Tayuk⁶³²= Kibar, zarif

laşmak= şıklaşmak

Tegzinç⁶³³= tomar

Tek⁶³⁴: Teke=yegâne

Tekin⁶³⁵=asil, yekta

⁶³¹ tat: 1. Eskiden Türklerin, egemen olduğu bölgelerde yaşayan İran, Kürt ve Arap soyundan gelme kimselere verdiği isim, Türklere tabi olan yabancı kavim. 2. Başta Tacikler olmak üzere Hazar kıyılarında yaşayan ve Türklere karışmış olan İran kökenli halk. 3. Her tür yabancı halktan olan kimse, yabancı. 4. Müslüman olmayan. 5. Timar sahibine ait köylü. 6. İranlı, Acem. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4634. Caferoğlu; s.149. DLT; s.585. tat: Türk olmayan. Dankoff; s.258.

⁶³² tayuk: (Genç için) yakışıklı, güzel. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4653. DLT; s.590.

⁶³³ Bk. dipnot 22.

⁶³⁴ tek: Bir, yalnız. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4689. Caferoğlu; s.4695. DLT; s.595.

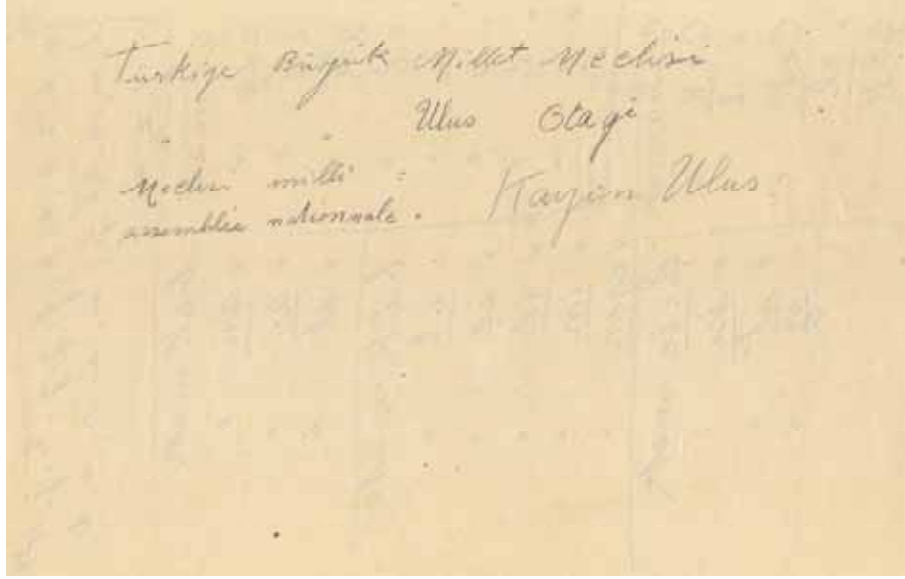
⁶³⁵ tekin: Şehzade, prens. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4699. Caferoğlu; s.156.

26
 { a b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, j, k²⁹
 { l, m, n, o, ö p, u, ü r, s, t,
 { v, y, z, i, ĩ

açmak	bakmak
ada "	" <u>an</u> "
ağ "	" <u>as</u> "
ak "	" <u>at</u> "
" l "	bilmek
" n "	" <u>it</u> "
" s "	" <u>ie</u> "
" t "	" <u>il</u> "
" z "	" <u>in</u> "
	" <u>en</u> "
çabamak	çilemek
çak "	" <u>ise</u> "
" l "	" <u>it</u> "
çek "	" <u>iz</u> "
" el "	
çok "	

a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, t, v, y, z, i, ı

açmak	bakmak
ada”	“an “
ağ “	“as “
ak “	“at “
“ı “	
“n “	bıkmak
“s “	“ıt “
“t “	“iç “
“z “	“ıl “
	“in “
	“ezen “
çabamak	çilemek
çak “	“ise “
“ı “	“ıt “
çek “	“iz”
“el “	
çök “	

Türkiye Büyük Millet Meclisi

“ “ Ulus Otağı

Meclisi Millî=

assemblée nationale= Kayım[?] Ulus

Tabiiyetmek (daha çok ulendi³⁰
(m) yet arzu m.

Gönerdirmek: Terfih, Tesvir^{et}

Agıt = feryat
mekt - tahrik et.

özöl,
den
yanıt

Tabıg⁶³⁶ etmek=(daha çok ubudiyet arzı M.)
u

gönendirmek⁶³⁷ = Terfih, Tesrir et.

agıt⁶³⁸ = feryat
mak= tahrik et.

öz del⁶³⁹
den⁶⁴⁰

yanıt⁶⁴¹

⁶³⁶ tabıg (tap-ıg): Hizmet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4520.

⁶³⁷ gönendirmek: Mutluluğa kavuşturmak, gönenmesini sağlamak, sevindirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1749.

⁶³⁸ agıt: Ağlayıp sızlama, dövünerek feryat etme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.138.

⁶³⁹ özdellik: İkiyüzlülük, asalet, hür doğmuşluk. Pröhle; s.70.

⁶⁴⁰ özden: 1.Özle ilgili, öz varlıkla ilgili. 2. Gerçekle ilgili. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3775.
özden: Hür, asil. Grönbech; s.154. Toparlı-Vural-Karaatlı; s.214.

⁶⁴¹ yanıt: Bir soruya, bir isteğe verilen karşılık, cevap. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5201.

Cumok - Cennet, muamma

dest

ancok, yalniz

Tin

Herkes - algin, yeten

Kayj

Holun - dnyim, otuk, salik

sar, sara, yar

Dep

ergin 7

amastomok

arin

Cumak= cennet, muamma

dert:⁶⁴²

ancak, yalnız

Tü

Herkes⁶⁴³= algu, yeter

Kıyı⁶⁴⁴

haber= duyum, ötü, salık

sav⁶⁴⁵, sava⁶⁴⁶, yar

şep⁶⁴⁷

ergin⁶⁴⁸

7

ornaştırmak⁶⁴⁹

orun⁶⁵⁰

⁶⁴² dert: (Far.) Ruhsal sıkıntı, derin üzüntü, tasa. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1177.

⁶⁴³ herkes: (Far.): 1. İnsanların bütünü. 2. Olur olmaz kişiler, önüne gelen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1938.

⁶⁴⁴ kıyı: 1. Kenar, uç. 2. Deniz, göl, akarsu gibi her türlü doğal su kütlesinin etrafını saran toprak şeridi, kara ile suyun birleşim yeri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2651. Caferoğlu; s.118.

⁶⁴⁵ sav: Söz, lakırdı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4088. DLT; s.498. Caferoğlu; s.131.

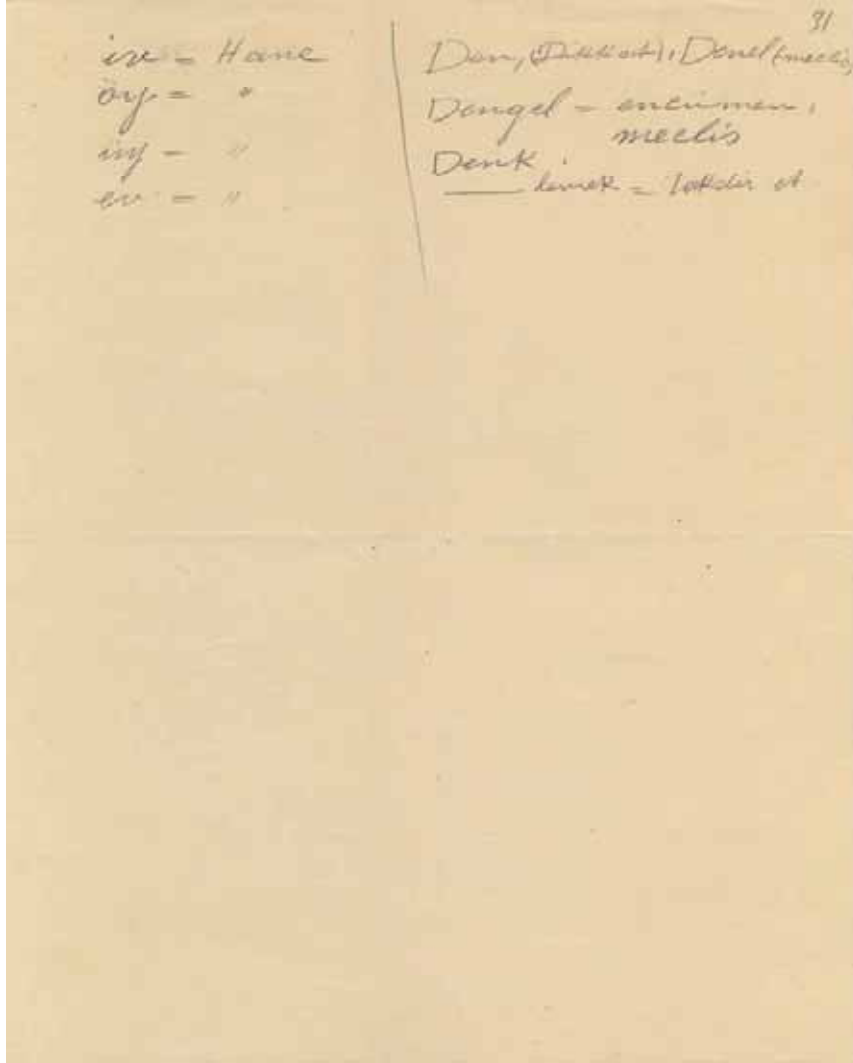
⁶⁴⁶ sava: 1.Haber. 2. Müjde. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4089.

⁶⁴⁷ şep: Çarpma, vurma; bu biçimde çene çalma... Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4458.

⁶⁴⁸ ergin: 1. (Meyve için) olgunlaşmış, hamlıktan çıkmış. 2. (İnsan için) çocukluktan çıkmış, erginlik çağına girmiş olan. 3. huk. Haklarını kullanabilme, ödev ve sorumluluklarını yüklenebilme bakımından kanunun belirttiği yaşa gelmiş olan; yetkin; reşit. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1465.

⁶⁴⁹ ornaştırmak: Birlikte yerleşmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3632.

⁶⁵⁰ Bk. dipnot 610.

iv⁶⁵¹ = Hane

öy = “

üy⁶⁵³ = “

ev⁶⁵⁴ = “

Den (dikkat), Denel (meclis)

Dengel⁶⁵² = encümen, meclis

Denk

___lemek = takdir etmek

⁶⁵¹ ew >üw>üwi>üy. Bk. Clauson; s.3.

⁶⁵² dengel: 1. Yüz yüze oturmak, muvacehe. 2. Dayanma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1150.

⁶⁵³ üy: ev. Sırkaşeva-Kuçigaşeva; s.128.

⁶⁵⁴ Türk dillerinde e sesi i, ö, ü seslerine değişebilmektedir. Räsänen; Materialien Zur Lautgeschichte der Türkischen Sprachen, s.61-62.

yenik, yeniklik = hafif, — lik
 (at) (lak) = " "

yenik = mesrep, Tarz

yerdes = vatan-des

yet = Kındrot, Kınıvet.
 +sig = " +sig

yetis + ek = menşe

yeşgel = istihale avar

yimsel = " " , leşir

yilgin = Panik

yili = asir

yilkim = ahali // yilim

yillaç = senelik

yiri = cennup

yidfun = hafta (yedigim)

yim = ever

yime = Keza

yirtünçü = dünya, alem
 = Kainat

yivik = Mühimmat. — .
 askeriye

yenik⁶⁵⁵, yeniklik= hafif, lik
(il)⁶⁵⁶, (Icek)⁶⁵⁷= “ , “

yenk⁶⁵⁸= meşrep, tarz

yerdeş⁶⁵⁹= vatandaş

yet⁶⁶⁰= kudret, kuvvet

+siz= “+siz

yetiş +ek= menşe

yeygel⁶⁶¹=iştiha aver

yimsel⁶⁶²= “ , “

yılgin⁶⁶³= panik

yılı= asır

yilkün= ahali //yilü

yıllaç= senelik

yırı= cenup

yidfün= hafta (yedi gün)

yim= eser

yime⁶⁶⁴= keza

yirtünçü⁶⁶⁵= dünya, âlem
i = Kainat

yivik⁶⁶⁶= mühimmat....
askeriye

⁶⁵⁵ yenik: Yeğni, hafif. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5292. DLT; s.774.

⁶⁵⁶ yenil: Hafif. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5292. DS; C XI, s.4246.

⁶⁵⁷ yenilcek: 1. Hafif, yeğnicek. 2. Değersiz, ucuz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5292.

⁶⁵⁸ yeng: 1. Renk. 2. Biçim, şekil. 3. Tarz, usul, üslup. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5289.

⁶⁵⁹ yerdeş: Yerleri bir olan, aynı yerden olan, hemşehri. Yerdeş kişi: vatandaş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5299.

⁶⁶⁰ yeti: 1. İnsan ve hayvanlara özgü doğal yetenek, kuvve. (1942) 2. fel. İnsanda bulunan bir işi yapabilme gücü, meleke, kuvve. 3. psikol. İnsanın bellek, akıl yürütme, algılama veya hayal gücü gibi doğuştan gelen zihni güçlerinden herhangi biri, meleke. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5307.

⁶⁶¹ yeygel: Lezzetli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5312. DS; C XI, s.4260.

⁶⁶² yimsel: 1. Lezzetli. 2. Yemesi güç. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5335. DS; C XI, s.4280.

⁶⁶³ yılgin: 1. Yılmış olan, korkmuş. 2. Morali bozulmuş, çökmüş. 3. Bıkılmış, usanmış. Yılgı: Bazı nesneler, durumlar veya kişiler karşısında duyulan olağan dışı, güçlü ve büyük korku, ürkme, ürküntü, dehşet, fobi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5323.

⁶⁶⁴ yime: 1. Yine, tekrar, yeniden. 2. Dahi, her ne kadar. 3. Hep. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5335. Caferoğlu; s.193. Gabain; s.312.

⁶⁶⁵ yirtinçü: 1. Yer, dünya. 2. Âlem, kainat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5339. Caferoğlu; s.194. Gabain; s.311.

⁶⁶⁶ yivik: 1. Süs. 2. Donatım, teçhizat, malzeme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s. 5341. Caferoğlu; s.195.

yöndemⁿⁱ = risul, risul

yoldam = metot

yolum = risul, tarik

yordam = " "

yollu = misilli

yon = adap, sayan

yonat = tem

yora = fal, meal, serh, talir

yaram = mana // yarı

an = müfessir

yoranlama = alottah min

yarat = irf // zan

yorma = Haml, talir

yarik = talir

yorım = ırah

yorımak = talir et.

yönet = semt // yöre

yönn = nezaket

yöndem⁶⁶⁷ = usul, üslup
(n)

yoldam⁶⁶⁸ = metot

yolum = usul, tarik

yordam⁶⁶⁹ = “, “

yollu = misilli

yon = adap, şayan

yonat⁶⁷⁰ = tam

yora = fal, meal, şerh, tabir

yoram = mana//yoru

___an = müfessir

yoranlama = alettahmin

yorat = örf// zan

yorma = haml, tabir

yoruk⁶⁷¹ = tabir

yorum⁶⁷² = izah

yorumak = tabir et.

yönet = semt, yöre

yönü⁶⁷³ = nezaket

⁶⁶⁷ yöndem için bk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5368. yöntem: 1. Bir amaca erişmek için tutulan, izlenen yol, usul, metot, sistem. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5371.

⁶⁶⁸ yoldam bk. yordam. DS; C XII, s.4290.

⁶⁶⁹ yordam: 1. Kural, yöntem. 2. Düzen, sıra. 3. Davranış biçimi, hâl ve gidiş. 4. Yerinde davranış, anlayış. 5. Kurala, sıraya uyma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5360.

⁶⁷⁰ yonat. İyi, tam, düzgün, sağlam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5337.

⁶⁷¹ yoruk: 1. Tabir etme, yorum. 2. Yol, usul. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5362. Caferoğlu; s.197.

⁶⁷² yorum: 1. Yorumlamak eylemi ve sonucu. 2. Gizemli ya da simgesel bir şeyden çıkarılan anlam, anlamlandırma. 3. Bir yazının, bir eserin anlaşılması, güç yanlarına açıklık getirmek, daha iyi anlaşılmasını sağlamak için söylenen söz ya da yazılan yazı, tefsir. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5362.

⁶⁷³ yönü: yön-lü> yön-(n)ü ağız. 1. Yol, yordam bilen, akıllı, görgülü. 2. Düzgün, düzenli, yöntemli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5370.

zeren = zeki

zeray = zeka

zeyrek = Dahi, zeki

zeyreklik = deha, fetanet
Kıyasat, zek

zık = can, hayat, ruh

zirik = " "

zinK = zafer

zeren= zeki

zerey= zeka
i

zeyrek⁶⁷⁴= Dahi, zeki

zeyreklik⁶⁷⁵= deha, fetanet, kiyaset, zek

zık=can, hayat, ruh

zınık= “ “
g

zink=zafer

⁶⁷⁴ zeyrek: Anlayışlı, uyanık, zeki, akıllı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5464.

⁶⁷⁵ zeyreklik: Anlayışlı ve uyanık kimsenin özelliği, uyanıklık, anlayışlılık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5464.

Öğüt = Direktif, nasihat - .

Orunt = rey

Öğüt = „

* Minister = Mahir, münceşrep..

Etat = status (lat.) „ le fait d'être
de haut ..

sitit (H.) Hayme

Tür = Tür.

* Eteğelik = „

Erk = Puissance

Bakom

* öge

olarınak = ıcrayî H. et

Konulık

öğüt⁶⁷⁶= Direktif, nasihat

övüt= rey

öyüt= “

*Minisker= mahir, mücerrep

Etat= Status (lat.) “le fait d’etre debout”

Sitit(Fr.) “Hayme

Törü⁶⁷⁷= Hük.

X Eteğelik=

Erk⁶⁷⁸= Puissance

Bakan⁶⁷⁹

X öge⁶⁸⁰

olarmak= icrayı H. et.

Könülük⁶⁸¹

⁶⁷⁶ öğüt: Öğüt, vaaz, nasihat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3675. Caferoğlu; s.99. DLT; s.453. Toparlı-Vural-Karaatlı; s.213.

⁶⁷⁷ Bk. dipnot 467.

⁶⁷⁸ erk: 1. İş yapabilme gücü, iktidar, kudret, güç, kuvvet, irade, cüzi irade (1935 yeniden) 2. Sözün geçerli olma durumu, sözü ve buyruğu geçerlik., sözünü dinletebilme, gücü yeterlik, nüfuz ve iktidar (1935 yeniden). Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1469. Caferoğlu; s.49. DLT; s.190.

⁶⁷⁹ Bakan: 1. Bakmak işini üstlenen kimse. 2. Devletin yürütme ile ilgili görevlerinden olan kamu işlerinin bir bölümünden sorumlu en yetkili kişi ve hükümet üyelerinden biri, vezir, nazır, vekil. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.441.

⁶⁸⁰ öge: 1. Vekil, nazır, bakan, müşavir. 2. Hekim. 3. Çok akıllı, yaşlı, ulusun büyüğü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3672. Caferoğlu; s.98. DLT; s.451.

⁶⁸¹ könilik: Doğruluk, gerçeklik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2785. Caferoğlu; s.77.

Amir - Haysiyet, itibar

Saygi = ihtiram, ikrām, itibar
Hürmet

Saygıdeğer = mühterem,
saygı hürmet

* Saygın = endişe, fikir - -

Saygı sunmak = arzı hürmet
etmek

ın = avaz, fohut, şeref

inli = meşhur, namdar

Ersulmek = selam v.

onur⁶⁸²= Haysiyet, itibar

Saygı⁶⁸³=ihtiram, ikram, itibar, Hürmet

Saygıdeğer⁶⁸⁴=muhterem, şayanı hürmet

X saygın= endişe, fikir

saygı sunmak= arzı hürmet etmek

ün⁶⁸⁵= avaz, şöhret, şeref

ünlü⁶⁸⁶= meşhur, manidar

esenlemek⁶⁸⁷= selam v.

⁶⁸² onur: Bir kişinin kendi benliğine karşı duyduğu saygı, öz saygısı, izzetinefis, haysiyet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3623.

⁶⁸³ saygı: 1. Bir kimseye üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı gibi özellikleri nedeniyle önem verilmesinden, üstün görülmesinden dolayı o kimseye değerini belirtecek biçimde davranmayı öngören duygu, hürmet. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu. 3. Kutsal sayılan bir şeyi yüceltme duygusu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4100.

⁶⁸⁴ saygıdeğer: 1. Sayın, muhterem. 2. (Kişi için) saygınlığı herkesçe kabul edilmiş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4100.

⁶⁸⁵ ün: 1 Ses, seda. 2. Bir kimsenin topluluk tarafından tanınması, onlar üzerinde bıraktığı iyi izlenim, şöhret, şan, nam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5043. Caferoğlu; s.177. DLT; s.712. Orkun; s.880.

⁶⁸⁶ ünlü: Ün salmış olan, herkesçe bilinip tanınan, meşhur, şanlı, namlı, namdar. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5045.

⁶⁸⁷ esenlemek: 1. Sağlık ve mutluluk dilemek, iyi dileklerle selamlamak, esenlik dilemek. 2. Selamlamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1481. DLT; s.194.

ünayük = Hürsüs, mahsüs

üräm = eadole

üras, ürasli = saadet, saadetti
üras

üring = maşat (re)

ürsat = asi olmak (ün)

ürkamat = iska et (ie)

ürjan = inan (ün)

ürsal = minis

ürza = feza

ürkül / ür, ürüng, - lü
dört, / p

ürce = Kürüci manerine

ürk = cân / ürüg - cân, rüş

ürk = dehşet, heş

ürkü = panik

ür = "

ürkünc = dehşet

unayuk= husus, mahsus

uram⁶⁸⁸= cadde

uras, uraslı=saadet, saadetli

uraz⁶⁸⁹-----

uruz=maksat (garaz)

usat⁶⁹⁰=asi olmak (asabiyet)

uska mak=ıska et. (ıska)

uyan=inan (inan)

uysal⁶⁹¹=munis

uza⁶⁹²=feza

üçkül⁶⁹³ / selas , üçüz⁶⁹⁴, ----lû
dört / "rabi

⁶⁸⁸ uram: Büyük ve geniş yol. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4991. DS; C XI, s.4040. Ceylan; s.163. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.359.

⁶⁸⁹ uraz: Baht, şans. DS; C XI, s.4040. uraz: Mecusilikte mutluluk tanrısı, himayeci tanrı. Tatarca-Türkçe Sözlük; s.359.

⁶⁹⁰ usat: (ar.) 1. Asiler, baş kaldıranlar. 2. Zorbalar. 3. Günahkârlar. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.4997.

⁶⁹¹ uysal: 1. Başkalarına kolayca uyan, onlara uyum sağlayabilen. 2. Başkaları tarafından yönlendirilmeye, yönetilmeye karşı koymayan, yumuşak başlı, başkasının sözlerini dinleyen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5014.

⁶⁹² uza: 1. Geçmiş zaman. 2. Feza. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.5018. DLT; s.702.

⁶⁹³ üçkül: Üç köşeli, üçgen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5030. Caferoğlu; s.5176.

⁶⁹⁴ üçüz: 1. Bir batında üçü birden doğan. 2. Üç yanlı, üç kollu, üç parçalı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5031.

üre= kuvvei maneviye

ürük⁶⁹⁵= ” “

ürek⁶⁹⁶= can // üzüt⁶⁹⁷=can, ruh

ürk⁶⁹⁸=dehşet hevl

ürkü⁶⁹⁹=panik
n⁷⁰⁰= “

ürkünç⁷⁰¹=dehşet

⁶⁹⁵ ürük: Uzun müddet, devamlı, sürekli, uzun vadeli, daimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5053. Caferoğlu; s.178.

⁶⁹⁶ ürek: Yürek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5048. DS; C XI, s.4068.

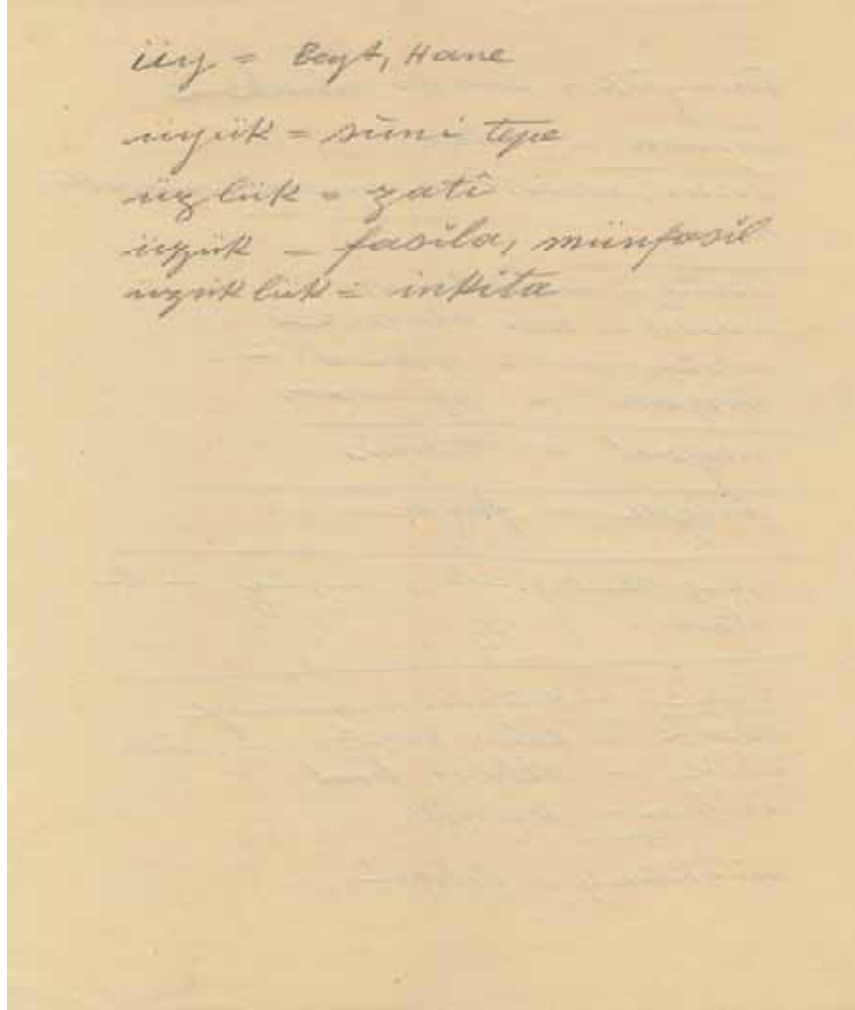
⁶⁹⁷ üzüt: Ruh, can. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5075. Caferoğlu; s.180.

⁶⁹⁸ Krş. dipnot 144.

⁶⁹⁹ ürkü: 1. Ürmek eylemi ve edimi. 2. Bir topluluğu saran ortak korku, panik, dehşet. 3. Bir kimseyi derinden etkileyen aşırı korku hâli, panik. 4. Çekingenlik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050. DS; C XI, s.4069.

⁷⁰⁰ ürkün: Ürkme, panik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5050.

⁷⁰¹ ürkünç: 1. Ürküntü, kargaşalık. 2. Ürküten, korkutan, ürkme duygusu veren, dehşetengiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5051.

üy⁷⁰² = beyt, hane

üyük⁷⁰³ = suni tepe

üzlük = zati

üzük⁷⁰⁴ = fasıla, münfasıl

üzüklük⁷⁰⁵ = inkıta

⁷⁰² üy: 1. Ev. 2. Bostan kulübesi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5068. DS; C XI, s.4083.

⁷⁰³ üyük :1. Tepe gibi yüksek olan yerler. 2. Büyük, yığma toprak tepe. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5069. DLT; s.719.

⁷⁰⁴ üzük: 1. Kırık, kopuk, yıpranmış. 2. Kesik, tamamlanmamış, yarım kalmış. 3. Yırtık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5074. Orkun; s.880. DS; C XI, s.4086.

⁷⁰⁵ üzüklük: Kesinti, kesiklik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5074. DLT; s.721.

yasakî = asker

yasal_(m) = nizami harp
tertip

yasalmak_(m) = saf tutmak

yasamak = talime et.

yasama = talim (olur)

! yaş = Hayat !

yataklık = karyola

yedirmek = öit

yeftin = hafif // yeğil, yeğnil
yeğnilmek, yeğnil

yeftinlemek = tahafif et.

yeğnilmek = "

yeğnilik = hiffet

yeğnilmek = hafiflemek

yelpe = hafif

yelte = mayıl

yemet = neam

yasakı= asker

yasal⁷⁰⁶= nizami harp
(v) tertip

yasalmak=saf tutmak
(m)⁷⁰⁷

yasamak= tabiye etmek

yasama= tabiye (olur)

! yaş⁷⁰⁸= Hayat!

yataklık⁷⁰⁹= karyola

yedimik= [?]

yeftin⁷¹⁰= Hafif// yegil, yegül
yegemik, yengi

yeftinlemek= tahafûf et.

yeğnileşmek= “

yeğnilik⁷¹¹= hiffet

yeğnilmek⁷¹²= hafiflemek

yelfe⁷¹³= hafif

yelte⁷¹⁴= meyl

yemet= neam

⁷⁰⁶ yasal: 1. Yasaya uygun. 2. Yasa tarafından belirlenen. 3. Yasa ile ilgili. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5234.

⁷⁰⁷ yasamak: 1. Tayin etmek, karar vermek, yapmak, tanzim etmek, kurmak, hazırlamak. 2. Bir yeri düzenlemek, düzen kurmak, çeki düzen vermek, düzenlemek. 3. Toplamak, biriktirmek, yığmak. 4. Yasa koymak, yasa yapmak, kanun koymak. 5. Salma salmak, vergilendirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5234. Orkun; s.887. Gabain; s.309. DS; C XI, s.4191. Mehmet Kara; Türkmençe Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001, s.216.

⁷⁰⁸ yaşağı: 1. Hayat. 2. Kâinat, varlık, mevcudiyet. 3. Yaşamaya haklı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5239. Caferoğlu; s.188. DLT; s.756. Gabain; s.309. yaş: Yaş, yaşanan ömür müddeti. Kara; s.216.

⁷⁰⁹ yataklık: 1. Üzerine yatak konulan kerevet ya da karyola. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5245. DS; C XI, s.4199.

⁷¹⁰ yeftin: (Bul.) Hafif. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5271. DS; C XI, s.4223.

⁷¹¹ yeğnilik: 1. Yeğni olma durumu. 2. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5273

⁷¹² yeğnilmek: 1. Ağırılığı azalmak, yeğni duruma gelmek, hafiflemek. 2. mcz. Doğurmak. 3. Hoppalık yapmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5273. DS; C XI, s.4246. DS; C XI, s.4227. Kara; s.217. yeğni: Hafif. Dankoff; s.280.

⁷¹³ yelfe: 1. Çulluk. 2. İnce, hafif. 3. Hafifmeşrep. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5279. DS; C XI, s.4234.

⁷¹⁴ yelte: Teşvik, kışkırtma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5283.

varlık, varlıklar = 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

yakıt = nur

yalgın = serap

yalınca = ?

oğlu = ?

yalıncık = ?

yalkış = ?

yalkış = ?

yalkı = fert

yalmık = insan

yalın = cins

yalt = süp (Kak)

yam = neam

yandaz = ahbab

yaniçmak = inhizaf et.

yaniç = anormal, Kaideye mihak

yaniçmak = istikâ et

yaniç = sekva

yardıştanma = tevür,

varlık⁷¹⁵, varlıklar= vücut, mevcudat

yakıt⁷¹⁶= nur

yalgın⁷¹⁷= serap

yalıncak⁷¹⁸= beşer

yalınoğlu= beşer

yalınguk⁷¹⁹= beşer

yalkık= “

yalkuk= “

yalkı⁷²⁰= fert

yalmuk= insan

yalun= cins

yalıt⁷²¹= sulp (kak)

yamu= meam[?]

yandaş⁷²²= ahabab

yanıçmak=inhiraf et.

yanıç⁷²³=anormal, kaideye muhalif

yanıkmak⁷²⁴=ıştıka et.

yanıp=şekva

yandıışlanma=teavün

⁷¹⁵ varlık: 1. Var olma durumu, bir gerçekliği olma, mevcudiyet. 2. Bir yerde bulunma olgusu. 3. Var olan her şey. 4. Para, mal, mülk, zenginlik. 5. Önemli, yararlı, değerli şey... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5091.

⁷¹⁶ yakıt: Hava, oksijen ya da birleşiminde oksijen bulunan bir cisim ile karşılaştığında yanarak ısı veren odun, kömür, mazot vb madde, yakacak, mahrukat (1944). Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5167.

⁷¹⁷ yalgın (yal- “parlamak”: Serap, ılgım, pusarık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5177. DS; C XI, s.4143.

⁷¹⁸ yalıncak: 1. Çırçıplak. 2. Yalnız, tek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5179.

⁷¹⁹ yalınguk: İnsan. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.5179. Caferoğlu; s.183. DLT; s.737.

⁷²⁰ yalkı: 1. Tek başına, yalnız. 2. İnce, zayıf. 3. Bir yere eli boş giden. 4. (Hayvan için) başıboş, sahipsiz. 5. (Kadın için) herhangi bir çekincesi olmayan, çocuksuz, tek başına. 6. Tek katlı. 7. (Ayakkabı, elbise vb. için) altına hiçbir şey giymeden. 8. (Yiyecek için) katıksız, yavan. 9. (Et için) yağsız veya besin değeri olmayan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5181. DS; C XI, s.4147.

⁷²¹ yalt: Sert, yalçın. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5183.

⁷²² yandaş: 1. Bir kişi ya da düşünceyi destekleyen, ondan yana olan. 2. Taraftar, yanlı, (1944). Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5195.

⁷²³ yanıç: 1. (Yürüyüş vb. için) yandan, yan olarak. 2. Yan yan yürüyen, topal. 3. Yengeç. 4. Biçimsiz. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s. 5199. DS; C XI, s. 4167.

⁷²⁴ yanıkmak: Sızlanmak, yakınmak, şikâyet etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5200. DS; C XI, s.4168.

Büyük millet meclisinin
 Önemli azası,
 gerekli = mühim
 Onarmak
 Onarmak
 Özen - Dikkat

le - itti
 Önemek = terakka et
 yivmek, gürselmek
 bekitmek = tespit et
 z
 yivmek
 yaklık

Büyük Millet Meclisinin

Onurlu azazı

gerekli= mühim

onarmak⁷²⁵

onmak⁷²⁶

özen⁷²⁷ - Dikkat

le ti

Övünmek= Terakki et.

yürümek⁷²⁸, yükselmek⁷²⁹

berkitmek⁷³⁰= tespit et.

yürüt

yokluk⁷³¹

⁷²⁵ onarmak: 1. Bozulmuş, eskimiş, kullanılamaz duruma gelmiş olan bir şeyi düzelterek yeniden kullanılabilir ve işler duruma getirmek, tamir etmek. (1935) 2. Bir yapının, bir heykelin, bir resmin, herhangi bir eserin zaman içinde çeşitli etkenlerle bozulmuş olan yerlerini eski hâline getirmek, tamir etmek, restore etmek. 3. mcz. İşlenen bir kusuru, yapılan bir yanlışlığı giderecek, önleyecek veya affettirecek davranışlarda bulunmak, telafi etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3618. Caferoğlu; s.95.

⁷²⁶ onmak: 1. Daha iyi bir duruma gelmek, salah bulmak. 2. Eksiyi kalmayıp gönül ferahlığına ulaşmak, erinç ve mutluluğa ulaşmak, mesut olmak, mutlu olmak, rahata kavuşmak. 3. İşleri iyi gitmek. 4. (Hasta için) hastalıktan, dertten kurtulmak, iyileşmek, sağlığına kavuşmak, şifa bulmak, iflah olmak. 5. Adam olmak. 6. Sağlamak, onarmak, tedavi etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3622. Caferoğlu; s.95.

⁷²⁷ özen (öğ-se-mek>öğ-se-n<özen): Yapılan ya da sürdürülen bir işte, içten gelerek gösterilen titizlik, ihtimam, itina. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3738.

⁷²⁸ yürümek: 1. Adım atarak ilerlemek, yol almak, ileri gitmek, gezmek, dolaşmak... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5408.

⁷²⁹ yükselmek: 1. Yüksekçe çıkmak, yüksek konum kazanmak. 2. Yukarı doğru çıkmaya başlamak veya yönelmek. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.5400.

⁷³⁰ berkitmek: 1. Sağlamlaştırmak. (1935) 2. Pekitmek. 3. Takviye etmek. 4. Sıkıca bağlamak. 5. (Sökük için) dikmek, yamamak. 6. Üst üste yığmak, yüklemek. 7. Hareket edemez duruma getirmek, tespit etmek. 8. (Sözleşme için) yapmak, imzalamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.558. DLT; s.85.

⁷³¹ yokluk: 1. Yok olma durumu, bulunmama hâli, adem, gaybubet, fıkdan. 2. Parasal sıkıntı içinde bulunma hâli, yoksulluk, fakirlik. 3. fel. Hiçlik. 4. huk. Bir hukuksal işlemi geçersiz kılan en ileri derecedeki sakatlık. 5. tasvf. İnsanın geçici niteliklerinden arınarak ölmezliğe ulaşması. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5349.

(184) Çoğay = Kesif
Çoğrak = ekser

Çomuk - anormal

Çıra = yaver
Çürüm = ırdıhamgâk

Çizür = Hata, Kısır

|| Ebre = daire, etraf, muhit

|| Ebrer = felek XX | acün = monde

Er = Kerre
~~gez~~ =
gel = Kalip

| girner = fecr
| girneri = parkle

Haymana = serseri

Hem = ve

Ereren = umire
Ereren = " "
Bengi = elledi
üyel = eyel

(çok) Çogay= kesif

Çog(u)rak= ekser

çomuk=anormal

çera⁷³²= yaver

çürüm= izdihamgâh

çüzür= Hata, kusur

Ebre=daire, etraf, muhit

Ebren=felek XX

ez=kerre

gez=

geb=kalıp

güner⁷³⁵=fecr

güneri=şarklı

acun= moude

-j- felek

Ebren= univer

Evren⁷³³= “

sel

Bengi⁷³⁴= ebedi

üzel= ezel

haymana⁷³⁶=serseri

Hem⁷³⁷=ve

⁷³² çor: Yüksek bir unvan ve rütbe. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1034. çora: Uşak, hizmetkâr, köle. Kowalski; s.41.

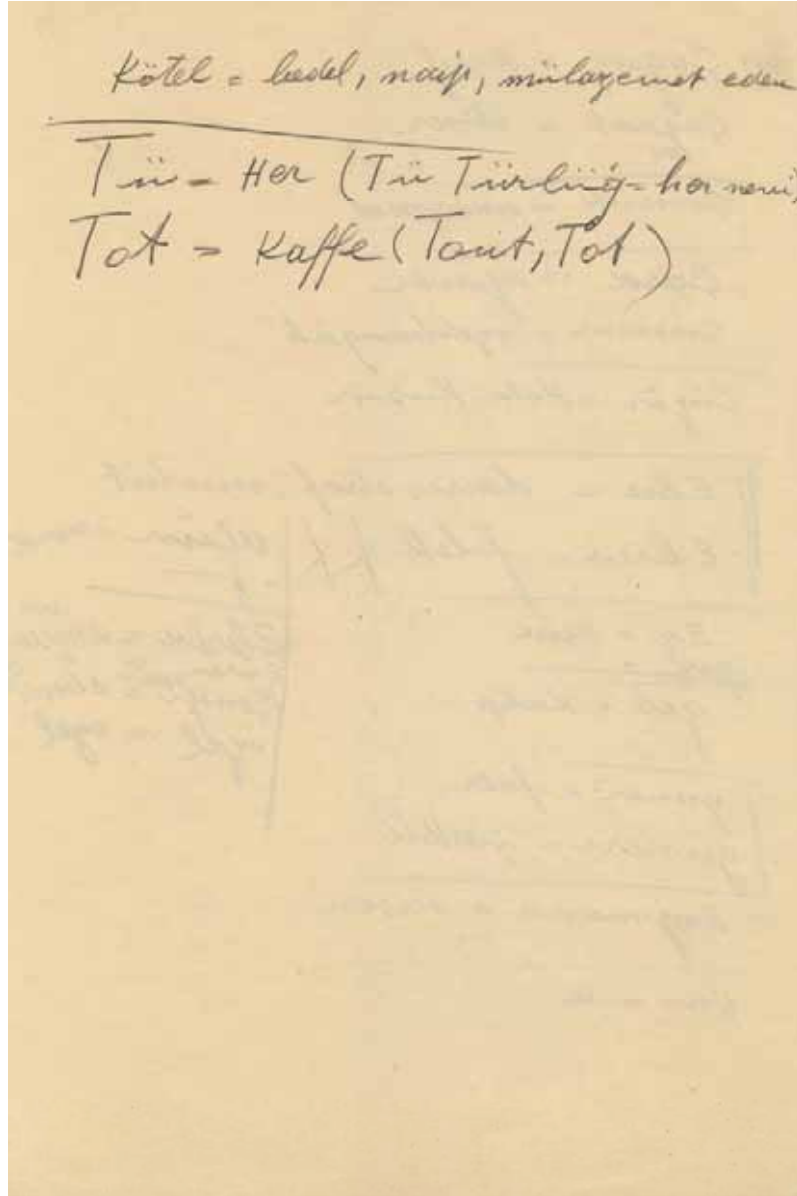
⁷³³ evren: 1. Var olan şeylerin tümü. 2. Gök kubbe. 3. Gök cisimlerinin tümü, kâinat, âlem, kozmos. (1935)... Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1520.

⁷³⁴ bengi: 1. Sonu olmayan. 2. Hep kalacak olan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.546. Orkun; s.775.

⁷³⁵ güner: Tan vakti. Ötüken Türkçe Sözlük, c 2, s.1805. DS; C VI, s.2229.

⁷³⁶ haymana: 1. Başiboş hayvanların salıverildiği çayırılık alan. 2. Tembel. 3. İşsiz, serseri. 4. Vahşi. (Çocuk için) yaramaz. 6. Hayvan sürüsü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1915.

⁷³⁷ hem: 1. “Özellikle”, “zaten”, “bir de”, “şurası var ki” anlamlarında bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır. 2. Açıklayıcı nitelikteki ikinci cümleyi birinciye bağlar. 3. Aynı görevdeki kelimeleri, cümleleri pekiştirme, birlikte olma veya karşıtlık anlamlarıyla birbirine bağlamak için “ hem... hem” biçiminde tekrarlanarak kullanılır. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1930.

Kötel= bedel, naip, mülazemet eden

Tü⁷³⁸ = Her (Tü türüng= her nevi)

Tot⁷³⁹ = kaffe (Tout, Tot)

⁷³⁸ tü: Her türlü, çeşitli, türlü türlü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4931. Caferoğlu; s.167.

⁷³⁹ tot: 1. Bütün, hep, tekml. 2. Değersiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4881. Caferoğlu; s.162.

Çiğay = Fakir

Çiğaylık = — lik

Çiğir = adet, isir, meyher, tarik, tarz.

Çikak = mahrez, | çirmec (چيرمهچ)

Çikim = Tekelir. | Çikik (چيك)

Çilge = iz'an

— su = minaschetsig

Çiray = şekil

Çimge = zovre

Çimkom

Çimtem

Çimtek

Çiyim = Kitap

Çiyici = Kâtip

Çizgi = Hat, satır

Çizi = "

Çizik = "

Çizit = satır

Çizmek = Tersim et

Çizgili } cedvel tah tasi
Çizildet }

çıgay⁷⁴⁰= Fakir

çıgaylık⁷⁴¹= lik

çıgır⁷⁴²= adet, [?], mezhep, tarik, tarz

çıkak⁷⁴³= mahreç, | girmeç (medhal)

çıkıt (mahreç)

çıkın= takdir

çılğı⁷⁴⁴=izan

sız⁷⁴⁵= münasebetsiz

çıray⁷⁴⁶=şekil

çimge⁷⁴⁷ | = zerre
k

çinkem

çintem

çintik⁷⁴⁸

⁷⁴⁰ çıgay: 1. Yoksul, fukara, sefil. 2. felaket. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.952. Caferoğlu; s.40. DLT; s.145. İKPÖ; s.176. Tekin; İrk Bitig, s.52. Tekin; XI. Yy. Türk Şiiri, s.218. Orkun; s.789. DS; C III, s.1159.

⁷⁴¹ çıgaylık: Yoksulluk, fakirlik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.952.

⁷⁴² çığır: (çıg-ır>çığır) ...mcz. Başkalarının takip edebileceği yeni bir tarz, yöntem veya yol. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.954.

⁷⁴³ çıkak: 1. Çıkış yeri, kaynak, mahreç. 2. dbl. Ses yolundaki organlardan birinin kapanması, daralması gibi hareketlerle sesin meydana geldiği yer, boğumlanma noktası, mahreç. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.957.

⁷⁴⁴ çılğı: 1. Akıl, us. 2. Terbiye. 3. Biçim. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.964. DS; C III, s.1173.

⁷⁴⁵ çılğısız: Akılsız. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.964.

⁷⁴⁶ çıray: beniz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.973. DS; C III, s.1187.

⁷⁴⁷ çim: Az, biraz. çimke: 1. iki parmak ucu ile alınabilen miktar, tutam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.998-999. DS; C III, s.4221.

⁷⁴⁸ çintik: 1. Kesici bir araçla açılmış küçük gedik, oyuk. 2. mcz. Küçük bir kusur. 3. Yontulmuş, kesilmiş, çentik. 4. Bir şeyin çok küçük parçası. 5. Fiske. 6. Hayvan tekmesi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1004. DS; C III, s.1230.

Çiyin= Kitap

Çiyüci= Katip

Çizgi⁷⁴⁹=hat, satır

Çizi⁷⁵⁰= “ “

Çizik⁷⁵¹= “ “

Çizit= satır

Çizmek⁷⁵²= Tersim et.

Çizgilik⁷⁵³ } = Cedvel tahtası
Çizildek⁷⁵⁴ }

⁷⁴⁹ çizgi: 1. Yalnızca uzunluğu ölçülebilen ve çizilerek meydana getirilmiş, kesintisiz iz, hat. 2. nesneler veya şekiller arasını ayıran iz. 4. mcz. Belli başlı özellik, ana hat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1018.

⁷⁵⁰ çizi: Çizgi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1018.

⁷⁵¹ çizik. Çizme sonucu meydana gelen iz. 2. Çizgi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1018.

⁷⁵² çizmek: 1. Çizgi çekmek. 2. Bir şeyin çizimini yapmak, resmetmek. 3. Çizgiler hâlinde belirtmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1019. Caferoğlu; s.42. Gabain; s.272.

⁷⁵³ çizgilik: 1. Çizgi çekmeye yarar, kenarları düz ahşap, metal veya plastik araç, cetvel. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1018. DS; C III, s.1253.

⁷⁵⁴ çizildek: Hedef. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1019. DS; C III, s.1253.

Çağ - asir

Çağ + dağ - mınasor

Çal - şahika, yirve

Çekili - efendi

Çekililik - efendilik

Çeviren

Çevirgen

Çevirme

Çevirmek

Çevir - tedbir, vante

Çevirimi - idareli

Çevrek - mintaka

Çevrem - dairen-madar

Çevreyani - etraf

Çidam - karar, meta not, salir, sebat,
tahammül.

Çidama - salir.

Çidamak - saliretmek . . .

Çidamalı - salirli, mintekamimil,

Çidamolu - metin.

Çidamli - salirli, sebatli

Çidamli - $\begin{matrix} \text{siy} \\ \text{Çidamli} \end{matrix}$ = $\begin{matrix} \text{siy} \\ \text{Çidamli} \end{matrix}$ $\begin{matrix} \text{siy} \\ \text{Çidamli} \end{matrix}$

Çağ⁷⁵⁵= asır

Çağ+daş⁷⁵⁶= muasır

Çal⁷⁵⁷= şahika, zirve

çelebi⁷⁵⁸= efendi

çelebilik⁷⁵⁹= efendilik

çeviren⁷⁶⁰

çevirgen⁷⁶¹

çevirme⁷⁶²

çevirmek⁷⁶³

çeviş⁷⁶⁴=tedbir, vasıta

çevrimli⁷⁶⁵=idareli

çevrek⁷⁶⁶=mıntıka

⁷⁵⁵ çağ: 1. Zaman, zaman parçası, vakit, mevsim, devir. 2. Hayatın çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi önemli dönemlerinden her biri. 3. Belli bir özelliği bulunan zaman parçası, devir. 4. Dünya tarihini daha kolay inceleyebilmek amacıyla varsayımla bölünmüş dönemlerden her biri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.850. Caferoğlu; s.38.

⁷⁵⁶ çağdaş: 1. Biri ile aynı çağda yaşayan, muasır. 2. İçinde bulunulan çağın şartlarına uygun olan, muasır. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.852.

⁷⁵⁷ çal: 1. Taşlık ve çıplak tepe. 2. Kireçli toprak. 3. Ormanlık, fundalık. 4. maki ile örtülü engebeli alan. 5. Susuz, çıplak engebeli alan. 5. Sulu, düz ova. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.863.

⁷⁵⁸ çelebi: 1. Okumuş kimse. 2. Efendi, kibar kimse. 3. Bey, bay... Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.921.

⁷⁵⁹ çelebilik: 1. Çelebi olma durumu ve niteliği. 2. Çelebi karakteri taşıma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.921.

⁷⁶⁰ çeviren: 1. Çeviri yapan, tercüme eden. 2. Döndüren, değiştiren, tahvil eden. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.945.

⁷⁶¹ çevirgen: 1. Yöneticilik yapan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.945.

⁷⁶² çevirme: 1. Çevirmek eylemi. 2. Kuşatma, asker ile etrafını sarma... Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.945.

⁷⁶³ çevirmek: 1. Bir şeyi kendi etrafında döndürmek. 2. Bir merkez etrafında daire çizecek şekilde döndürmek. 3. Bir şeyin yönünü değiştirmek. 4. Alt üst etmek, görünmeyen yüzünü görünür hâle getirmek. 5. Bir yazıyı, bir konuşmayı başka bir dile aktarmak, tercüme etmek... Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.946.

⁷⁶⁴ çeviş: 1. Yol, vasıta, tedbir, usul. 2. Hile, kandırma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.946. Caferoğlu; s.40. Gabain; s.272.

⁷⁶⁵ çevrim: 1. Sürekli aynı biçimde olan değişme, devir... çevrimli: Becerikli, eli çabuk, canlı. Ötüken Türkçe Sözlük, 1, s.948. çevrömlü: (kişi için) İş düzenli olarak yürüten. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.949.

⁷⁶⁶ çevrek: Etrafı çevrilmiş bahçe vb. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.947.

çevrem= daire madar

çevreyanı= etraf

çıdam⁷⁶⁷ = karar, metanet, sabır, sebat, tahammül

çıdama= sabır.

çıdamak⁷⁶⁸ = sabretmek...

çıdamal= sabırlı, mütehammil, metin

çıdamdu= metin

çıdamlı=sabırlı, sebatlı

___sız= ___sız, ___sız

___lık= ___lık,

⁷⁶⁷ çıdam: Sabır, dayanıklılık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.952.

⁷⁶⁸ çıdamak: Tahammül etmek, katlanmak, dayanmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.952.

Kerti = Hak, Haki ~~Post~~, sahih, samimi ^{gla}

Kertiden = filhakika

Kertilik = HakiPost

† Kesel = Hasta

Kesellenmek = Hastalannmak

Kesellik = hastalilik

Kino = Mukafat

Kinoq = Kiyinet.

Kis, Kisle // Ayip, Rakahatli

Kivanc, Kivannmak, Kivliq

Kajin = siir

Kajon = nezide

Kajuk = siir, nezide

Köni, Könilik = Adil, adalat

— " Könilük = " "

Körg = Heget (sefil).

g = Kiyafet

K = Hama

Kerti⁷⁶⁹= Hak, hakikat, sahih, samimi

Kertiden= filhakika

Kertilik= hakikat

Kesel⁷⁷⁰= Hasta

Kesellenmek= Hastalanmak

Kesellik= hastalık

Kıno= mükâfat

Kınag= Kıymet

Kıs, Kıslı // ayıp, kabahatli

Kıvanç, Kıvanmak, Kıvılg

Kojin= şiir

Kojon⁷⁷¹= neşide

Kojuk= şiir, neşide

köni⁷⁷², könilik=adil, adalet

___ü, künülük= , “

Körg⁷⁷³= Heyet (şekil)

g= kıyafet

k= cemal

⁷⁶⁹ kerti: (ET kertü “doğru”) Doğru. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2563. Derleme Sözlüğü; C VIII, s.2756.

⁷⁷⁰ kesel: (Ar. kesel) Uyuşukluk, bitkinlik, tembellik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2567.

⁷⁷¹ kojon: Şarkı. Gürsoy Naskali-Duranlı; s.114. Sırkaşeva-Kuçigaşeva; s.60.

⁷⁷² köni: 1. Düz, dik. 2. Dürüst, doğru, sahih. 3. Sadık, içten, samimi. 4. Güvenli, emniyetli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2785.

⁷⁷³ körk: 1. Biçim, görünüş, şekil, kıyafet. 2. Güzellik, endam, süs, ziynet. 3. Resim. 4. Nişan, alamet. 5. Güz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2793. Caferoğlu; s.79. DLT; s.363. İKPÖ; s.197. Gabain; s.283. Ergin; s.126.

işlet = manevi

ide = kuvvet

Kaganlık = Devlet

ij = imparatorluk

Kalın = mufuz

ti = lu

Kanara = mezbaha

i = "

Kayın = bekle, Kayın ana

Kayî = Hafriyat

Kayın
ulus
orbs

Kel = Kelam

Kel = Kelam, sohbât.

Kel = mütâf

Kemeç = asker

Kem, Kent = bekir, vasi

Kepti = niytedan

Kereç = malzeme

Kereklemek = ihtiyac duyarak

Kerekli = lazîm, zaruri

Kereklik =

Kerekli = lazîm

içlek⁷⁷⁴= manevi

ide= kuvvet

Kaganlık⁷⁷⁵= Devlet

_____g⁷⁷⁶= imparatorluk

Kalıp⁷⁷⁷= nüfuz

_____tı= _____lu

Kanara⁷⁷⁸= mezbaha

_____i= “

kayın⁷⁷⁹=bedel, kayın ana

kazı⁷⁸⁰=hafriyat

kayın

ulus

Meclisi Millî

Keb= Kelam

Kef= Kelam, sohbet

kep⁷⁸¹=nütuk

Kemeç= asker

Ken⁷⁸², Kent⁷⁸³=şehir, vasi

Kepti= nüktedan

Kereç= malzeme

Kereklemek⁷⁸⁴= ihtiyaç duymak
cı olmak

Kerekli⁷⁸⁵= lazım, zaruri

Kereklik= “

Kerektü= lazım

⁷⁷⁴ içlek: Madde ile ilgili olmayan, manevi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2089.

⁷⁷⁵ kaganlık: Kağanlık, hakanlık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2331

⁷⁷⁶ kaganlık: Hakani olan, kağanlı, kağanı olan, bağımsız. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2330.

⁷⁷⁷ kalıp: ... (Kişi için) gösterişli dış görünüş, biçim. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2357.

⁷⁷⁸ kanara: Kasaplık hayvanların kesilip yüzüldüğü ve temizlendiği yer, mezbaha, kesim evi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2378. Derleme Sözlüğü; C VIII, s.2618.

⁷⁷⁹ kayın: 1. Kardeş. 2. Hısım, akraba. 3. Dünür. 4. Karı veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayın birader. 5. Kayınbaba. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2493. Yong-Söng-Li; s.65.

⁷⁸⁰ kazı: Toprağı kazma işi, hafriyat. (1935) Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2508.

⁷⁸¹ kep: Söz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2551. Derleme Sözlüğü; C VIII, s.2744.

⁷⁸² ken: Akraba. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2543.

⁷⁸³ kent: 1. tarımsal etkinliklerin olmadığı, halkın çoğunluğunun sanayi, ticaret ve yönetim işlerinde çalıştığı büyük yerleşim birimi, şehir, kasaba. 2. Bu yerleşim biriminde oturan halkın bütünü. 3. Site. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2551. Caferoğlu; s.71.

⁷⁸⁴ kereklemek: Lazım olmak, ihtiyaç hissetmek, gereksemek. Caferoğlu; s.71.

⁷⁸⁵ kerekli: Gerekli. Grönbech; s.98.

Tiirelik = resmi

Tiireli = minnatajov

Tiiretken = minci

Türk = bahadır, yiküdrok

Türs = haslet, renk, sima

Tüz = adil, düniist, [Tüzsiiz = soz]

Tüzlik = adalet

Tüzgüç = intizam, Kaide, inoal
nizam, tanzimat

üçä = akça, kenar

+R =

üçmak = cennet

üçük

üçük = Harf, Hece

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

üçük

Türelilik= resmi

Türelilik=⁷⁸⁶ muntazam

Türetken=mucit

Türk⁷⁸⁷= bahadır, zikudret

Tür⁷⁸⁸= Haslet, renk, sima

Tüz⁷⁸⁹= adil, dürüst / tüzüsüz⁷⁹⁰=

Tüzlük⁷⁹¹= adalet

Tüzük⁷⁹²= intizam, kaide, usul, nizam, tanzimat

ucra⁷⁹³= aksa, kenar
+k⁷⁹⁴

uçmak⁷⁹⁵=cennet

üçük= harf, hece

ujık⁷⁹⁶= Harf, hece (üjük)

usık= “ “

ulus⁷⁹⁷ / uluş⁷⁹⁸

millet devlet

⁷⁸⁶ türelilik: Adaletli, adil. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4944.

⁷⁸⁷ Bk. dipnot 450.

⁷⁸⁸ tür: 1. Aynı cins varlıklar ya da nesneler bütünü içinde ortak özellikleri bulunan grup ya da özdeş tip, cins. 2. Kalite. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4943. Caferoğlu; s.169.

⁷⁸⁹ tüz: 1. Düz, doğru, kusursuz. 2. Doğru kişi, asil. 3. İtaatli, barışık, uyumlu, kavgasız, sakin. 4. Yasaya ve kurallara uyan, adil. 5. Bir topluluğun gerekleri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4954. Caferoğlu; s.170. DLT; s.679. Orkun; s.873. Derleme Sözlüğü; C X, s.4018.

⁷⁹⁰ tüzüsüz: 1. Düzensiz, intizamsız, kusurlu, doğru olmayan. 2. İtaatsiz, uyumsuz, kavgalı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4955. Orkun; s.873.

⁷⁹¹ tüzlük: 1. Adalet. 2. tüze. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.4954. Derleme Sözlüğü; C X, s.4018.

⁷⁹² tüzük: 1. Yasaların uygulanmasına açıklık getirmek için Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan hukuksal düzenleme, nizamname (1935). 2. Tüzel kişiliği bulunan organların çalışma biçimlerine ilişkin hukuksal düzenleme. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4955.

⁷⁹³ ucra: Uç yer, تنها, sakin, kimsesiz yer. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4958.

⁷⁹⁴ ucrak: İssiz yer. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4958. Derleme Sözlüğü; C XI, s.4019.

⁷⁹⁵ uçmağ (Soğd. uştmağ>uçmağ) : Cennet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4962. Ergin; s.300.

⁷⁹⁶ Krş. dipnot 862, 863, 864.

⁷⁹⁷ ulus: 1. Memleket, devlet, ülke. 2. Ulus, halk, kavim, millet, aşiret. Orkun; s.874. 3. Aynı topraklar üzerinde yaşayan, kökenleri aynı, tarih, kültür ve gelenek bakımından ortak mirasa sahip ve çoğunlukla aynı dili konuşan insan topluluğu millet. 4. Kendisini meydana getirmiş bulunan bireylerden soyutlanmış, ortaklaşa egemenlik sahibi, bölünmez bir bütün. 5. Türklerde ve Moğollarda oymakların birleşmesinden oluşan topluluk. 6. Göçebe, 7. Oba. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.4983. Caferoğlu; s.173. DS; C XI, s.4035.

⁷⁹⁸ ulus: (ET ul 'toprak, zemin> ul-u-ş 'bir araya gelmiş topraklar) >Moğ. ulus. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4983. Caferoğlu; s.172. ulus: Memleket, devlet, ülke. Caferoğlu; s.173.

uman= müntazir

umanç⁷⁹⁹= intizar

umanmak= rica etmek, umdumak

umdu⁸⁰⁰= arzu

umducu⁸⁰¹= ricacı

ummak⁸⁰²= intizar et.

⁷⁹⁹ umunç: Umma, umut etme. DLT; s.693.

⁸⁰⁰ umdu: İstek, dilek, tamah. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4984. DLT; s.693.

⁸⁰¹ umducu: 1.Umucu, dilenci. 2. Tamahkâr. Ötüken Türkçe Sözlük, 5, s.4984. DLT; s.693.

⁸⁰² ummak: Olmasını istemek, beklemek, temenni etmek, özenmek, ümit etmek... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4985. DLT; s.693. Battal; s.80.

Tot = Kaffe / Tatislik = ittifak

Tori = Hükümet

Töp = Künk, menze, temel

Töz = " " asil

Ting = Kırup

Tinna = ihtisamli

Turgul = irade, Hüküm

Turunt = Vatan

{ Tii = Her / Tii Tindin = Her yeni
sayir = " (isimden sonra gelir :
Tii sayir = her gice)

Tingel = daimi (her zaman) Tamam

Tingen = Tam, en tier, Tekmil

Tünn = Tekmil (tüm kara = sınırsız)

Tünnün = Hegetile

Tünnlemek = Tamamlamak

Tünnlük = Tamamlamak

Tünnlük = Tamamlamak

Tot⁸⁰³ = kaffe /Totıslık=ittifak

Törü⁸⁰⁴ = Hükümet

Tös⁸⁰⁵ = Kühn, menşe, temel, asıl

Töz⁸⁰⁶ = Kühn, menşe, temel, asıl

Tüç= Kutup

Tüna= ihtişamlı

Turgul= irade, hüküm

Turut= vatan

{ Tü⁸⁰⁷ = her / Tü türlü= her nevi

{ Sayır= “ (isimden sonra gelir: tüm sayır= her gice)

Tügel⁸⁰⁸ = daimi (tujur[?]) tamam

ğ

k

Tügen= Tam, entier, teknil

k

Tüm⁸⁰⁹ = Tekmil (tüm kara=simsiyah)

Tümden⁸¹⁰ =Heyetile

Tümlmek⁸¹¹ = Tamamlamak

“mek= Tamam olmak

Tümlük= Tamamiyet

⁸⁰³ tot: 1. Bütün, hep, teknil. 2. Değersiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4880. Caferoğlu; s.162.

⁸⁰⁴ törü: 1. Kurumlar, gelenekler, alışkanlıklar. 2. Yasa, kamu düzeni, nizam, töre, gelenekler, görenekler, düzen, âdet, sözlü yasa, kanun, kaide, örf, usul, akide, anane, türe. 3. Hükümet. 4. Tören, merasim. 5. Yol, yöntem, düzen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4892. Caferoğlu; s.163. DLT; 647. İKPÖ; s.224. Gabain; s.301. Ayrıca bk. dipnot 467.

⁸⁰⁵ töş: 1. Temel, başlangıç; dağ eteği. 2. Karargâh. ...Naskali-Duranlı; s.184.

⁸⁰⁶ töz: 1. Yaratılmış nesne, mahluk. 2. Tabiat. 3. İlk ruhlar, ezelden beri var olan. 4. Kök, köken, esas, menşe, mebde. 5. Damar, unsur, asli cevher. 6. Asalet. 7. Temel, esas. 8. Umde. (1935) 9. fel. Değişen nesnelerin hiçbir değişikliğe uğramadan kaldığı kabul edilen kavram, cevher. (1942) Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4894. Caferoğlu; s.163. İKPÖ; s.225.

⁸⁰⁷ Bk. dipnot 746.

⁸⁰⁸ tügel/tükel: Tam, tamamıyla, iyi bir hâlde. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4932, s.4934. Caferoğlu; s.167, 168.

⁸⁰⁹ tüm: 1. Yumru. 2. ağız. Tepe, tümsek. 3. Küme. 4. Hep, bütün, büsbütün, toptan, küll. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4938.

⁸¹⁰ tümden: Bütününüyle, tümüyle, baştan sona. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4938.

⁸¹¹ tümlmek: Bir şeyi tüm hâline getirmek, bütünlemek, tamamlamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4939.

43

selet = iktidar, maharet
 selik = kibar, zarif
 seliş = siyak

sercep = lüfe
 sergen = raf

senik = dast, yar
^(ik)selik = ahbab.
 serum = maharet
 serum = sempati

sezet = ferasetli, hassas;
 (intuition) pürür

sergep = ferasetli, yeki
 sehpi

sergi = Hads, idrak, intelle
 seğıs } teferrüs
 seğme }
 seğgin = yeki

segi = his, zan
 seğigen = hassas
 seğik = hads, kezif
 süm = his

selet= iktidar, maharet

selik= kibar, zarif

seliş= siyak

serek⁸¹²= büfe
sergen⁸¹³= “ raf

sevik⁸¹⁴=dost, yar
(ü)k⁸¹⁵=ahbab
üklük⁸¹⁶= muhabbet
sevim⁸¹⁷=sempati

sezek⁸¹⁸= ferasetli, hassas
(intitian) şuur
sezgek⁸¹⁹ } = ferasetli, zeki
sezişli⁸²⁰ }
sezgi⁸²¹ } = hads, idrak, intiba, teferrüs
seziş⁸²² }
sezme⁸²³ }
sezgin⁸²⁴= zeki
sezi⁸²⁵= his, zan
sezigen⁸²⁶= hassas
sezik⁸²⁷= hads, keşif
süm= his

⁸¹² serek: 1. Mutfak rafı. 2. Meyve kurutulmuş sergenlerin bulunduğu yapı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4154.

⁸¹³ sergen: 1. Raf, mutfak rafı. 2. Göstermelik olarak veya satılmak üzere malların müşterilere sergilendiği yer, çamekân, vitrin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4156. Derleme Sözlüğü; C X, s.3588.

⁸¹⁴ sevik: Dost. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4175. Derleme Sözlüğü; C X, s.3594.

⁸¹⁵ sevik: Sevgili, sevilen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4177. DLT; s.509.

⁸¹⁶ seviklik: Sevgi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4177. DLT; s.509.

⁸¹⁷ sevim: 1. Sevmek, beğenmek eylemi. 2. Bir kimsede bulunan ve onu başkalarına sevdiren özellik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4175.

⁸¹⁸ sezek, sezeğin: Tez sezen, iyi sezen, duyarlı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4183. Derleme Sözlüğü; C X, s.3599.

⁸¹⁹ sezişli: 1. Anlayışlı, duygulu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184. Derleme Sözlüğü; C X, s.3600.

⁸²⁰ sezgi: 1. Akıl yürütme olmaksızın, gerçeğin doğrudan kavranması veya elde edilmesi. 2. Bir şeyin olacağı hakkında bilimsel yollardan kanıtlanması mümkün olmayan bilme durumu, ön sezgi. 3. Sezme yeteneği, seziş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4183.

⁸²¹ seziş: 1. Sezmek eylemi veya biçimi. 2. Sezmek eyleminin sonucu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184.

⁸²² sezme: 1. Sezmek eylemi. 2. Sezgi yoluyla kestirmek eylemi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184.

⁸²³ sezgin: 1. Sezmış, çabuk anlamış. 2. (Kişi için) Sezme gücü gelişkin olan, anlayışlı. 3. Duygulu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4183. Derleme Sözlüğü; C XII, s.4687.

⁸²⁴ sezi: 1. Zan, şüphesiz. 2. Sezme eylemi, sezgi. (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4183.

⁸²⁵ Bk. sezek.

⁸²⁶ sezik: 1. Seziş, sezme. 2. Sezgi, zan, tahmin. 3. Duygusuz, gamsız. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184. DLT; s.509. Gabain; s.294. Derleme Sözlüğü; C X, s.3600.

sezinleme, mek = Hisri Kahlil vne.
sezinme, " = istisnaat et.
sezilen = maksus
-mis = "

siri = sakif
siti = Hyme

Sam = halis, tam
sami = resim, suret

san; sanarınok = tehin et.
soncül = ahir
sonolup = netice
sonlama = yeyl
• x soning = ahilist, encom,
nihayet

Söy = Hadis, fikra, söy
" keng = deda (Kinsin)
" mek = ittika et
me = mesnet

sezinle, mek⁸²⁷= Hissi kablel vu[ku?]

sezinme⁸²⁸, “= istişmam et.

sezilen= mahsus
-miş= “

sivi= sakif
k= “

sitit= Hyme

sam= halis, tam

sami= resim, suret

son⁸²⁹: sonarmak= tehir et.

(k)amak= “

soncul⁸³⁰= ahır

sonraki⁸³¹= “

sonduk= netice

sonlama⁸³²= zeyl

X sonuř⁸³³= akıbet, encam, nihayet

⁸²⁷ sezinlemek: 1. Sezer gibi olmak, farkına varmak. 2. Anlamak istemek. 3. Gözetlemek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184.

⁸²⁸ sezinmek: 1. Kuşkulanmak, şüphelenmek, sanmak. 2. durum ve davranışları değerlendirme yoluyla bir parça sezer gibi olmak, sezmek. 3. Bir işi olmadan önce duymak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4184. DLT; s.509. İKPÖ; s.208. Derleme Sözlüğü; C X, s.3600.

⁸²⁹ son: (song /son) 1. Sıralamada sonuncu olan, kendisinden sonra hiçbir şey gelmeyen, en arkada bulunan, arkadan gelen. 2. Sonda bulunan veya bir şeyi bitiren, sona erdiren. 3. Ondan ötesi veya başkası bulunmayan, ardından hiçbir şey veya kimse gelmeyen, nihai. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4293. DLT; s.529. Caferoğlu; s.137.

⁸³⁰ soncul: 1. Son bulma özelliği taşıyan, sonuncu. 2. Son çocuk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4294. Derleme Sözlüğü; C X, s.3664.

⁸³¹ sonraki: Daha sonra olan, sonra yer alan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4296.

⁸³² sonlama: Sonlamak eylemi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4295.

⁸³³ sonuç: (1935) 1. Bir olay, olgu ve eylem sona erdiğinde ortaya çıkan kalıcı durum, netice. 2. Belli bir amaçla hareket edildiğinde elde edilen ya da varılan şey. 3. Bir şeyden zorunlu olarak ortaya çıkan, onu mantıksal olarak gerektiren şey. 4. Bir gelişme ile beliren şey. 5. Bir akıl yürütme, irdeleme, kanıtlama işleminde sonra varılan düşünce veya yargı. 6. Bir yarışma, karşılaşma sonunda yarışmacı veya ekiplerden her birinin elde ettiği sayı. 7. Bir etkene bağlı olarak ortaya çıkan olgu. 8. Özet, öz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4296.

söy= Hadis, fıkra, söz

“ kenç⁸³⁴ = sedir (kürsü)

“ /mek⁸³⁵ = ittika et.

me⁸³⁶ = mesnet

⁸³⁴ söyke: 1. Dayanılacak, yer, destek, dayanak, mesnet, istinatgâh. 2. Kuvvet alınacak şey.

Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4320. Derleme Sözlüğü; C X, s. 3682. Ergin; s.272.

⁸³⁵ söykemek: 1. Dayamak, yaslamak. 2. Yatırmak. 3. Sermek. 4. Yatar gibi oturmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4321. Derleme Sözlüğü; C X, s.3683.

⁸³⁶ söyke: 1. Destek. 2. Dayak. 3. Kefil. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4321. Derleme Sözlüğü; C X, s.3683.

öbet - ençimen, grip

öbeleme - Tezriki mesai

öley - fani, ölimli (K)

ölet - camit

angıl - zafer

Sab - Kelam (sohbet)

Sab - Taraf.

Salt = Hassaten, mahz, mücceret, sade, sof.

Salta - tamamen, — niye.

saltan = sade

samsamak = silsile teşkil et.

samsi = parça

san, sana = şüür

san'at = oran, ıran

öbek⁸³⁷ = encümen, grup

öbeleme= teşriki mesai

ölez⁸³⁸=fani, ölümlü

ölet= camit

öngel= zafer

sab⁸³⁹ = Kelam (sohbet)

sal= Taraf

salt⁸⁴⁰ = Hassaten, mahz, mücerret, sade, saf

salta= tamamen, ___miyle

saltan=sade

samsamak= silsile teşkil et.

samsı= parça

san, sana= şuur

san'at= oran, uran

⁸³⁷ öbek: Aynı cinsten ya da birbirine benzer nesnelerin oluşturduğu bütün, yığın, küme, grup. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3665.

⁸³⁸ ölez: 1. Solgun. 2. Çok zayıf, sıska, cılız. 3. (Kişi için) güçsüz, bitkin. 4. (Işık için) sönük, zayıf. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3689. Gabain; s.290. Derleme Sözlüğü; C IX, s.3331.

⁸³⁹ sab: 1. Söz, sohbet, laf. 2. Haber. 3. Atasözü. 4. Mesaj. 5. Şeref, ün. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3993. Caferoğlu; s.127. Orkun; s.847. İKPÖ; s.205.

⁸⁴⁰ salt: (Moğ. saltan > salt) 1. Yalnızca, tek, sadece, sırf. 2. İçinde yabancı öge olmayan, mutlak. 3. fel. İçine hiçbir madde karışmamış. 4. Yalnız, sadece. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4046.

sece = sandalya
 x secer = müntehip
 seçi = intihap
 seçim = " "
 seçig = " "
 x seçki = " "
 x seçkin = müntehap
 x seçmek = intihap et.

sekilemek } istirahat
 sekiilmek } et.
 seki = iskemle, sedir
 seke = rahle, Kimsin
 sekiemek = merdiven
 sekinmek = Pespi sükmek et
 sekinmek = sakin olmak
 sekin = sedir
 sekiilmek = istirahat et
 sük = sakin

sece⁸⁴¹ = sandalya

X seçen = müntehip

seçi⁸⁴² = intihap

seçim⁸⁴³ = “ “

seçiş⁸⁴⁴ = “ “

X seçki⁸⁴⁵ = “ ”

X seçkin⁸⁴⁶ = müntehap

X seçmek⁸⁴⁷ = intihap et.

sekilemek } = istirahat et.

sekilenmek⁸⁴⁸ }

seki⁸⁴⁹ = iskemle, sedir

seke⁸⁵⁰ rahle, kürsü

sekemek⁸⁵¹ = merdiven

sekinmek = kespi sükunet et.

⁸⁴¹ sece: Dolap yerleri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4112. Derleme Sözlüğü; C X, s.3563.

⁸⁴² seçi: 1. Seçmek eylemi, intihap. 2. Ayırma, seçip ayırma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4112. Derleme Sözlüğü; C X, s.3563.

⁸⁴³ seçim: 1. Bir kimseyi veya bir şeyi benzerleri arasından tercih ederek seçmek işi, tercih etmek eylemi, intihap. 2. Oylama sırasında yapılan tercih, istek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4113.

⁸⁴⁴ seçiş: Seçme eylemi veya biçimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4113.

⁸⁴⁵ seçki: 1. Seçme yapılarak meydana getirilerek şey, seçmeler topluluğu. 2. Şairlerin, yazarların, müzisyenlerin seçme eserlerinin bir araya toplanması ile meydana getirilmiş eser, antoloji, güldeste. (1978) Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4113.

⁸⁴⁶ seçkin: 1. Üstün nitelikleri dolayısıyla benzerlerinden kolayca ayrılabilen, seçilen, üstün, mümtaz, güzide, mutena, elit. 2. (Kişi için) davranışları, bilgisi, eğitimi vb. özellikleri bakımından ortalamayı aşan, üstün nitelikli, güzide, mümtaz, elit. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4113.

⁸⁴⁷ seçmek: 1. Ayırmak. 2. Bir şeyi benzerleri arasında karşılaştırma yapıp yargılama yetisini ve zevkini kullanarak beğendiğini, hoşuna gideni, işine yarayacak olanı almak, ayırmak ve benimsemek. 3. Birçok olanak arasından birini tercih etmek, bir tutumu yeğlemek, belirli bir şekilde davranmaya karar vermek... Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.114. Caferoğlu; s.131. Gabain; s.293.

⁸⁴⁸ sekilenmek: Bir parça oturmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4124. Derleme Sözlüğü; C X, s.3570.

⁸⁴⁹ seki: 1. Alçak, arkalıksız tahta iskemle. 2. Tahta sıra. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4124.

⁸⁵⁰ seke: 1. Arkalıksız ve alçak tahta iskemle. 2. Okul sırası. 3. Peyke. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4124.

⁸⁵¹ sekemek: 1. Merdiven basamağı, merdiven. 2. Toprak üstündeki yükseklik, doğal set. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4124.

seknimek⁸⁵²= sakin olmak

sekü⁸⁵³= sedir

sekülenmek⁸⁵⁴= istirahat etmek.

sük⁸⁵⁵= sakin

⁸⁵² seknimek: Sakinleşmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4126.

⁸⁵³ sekü: 1. Dükkân. 2. Seki, sedir, kerevet. 3. Basamak. 4. Orman içindeki veya dağlar üzerindeki düzlük. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4128.

⁸⁵⁴ sekülenmek: Biraz oturmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4129. Derleme Sözlüğü; C X, s.3573.

⁸⁵⁵ sük: Sakin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4371. Caferoğlu; s.140.

üç - Vakit ¹⁻⁵

üzüml = emel

üza = Bait, emel,
ferza

üzgü = Kadim

üzak = Bait

üzakiler = Kısma

üç = Hayriyet, ⁴²
üç = Hayriyet, ⁴²
ütang = ca, Hicaz

üzak }
üzek } - Harf, heca
üzik }

Sağ bilge

" LK - Afirer
Hayat

as, asig = Faydali

asiger }
asker } =

üt⁸⁵⁶ = vakit
üzel= evvel
uza⁸⁵⁸ = Bait, evvel, feza
uzagı⁸⁶⁰ = Kadim
uzak⁸⁶¹ = Bait
uzakılar=: Kudema

ut⁸⁵⁷ = haysiyet, namus
ud= “
utanç⁸⁵⁹ = ar, hicap

ujak⁸⁶² }
üjek⁸⁶³ } = Harf, heca
üjik⁸⁶⁴ }

Sağ⁸⁶⁵ bilge
“ lık= Afiyet
Hayat

as⁸⁶⁶, asıg⁸⁶⁷ = Faydalı

asıgar |
asker | =

⁸⁵⁶ üt: Zaman, vakit. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5065. Caferoğlu; s.179.

⁸⁵⁷ ut: 1. Utanma duygusu, ar, haya, hicap, edep, utanç. 2. Saygı, terbiye. 3. Kaygı. 4. Şeref. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.5002.

⁸⁵⁸ uza: 1. Geçmiş zaman. 2. Uzun. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5018.

⁸⁵⁹ utanç: 1. Onur incinmesinden kaynaklanan küçülme, alçalma duygusu, onursuzluk, yüz karası, hicap. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.5002.

⁸⁶⁰ uzakı: Sürekli, devamlı, uzun süren. Caferoğlu; s.176.

⁸⁶¹ uzak: 1. Eski, irak. 2. Uzun, uzun devam eden, uzayan süren. 3. Uzun zamanda çok ötelelerde olduğu düşünülen, gidilmesi, varılması çok süren, irak. 4. Zaman bakımından çok gerilerde ya da çok ilerilerde bulunduğu düşünülen. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s. 5018. Caferoğlu; s.176.

⁸⁶² ujak: Hece, harf. Caferoğlu; s.172.

⁸⁶³ üjek: Hece, harf. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5036.

⁸⁶⁴ üjik: Hece, harf. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5036.

⁸⁶⁵ sag: 1. Tatlı, iyi, temiz, halis, sağlam. 2. Sağlık, esenlik. 3. *sag köngül* 1. Temiz ve sağlam kalp. 2. Sıcak kalp. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4010. Caferoğlu; s. 127.

⁸⁶⁶ as: 1. Yarar, çıkar, kazanç, kâr. 2. Faiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.307.

⁸⁶⁷ asıg: 1. Ası, kazanç, kâr. 2. İstifade, fayda, yarar. 3. Faiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.314. Caferoğlu; s.15. Örkün; s.764. DLT; s.40. Derleme Sözlüğü; C I, s.342.

ministere
Arın = makam,
Vazife

Arınlık = { minis-
ğ = trahle,

Arınlı = merkezi sah-
li
" = Vekil,
ministre

Arınk =

ministere
Orun⁸⁶⁸ = makam,
Vazife
Orunluk⁸⁶⁹ } minis-
_____g= } trable

Orunlu= Mevki sahi-
bi
“ = Vekil,
ministre

Orunk⁸⁷⁰ =

⁸⁶⁸ orun: Bk. dipnot. 618.

⁸⁶⁹ orunluk: Taht. orunlug: Bayraklı. Caferoğlu; s.96.

⁸⁷⁰ orung: Bayrak. Caferoğlu; s.97.

g) 3 Hali vür:
 1- fulleri is. yapar,
 Kırın^k - Kırın, yel
 arı^k - temiz "
 2- ismi mahyaları ismi-
 mekân yapar.
 yayla^k - (yay - yay)
 Kışla^k - Kış
 3- ~~g~~ g, i gelir filler
 alet ismi yapar.
 Biçim^{ki} (
 in qin (inulan say

k) arak (ot ırdu -
 dirir k (dirir

l) ———

m) Biçim (bir için kavim,
 lifmek.

k

g) 3 hali var:

1. fiilleri is. yapar:

k

kurug- kuru şey

k

arığ- temiz “

2. ismi mahzları ismi mekân yapar:

yaylak (yay-yaz)

kışlag- kış

3. k i gelir fiillere alet ismi yapar.

g u

kı

Bıçgu

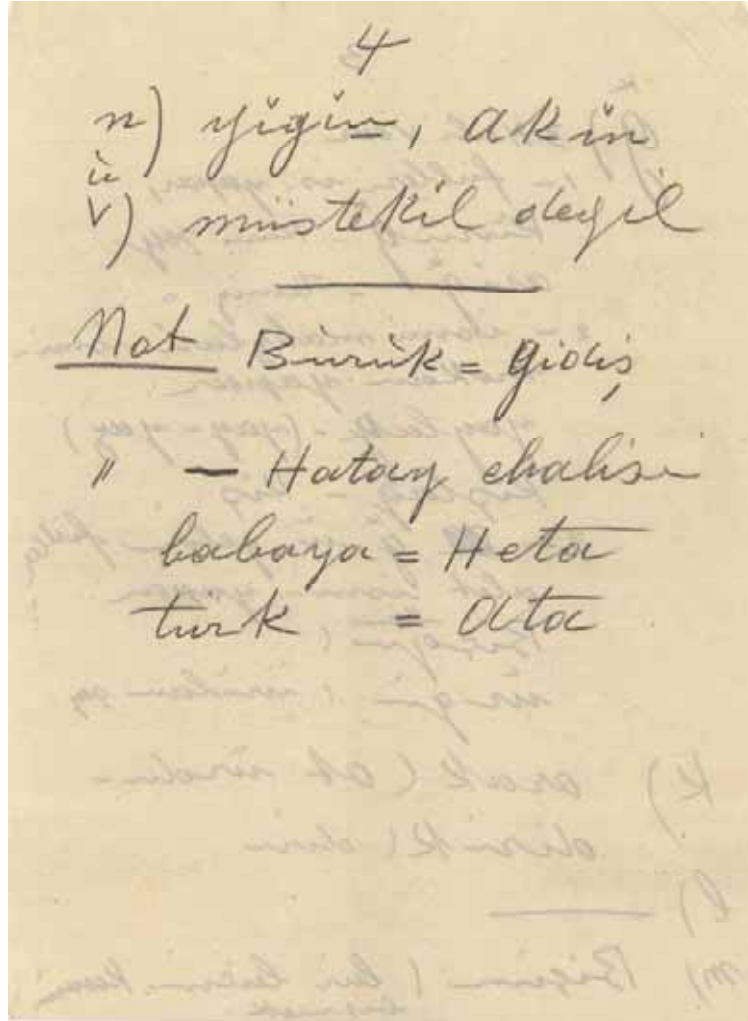
Urgu (urulan şey)

k) orak (ot ürdu)

dirik (diri)

l) _____

m) biçim / bir biçim konumu, biçmek

4

n) yığın, akın

ü

v) müstakil değil

not: Buruk = gidiş

"Hata ahalisi

babaya = Heta⁸⁷¹

Türk = ata

⁸⁷¹ hata: (ata>Hotan ve Kençek hata) 1. Ata. Büyükanne. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1896. DLT; s.212. DS; C VII, s.2305.

6

ögeüs - Akıllı + üs =
akıllı uslu

K. Atatürk

21/II/1935

ögeüs⁸⁷²=: akıllı +üs= akıllı uslu

K. atatürk

21/II/1935*

⁸⁷² Krş. öge: Çok akıllı, yaşlı, ulusun büyüğü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3673. Caferoğlu; s.98. us: Akıl. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4996. Caferoğlu; s.174. [?]

* 23.1.1935 tarihli Akşam gazetesinde şu haber bulunmaktadır: "Dil Heyeti dün toplandı. Şimdiye kadar bin sözün karşılığı bulundu." Buna göre belgedeki notlar 22.1.1935'teki Dil Heyeti toplantısından bir gün önce alınmıştır.

Atatürk'ün nöbet defterine göre de Atatürk 21.1.1935'te trenle Ankara'ya hareket etmiştir. Seyahate katılanlar arasındaki dilciler şöyledir: Saffet Arıkan, İ. Necmi, F.Rıfkı Atay, Muzaffer Bey, Fuat Köprülü, Fazıl Necmi, Besim Atalay, Cevat Bey, Yusuf Ziya, Saim Ali, Şükrü Bey, Abdülkadir Bey, C. Şükrü, Fazıl Ahmet, Naim Onat. Atatürk'ün Nöbet Defter (1931-1938); s.349.

7
Öneyös - Bâla + hakikat =
yüksek hakikat
K. Atatürk
21/I/1934

öneyös= Bâla+hakikat= yüksek hakikat

K. atatürk

21/I/1934

Basa = Badehm; hahalde, minhak-
kak, tamamıyla -

işlik = dahili

işkil = dahili

işkin = "

işleki = "

işlek = manevî

iş sevgi = vicdan

ümet = halk, ahali (hür-?/)

matbaa: matba Basak,

matlen: Basile,

Tahaat: Basım, Basımcılık,

mostluat: Basım,

Kağ = ne kadar

basa= Badehu; herhalde, muhakkak, tamamiyle

içlik= dahili

içkil= dahili

içkin= “

içleki= “

içlek⁸⁷³= manevi

iç sezgi= vicdan

ümek= halk, ahali (hü-?)

matbaa⁸⁷⁴= Basak

matbu⁸⁷⁵= Basılı

Tabaat⁸⁷⁶= Basım, Basımcılık

matbuat⁸⁷⁷= Basım,

kaç⁸⁷⁸= ne kadar

⁸⁷³ içlek: Madde ile ilgili olmayan, manevi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2089.

⁸⁷⁴ matbaa: Basım işlerinin yapıldığı yer, basımevi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.3079.

⁸⁷⁵ matbu: Matbaada basılmış, basılı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.3079.

⁸⁷⁶ tabaat: Kitap basım işi, basımcılık. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4517.

⁸⁷⁷ matbuat: Günlük, haftalık, aylık vb. olarak çıkan gazete ve dergilerin bütünü, basın. 2. Gazete ve dergi çıkarma işi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.3079.

⁸⁷⁸ kaç: Herhangi bir şeyin sayısını veya sayı ile ölçülebilen değerlerini öğrenmek için kullanılan soru sıfatı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2313.

eur = qui agit (agriculteur)
 ion = action de faire, (position)
 te = état où se trouve celui qui agit
 (oisiveté)

eur^(ar)_{in} = ci, (çiftçi)

ion = ma, (yapma)
 e
 in

té = t, e, i, Hararî
 in, i

eur= qui agit (agriculteur)

ion= action de faire (pasition)

te= état où setrouer celbi qui agit

()

eur (ar, yor, ir)= ci (çiftçi)

ion (ma, me, im)= (yapma)

té (t, e, i)= (karartı)
û, ı

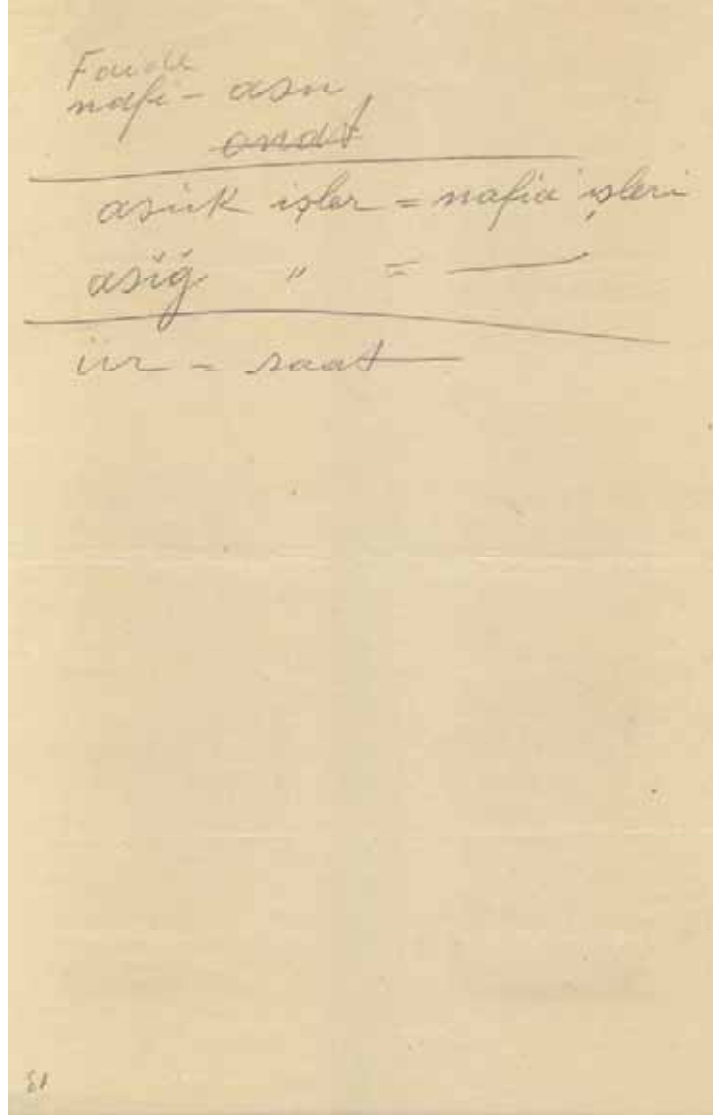
- 1re action = ion = adoration
- 2e qualité = aison = conjugaison
3. fonction = ment
4. lieu = ure
5. instrument = age
6. contenance = ance
7. profession = erie
8. pays = ade
9. diminutif = onde
10. augmentatif & is
péjoratif

d'ore du monde fini commence

bien acue cagi bastayor

- 1er- action= ion= education [?]
- 2- qualite= aision= conjugaison
- 3- [?] = ment
- 4- lieu= ure
- 5- instrument= age
- 6- contenu= ance
- 7- profession= erie
- 8- pays= ade
- 9- diminitif [diminutif?]= ande
- 10- augmentatif } is
péjoratif }

l'ère du monde fini commence
 biten acun çağı başlayor

Fouide

nafi-asu

asuk işler= nafia işleri

asıg⁸⁷⁹ "=

ür⁸⁸⁰= saat

⁸⁷⁹ Bk. dipnot 867.

⁸⁸⁰ ür: 1. Uzun zaman, uzun müddet, her zaman, uzun süre. 2. Müddet, süre. 3. Ekin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5047. Gabain; s.306. İKPÖ; s.163. Caferoğlu; s.178.

1 çağ
gök

~~çer~~

2-Kür

3-Kürün

4-aya

~~öt~~

~~öy~~

5/Sö

6/ncur

7/ür

üt / zaman, vakit

~~öğün öğün : zaman zaman~~
v. v.

ölmek ~~öt~~ / : eski "

Kaçan : ne zaman

1 bilmezlik çağ
çağdaş - müasir
- liğ - mevkut

1 süz
iç

1 çağ⁸⁸¹ /bilmezlik çağı
çağdaş= muasır
lıg= mevkut

2= Kur⁸⁸²

3= Kurum⁸⁸³

4=aşa

—öt— | süz
öy

5/ sö⁸⁸⁴

6/ uçur

7/ ür⁸⁸⁵

üt⁸⁸⁶/zaman, vakit

ögün-ögün: zaman-zaman
v. v.

öbük öti: eski “

Kaçan⁸⁸⁷: ne zaman

⁸⁸¹ çağ: 1. Zaman, zaman parçası, vakit, mevsim, devir. 2. Hayatın çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi önemli bölümlerinden her biri. 3. Belli bir özelliği bulunan zaman parçası, devir. 4. Dünya tarihini daha kolay inceleyebilmek amacıyla varsayımla bölünmüş dönemlerden her biri. 5. jeol. Bir katmanın oluştuğu süre. 6. Bir şeyin en uygun ve en elverişli olduğu zaman. 7. Yaş, asır. 8. Saat. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.851. Caferoğlu; s.38. Derleme Sözlüğü; C III, s.1033.

⁸⁸² kur: 1. Mertebe, aşama, rütbe. 2. Sıra, silsile. 3. Maya. 4. Toy. 5. Akran, emsal. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2840. DLT; s.379. Caferoğlu; s.123. Clauson; s.642.

⁸⁸³ kurum: 1. Kuruluş, yapılış, şekil, biçim, yapı. 2. Kurma, bina etme, koyma. 3. Toplum tarafından kabul görmüş veya yasaların öngördüğü biçimde yürütülen uygulama veya kural, müessese. 4. Böyle işleyişleri sürdürmeyi amaçlayan örgüt, müessese. 5. Kamu yararına iş gören hizmet ocağı. 6. Ordugâh, otağ yeri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2856.

⁸⁸⁴ sö: 1. Uzun süre.2. Vakit, zaman. 3. Mazi. 4. Uzunluk. 5. Çok eskiden. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4310. İKPÖ; s.210. Caferoğlu; s.137. Clauson; s.782.

⁸⁸⁵ Bk. dipnot 880.

⁸⁸⁶ üt: Zaman, vakit. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5065. Caferoğlu; s.179.

⁸⁸⁷ kaçan: 1. Ne zaman, ne vakit? 2. Ne zaman ki, vaktaki. 3. Kaç defa, o kadar. 4. Nereye? 5. nasıl? 6. Herhangi. 7. Eğer. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2314. DLT; s.244. İKPÖ; s.178. Caferoğlu; s.106. Gabain; s.276. Derleme Sözlüğü; C VIII, s.2586.

yüz yıl

zaman, ~~Vakit~~ = Çağ

Korn, ~~devin~~ = Kırın

(x) ~~heure~~, saat = ~~devre~~ iir

montre = Kır

ne zaman = Kaçan

Vakit = Korn

(x) heure - are, eue.

lat. hora, gr. hora

it - ora

es - hora

Braumen - oara (fois)

Korn, Ken

ry

yüzyıl

zaman, vakit= çağ,

kam, devir= Kurum

devir= devre

X heure, saat= ür

mantre= kur

ne zaman= kaçan

vakit= kan

X heure-are, eure.

lat. hora, gr. hora

ıt –ora

es-hara

Roumen oarā (fais)

kan ken

y

- 1 - Bay, Bayan²
in - may C.
2 - general, maresal
3 - Ekselans
-

Bay Comet

Bayan • 10

- in •

- r
n⁸⁸⁸
- 1- Bay⁸⁸⁹, Bayam
in: nazlı
- 2- general, mareşal
- 3- Ekselans

Bay Lounet

Bayan “

____in “

⁸⁸⁸ bayan: 1. Hanım ve hanımefendi anlamında unvan (1934). 2. Kadınlara seslenme sözü. Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s. 509. Ayrıntılı bilgi için bk. Osman F. Sertkaya; “Bay, Bayan, Bayin ve Sayin Kelimeleri Üzerine”, Türk Dili, Sayı 705, Eylül 2010, s.195-203.

⁸⁸⁹ bay: 1. Zengin, varlıklı, ağa. 2. Ulu, kibar, soylu. 2. Temiz. 4. Bir şeye ihtiyaç duymayan, müstağni. 5. (Şamanizmde bazı kutsal varlıkların sıfatı olarak) kutlu. 6. Bey ve efendi anlamında erkeklere verilen bir unvan (1935). Ötüken Türkçe Sözlük; C 1, s. 508. Caferoğlu; s.24.

- 1- yeni intihap.
- 2- Efendi, Bey, Paşa,
Hanım Kalkmış-
tır. Bay = Monsieur
adların başına
gelir
- 3-

1- yeni intihap

2- Efendi, Bey, Paşa,

Hanım kalkmıştır. Bay=Monsieur

Adların başına gelir.

3-

- 1- Ulus : millet
- 2- Uluğ : devlet
- 3- Toplantı : meclis
- 4- Aturum : celse
- 5- Ulusal Toplantı : milli meclis
- 6- Büyük Ulusal Toplantı : Büyük milli meclis
- 7- Türkiye Büyük ulusal Toplantısı : Türkiye Büyük milli-meclisi
- 8- Üye : aya
- 9- Başkan : reis
- 10- Başkanlık Divanı : Riyaset-i Daviye
- 11- Denet : encümen
- 12- Komisyon : [commission, (commette) Commis - -]
- 13- Arın : makam, vazife yeri
- 14- Arıntı : vekil (remplacant)
- 15- Sayılar (saylam) : Melius [güçde, mülkde]
- 16- [Biti (yazı), Bitmek (yazmak), Bitok (kâtip), Bitöken (kâtip)]
- 17- Toplanma : ictima
- 18- Aturum : celse

(1)

- 1- ulus:⁸⁹⁰ millet
- 2- uluş:⁸⁹¹ devlet
- 3- Toplantı:⁸⁹² meclis
- 4- oturum:⁸⁹³ celse
- 5- ulusal Toplantı: Milli meclis
- 6- büyük ulusal toplantı: büyük milli meclis
- 7- Türkiye Büyük ulusal Toplantısı: Türkiye Büyük milli meclisi
- 8- üye⁸⁹⁴: aza
- 9- başkan⁸⁹⁵: reis
- 10- Başkanlık Divanı: Riyaset Divanı
- 11- Denel: encümen
- 12- kayum: [commission, (commethe) commis...]
- 13- orun⁸⁹⁶: makam, vazife yeri
- 14- orunlug: vekil (remplaçant)

⁸⁹⁰ Bk. dipnot 797.

⁸⁹¹ Bk. dipnot 798.

⁸⁹² toplantı: 1. Birden çok kimsenin belirli amaçla bir araya gelmesi, içtima. 2. Kimi kararları almak üzere belirli gündem çerçevesinde ilgili kimselerin katılımıyla gerçekleşen birleşim, oturum. 3. Bir meclis ya da kurulun belirli bir dönem içindeki birleşimlerinin tümü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4868.

⁸⁹³ oturum: 1. Oturmak eylemi. 2. Bir kurul veya meclisin bir konuyu görüşüp karara bağlamak üzere yaptığı toplantı, celse (1935). 3. huk. Yargılama için mahkemenin tarafların ve tanıkların hazır bulunmasını isteyerek önceden belirlemiş olduğu yargılama birleşimi, celse. 4. Yasama meclisinin her birleşimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3651.

⁸⁹⁴ üye: 1. İnsan ya da hayvanların vücutlarında çift olarak bulunan hareket ve tutma işlevlerini yerine getiren uzantılardan her biri, aza (1935). 2. Herhangi bir topluluğu oluşturan bireylerden her biri, aza. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5068.

⁸⁹⁵ başkan: 1. Bir topluluğun, toplantının veya derneğin dışında bulunan en yetkili kişi, reis (1935). 2. Bir ülkeyi veya topluluğu yönetmekle görevli kişi, emir, bey, hakan, melik, sultan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.497.

⁸⁹⁶ Bk. dipnot 610.

15- Saylav⁸⁹⁷ (saylan): mebus (güzide, muntehah)

16- Biti⁸⁹⁸ (yazı), Bitimek (yazmak), Bitik (kitap), Bitiken (katip)

17- Toplanma:⁸⁹⁹ içtima

18- Oturum: celse

⁸⁹⁷ saylav: 1. Milletvekili, muntehib, mebus (1935). 2. Seçim, seçme, intihap (1934). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4103. saylanmak: seçilmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4983. DS, C X, s.3560.

⁸⁹⁸ Bk. dipnot 513.

⁸⁹⁹ toplanma: 1. Toplanmak eylemi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4868.

19- Övüt, öyüt = rey

20- Çokluk = ekseriyet

x x

21- Türkiye Cümhuriyeti = T. Cumhuriyeti

22- Etilik (Eteğelik) = Hükümet

23- Erk = Puissance

24- Bakan = nazir, Vekil, ministre

25- Başbakan = Başvekil

26- Bakanlar Divanı = Vekiller Heyeti
Cabinet,
Couv. Minis.

x x

x

27- Başbakan - ——— lif

28- Kanunluk Bakanı - ——— Banlığı

29- Siyasetler " — — — "

30- İktisatler " " "

31- Dışişler " " "

32- Paraîşleri " " "

33- Kültürîşleri " " "

34- Asîgîşler " " "

35- (Öy) İktisadîîşler " " "

36- Etenlik - Sosyal yardım " "

37- Gümrük ? imhisar ?
Bazı

(2)

19- övüt, öyüt= rey

20- çokluk⁹⁰⁰= ekseriyet

**

*

21- Türkiye Cumurlu(k)gu= T. Cumhuriyeti

22- Etilik (Eteğelik)= Hükümet

23- Erk:⁹⁰¹ Puissance

24- Bakan:⁹⁰² nazır, vekil, ministre

25- Başbakan: başvekil

26- Bakanlar Divanı: vekiller heyeti, cabinet, cous. Minis.

**

*

27- Başbakan⁹⁰³- lık

28- Könülük⁹⁰⁴ Bakanı _____ kanlığı

29- Süelişler⁹⁰⁵ “ ”

30- İçişler “ “

31- Dışişler “ “

32- Para işler “ “

33- Kültür işleri “ “

34- Asıg⁹⁰⁶ işler “ “

⁹⁰⁰ çokluk: 1. Sayı bakımından çok olma durumu, kesret, ekseriyet. 2. Çoğunluk, ekseriyet. (EAT) Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1028.

⁹⁰¹ erk: 1. İş yapabilme gücü, iktidar, kudret, güç, kuvvet, irade, cüzi irade (1935 yeniden). 2. Sözün geçerli olma durumu, sözün ve buyruğu geçerlik, sözünü dinletebilme, gücü yeterlik, nüfuz, iktidar (1935 yeniden) Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1469. Orkun; s.796. İKPÖ; s.142. Caferoğlu; s. 49. DS; C V, s.1773.

⁹⁰² Bakan: 1. Bakmak işini yapan kimse. 2. Devletin yürütme ile ilgili görevlerinden olan kamu işlerinin bir bölümünden sorumlu en yetkili kişi ve hükümet üyelerinden biri, vezir, nazır, vekil (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.441.

⁹⁰³ başbakan: Parlamenter yönetimlerde hükümet adı verilen yürütme organı, başvekil. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.495.

⁹⁰⁴ köni: 1. Düz, dik. 2. Dürüst, doğru, sahih, gerçek. 3. Sadık, içten, samimi. 4. Güvenli, emniyetli. 5. Tam, bütünü ile. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2785. DLT; s.362. Caferoğlu; s.77. İKPÖ; s.196.

⁹⁰⁵ sü: Ordu, askerî birlikler, asker. 2. Savaşçı. 3. Güç, kuvvet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4367. DLT; s.547. Caferoğlu; s.140. Clauson; s.781.

⁹⁰⁶ Bk. dipnot 867.

(Öy) ekonomik işler” “
36- Esenlik⁹⁰⁷ -sosyal yardım” “
37- Gümrük? İnhisar ?⁹⁰⁸
bağlı

⁹⁰⁷ esen: 1. Hiçbir sağlık derdi olmayan, sağlıklı, sıhhatli, sağ salim, sıhhatli, afiyette, iyi. 2. Hiçbir sıkıntısı, huzursuzluğu olmayan, rahat, mesut. 3. Sağlıklı ve huzurlu olarak. 4. Sulh, barış. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1480. Caferoğlu; s.50. DLT; s.194. İKPÖ; s.146.

⁹⁰⁸ gümrük: 1. Bir ülkeye giren ve çıkan mal veya eşya üzerinden alınan vergi. 2. Bu verginin alınmasını sağlayan, ülkeye giren ve çıkan malları denetleyen devlet kuruluştur. Ötüken Türkçe Sözlük, 2, s.1800. inhisar: 1. Bazı şeyleri üretme, satma, bazı görevleri yapma, hizmet sağlama konusunda sağlanan mutlak ayrıcalık, tekel. 2. mcz. Bir şeyle sınırlanmak, -den dışarı çıkamamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2181.

x x

- 38 - Teşkilat = Kurum, yasa
 39 - yartım, Bölük, Bölük - Fırka
 40 - Oymak = Cemiyet
 41 - Kömek - mahalli
 42 - Törün / Alay = merasim
 43 - Tünelik = resmî
 44 - Ulusal Daviçik = şirayî Dev.

sirasatıyî

- 45 - ~~Baş~~ = İngilizat, disiplin
 46 - ~~Eriş~~ = asayiş
 47 - Güven = emniyet, itimat
 48 - Barış, Barışıklık = Sulh
 49 - Barışal = Sulh Haysus, Poux
 50 - Saras = Harp asayiş
 51 - Antlaşma, - mak - misak, - ak-
 tetmek
 52 - Ant = aht
 53 - Ant, antlaşma = mühdese

38- Teşkilat⁹⁰⁹ = kurum, yasa

39- Yartım,⁹¹⁰ Bölek, Bölük= Fırka

40- Oymak:⁹¹¹ Cemiyet

41- Könmek= “ mahalli

42- Törü⁹¹² = merasim
 ü e =
 Alay⁹¹³

43- Türel⁹¹⁴= resmi

44- Uluşal Danışık⁹¹⁵= Şûrayı Dev.

45- sırasaygı⁹¹⁶= inzibat, disiplin

46- ~~Erinç~~= asayiş

47- Güven:⁹¹⁷ emniyet, itimat, sulh

48- Barış, barışıklık⁹¹⁸= sulh

49- Baysal⁹¹⁹= Huzur, asayiş

⁹⁰⁹ teşkilat: Ortak bir amaç etrafında toplanmış kurum ve kişilerin oluşturduğu kuruluş, örgüt. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4776.

⁹¹⁰ yartım: Ayrılmış kısım, parça, bölük. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5232. Caferoğlu; s.188. DLT; s.753. Gabain; s.309.

⁹¹¹ oymak: (Moğ. ayımag) 1. Ulusun ayrıldığı bölümlerden her biri, büyük kavim birlikleri, cemaat, aşiret. 2. Aynı bölgede yaşayan , birlikte göç eden, dil din ve soyları aynı ailelerin tek yönetim altında oluşturduğu obadan büyük, boydan küçük topluluk. Ağız. Hısım, akraba. Ağız. Semt, mahalle, bölge. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3656.

⁹¹² törü: 1. Kurumlar, gelenekler, alışkanlıklar. 2. Yasa, kamu düzeni, nizam, töre, gelenekler, görenekler, düzen, adet, sözlü yasa, kanun, kaide, örf, usul, akide, anane, türe. 3. Hükümet. 4. Tören, merasim. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4892. Caferoğlu; s.163. İKPÖ; s.224. Gabain; s.301. Orkun; s.868. DLT; s.647. Clauson; s. 533.

⁹¹³ alay: Resm-i geçit, geçit töreni. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.194.

⁹¹⁴ Krş. türel: Türe ile ilgili, türeye ilişkin, adli, hukuki. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4944.

⁹¹⁵ danışık: 1. Görüş sorma, fikir edinme. 3. öğüt, meşveret, müşavere, müzakere, istişare. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.1098.

⁹¹⁶ sırasaygı: Saygı duyma. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4210.

⁹¹⁷ güven: 1. Herhangi bir korku, çekinme ve şüphe duymadan birine bağlanma ve inanma duygusu, itimat (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1813.

⁹¹⁸ barış: 1. Barışmak işi. 2. Savaş hâlinde olmayan ülkenin durumu. 3. Bireyler arasındaki uzlaşma, anlaşma. Barışıklık: Barışık olma durumu, sulh, düzenlik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1 s.469.

⁹¹⁹ baysal: Huzur ve refah içinde olan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.513.

50- Savaş:⁹²⁰ Harp

51- Antlaşma,⁹²¹ -mak,: misak, akdetmek

52- Ant⁹²²= aht

53- Ant, antlaşma= muahede

⁹²⁰ savaş: İki veya daha çok devletin başka bir yolla çözüm getiremedikleri sorunları için giriştikleri silahlı mücadele, harp. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4091.

⁹²¹ antlaşma: 1. Antlaşmak işi. 2. Karşılıklı ant verme işi, ahitleşme. 3. İki veya daha çok devletin aralarında saldırmazlık, savunma, ekonomik vb. alanlarda yaptıkları iş birliği sözleşmesi, muahede. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.264.

⁹²² ant: Bir kimsenin doğruluğunu Allah'ın tanıklığı ile beyan etme veya aynı yolla söz verme, yemin, ahit, besa, gülbank, kasem, peyman, söz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.262. Caferoğlu; s.11. Clauson; s.176.

Agin = can, canan, soyal

" 202 = s. 16 / Gümüşhane / Bayburt

Akdogan = s. 25 / Kastamonu / Kire

Arıkaya = s. 49 / Eskişehir

Anam (Dışman) = 66 / Siirt / Sirvan

Ayas (Mehtap, seffaf) = 68 Gök yörde

X Ayay = Berrak Hava, net, sef. / "

Burna (evla) = 122 / Konya / Ereğli

Burnak (a) Kaldırı = " / Erzurum, Trabzon, Mingla --)

Bursal (bur = rayiha) = 123 / Ankara

Büget (bent) = 124 / Tokat, Çorum Gök...
(bükmek)

ağın= cari, ceryan, seyal
sas= s. 16/ Gümüşhane/Bayburt
Akdoğan= s.25 /Kastamonu/Küre
Arıkaya= s.49/Eskişehir
Avan⁹²³ (Düşman)= 65/Siirt/Şivan
Ayas⁹²⁴ (mehtap, şeffaf)= s.68 çok yerde
X Ayaz⁹²⁵= berrak hava,/ ”
Burma⁹²⁶ (evela)= 122/Konya/Ereğli
Burnak(a) (Kadim)= “/Erzurum, Trabzon, Muğla...
Bursal (bur=rayiha)= 123/Ankara
Büget (beut)=124/Tokat, Çorum, çok...
(bükmek)

⁹²³ avan: Zorba, vurucu, kırıcı, kötü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.357. DS, C I, s.375.

⁹²⁴ ayas: 1. Ayaz, serinlik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.378. Caferoğlu; s.18. DLT; s.54. Clauson; s.277.

⁹²⁵ ayaz: Açık, bulutsuz hava. 2. Durgun ve bulutsuz havada çıkan sert soğuk, serinlik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.379. Caferoğlu; s.18. DS; C I, s.409.

⁹²⁶ burun (bir-ön>burun): Önce, ileri, önceleri, evvel, evvelleri. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.795. Caferoğlu; s.36. DLT; s.118. Clauson; s.367.

Eğit = misavi
Evrim = evolution
Devrim = revolution

Ayrtın, ^xıyrtın = mülârek
! akolem = peşin
yartın = Vazih
yertüm = yardımcı. / yav + er
Buket { bukmak, hazırlamak taşın)
Paket {

yönetmek = idare etmek
x Öney = iist / öney = evet
x Güney // Akgüney / s. 26 / Gamsin / Bafra
Köken = menşe

Eşit⁹²⁷ = müsavi

Evrin⁹²⁸ = evolution

Devrim⁹²⁹ = revolution

X

oytun, uytun⁹³⁰ = mübarek

!akdem⁹³¹ = peşin

yartın = vazih

yertüm = yardımcı /yav+er

Büket (bükmek, bağlamaktan)

Paket

yön(e)tmek⁹³² = idare etmek

öney = üst/önez⁹³³ = evel

güney⁹³⁴ //akgüney /s.26/ Samsun/Bafra

köken⁹³⁵ = menşe

⁹²⁷ eşit: Birbiri ile ölçü, boyut, yapı, nitelik veya değer bakımından aynı olan, denk, müsavi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1500.

⁹²⁸ evrim: 1. Birdenbire olmayan, ancak zaman içinde birbirine bağlı, yavaş ve aşamalı biçimde gerçekleşen gelişme, değişim veya dönüşüm, inkılap (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1521.

⁹²⁹ devrim: 1. Köklü tedbirlerle kısa zamanda toplum hayatında var olan yerleşik düzeni değiştirme ve yeniden biçimlendirme, inkılap (1935). 2. Ayaklanma veya başka yollarla iktidarı uzaklaştırarak yönetim tarzında yapılan değişiklik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4091 Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1191.

⁹³⁰ uytun: Kutlu, kutsal. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5014. DS; C XI, s.4051.

⁹³¹ akdem: 1. Önce. 2. Daha önce, ilk önce, en önce. 3. Önde ve ilk planda olan, önemli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.167.

⁹³² yönetmek: 1. Yön vermek. 2. Başında bulunduğu ve işleyişinden birinci derecede sorumlu olduğu kurum veya kuruluşun yasalara, kurallara ve amaçlara uygun biçimde varlığını ve faaliyetini sürdürmesini sağlamak, tedvir etmek (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5371.

⁹³³ önez: Hareket hâlindeki bir şeyin önü, ön taraf, ön. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3701.

⁹³⁴ güney: Güneş alan yer, güneşi hiç eksilmeyen yer, güneşe karşı olan yer, güneç, çoğaç. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1806. Clauson; s.725.

⁹³⁵ köken: Bir şeyin geçmişteki esası, bir şeyin ortaya çıktığı, dayandığı temel, menşe, kaynak (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2777.

II

22

çekim = cayılee
yaptırtmak = tadil etmek
basım = taayit

sayı = is

say = vakit

sayit = zaalejin

150 $\frac{5}{2}$

1

II

çekim⁹³⁶ = cazibe

yatıştırmak⁹³⁷ = tadil etmek

basım = tazyik

sayt = [?]

say: vakit

sayıt = zadegân

⁹³⁶ çekim: Güzel ve düzgün görünüş, çekme gücü, cazibe. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.915.

⁹³⁷ yatıştırmak: Yatışmasını sağlamak, yatışmasına neden olmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5247.

$$\begin{pmatrix} z_{ei} + t \\ p_{ey} + t \end{pmatrix}$$

iiskes = muhokkork, mutlak

sinn = isaret,

pime = akil, idrak

ed = mal, mülk

dölük = vakarlı

T	α	F

Zei+t
Say+t

üşkes= muhakkak, mutlaka

sim⁹³⁸= işaret

sime= akıl, idrak

ed= mal, mülk

dölük= vakarlı

T	a	F	

⁹³⁸ sim: İşaret, sembol (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4243.

T. Käl. isitmek)
 lood. ch " "
 gr. Kly " "
 island ch - as " " Kilak, Samia Knecht
 got hlin - ma

T. Bad, pot " beden "
 T. dang, tang = gök // Tange^(K) = Li^{Li} danke

T. Kork = sallamak,
 sallan —
Hareket et et

Karakα - Haraka Harakat

T. kul “işitmek)

Lat. clu “

Gr. kly “

İrland clu-as “, Kulak, samia kuvveti

Got hlin-ma

T. Bod⁹³⁹, pat “beden”

k

T. dang, tang= gök /tange=danke teng

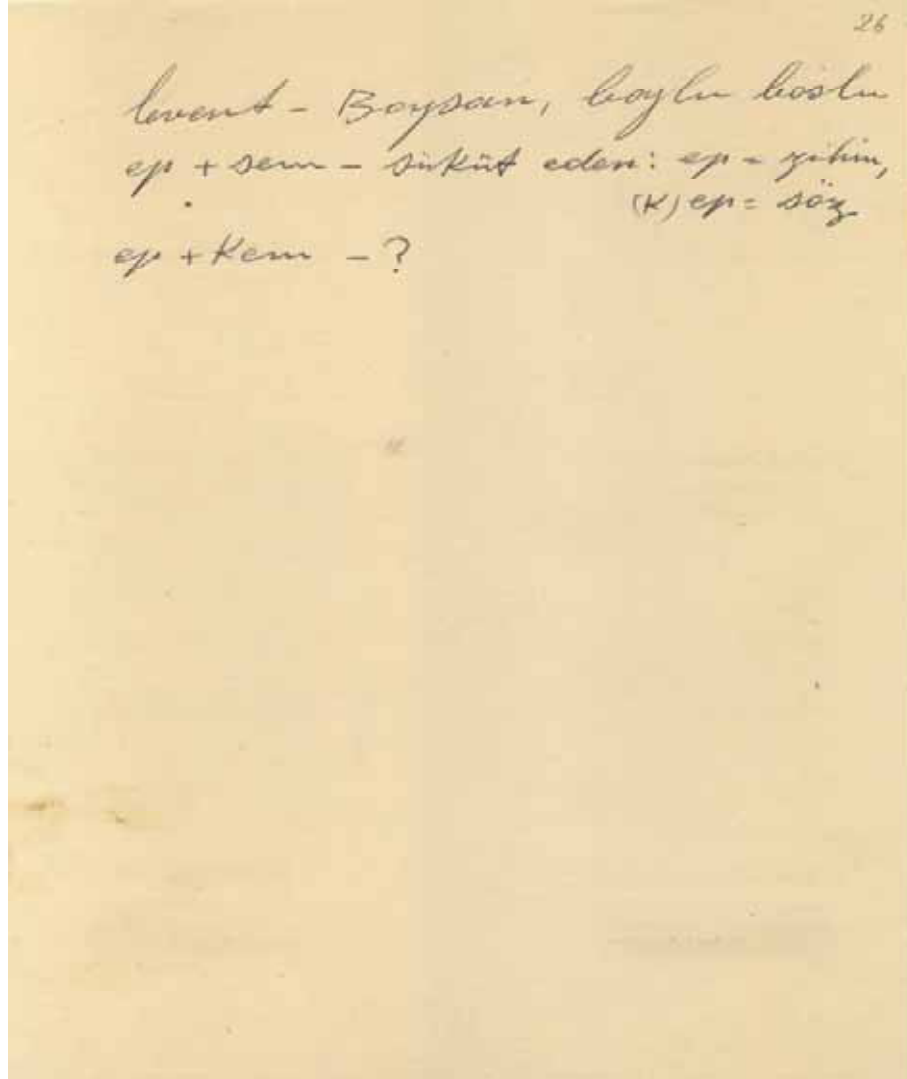
T. Kōrk: sallamak

sallan ____

Hareket et

Karaka-Haraka-Harakat

⁹³⁹ bod: 1. Boy, halk, cemaat. 2. Vücut, boy, gövde. Caferoğlu; s.30. Clauson; s.296.

levent⁹⁴⁰-Boysan, boylu boslu

ep+sem-⁹⁴¹ sükut eden= ep= zihin

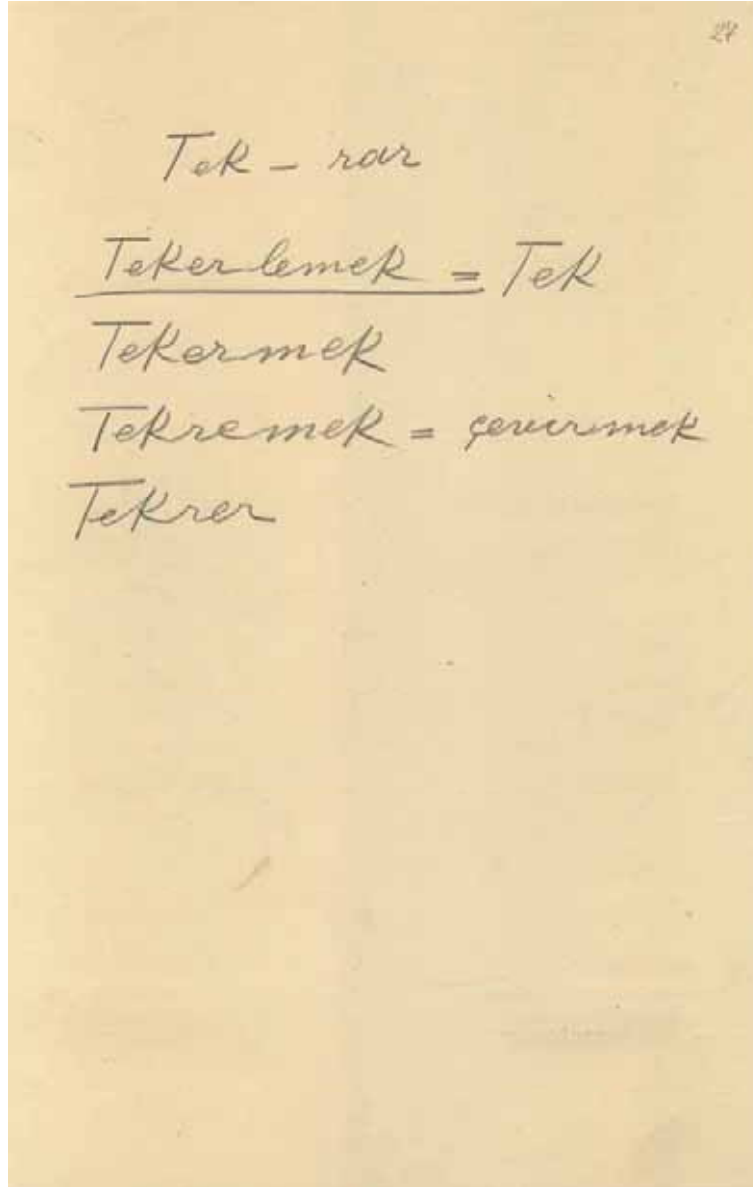
(k)ep⁹⁴²= söz

ep+kem ?

⁹⁴⁰ levent: Emsallerine göre daha gösterişli ve uzun boylu, güçlü kuvvetli, yakışıklı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2958.

⁹⁴¹ epsem: Sessiz, ses çıkarmayan, susan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1458.

⁹⁴² kep: Söz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2551. DS; C VIII, s.2744.

Tek-rar

Tekerlemek= Tek

Tekermek

Tekremek= çevirmek

Tekrer

Tüyme+k⁹⁴³ /firar et. /

Tüyme+n/igtıaş, isyan
ö

⁹⁴³ tüymek: Görünmeden gizlice kaçmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5,s.4954. DS; C X, s.4017.

Laf

29

Laf		Lak + ir + di
Lafiz		
Lafiz - en		

Pronanc + er
 + é
 + iation -
 + able

im _____

Selçik = belç, fasik, minnakkah
 Selen = niola, sada, sant. -
 Seliz = siyak
 Selki = Hafif
 Cümak = cennet
 Sap, sapça = mselen
 /Konak / sokulabilmek

Laf⁹⁴⁴

Laf	Lak+Ir+Dı
Lafız ⁹⁴⁵	
Lafıza ⁹⁴⁶	

Pronanc+er

+é

+iation

+able

im⁹⁴⁷ _____

Selçik⁹⁴⁸ = belg, fasih, müvakkah

Selen⁹⁴⁹ = nida, sada, savt...

Seliş⁹⁵⁰ = siyak

Selki⁹⁵¹ = Hafif

cumak = cennet

sop, sopça = [neseben]

konak/sokulabilmek

⁹⁴⁴ laf: Duygu ve düşünceleri anlatmak için söylenen söz veya sözler. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2923.

⁹⁴⁵ lafız: Ağızdan çıkan söz, kelime. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2926.

⁹⁴⁶ lafza: Söylenen tek bir söz, bir tek kelime. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2926.

⁹⁴⁷ im: Anlamalı işaret veya iz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2156. DLT; s.231.

⁹⁴⁸ selçik: 1.Arsız. 2. Geveze. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1548.

⁹⁴⁹ selen: Kulakla algılanan her şey, ses, gürültü. 2. Haber, bilgi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4132.

⁹⁵⁰ selis: 1. (Söz için) akıcı, düzgün ahenkli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4132.

⁹⁵¹ selki: Sorumsuz, dikkatsiz; sarkık, gevşek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4134. DS; C X, s.3577.

Ca - (e)
ça - (e)

31

Türk köklerden isimler:

ak+ça, dilek+ge (aynı hal), bilmece
ilica, sırça

x x
x

Camian = Kâğıt

Petit, Page = Piç

air = origine, race, famille

T. yer =

air = client

yür, ir = "

Das (Dassum)
T. Ters

Ku; Kulamak = Can + ser

geveze =

gep = sohbet

gevelemek

gevik = işin vasıtası

ca- (e)

ça- (e)

Türlü köklerden isimler:

ak+ça, dilek+çe (arzuhal), bilmece, ılıca, sırça
e

* *

*

Camion⁹⁵²= Kağnı

Petit, Page: Piç

air: origine, race, famillle

T. yer:
(i)

air= chant

yir, ir= “ [Das Dasmum? T. Ters]

causari/lat.

Ku= kulamak: causer

geveze⁹⁵³=

gep⁹⁵⁴= sohbet

gevelemek⁹⁵⁵

gevük= iğfal vasıtası

⁹⁵² camion: 1. Yük arabası. 2. Kamyon. Saraç; s.204.

⁹⁵³ geveze:Çok konuşmayı seven, yerli yersiz konuşan, çenesi düşük. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1694.

⁹⁵⁴ Krş. dipnot 942.

⁹⁵⁵ gevelemek: 1. Bir şeyi ağız içinde çiğnemedi, çiğniyormuş gibi yaparak evirip çevirmek. 2. mcz. Bir sözü doğrudan söylemeye doğrudan cesaret edemeyip kıyısından köşesinden anlatmaya çalışmak, kem küm etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1694.

Tay + lan = uygun baylu

Bütün + ley = Kâmil
Dijet ley = esasen, essentiellement.

+ layin, lejin

yax = yak

yaxuk_{+luk} = yakın_{+lık}

ut = esas, temel

ulluk = esası, fundamental

Huşinée équivalant à b, p, v.

Hac = ballot au gros magnet.

T Bayh =

Yakışık Pac, bag =

all. Pack =

Tayim = Hayır (daim)

Tay+lan⁹⁵⁶= uzun boylu

Bütün⁹⁵⁷+ley= kamilen

dip ley= esasen, essentielle ment.

+layın, leyin

yav= yak⁹⁵⁸

yavuk⁹⁵⁹= yakın

+lık: +lık

ul:⁹⁶⁰ esas, temel

ulluk: esasi, fundamental

H/aspinée équivalan [équivalent] à b, p, v.

Hac: ballot au gros paquet.

T. bagh=

[?] Pace, bag=

[all.] Paek=

Tayın= Hazır, daim

⁹⁵⁶ taylan er: İnce, kibar, güzel, boylu, poslu, rengi parlak, elbisesi temiz adam. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4653. DLT; s.590. Clauson; s.569.

⁹⁵⁷ bütün: 1. Eksiksiz, tam. 2. parçalara ayrılmamış, tek parça hâlinde. 3. Çok sayıda varlık ve nesnelerin tamamı. 4. (para için) Bozuk olmayan, büyük miktarda ve tek banknot. 5. Mümkün olduğu kadar, olanca. 6. Biricik, tek olarak. 7. Doğru, dürüst, sahih. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.731. Caferoğlu; s.28. DLT; s.127. Gabain, s.144.

⁹⁵⁸ yavuk (yak-mak (yaklaşmak) <yag-uk/yav-uk) Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5253. Clauson; s.896.

⁹⁵⁹ yavuk: 1. Yakın, civar. 2. Yakın, hısım, akraba. 3. Nişanlı... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5253. yaguk için bk. DLT; s.730. Caferoğlu; s.182. Tekin; XI. Yüzyıl Türk Şiiri, s.260. DS; C XI, s.4207. Clauson; s.901.

⁹⁶⁰ ul: Tesis, esas, temel. Clauson; s.124.

Fr. Echo (Ko) / e + can + ter = dinlemek
 T. yan Ku

// Canser (Ko + se)
 // e + Canter (e + Ku + ter)

F. Taile (Tay)

T. Taylan = izin hayli

Tayiz = mürtefi yer

Taylamak = bir loya getirmek (tuzini)

F. Tailler (Tay + ..) = kesmek

T. Tay + mak = kurban kesmek

yan = yak (m)	il = esas, temel
yanık <u>lık</u> yakın <u>lık</u>	illik - fonda-
yan <u>ru</u>	mantal
yan <u>er</u>	

Fr. Echo⁹⁶¹ (Ko) / e+cau+ter= dinlemek
T. yankı

// Causer⁹⁶² (Ko+ze)
// e+couter⁹⁶³ (e+ku+ter)

F. Taille⁹⁶⁴ (Tay)
T. Taylan⁹⁶⁵ = uzun boylu
Tayız⁹⁶⁶= mürtefi yer
Taylamak⁹⁶⁷= bir boya getirmek (tevzin etmek)

F. Tailler⁹⁶⁸ (Tay+) = Kesmek
T. Tay+mak= Kurban kesmek

yav=yak⁹⁶⁹ (m)
yavukluk⁹⁷⁰=yakınlık
yav ru
yav er

ul⁹⁷¹= esas, temel
ulluk= fundamental

⁹⁶¹ echo: Yankı. Saraç; s.476.

⁹⁶² causer: 1. Neden olmak, yol açmak. ...3. Konuşmak, yarenlik etmek, çene çalmak. ...Saraç; s. 224.

⁹⁶³ ecouter: Dinlemek: Saraç; s. 480.

⁹⁶⁴ taille: Boy. Saraç; s.1360.

⁹⁶⁵ taylan. Bk. dipnot. 964.

⁹⁶⁶ tayız: Tepe. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4652. Battal; s.70.

⁹⁶⁷ taylamak: 1. Hayvanlara yük sararken iki tarafa eşit ağırlıkta yük koymak, denkleme. 2. Tütün denklelerini düzgün biçimde yığmak. 3. Hayvana sarılacak yükleri denk yapmak, yük hazırlamak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4652.

⁹⁶⁸ tailler: 1.Yontmak. 2. Kesmek, biçmek. Saraç; s. 1361.

⁹⁶⁹ yak: 1. Kenar, taraf, semt. 2. Yakın. 3. Hısım, akraba, yakın. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5162. yakmak: 1. Yaklaşmak. 2. Hoşa gitmek, yakışmak. 3. İz bırakmak, tesir etmek, isnatta bulunmak... Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5168. Caferoğlu; s.183.

⁹⁷⁰ yavuk: 1. Yakın, civar. 2. Yakın, hısım, yakın akraba. 3. Nişanlı. 4. Aşk, sevi, sevgi. 5. Evlilik sözü, nişan. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5253. Orkun; s.882. Caferoğlu; s.182.

⁹⁷¹ 1. ul: 1. Toprak, dip, zemin. 2. Temel, esas, başlangıç. 3. Duvar temeli. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4978. Caferoğlu; s.172. Battal; s.79.

Kamion

Camion = Kağrı

Petit, Page = Pic

air (e) = origine, race, famille

yer
(e) =

air = Chant

yer, ir = "

Dos = (H. Durstun) Ters

Canse (lat Can + sari)

~~e + co + ter = dinlemek (H. Durstun)~~

T. Ku, Kü, Ke = sada

me

ge = "

gep = sohbet

ger =

gevelenmek =

gevece

✓ gevece

Kamyon

Camion= Kağrı

Petit, Page= Piç

air (e)= origine, race, famille

yer= _____
(i)

air⁹⁷²= chant

yır, ır⁹⁷³= “

Dos⁹⁷⁴ = (lt.Dors+um) Ters

Causer⁹⁷⁵ (lat. Cau+sari)

t. Ku, Kü⁹⁷⁶, Ke = sada

ge

gep= sohbet

gev=

gevelemek⁹⁷⁷=

geveze⁹⁷⁸

⁹⁷² air. Ezgi, hava, türkû. Saraç; s.58.

⁹⁷³ yır: Şarkı, türkû. Caferoğlu; s.192.

⁹⁷⁴ dos: Arka, sırt. Saraç; s.459.

⁹⁷⁵ causerie: 1. Konuşma, yarenlik. 2. Söyleşi. Saraç; s.224.

⁹⁷⁶ kü: 1. Ün, şöret, şan. 2. Söylenti, şayia, ün. 3. Haber. 4. Gürültü, ses. 5. Meşhur. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2878. Caferoğlu; s. 80. Orkun; s. 816.

⁹⁷⁷ Bk. dipnot 955.

⁹⁷⁸ Bk. dipnot 953.

Karp - ici		silah
Karp - cin		
Karb - anmak -		ayakla ezmek
		ayağı a[ı]tına almak
Karb - amak -		elle yakalamak

Bölüm = Kompartiman, qübe

Bakı - teftiş - Bakıman - müfettiş
 Baş - rüşniyat
 -cı = tahsilat

Pirgü = peşe, pürzide, mikay,
 rida

Pürkenmek = setketmek
 (g)

Pürkenmek = tesettür et

Kabza - Kavya - Kav + ra + mak
 Dök - Sök + mak

Bayık = asikar, ledehi,
 hakikatın, sarık,
 Vazih. (talim yemede)

Kıvrak = Hareket
 Kıvrakmak = " ettirmek
 — x — " et.

Bölgün= kompartıman, şube

muayene
Bakı – Teftiş- Bakıman - müfettiş

Baç⁹⁷⁹= rüsumat

-cı⁹⁸⁰= tahsildar

Pürgü⁹⁸¹= peçe, puşide, nikap, rida

Pürkemek= setretmek

(g)

Pürkenmek= tesettür et.

Kabza⁹⁸² – Kavza⁹⁸³ – Kav+ra+mak

Sak – sark+mak

Bayık:⁹⁸⁴ aşikâr, bedihi, hakikaten, sarîh, vazîh. (Tabii yerinde)

Kımırtı= Hareket

Kımratmak⁹⁸⁵= “ ettirmek

X “ et.

⁹⁷⁹ baç: 1. İmparatorluk döneminde limanlara uğrayan gemilerden, bu gemilerden boşaltılan mallardan veya kervanlardan alınan bir nevi gümrük vergisi. 2. Zorla alınan para, haraç. 3. Hayvan vergisi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.416.

⁹⁸⁰ baççı: Baç vergisi toplayan kimse, tahsildar, gümrükçü. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.416.

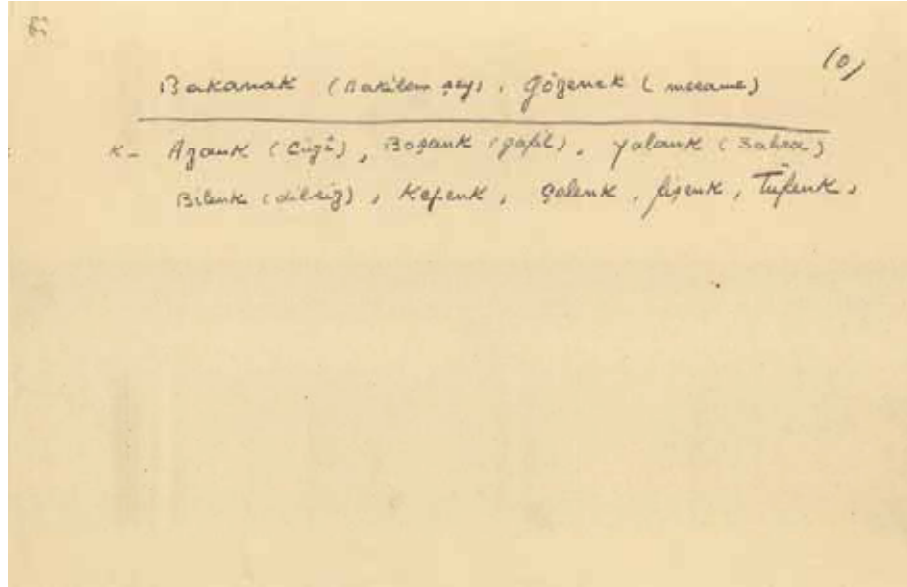
⁹⁸¹ Bk. dipnot 525.

⁹⁸² Kabza: 1. Tutulacak yer, sap, tutamak. 2. Bir tutam, bir avuç şey. 3. Tutacak şey, avuç, pençe. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2312.

⁹⁸³ Krş. kavzamak: 1. dayatmak, sıkıştırmak, sıklaştırmak. 2. Sıkıca tutmak, kavramak, yakalamak. 3. Korumak, saklamak, muhafaza etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2488.

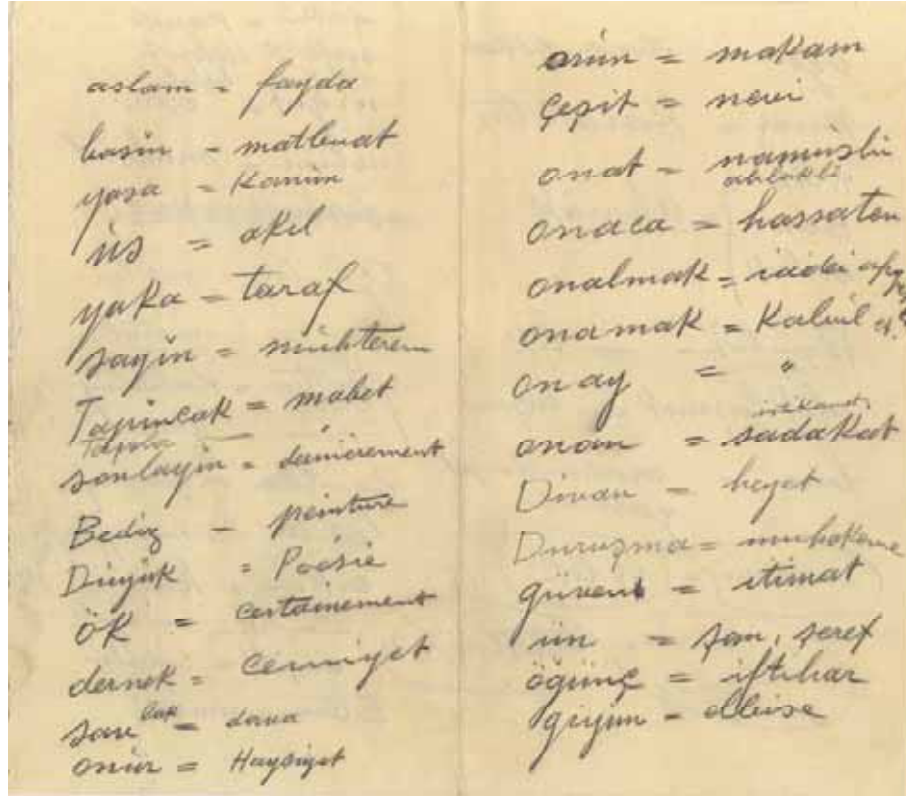
⁹⁸⁴ bayık: 1. (Söz için) doğru, gerçek. 2. Açık, belli, aşikâr. 3. Gerçek, kuşkusuz, kesinlikle, şüphesiz. 4. Doğru söz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, .510.

⁹⁸⁵ Kımratmak: Kıpratmak, hareket ettirmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2608.

Bakanak (bakılan şey, gözenek (mesame))

K- AzanK (cüzî), boşanK (gafil), yalanK (sahra)
BilenK (dilsiz), KefenK, ÇelenK, fişenK, TüfenK

aslan= fayda
 basin⁹⁸⁷= matbuat
 yasa⁹⁸⁸= kanun
 yaka⁹⁹⁰= taraf
 sayin⁹⁹¹= muhterem

orun⁹⁸⁶= makam
 çeşit= nevi
 onat⁹⁸⁹= namuslu, ahlaklı
 onaca= hassaten
 onalmak⁹⁹²= iadei afiyet et.

⁹⁸⁶ Bk. dipnot 610.

⁹⁸⁷ basın: 1. Günlük, haftalık, aylık vb. olarak çıkan gazete ve dergilerin bütünü, matbuat (1935).

Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.476.

⁹⁸⁸ yasa: Yasa, kanun. Caferoğlu; s.188.

⁹⁸⁹ onat: 1. Düzgün, usule uygun, özenli bir durumda olan, mükemmel. 2. Yararlı. 3. Dürüst ve iyi karakterli. 4. Doğru, usule uygun ve özenli biçimde, mükemmel olarak. 5. İyi, güzel, düzgün. 6. Namuslu. 7. Tatlı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3619.

⁹⁹⁰ yaka: Taraf, yan, civar. age.; s.182.

⁹⁹¹ sayin: 1. Saygı gösterilmeye layık olan, saygıdeğer, muhterem (1935). 2. Bir kimseye veya bir topluluğa hitap ederken ya da yazışmalarda adların önüne getirilen unvan ve nezaket sözü; saygıdeğer, muhterem. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4102.

⁹⁹² onalmak: İyileşmek, düzelmek, geçmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3617.

Tapıncak⁹⁹³ = mabet

Tapla⁹⁹⁵ = “

Sonlayın = dernièrement

Bediz⁹⁹⁷ = peinture

Duyuk⁹⁹⁹ = poésie

Ök¹⁰⁰¹ = certainement

Dernek¹⁰⁰³ = Cemiyet

Sav^{lak, 1005} = dava

Onur¹⁰⁰⁷ = haysiyet

onamak⁹⁹⁴ = kabul et.

onay⁹⁹⁶ = “

onan = istikamet = sadakat

Divan⁹⁹⁸ = heyet

Duruşma¹⁰⁰⁰ = muhakeme

güven¹⁰⁰² = itimat

ün¹⁰⁰⁴ şan, şeref

öğünç¹⁰⁰⁶ = iftihar

giyim¹⁰⁰⁸ = elbise

⁹⁹³ tapıncak: 1. Sahibine uğur getirdiğine ve doğaüstü özellikler taşıdığına inanılan küçük tapınma nesnesi veya hayvan, fetiş. 2. mcz. Kendisine tapınma duygusu ile bağlanılmış şey veya kimse, fetiş. 3. Tapınak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4589. Krş. tapınak: Tapınmak için yapılmış yapı; mabet, ibadethane (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4589.

⁹⁹⁴ onamak: Verilmiş bir kararı veya yapılmış bir eylemi doğru, uygun ve yerinde bulmak, tasvip etmek, beğenmek, kabul etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3617.

⁹⁹⁵ taplamak: Tapmak, lutfetmek, takdir etmek, hak vermek. Caferoğlu; s.147.

⁹⁹⁶ onay: 1. Verilmiş bir kararı veya yapılmış bir eylemi kabul etmek, doğruluğundan emin olduğu için sorumluluğu yülendiğini kabul etme, tasdik (1935). 2. Resmî bir makamın, bir kararı, bir atamayı vb. uygulamayı, yasalara uygun gördüğünü belirten bildirimi, uygun görmeyi bildiren resmi işlem, tasdik. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3619.

⁹⁹⁷ bediz: 1. Resim, tasvir. 2. Heykel. 3. Süs, bezek, nakış. 4. Narin. 5. Heykeltraş. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.523.

⁹⁹⁸ divan: 1. Devler. 2. Yüksek dereceli devlet adamlarından oluşmuş büyük meclis. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1246.

⁹⁹⁹ Krş. duyu: 1. İnsan ve hayvanların dış dünyaya ait uyarımları duyma, görme, koklama, dokunma, tat alma organları ile algılama durumu ve bunu sağlayan yetenek, hassa (1935). 2. Duygu, his. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1316.

¹⁰⁰⁰ duruşma: 1. Karşılıklı olarak birbirine vaziyet alacak biçimde durma eylemi. 2. Davacı ve davalı tarafların yargıç önünde hazır bulundukları yargılama evresi, muhakeme (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1310.

¹⁰⁰¹ ök: 1. Pekleştirme edatı, kuvvetlendirme edatı. 2. Aynı, tıpkı. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3682. Orkun; s.827.

¹⁰⁰² güven: Herhangi bir korku, çekinme ve şüphe duymadan birine bağlanma ve inanma duygusu, itimat (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1813.

¹⁰⁰³ dernek: 1. Toplantı, toplantı yeri. 2. Aynı amaçla bir araya gelen kişilerin meydana getirdiği topluluk. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1175.

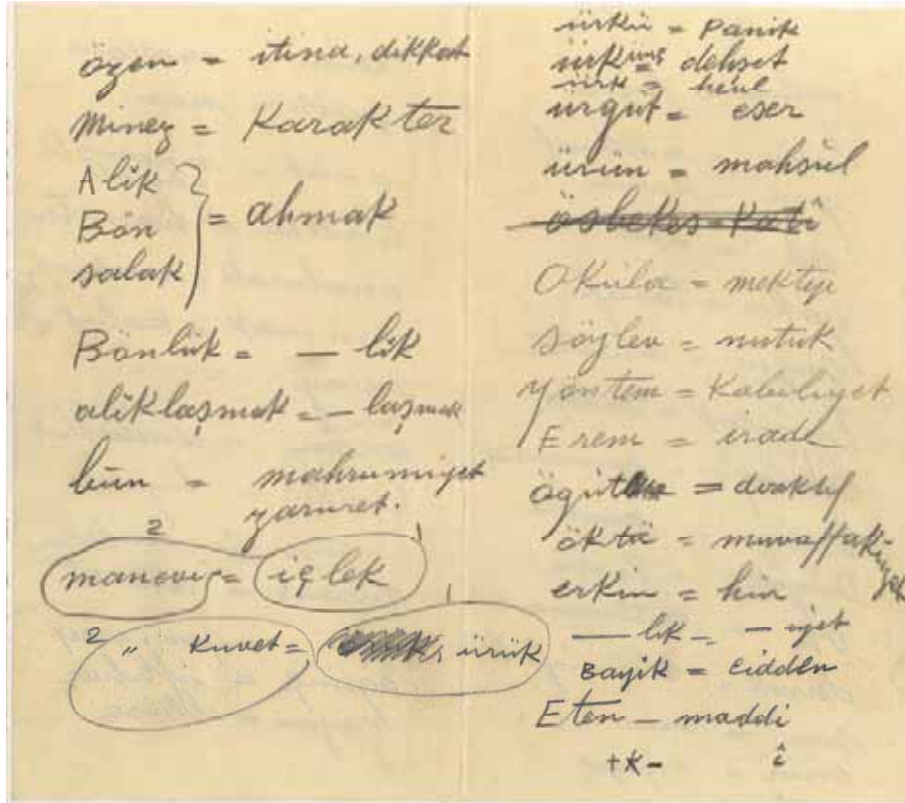
¹⁰⁰⁴ Bk. dipnot 682.

¹⁰⁰⁵ sav: Öne sürülen ve savunulan düşünce, tez, dava (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4089.

¹⁰⁰⁶ öğünç: Övünç. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3679.

¹⁰⁰⁷ Bk. dipnot 228.

¹⁰⁰⁸ giyim: 1. Giyecek, elbise, urba. 2. Giyinme biçimi, üst baş durumu. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1725.

özen¹⁰⁰⁹ = itina, dikkat

minez = karakter

Alık¹⁰¹¹

Bön¹⁰¹² } = ahmak

salak }

bönlük = __lık

alıklanmak = __laşmak

ürkü = panik

ürkünç¹⁰¹⁰ = dehşet

ürk = hevl

ürgüt = eser

ürün¹⁰¹³ = mahsul

okula = mektup

söylev¹⁰¹⁴ = nutuk

¹⁰⁰⁹ özen: Yapılan ya da sürdürülen bir işte, içten gelerek gösterilen titizlik, ihtimam, itina. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3738.

¹⁰¹⁰ ürkünç: 1. Ürküntü, kargaşalık. 2. Ürküten, korkutan; ürkme ve korkma duygusu veren, dehşetengiz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5051.

¹⁰¹¹ alık: Anlama ve sezme gücü yetersiz, aptal, avanak, bön, budala, ebleh, saf, salak, sersem. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.205.

¹⁰¹² bön: Zekâ ve kavrayıştan yoksun olduğu için kolay kandırılabilen, akılsız, budala, aptal, saf, ahmak. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.676.

¹⁰¹³ ürün: Doğada herhangi bir faaliyet sonucu meydana gelen şey, mahsul (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5053.

¹⁰¹⁴ söylev: Belirli bir görevle yükümlü bir kimsenin, bir tören sırasında dinleyicilere karşı yaptığı konuşma, hitabe, nutuk (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4323.

bun¹⁰¹⁵= mahrumiyet, zahmet

2 1
manevi= içlek¹⁰¹⁶

2 “ kuvvet: örük, ürük

yöntem? kabiliyet

erem= irade
öğüt¹⁰¹⁷= direktif

öktü= muvaffakiyet
erkin¹⁰¹⁸= hür

__lık= __iyet

bayık= cidden

Eten – maddi

+k - i

¹⁰¹⁵ bun: 1. Sıkıntı, gam, kasavet. 2. Şiddetli ihtiyaç, zaruret. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.696.

¹⁰¹⁶ içlek: Madde ile ilgili olmayan, manevi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.2089.

¹⁰¹⁷ öğüt: Doğru yolu göstermek amacıyla bir kimseye yapması veya yapmaması gereken davranış ve eylemler hakkında söylenen söz. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3681.

¹⁰¹⁸ erkin: Her durumda istediği biçimde davranan, serbest. Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1471.

Okulağ = Medrese, mektep

Okunak = claret, "

Okumak =

okuma = Kiraat

okutan = muallim

Okutuş = talim

öğrence = ders

etme = "

öğrencak = talebe

öğrenen = şakir

öğreten = muallim

- ıcı = "

yazak = yazı hane // yazı evi

yazdıc = Kıtabe

— gaç = Kalem

okulag= medrese, mektep
okumak¹⁰¹⁹= davet, mektep

okumak=
okuma¹⁰²⁰= kıraat
okutan= muallim
okutuş¹⁰²¹= talim

öğrence= ders
etme
öğrencek= talebe
(i)
öğrenci¹⁰²²= şakirt
öğreten¹⁰²³= muallim
-ici: “

yazak¹⁰²⁴= yazıhane // yazı evi
yazdıç= kitabe
gaç= kalem

¹⁰¹⁹ okumak: 1. Dügün vb. toplantıya çağırarak, davet etmek. 2. Söylemek, demek. 3. Anmak, yad etmek. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3601.

¹⁰²⁰ okuma: 1. Okumak eylemi, okuyan bir kimsenin yaptığı iş. 2. Her türlü işaret ve işaretlemeyi okumakı çözmek eylemi... Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3601.

¹⁰²¹ okutuş: Okutmak eylemi ve biçimi. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3603.

¹⁰²² öğrenci: Bir eğitim kurumunda ders gören kimse, talebe (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3677.

¹⁰²³ Kırş. öğretmen: Öğretme işini yapan kimse, muallim (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3629.

¹⁰²⁴ yazak: Yazıhane. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.5262.

fırka - Parti

Alay + la = ~~isidijette~~ Dikkert

Bitigj = kitap

Bitin = makale

Konru = mergu

Oy man = mintefekkir

Salik = malumat

issal = makul

narşap = madden

Eter = madde

Tax = Kındret / enerji

basim = tarzjik

durgunluk = atalet

gük = kuvvet

fırka¹⁰²⁵ – Parti

abay+la= Dikkat

Bitig¹⁰²⁶= Kitap

Biti¹⁰²⁷= makale

Konu¹⁰²⁸= mevzu

Oyman= mütefekkir

salık¹⁰²⁹= malumat

ussal¹⁰³⁰= makul

narşap= maden

eten= madde

Tav¹⁰³¹= Kudret, enerji

Basın= tazyik

durgunluk¹⁰³²= atalet

güç¹⁰³³= kuvet

¹⁰²⁵ fırka: 1. Bölüm, bölüm. 2. İnsan topluluğu, grup. 3. Siyasi parti... Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1579.

¹⁰²⁶ Bk. dipnot 591

¹⁰²⁷ Bk. dipnot 513.

¹⁰²⁸ konu: Bir konuşmada, yazıda sözü edilen, üzerinde durulan, bir eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu (1935). Ötüken Türkçe Sözlük, C 3, s.2738.

¹⁰²⁹ salık: 1. Haber. 2. Olmuş veya olacak bir olay ve olgu hakkında verilen bilgi. 3.Tanım. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.4039.

¹⁰³⁰ ussal: 1.Akla uygun. 2. Yalnız akla dayanan, akli, rasyonel. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4999.

¹⁰³¹ tav:...6. Güç, kuvvet. Ötüken Türkçe Sözlük, C 5, s.4641.

¹⁰³² durgunluk: 1. Durgun olma hâli. 2. Hareket, kıpırtı yokluğu. 3. Cansız veya sönük olma hâli... Ötüken Türkçe Sözlük, C 2, s.1307.

¹⁰³³ Bk. dipnot 292.

örnek $\left. \begin{array}{l} \text{yılmak} \\ a + \text{---} \\ b + \text{---} \end{array} \right|$

$\bar{a}y, \bar{i}y =$

Toka = talimat

— t — i

Aran = ihtimal

horan = felaket

Sıray, Sıray, Sıray, Paray

Sıra / y - s - e - f
Sıra / r - z

sir - sir - sir

ör - ör
(pr)

zor - kuvvet

örnek { yılmak
a+ _____
B+ _____

ay, uy=

ToKa= Tabiat

____|- ____i

oran¹⁰³⁴= ihtimal

boran¹⁰³⁵= felaket

sıray, çıray, şıray, şaray

Sura / y – s – c – ç
SuraK / r=z

sır – cır – çır

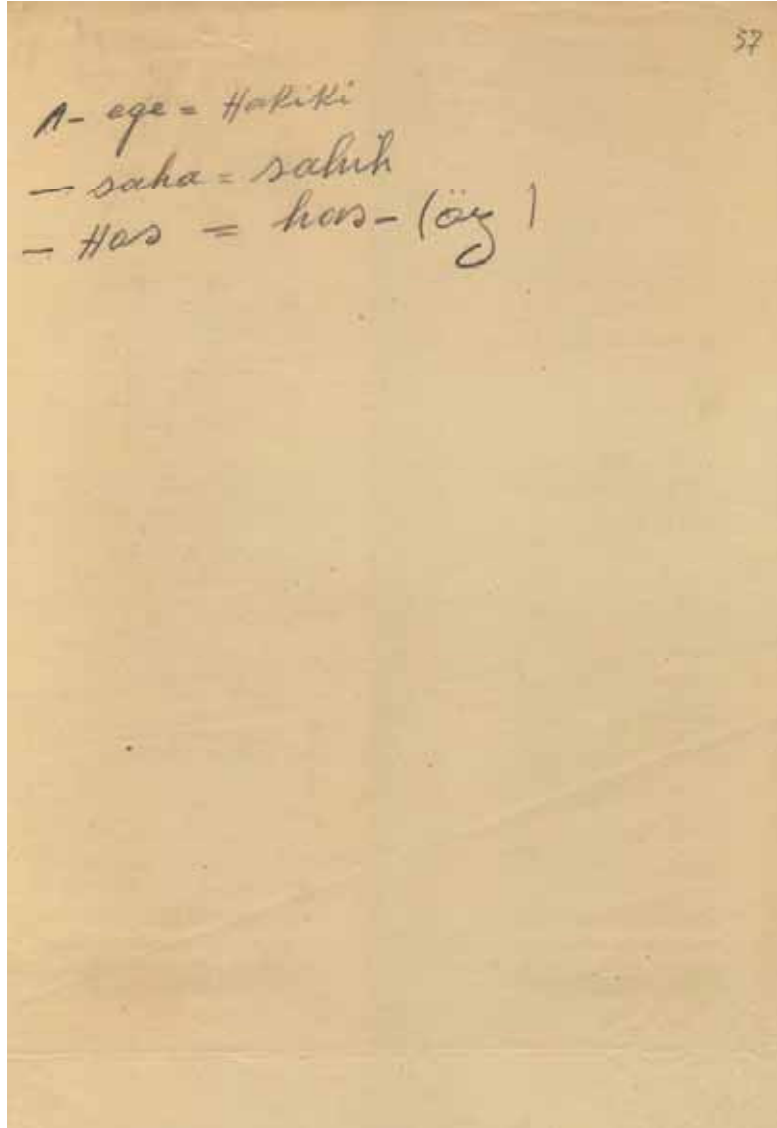
öz – ör¹⁰³⁶
(ruh)

zor= kuvvet

¹⁰³⁴ oran: ...12. Hesap, tahmin. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3627.

¹⁰³⁵ boran: 1. Rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile beraber ortaya çıkan sağanak yağmur ve dolu yağışı. 2. Fırtınalı yağmur. 3. Sis, duman. Ötüken Türkçe Sözlük, C 1, s.651.

¹⁰³⁶ ör: 1.Bir şeyin özü, kökü. 2. Tohum. Ötüken Türkçe Sözlük, C 4, s.3707.

1- ege¹⁰³⁷ = hakiki

— saha:¹⁰³⁸ = sahih

— Hos:¹⁰³⁹ = has (öz)

¹⁰³⁷ ege: Hakiki. Pekarskiy C 1, Kısım 1, s.308'den aynen.

¹⁰³⁸ Bk. age.; s.308.

¹⁰³⁹ Bk. age.; s.308.

- Sarkah = ^x çatlamak, yarı.
 çatlok, çatlak sey.

- Sarkah = " "

Sarha - derha

: Sarkah + tah mas

gönd_uyarık ağaç

- sarsari = sarı sarı

- sart, sart = yar (mak), car;
 sart (sart)

: sart fisif
 ist

- sartay = Hücum et.

X

- sarKah¹⁰⁴⁰ = çatlamak, yargı.

çatlak, çatlak şey

- Sarhah = “ “

şarha - şerha

= sarKah+tah mas

gövdesi yarık ağaç

- sarsarı = saysarı

- sart, sat¹⁰⁴¹ = yar (mak), car;

çart (çat)

: sar^{ışit}

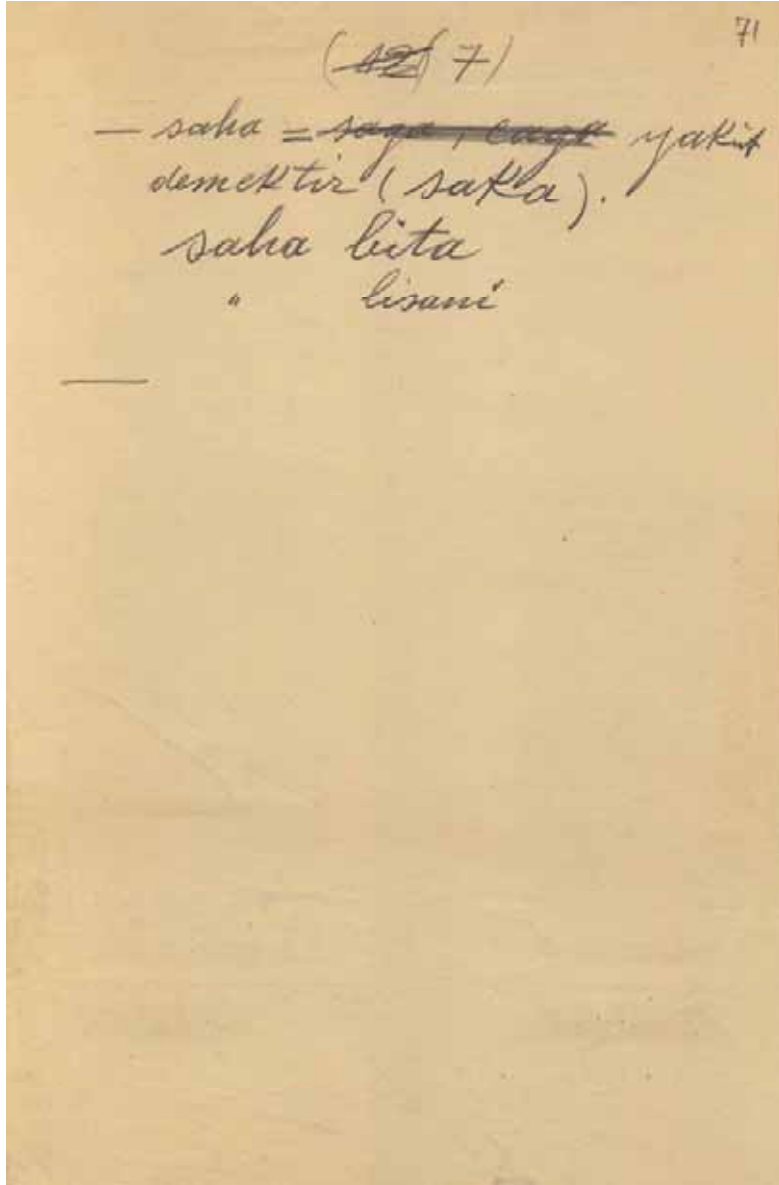
ist

- sartay¹⁰⁴² = hücum et.

¹⁰⁴⁰ Pekarskiy; C 7, s.160'tan aynen.

¹⁰⁴¹ Pekarskiy; C 7, s.162'den aynen.

¹⁰⁴² Pekarskiy; C 7, s.163.

(7)

- saha: yakut demektir. (saka)

saha bita¹⁰⁴³

" lisani

¹⁰⁴³ Pekarskiy; C 7, s. 191'den aynen.

anti — yanti

inter — arsi

im

ATATÜRK VE TÜRK DİLİ KRONOLOJİSİ*

Cumhuriyet'in kuruluşundan kısa bir süre sonra, 1928 yılından itibaren vefatına değin Türk alfabesi, dili ve tarihi ATATÜRK'ün mesaisinin çok önemli bir bölümünü oluşturmuştur.

1908 Kasım

Manastır'da Arnavutlar Latin alfabesini kabul etmek üzere bir Alfabe Kongresi düzenlediler.

1908 (Selanik)

Batı medeniyetine girebilmemize engel olan yazıyı atarak Latin kökünden bir alfabe seçmeli, kılık kıyafetimize kadar her şeyimizde Batılılara uymalıyız. Emin olunuz ki, bunların hepsi bir gün olacaktır.

1911

B. Carra de Vaux'un Etrüsk Dili adlı yapıtını okudu.

1911

İbrancayı ölü dil olmaktan kurtaran Yahuda I ile konuşurken "Günün birinde ben söz sahibi olursam Türkiye'de Latin alfabesini kabul ettireceğim." dedi.

13 Mayıs 1914

Sofya'dan İstanbul'a Fransızca fonetik değerli Latin harfleri ile yazdığı Türkçe mektubu gönderdi.

1917

Şam'da Ordu Karargâhında, Macar Türkolog Julius Németh'in "Türkische Grammatik" adlı yapıtındaki "Die Schrift" bölümünü inceledi ve eleştirdi. Yapıt ve yapıtın bu bölümü, Harf ve Dil İnkılaplarının gerçekleşmesinde, ona esin kaynağı oldu.

1918

(Enver Paşa'nın *munfasıl* yazı girişimi dolayısıyla)

İyi bir niyet; fakat yarım iş; hem de zamansız!.. Harp zamanı harf zamanı değildir. Harp olurken harfle oynamak sırası mıdır?

7 Temmuz 1919

(Eski Bitlis Valisi Mazhar Bey'e)

Latin harfleri kabul edilecektir.'

*Bu bölüm, Süer Eker, Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2009, (Atatürk ve Türk Dili Kronolojisi) s. 505-517'den alınmıştır.

27 Ekim 1922

Bursa'da, öğretmenlerle yaptığı toplantıda konuşmasına “Muallime Hanımlar” yerine, “Muallim hanımlar” hitabıyla başlayan ATATÜRK daha sonra, “İhtimal ki muallime demediğim için beni tahtie ediyorsunuz. Ben lisanımızda tâ-i te'nisi kullanmak zaruretinde olmadığımızı sanıyorum.” dedi.

7 Kasım 1923

(Balıkesir Paşa Camisi'nde yaptığı konuşmada)

“Hutbe demek, halka hitap etmek, yani söz söylemek demektir... Hutbenin manası budur... Hutbeden maksat ahaliyi aydınlatmak, ona yol göstermektir; başka bir şey değildir.” sözleriyle dilde sadeleşmenin önemini vurguladı.

1923

Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak ilk önce biz kendi benliğimize, milliyetimize bu saygıyı hissî, fikrî ve fiilî olarak, bütün davranış ve hareketimizle gösterelim.

3 Mart 1924

Tevhidi Tedrisat yasasıyla medreselerin kapanması, Arapçayı işlevsiz hâle getirdi.

26 Aralık 1925

Uluslararası takvim ve saat ölçülerinin kabulü.

Mayıs 1928

Harf ve Dil İnkılâplarına giden yolda “Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkındaki Kanun” tasarısı kabul edildi.

27 Haziran 1928

Harf İnkılabı yolunda bir başka adım: Alfabe Encümeni kuruldu.

28 Haziran 1928

Millîyet Mektepleri ile ilgili Bakanlar Kurulu kararı çıktı.

9 Ağustos 1928

(İstanbul Gülhane Parkı'nda)

“Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılamayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindesiniz...”, “...Çok işler yapılmıştır. Ama bugün yapmak zorunda olduğumuz son değil, lâkin en

gerekli bir iş daha vardır. Yeni Türk alfabesi çabuk öğrenilmelidir. Türk harflerini her yurttaş, kadına, erkeğe, hamala, sandalciya öğretiniz...

Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle pek çabuk, mükemmel bir surette anlayacağız. Anladığımızın âsârına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Ben buna kat'iyen eminim; siz de emin olunuz." sözleriyle Dil İnkılabını müjdeledi.

11 Ağustos 1928

Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harfleri üzerine ilk uygulamalı dersler başladı.

23 Ağustos 1928

Tekirdağ'da halka, yeni Türk harfleri ile ilgili ilk dersi verdi.

25 Ağustos 1928

Yine Dolmabahçe Sarayı'nda, kendi başkanlığında aydınlarla bir kongre düzenledi.

28 Ağustos 1928

İlk kez Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yeni harfler kullanıldı.

15 Eylül 1928

(Sinop'ta halka yeni harflerle ilgili ders verdi ve yaptığı konuşmada)

...Türk dili güzeldir, zengindir. Onun bu güzelliğini, zenginliğini ortaya koymamız lâzımdır. Fakat, dilde tasfiyeciliğe, yapaylığa da kaçmak istemem. Ne Türk Derneğinin tasfiyeciliğini ne de Sebilürreşat'ın Osmanlıcılığını asla kabul edemem.

21 Eylül 1928

Soru edatı "mı/mi", bağlaç olan "ki" vb. bazı özel yazılışlar için Başbakanlığa bir yazı gönderdi.

1 Kasım 1928

İnkılap Kanunlarının en önemlilerinden biri olan, toplam on bir maddelik "1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun"la yeni Türk harfleri tespit ve kabul edildi. Kanunun ilk iki maddesi şöyledir:¹

"Madde 1- Şimdiye kadar yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alman ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku kabul edilmiştir."¹

¹ Bu kanun, 7 Kasım 1928 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 174'üncü maddesinde belirtilen inkılap kanunlarından olup Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz. Kanundaki merbut cetvelde harflerin sıralamasında i harfi i harfinden öncedir.

Madde 2- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün idare ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburîdir.”

Kasım 1928

ATATÜRK bu İnkılap Kanunu ile ilgili olarak "Her şeyden evvel her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterdim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine, onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe, Latin esasından Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır.” dedi.

Kasım 1928

Hepimiz, hususî ve umumî hayatımızda rast geldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek, kadın her vatandaşımıza öğretmek için tehalük göstermeliyiz, bu milletin asırlardan beri hallolunamayan bir ihtiyacı, birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin hazırlarıyla kıyas kabul etmeyen muvaffakiyetimizin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdanî hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir.

Aziz arkadaşlarım, yüksek ve ebedî yadigârımızla büyük Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir.

30 Kasım 1928

Türkçe gazete ve dergiler son kez Osmanlı alfabesiyle basıldı.

1 Aralık 1928

Türkçe gazete ve dergiler, *yeni yazı* ile yayımlanmaya başladı.

1928

Yeni harfler bizi çok işgal etmelidir. İnönüleri, Sakarya, Dumlupınar arifelerinde ne kadar dikkatli, ne kadar müteyakkız, aynı zamanda ne kadar pürümit olduğumuzu düşününüz; yeni harfler mes'elesinde de o kadar dikkatli ve o kadar ümitli olmalıyız.

1928

Daha çocukken dersler, kitaplar arasında yuvarlanırken, hissedirdim ki, bu dilin bir şeye ihtiyacı var. O ihtiyacın ne olduğunu, nasıl elde edileceğini bilmezdim. Fakat mutlaka bir şey lâzım olduğunu duyardım.

Ocak 1929

Yeni harflere geçiş süreci tamamlandı; Arapça, Farsça dersleri kaldırıldı.

1930

Ruşen Eşref'e, L. Cahun'un "Fransa'da Ari Dilleri Tekaddüm Eden Lehçenin Turanî Menşei" adlı yapıtını Fransızcadan Türkçeye tercüme ettirdi.

2 Eylül 1930

Sadri Maksudî'nin "Türk Dili İçin" adlı yapıtını okudu ve kitabın başına "Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.

Ülkesini ve yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır." sözlerini yazarak Dil İnkılabının işaretini verdi.

Eylül 1930

Türk dili zengin, geniş bir dildir, her mefhumu ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır.

17 Şubat 1931

Öyle istiyorum ki, Türk dili, bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar, bütün terimleriyle, çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansınlar.

1931

Afet İnan'ın "Vatandaş İçin Medenî Bilgiler" adlı kitabına şu sözleri yazdı:

'Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için, her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her sevin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.'

Türk demek, dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milletindenim diyen insanlar, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz.

1932

Cumhuriyet'in ana ilkelerini ve Atatürk inkılaplarını milletin ruhuna sindirmek vb. amaçlarla kurulan Halkevlerinin dokuz şubelerinden biri "Dil-Tarih ve Edebiyat" idi.

11 Temmuz 1932

Çankaya Köşkü'nde dilci ve tarihçileri topladı. "Dil işlerini düşünmek zamanı gelmiştir. Ne dersiniz?" sorusunun ardından "Öyle ise, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi, bir de ona kardeş bir dil cemiyeti kuralım. Adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olsun." dedi ve kendi eli ile şu şemayı çizdi:

DİL CEMİYETİ

Filoloji ve lengüistik		Türk Dili	
Filoloj ve Lengüistik	Lügat ve İstılah	Gramer ve Sentaks	Etimoloji

12 Temmuz 1932

Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu) kuruldu. Cemiyetin tüzüğü'nün ilk maddesine "Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek himayeleri altında ve Ankara şehrinde (Türk Dili Tetkik Cemiyeti) adlı ilmî bir cemiyet kurulmuştur." yazıldı.

26 Eylül 1932

Türk Dili Tetkik Cemiyeti ilk toplantısını Gazi Mustafa Kemal başkanlığında yaptı.

Ekim 1932

Derleme ve Tarama çalışmaları başlatıldı.

1 Kasım 1932

TBMM'nin dördüncü dönem ikinci toplanma yılını açarken "Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz." dedi.

1932-1934

Yunus Nadi'ye, Osmanlıcaya Karşılıklar Lûgati'nden yararlanarak yeni dil ile başmakaleler yazmasını önerdi.

7 Şubat 1933

Türkçe ibadetle ilgili olarak “Mes'elenin mahiyeti esasen din değil, dildir. Kat'î olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin millî dili ve millî benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır.” dedi.

Nisan 1933

Türk Dili Tetkik Cemiyetince, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten'in ilk sayısı yayımlandı.

21 Haziran 1934

2525 numaralı sayılı 15 maddelik Soyadı Kanunu kabul edildi. Kanunun ilk üç maddesi şu şekildeydi:

Madde 1- Her Türk adından başka soyadını da taşımağa mecburdur.

Madde 2- Söyleyişte, yazışta, imzada *at* önde, *soyadı* sonda kullanılır.

Madde 3- Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet *isimler* ile umumî edepelere uygun *olmıyan* veya iğrenç ve gülünç soyadları kullanılamaz.

Kanun'un 13'üncü maddesine göre, 54 maddelik “Soyadı Nizamnamesi” çıkarıldı.

18 Ağustos 1934

II. Türk Dil Kurultayı İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda onun himayesinde toplandı. Cemiyetin adı, Türk Dilini Araştırma Kurumu olarak değiştirildi.

Eylül 1934

Rus Türkolog Pekarskiy'nin Yakutça Sözlüğü'nün Türkçeye çevrilmesini emretti.

Adını “Kamal” diye imza etmeye başladı.

1 Kasım 1934

Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temeller üstüne kurmak; öz Türk diline, değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine şimdiden inanabilirsiniz.

15 Kasım 1934 tarihli tezkere

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin inkılâp tarihimizin ilk, şerefli ve parlak sayfası olan İnönü Meydan Muharebelerinin Başkumandanı olması

itibarıyla Soyadı Kanunu icabı olarak alacağı aile reisi isminin İnönü olmasını çok yerinde bulduğumdan, kendilerine bu soyadını tevhit ederim.”

26 Kasım 1934

2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırılmasına Dair Kanun'un ilk üç maddesi şu şekildedir:

Madde 1- Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, Efendi, Bey, Beyefendi, Paşa, Hanım, Hanımefendi ve Hazretleri gibi lâkap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar kanun karşısında ve resmî belgelerde yalnız *adlariyle* anılırlar.

Madde 2- Sivil rütbe ve resmî nişanlar ve madalyalar kaldırılmıştır ve bu nişan ve madalyaların kullanılması yasaktır. *Harb* madalyaları bundan müstesnadır. Türkler yabancı Devlet nişanlarını taşıyamazlar.

Madde 3- Askerî rütbelerden adın başına gelmek üzere kara ve havada Müşirlere Mareşal, Birinci Ferik, Ferik ve Livalara General, Denizde Birinci Ferik, Ferik ve Livalara Amiral denir. General ve Amirallerin derecelerini gösteren unvanlarla Deniz Müşirleri unvanlarının ve diğer askerî rütbelerin karşılıkları Âlî Askerî Şûrası kararı ve İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile konulur.

1934

Falih Rıfki'ya "Çocuk çıkmaza girmişizdir, dili bu çıkmazda bırakamayız, tabîî yola döneceğiz." dedi.

24 Aralık 1934

Türk Dil Kurumundan ayrı bir "Osmanlıcadan Türkçeye Kılavuz Komisyonu" kurdurdu.

14 Haziran 1935

2795 numaralı Kanun'la Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kuruldu.

9 Mayıs 1935

Geçen kurultaydan bugüne kadar kültürel ve sosyal alanda başardığımız işler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal çehresini, keskin çizgileriyle ortaya çıkarmıştır. Yeni harfleri, ulusal tarihi, öz dili, ar, bilimsel müzik ve teknik kurumlarıyla, kadını erkeği her hakta eşit, modern Türk sosyetesini bu son yılların eseridir.

1 Kasım 1935

(TBMM'nin beşinci toplantı yılı açış konuşmasında)

Aydın sayımlar! Kültür hayatımızı, yeni ve modern esaslara göre teşkilâtlandırmaya durmadan devam ediyoruz- Türk tarih ve dil çalışmaları büyük bir inanla beklenen ışıklı verimlerini şimdiden göstermektedir.

2 Kasım 1935-21 Kasım 1938

Bizzat hazırladığı 20 yazısını, Ulus gazetesinin “Dil Yazıları” bölümünde imzasız olarak yayımlattı. Bu yazılarında kimi yabancı kaynaklı sözcüklerin Türkçe kökenli olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu.

“Dil alanında bir kök sorunu ileri sürüldü. Ortaya kâğıt, kalem ve sözlükler getirildi. ATATÜRK, Yunancadan türetilmiş olan bu sözcüğün üzerinde durarak:

-Ana kökü arayacağız, dedi ve onu bir başka dile bağlayan daha eski etimolojisini aramaya başladı. Uzun bir çalışmadan sonra da aradığı kökü bulunca:

-Sakarya Muharebesi’ni kazandığım dakikadaki sevinci duydum.” dedi.

12 Kasım 1935'te

(Afet İnan'a çektiği telgrafta)

Dile ait yeni yaptığım tetkikler ve bulduklarımı birkaç güne kadar yollayacağım.

14 Kasım 1935

Güneş-Dil teorisi ile ilgili olarak hazırladığı “Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımından Türk Dili Analiz Yolları” başlıklı broşür Ulus gazetesi okuyucularına dağıtıldı.

Kasım 1935

Türk Dil Kurumu üyelerine mahsus olarak basılan 'Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımdan Türk Dili' adlı broşürü hazırladı.

Kasım 1935

(Afet İnan'a yazdığı bir mektupta)

Ben bildiğin gibi dil ile meşgul oluyorum. Sen giderken basılmış olan ilk broşürünü tashih ve tadil ettirerek yeniden bastırttım. Bunun bir de ufak hulâsasını broşür hâlinde bütün Ulus karilerine dağıttılar...

1935

İlân etmek, Fransızcanın hem *declarer* hem *proclamer* eylemlerinin, *sebeb* de aynı dilden hem *cause'un* hem *raison'un* karşılığı olarak kullanılıyordu. Aynı şekilde Fransızca *definir* eyleminin tam karşılığı bizde ve Arapçada yoktu; karşılık olarak *tarif*, *tasvir*, *tavsif* gibi sözcükler kullanılıyordu. Hâlbuki bunlar aynı zamanda Fransızca *decrire'm* de karşılığı idi. Osmanlıcanın bu yetersizliği karşısında ATATÜRK 1935'teki *Cep Kılavuzu'nda* Fransızca *definir'in* Türkçesi olarak *tanımlamak'ı*, *decrire'in* Türkçesi olarak *betimlemektî*, *expliquer'nin* Türkçesi olarak da *açıklamak'ı* Türk sözcük gömüsüne kattı.

Mart 1936

Kitap, mektup, kâtip benimdir. Ketebe, yektübü Arabındır. Herkesin yazdığı kitap, kâtip, mektup Türkçedir.

24 Ağustos 1936

III. Dil Kurultayı İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda, yine onun himayesinde toplandı.

1 Kasım 1936

(TBMM'nin beşinci, dönem İkinci toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada)

Bu iki ulusal kurumun (TDK ve TTK), tarihimizin ve dilimizin karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını, reddolunmaz ilmî belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk milleti için değil, dikkat ve intibahı çeken, kutsal bir vazife yapmakta olduklarını emniyetle söyleyebilirim.

1936

Türk Dili Tetkik Cemiyetince yayımlanan “Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu, Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu” adlı kitaplara katkıda bulundu. Bu çerçevede *üçgen*, *artı*, *yatay*, *eksi*, *bölü*, *açı*, *teğet*, *boyut*, *yatay*, *dikey*, *eğri*, *üçgen* vb. terimleri yaptı.

1936

Avusturyalı Türkolog H. F. Kvergitch'in gönderdiği “Türk Dillerindeki Bazı Ögelerin Psikolojisi” adlı çalışmayı aldı.

1936

H. F. Kvergitch ile Çankaya Köşkü'nde dil bilimsel teoriler üzerine görüşmeler yaptı.

1936

Zamanımızda yaşamak isteyen milletler, tarihlerine ve tarihlerini her şeyde yaşatan dillerine sağlam sarılırlar. Dil bilgisi, tarihin en uzak, en karanlık köşelerini aydınlatır. Türk'ün tarihî varlığını ve bu varlığın dünyadaki yaygınlığını, Türk dili orijinalliği bilhassa çok açık bir kesinlikle göstermektedir. Bu itibarla Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumunun kendisinden ayrılmaz eşidir. Bu iki kurum, birlikte yükselmesi, birlikte tamamlanması icap eden iki abidedir.

1936

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurdu.

1937

Türk Dil Kurumunun çalışmalarına ilelebet iştirak edecek değilim. Kardeş Tarih Kurumunun kuruluşunu takip eden ilk yıllarda tarih üzerine

arkadaşları teşvik için beraber çalıştım. Bu kurum, tamamıyla teşkilâtlandıktan ve ilmî çalışmalarına hız verdikten sonra, Tarih Kurumunun mesaisine karışmıyorum. Onlar, bildikleri gibi akademik çalışmalarına devam ediyorlar. Dil Kurumunun mesaisiyle de münasebetim böyle olacaktır. Dil âlimlerinin, mütehassıslarının onlar gibi çalışmalarına müdahale etmeyeceğim. Sizin de mesainizi ilmin son verimlerine uydurmamı lâzımdır.'

1937

Üzerinde adı yazılı olmayan “Geometri” adlı 48 sayfalık kitabı yayımlandı.

29 Mart 1937

Matematik terimleri “ceyb” ve “teceyb”in Türkçe karşılıklarının bulunması için Ulus gazetesine ilan verdirerek yarışma açtırdı.

1 Kasım 1937

Türk Dil ve Tarih Kurumlarının Türk ulusal varlığını aydınlatan çok değerli ve önemli birer bilim kurumu niteliği kazandığım görmek hepimizi sevindirici bir olaydır.

13 Kasım 1937

Sivas'ta okullarda eğitim ve öğretimin yeni Türkçe terimlerle yapılmasını emretti; denetleme dersinde tahtaya “dılı” yerine “kenar”, “müselles” yerine “üçgen”, “müselles mütesaviyül adla” yerine “eşkenarlı üçgen”, “zaviye” yerine “açı” yazdı.

1937-1938

ATATÜRK'ün emri üzerine, fizik, mekanik, kimya, biyoloji, zooloji, botanik, jeoloji derslerine ait dört binden çok terim oluşturuldu ve bu terimlerle hazırlanan kitaplar okullara gönderildi.

1938

Dil işimizde henüz bir istikrara varamadık, daha çok ve pek çok çalışmak lâzımdır.

5 Eylül 1938

Bizzat kaleme aldığı 6 (altı) maddelik vasiyetinin 6'ncı maddesine “Her sene nemadan mütebaki mîkdar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.” sözlerini yazdı.

26 Eylül 1938

Türk dilinin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın vasıtasından faydalanmalıyız. Her aydın hangi konuda olursa olsun yazarken buna dikkat edebilmeli, konuşma dilimizi ise ahenkli, güzel bir hâle getirmeliyiz. Bizim milliyetçiliğimizin esası, dil birliğimizin korunmasıyla mümkün olacaktır.

16 Ekim 1938

Ağır hastalığının pençesindeyken girdiği komada “Aman dil... Aman dil... Dil efendim” diye sayıkladı.

18 Ekim 1938

Yeniden “Aman dil... Aman dil... Bu gece yeniden efendim...” diye sayıkladı.

1 Kasım 1938

(TBMM'nin açılışında Başbakan Celal Bayar'a okuttuğu konuşmasında)

“Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tespit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirlerinden kurtulma yolunda esaslı adımını atmıştır.

Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hadise olarak kaydetmek isterim.” dedi.

21 Kasım 1938

Kendisine sunulmak üzere SSCB Ankara Büyükelçisi tarafından Sovyet Bilimler Akademisi yayınlarından 23 adet gönderildi. Bunların bir bölümünü süreli yayınlar, bir bölümünü de kitaplar oluştuyordu:

Azerbaycan Türk Şiveleri Lügati, Qumuq tilni jazuv qajdalarb, nazarı mihanikten istilah lugati, Ene dili, Tatar burzua tle, Tapmacalar, Bizdin Til, Til-İmla konferansları materyalları, Qaracaj tilni Grammatikasb.

Okuduğu son eser, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten'in 1938 sayısı idi.

* Atatürk'ün hasta yatağında sayıklarken söylediği aman dil ifadesi ile ilgili olarak üç ihtimal söz konusudur:

Ata'nın dili, nefes alıp verirken solunum yolunu kapatarak ona rahatsızlık vermiş olabilir. Farsça kökenli “gönül” anlamındaki dil sözcüğü bilinmeyen bir nedenle kullanılmış olabilir. Hasta yatağında, ölüm döşeğinde bile, yakından alakadar olduğu Türk dili çalışmaları ile ilgili düşünce ve duyguları bu süreçte bilinçüstüne çıkmış olabilir.

KAYNAKLAR

ATASE Arşivi; ATATÜRK Koleksiyonu Dosya Nu.: 006, 031, 100, 143, 144, 439, 440, 448.

Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü; Haz. Besim Atalay, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1970.

AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Altayca-Türkçe Sözlük; Hazırlayanlar Emine Gürsoy Naskali-Muvaffak Duranlı, TDK Yayınları: 725, Ankara, 1999.¹

ARIKOĞLU, Ekrem-Klara KUULAR; Tuva Türkçesi Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s. 114.

ATALAY, Besim; Divanü Lûgat-it-Türk Dizini, TDK, Ankara, 1986.

ATATÜRK'ün Nöbet Defteri (1931-1938); Toplayan Özel Şahingiray, TİTE Yayınları:8, Ankara, TTK Basımevi, 1955.

BANG, W.-A.von. GABAIN-R.R. ARAT; Türkische Turfantexte VI, Berlin Bilimler Akademisi, Berlin, 1934.

BATTAL, Aptullah, İbni-Mühennâ Lûgati, 3. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

BAYRAM, Bülent; Çuvaşça-Türkçe Sözlük, Tablet Yayınları, Konya, 2007.

CAFEROĞLU, Ahmet; Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, 1993.

CEYLAN, Emine; Çuvaş Atasözleri ve Deyimleri, Simurg Yayınları, Ankara, 1996.

Clauson, Sir Gerard; An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford At The Clarendon Pres, 1972.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, Ötüken Türkçe Sözlük, C 1-5, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

DANKOFF, Robert; Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü, Katkılarla İngilizceden Çeviren Semih Tezcan, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 37, İstanbul, 2004.

DENY, J.; Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi), Çev. Oytun Şahin, TDK Yayınları:620, Ankara, 2000.

DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2005.

¹ Atatürk, Vasiliy İvanoic Verbitskiy'in Altay-Aladağ Türk Lehçeleri Lûgati'nin 1-2'nci ciltlerini okumuştur. Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C 24, Anıtkabir Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s.483.

DİLAÇAR, A.; (908. Yıl Dönümü Dolayısıyla) Kutadgu Bilig İncelemesi, TDK Yayınları:340, Ankara, 2003.

Edip Ahmet b. Yükeki; Atebetü'l Hakayık, Yay. R.R. Arat, İstanbul, Ateş Basımevi.²

EKER, Süer; Çağdaş Türk Dili, 2.Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2003.

ERCİLİSUN, A.Bican; Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

ERGENÇ, İclâl; Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2002.

İsmet Zeki Eyuboğlu; Türkçe Kökler Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

GABAIN, A. Von; Eski Türkçenin Grameri, Çev. Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara, 1988.

GÖKA, Erol, Türk Grup Davranışı, Aşina Kitaplar, 3. Baskı, Ankara, 2006.

GRÖNBECH, K.; Kuman Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı/1396, Ankara, 1992.

HAMILTON, James Russel; İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Çev. Vedat Köken, TDK Yayınları, Ankara, 1998.

JOHANSON, Lars, "Türk Dünyasının Sınırları: Türk Topluluklarının Gelişmesinde Bağlayıcı ve Ayırıcı Unsurlar", Türk Dili El Kitabı, Ankara, 2006.

KADRİ, Hüseyin Kâzım; Türk Lûgati (Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lügatleri), C 1-4, İstanbul, 1945.³

KANAR, M.; Osmanlı Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü, Derin Yayınları.

KARA, Mehmet; Türkmence Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

KİRİŞÇİOĞLU, Fatih; Saha (Yakut) Türkçesi Grameri, 2. Baskı, TDK Yayınları:594, Ankara, 1999.

KORKMAZ, Z.; ATATÜRK ve Türk Dili (Belgeler), ATATÜRK Dizisi Sayı:574, TDK Yayınları, Ankara, 1992.

KORKMAZ, Z., "ATATÜRK'ün Kelime Dünyasında Dil ve Üslup Özellikleri", İkinci Cilt, TDK Yayınları: 629, Ankara, 1995.

² Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar; C 24, s.487.

³ Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C 24, s.492.

KORKMAZ, Z.; Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Birinci Cilt, TDK Yayınları:629, Ankara, 1995.

KOWALSKI, Tadeusz; Karayim Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Ankara, 1996.

KRUEGER, J.R.; Yakut Manual, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Studies, 21, The Hauge: Mouton, 1962.

Lİ, Yong-Söng; Türk Dillerinde Akrabalık Adları, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:15, Simurg, İstanbul, 1999.

NEMETH, Gyula; Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı: 1229, Türk Dünyası Edebiyatı:12, Ankara, 1990.

NEMETH, Gyula; Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları/1229, Ankara, 1990,

ORKUN, Hüseyin Namık; Eski Türk Yazıtları, TDK Yayınları, Ankara, 1987.

ÖZKAN, Nevzat; Türk Dilinin Yurtları, 2.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

PAASONEN, H.; Çuvaş Sözlüğü, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1950.⁴

PEKARSKIY, E.K.; Yakut Dili Lügati, C 1-12.⁵

PRÖHLE, Wilhelm; Karaçay Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları/1304, Ankara, 1991.

PRÖHLE, Wilhelm; Karaçay Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı: 1304, Türk Dünyası Edebiyatı: 18, Ankara, 1991.

RADLOFF, W.; Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Zweiter Band, St. Petersburg, 1899.

RADLOFF, W.; Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Dritter Band, St. Petersburg, 1905.

RADLOFF, W.; Wörterbuches Der Türk-Dialecte, Vierter Band, St. Petersburg, 1911.

RÄSÄNEN, Martti; Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen, Helsinki, 1969.

Räsänen, Martti, Materiallien Zur Lautgeschichte der Türkischen Sprachen(Türk Dillerinin Ses Bilgisi Üzerine Malzemeler), Studia Orientala XV, Helsinki, 1949.

⁴ Bu eser TDK tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Atatürk, 1908'de Peşte'de yayımlanan eseri kullanmış olmalıdır. Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C 24'te Çuvaşça ile ilgili olarak N.İ. Zolontnitskiy'in Çuvaş Söz Kökleri Lügati ve S. A. Uhaney'in Çuvaş Grameri Özeti adlı eserleri verilmiştir.

⁵ Atatürk'ün çevirttiği basılmamış daktilo eser. Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C 24, s.493.

ROUX, Jean-Paul, Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl, Kabalcı Yayınevi, 2007.

SARAÇ, Tahsin; Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İkinci Basım, 1989.

SERTKAYA, Osman F.; "Bay, Bayan, Bayin ve Sayin Kelimeleri Üzerine", Türk Dili, Sayı 705, Eylül 2010.

SIRKAŞEVA, Ryumina L. T- N.A. KUÇİGAŞEVA; Teleüt Ağzı Sözlüğü, Çev. Şükrü Halûk Akalın-Caştegin Turgunbayev, TDK Yayınları: 741, Ankara, 2000.

STEUERWALD, Karl; Almanca-Türkçe Sözlük, ABC Kitabevi A.Ş., İstanbul, 1990.

TAN, Nail; ATATÜRK ve Dil Kurumu, TDK Yayınları:863, Ankara, 2006.

Tatarca-Türkçe Sözlük; Kazan, 1997.

TEKİN, Talat, İrk Bitig -Eski Uygurca Fal Kitabı-, Öncü Kitap, Ankara, 2004.

TEKİN, Talat; Orhon Türkçesi Grameri, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:9, İstanbul, 2003.

TEKİN, Talat; XI. Yüzyıl Türk Şiiri -Divanü Lûgat-it-Türk'teki Manzum Parçalar-, TDK Yayınları, Ankara, 1989.

TEKİN, Talat – ÖLMEZ, Mehmet; Türk Dilleri Giriş, Simurg, İstanbul, 1999.

The Turkic Languages, Edited By Lars Johanson and Éva Á. Csató, Routledge: London and New York, 1998.

TURAN, Şerafettin -Sevgi ÖZEL; 75. Yılında Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü, Dil Derneği, Ankara, 2007.

VARDAR, Berke; Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2002.

VASİLİEV, Yuriy; Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

YILMAZ, Emine; Narspi, TDK Yayınları:876, Ankara, 2006.

YILMAZ, Emine; Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.

